

De seer aanmerklijke en vermaarde

R E Y S,

van

JOHANNES LERIUS

na

B R A Z I L

in A M E R I C A.

Gedaan Anno 1556.

Nevens veele seldsame gevallen, hem op sijnen Togt, en in dit Gewest bejegend; nauwkeurige Beschrijving van 't Landschap der Tuppin Imbæ; en hare wonderlijke Zeeden, ten tijde der eerste aankoomst van de Françoisen in dit Weerlds-deel, enz.

Nu aldereerst uyt 't Fransch vertaald, na den laatste Druk.

Vercierd met schoone kopere Platen, en volkomene Registers.

TE LEYDEN,
By PIETER VANDER A A, Boekverkoper, 1706.

Met Privilegie.

KORTEN INHOUD DER HOOFDSTUKKEN.

- I. Oorzaak dezer Reys na *Brazil*, bevoorderd door den vermaarden *Caspar de Coligny*, Admiraal van Frankrijk. Namen der voornaamste perſoonen, welke van *Genève* na *America* ſijn vertrokken. Pag. 1
- II. Afvaart van *Honſleur*. Onweer twaalf dagen na malkander. Nuttighejd van 't Zee-Compas. Ontdekking van twee *Engelſche* Schepen. Grouwlijke wreedhejd der *Spaanjaarden* en *Portugeezen*. De *Gelukkige*, of *Fortunatis Eylanden*. Seldſame Viſchjens. Wonderlijk geval met de Scheeps-Kok. *Canariſche Eylanden*. *Atlantiſche Zee*. Witte *Mooren*. Wreedhejd tegens de *Spaanjaarden* en *Portugeezen*. Verovering van twee Schepen. 2
- III. *Dolphin*. *Albacoren*. *Boniten*. Vliegende Viſſchen. Zee-Swallen. Zee-vogelen. *Auraten*. Zee-Swinnen. Hoe deſelve gevangen werden. Haar Ingewand. *Requien*, en der ſelver ſeldſame Geſtalte. Zee-Schildpadden van een geweldige grootte. Hoemen die vangd. Aanmerking op *Thevet*. 7
- IV. Onbeſtandighejd der Winden onder den *Aequator*, of *Linie Equinoctial*. Stinkende, giftige Regenen. Grootte Hitte. Geweldige Dorſtlijding. 't Scheeps-brood verdorven. *Polus Antarcticus*, of 't Zuyder-Alpunt. Onweer. Daar op volgende grootte Kalmte. Walviſſchen. *Delphinen*. 11
- V. *America* in 't geſigt gekregen. *Markayers*, Vyanden der *Frangoiſen*. Geboorte in *Februarius* gantſch groen bebladerd. D'eerſte wilde *Americanen* van onſen Schrijver geſien. Hare Spijſen. Beſchrijving der gedagte *Wilden*. Hare liſt, om d'*Europaers* te bedriegen. Andere ſonderlingheden van haar. *Spiritu Santo*, een *Portugeeſch* Kasteel. 't Gewelt *Tapemiry*. *Paraiba*. *Syrtas*, gantſch ſorgerlijke Sand-Platen, en Steenklippen in de Zee. *Wilden*, genoemd *Ovetakata*, en beſchrijving der ſelve. 't Eyland *Maaghe*. Verloſſing uyt een groot gevaar. *Tuppin-Imbas*. Seldſame Viſſchen. Papegayen. Zeeboeſem *Ganabara*. 14
- VI. Aankomſt by 't Kasteel *Coligny*. Hoedanig ſy van *Villagagn* ontfangen wierden. Eerſte Predikatie in *Brazil*. Eerſte bediening des H. Avondmaals. Hy ſend de Predikant *Charterius* weer na *Frankrijk*. Handel van en met *Villagagn*. Eerſte bruylot in *Brazil*, na der *Chriſtenen* gebruyk, onder de *Wilde*. Vervolg van den Handel met *Villagagn*. 18
- VII. Beſchrijving van den Zeeboeſem *Ganabara*, anders genoemd *Rio de Jenner*. Steen-Rots, geheeten *Pot de Beur*, of *Boter-Pot*. Andere Rots, *La Rattiere*, of de *Ratte-Val*. 't Eyland en Slot van *Villagagn*. Verſierde Stad *Henricopolis*, van *Thevet* geſteld; maar wel een Berg, geheeten *Henricus*. 't Grootte Eyland. Viſſchen. Walviſſchen. Andere Aanmerklikheden. 22
- VIII. Geſtalte en Aart der *Wilden* in *Brazil*. Werden ſeer oud. Bekommeren ſig over geene Weereldlijke dingen. Gaan t'eene-maal naakt. D'oude Mannen bedekken 't Manlijk Lid; en waarom. Doorſtokene Lippen, en groene Steentjens in deſelve. Doorſtokene Wangen; waar in ſy ook Geſteenten dragen. Vervingen. Vercierſſelen. Vrouwen-Cieraden. Aanmerking op der ſelver Naaktgaaning. 24
- IX. Verſcheydene Wortelen, daar de *Wilden* haar Meel van maken, van hare gebruykt in plaats van Brood; als *Aypi*, *Mamios*, en andere. Hoeſe dit verrigten. Haar Eetens-wijſe. *Maiz*, of *Turkſch Koorn*. In *America* waſt Wijn: ook Granen, doch geen Rogge. Der *Wilden* Drank, en hoedanig deſelve bereyd werd. De *Tuppin Imba* drinken niet onder 't eeten; noch eeten niet alſe drinken. Suppen ſeer ſterk. Klugtig Geval. Hare *Canon*-in met den Wijn vergeleeken. 30
- X. Gedierten in *America* ſijn die van onſe Landen niet gelijkvormig. 't Dier *Tapirouſſou*. Gebruyk en ſmaak van dit Beest. Roofſters der *Wilden*. Hoeſe haar Vleefch bewaren voor verderf. Meel van Viſſchen gemaakt. Menſchen-vleefch. *Seovaffou*. *Taiaffou*. *Agonti*. *Taputis*. Grootte Muysen. Pag, een geplekt Dier. *Sarigo*, een ſtinkend Gedierte. Onguur-grootte *Crocodillen*. Grootte Haagdiſſen. Grootte Padden, welke gegeten werden. Slangen. Geval met een Haagdis. *Meirkatten*. Hoemen deſelve vangd. Noch andere ſeldſame Gedierten. 35
- XI. Vogelen in *Brazil*. *Indiaanſche* Hoenderen in meenigten. Endvogelen. *Jacout*, een ſlag van *Phaſanen*. *Mouton*, een ſeldſame Vogel. Grootte Veldhoenderen. *Aras*, een ſchoon-gevederde Vogel. *Canide*: waar toe de *Wilden* ſijn Vederen gebruyken. Grootte en ſeer ſchoone Papegayen. Geſchiedenis van een Papegay. Verſcheydene ſoorten. De Vogelen *Toucan*, *Panou*, *Quampiam*, *Gonambuk*. Bygeloof der *Wilden*, ontrent de Vogelen. Fledermuysen, met een kortswijlig Geval van deſelve. *Braziliaanſche* Bijen. *Scorpioenen*. *AardKreeften*. 41
- XII. Bericht van de Viſſchen in *America*. De gemeenſte, welke van de *Wilden* gegeten werden, ſijn de *Kurema*, en *Parati*, een

- foort van Barbeelen. *Camouroupony-Ouaffou*, een grootte Viſch. *Ovara* en *Acara Ouaffu*, de beſte Viſch. *Accarapet*, een breede; *Accarabonten*, een roode; *Pira-Yochy*, een lange; *Rais*, een vergiftige; *Para-miri*, een kleyne; *Tamouara*, een ſeldſame; *Pana-Pana*, een ſeer leelijk-gekopte Viſch. Swemkonſt van de Mannen, Vrouwen, en Kinderen der *Wilden*. Viſch met eens Menſchen Aangeſigt. Doornen, van de *Brazilianen* gebruykt in plaats van Viſch-haken. Manier van Viſſchen. 46
- XIII. *Americaanſche* Boomen, Kruiden, en Wortelen. *Arabum*, of den Boom, daar 't *Brazilien-hout* van koomd: is boven maten dik. Hoe dit Hout gekloofd, en na de Schepen gevoerd werd. Sonderlingheden van deſen Boom en 't Hout. Aanmerklik Geſprek tuiſſchen *Lerius*, en eenen *Wilden*. De *Tuppin Imba* ſijn doodlijke vyanden van gierige Liedden. Oordeel der *Pernanen* van de *Spaanjaarden*. Palmboom. De Boom *Ayri*; wiens Hout ſoo ſwaar is, dat het in 't water ſinkt. Seer dikke Boombladeren. Andere *Americaanſche* Boomen, van ſonderlinge Eygenſchappen, en aanmerklike ſeldſamheden. 49
- XIV. Oorzaak der Oorlogen onder d'*Americanen*. Onverſoenlikhejd der *Wilden* tegens hare vyanden. Der *Brazilianen* Regeeringsvorm. Hare Wapenen. Sijn goede Boogſchutters. Hare verbaafdeheid over 't Geſchut der *Frangoiſen*. Krijgs-gewoonten. Pijlen van Menſchen-beenderen. Schuytjens. Manier van Vegen. Toeruiſting. 56
- XV. Hoe de gevangene *Wilden* van hare vyanden werden gehandeld. Verſameling by 't ſlagten der Gevangene. Wonderlijke kloekmoedighejd der geene, die gedood ſullen werden. Voorbeeld daar van. Haar vleefch gebraden, en gegeten. Grouwlijk bedrijf met twee jonge Kinderen. Godlooshejd der *Normandyſche* Tolken. Andere Aanmerklikheden. 60
- XVI. De *Tuppin Imbas* weeten noch van den waren God, noch van d'Afgoden, noch van Tempelen, noch van Godsdienſt. Hebben geen onderſcheyd, noch Namen van dagen. Hoeſe den tijd reekenen. Haar Oordeel, alſe onſen Autheur yets ſagen ſchrijven. Verwondering der *Wilden*, alſe van God hooren ſpreken. Geen volk op de Weereld ſoo ſeer ſonder Religie, als dit. Geloven echter d'onſterflikhejd der Zielen; en waſe hier van gevoelen. De boofe Geelt van haar *Aygnan* genoemd. Hoe hy haar queld. Haare Propheeten en *Prieſters*. 't Grootte Feſt der *Wilden*, en wonderlijke Plegtlikheden. Geſtalte der Hutten. Dans. Dwafe Bygeloven. Guychelaars. Veelerley andere Aanmerklikheden. Van wien de *Wilden* in *America* afkoomſtig ſijn. 66
- XVII. Graden van Bloedverwantſchap onder de *Wilden*, in welke niet mogen trouwen. Hare Houwlijken. Veelwijvighejd. Eenighejd onder deſelve. Afkeer der *Brazilianen* van d'Overſpeelſters. Hoerery by haar geen ſchande. Hoe ſig de ſwangere Vrouwen draagen. De Mannen hier Vroedwijken. Drukken de Nieuw-geboorne Kinderen den Neus in. Naamgeving. Spijſen. Opvoeding. *Wilden* ſijn in 't echte werk ſeer ſchaamagtig. Andere dingen. 74
- XVIII. Eendragtighejd der *Wilden* onder malkander. Straf over Doodſlagers. Laten hare Hutten niet boven de ſes Maanden op eene plaats ſtaan. Eygendom der Akkeren. Cortoenſpining. Slaap-netten. Porten. Nappen. Drinkvaten. Ontfangen de Vreemdelingen vriendlijk. Kortswijlig verhaal, hoe 't onſen Schrijver ging, doe hy eerſt by haar quam. Hare goede geheugenis. Seldſame Gewoonten. Vyermaking. Andere Aanmerklikheden. 76
- XIX. Arten der *Wilden*. Siekten onder deſelve. Hoeſe op hare Sieken paſſen. Geween en gehuyt over eenen Dooden. Begraving harer Dooden. Seldſame Ceremonien daar ontrent. Verſcheydene andere Aanmerklikheden. 82
- XX. Oorzaak van 't vertrek des Schrijvers uyt *Brazil*. *Villagagn*'s afval van de Gereformeerde Religie heeft veroorzaakt dat de *Frangoiſen* *America* niet konden behouden. Tijd des vertreks. Voor oogen ſtaande Schipbreuk. Eenige keeren weer na *Brazil*; doch tot haar verderf. D'andere komen in een woelt Eyland. 't Gebergte van *S. Rochus*. Verſcheydene andere aanmerklike dingen. 85
- XXI. Uytterſte Hongersnood, van onſe Reysigers uytgeſtaan. Muysen, Ratten, een uytſtekend Lekker-beetje. Muysen-drek gegeten; deſgelijks andere onnatuurlijke dingen. Sonderlingheden hier ontrent. Een brandende Kloot in de Lugt geſien. De *Conſapel* ſterft door honger. Een Muysje dierder betaald, als een geheelen Os in *Frankrijk* geld. Wensh na Hooy. *Brazilien-hout* geknauwd. Meer andere van honger geſtorven. Onuytſprekelijke Ellenden. Werden eyndlijk Land gewaar, en komen in de Haven van *Blavet*. Aanmerklikheden, hoe 't haar nu ging; en hoe 't gegaan was de geene die in *Brazil* waren gebleven. 91

D

EN

KORTEN INHOUD DER HOOFDSTUKKEN.

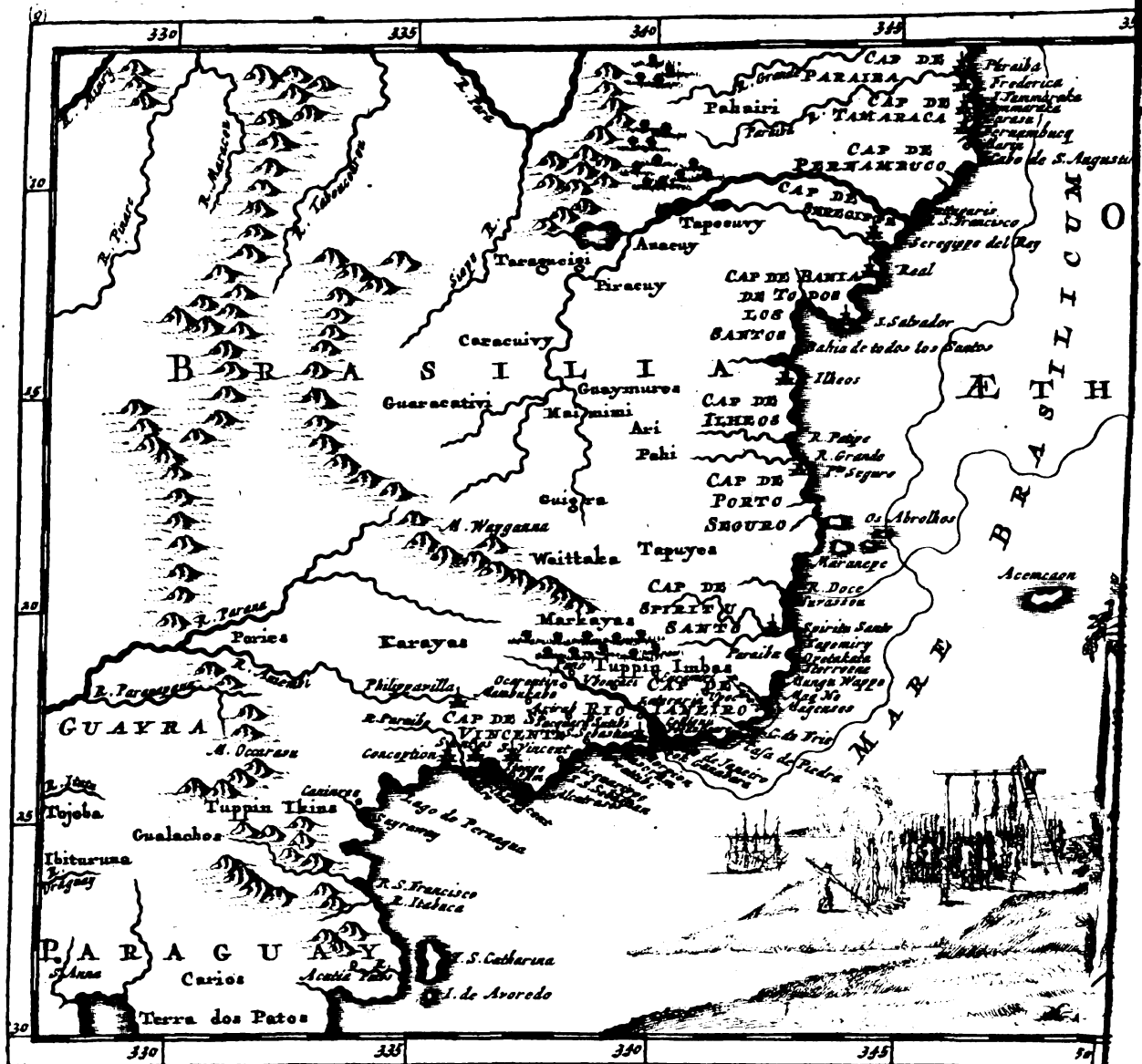
- I. Oorzaak deeser Reys na *Brazil*, bevoorderd door den vermaarden *Caspar de Coligny*, *Admiraal van Frankrijk*. Namen der voornaamste perſoonen, welke van *Geneve* na *America* ſijn vertrokken. Pag. 1
- II. Afvaart van *Honſleur*. Onweer twaalf dagen na malkander. Nuttighejd van 't *Zee-Compas*. Ontdekking van twee *Engelſche* Schepen. Grouwlijke wreedhejd der *Spaanjaarden* en *Portugeezen*. De *Gelukkige*, of *Fortunatis Eylanden*. Seldſame Viſchjens. Wonderlijk geval met de Scheeps-Kok. *Canariſche Eylanden*. *Atlantiſche Zee*. Witte *Mooren*. Wreedhejd tegens de *Spaanjaarden* en *Portugeezen*. Verovering van twee Schepen. 2
- III. *Dolphins*. *Albacoren*. *Boniten*. Vliegende Viſſchen. *Zee-Swalluſen*. *Zee-vogelen*. *Auraten*. *Zee-Swinnen*. Hoe deſelve gevangen werden. Haar Ingewand. *Requienen*, en der ſelver ſeldſame Geſtalte. *Zee-Schildpadden* van een geweldige grootte. Hoemen die vangd. Aanmerking op *Thevet*. 7
- IV. Onbeſtandighejd der Winden onder den *Aequator*, of *Linie Aequinoctial*. Stinkende, giftige Regenen. Groote Hitte. Geweldige Dorſtlijding. 't Scheeps-brood verdorven. *Polus Antarcticus*, of 't *Zuyder-Afpunt*. Onweer. Daar op volgende groote Kalmte. Walviſſchen. *Dolphins*. 11
- V. *America* in 't geſigt gekregen. *Markagers*, Vyanden der *Frantiſen*. Gebouwt in *Februnarius* gantsch groen bebladerd. D'eerſte wilde *Americanen* van onſen Schrijver geſien. Hare Spijſen. Beſchrijving der gedagte *Wilden*. Hare liſt, om d'*Europeers* te bedriegen. Andere ſonderlingheden van haar. *Spiritu Santo*, een *Portugeeſch* Kasteel. 't Gewelt *Tapemiry*. *Paraiba*. *Syrtes*, gantsch ſorgerlijke Sand-Platen, en Steenklippen in de Zee. *Wilden*, genoemd *Ovetakata*, en beſchrijving der ſelve. 't Eyland *Maq-Ha*. Verloſſing uyt een groot gevaar. *Tuppin-Imbas*. Seldſame Viſſchen. *Papegayen*. *Zeeboeſem Ganabara*. 14
- VI. Aankoomſt by 't Kasteel *Coligny*. Hoedanig ſy van *Villagagnon* ontfangen wierden. Eerſte Predikatie in *Brazil*. Eerſte bediening des H. Avondmaals. Hy ſend de Predikant *Charterius* weer na *Frankrijk*. Handel van en met *Villagagnon*. Eerſte bruyloft in *Brazil*, na der *Chriſtenen* gebruyk, onder de *Wilde*. Vervolg van den Handel met *Villagagnon*. 18
- VII. Beſchrijving van den *Zeeboeſem Ganabara*, anders genoemd *Rio de Jennero*. Steen-Rots, geheeten *Pot de Beurte*, of *Boter-Pot*. Andere Rots, *La Rattiere*, of de *Ratte-Val*. 't Eyland en Slot van *Villagagnon*. Verſierde Stad *Henricopolis*, van *Thevet* geſteld; maar wel een Berg, geheeten *Henricus*. 't Groote Eyland. Viſſchen. Walviſſchen. Andere Aanmerklichkeiten. 22
- VIII. Geſtalte en Aart der *Wilden* in *Brazil*. Werden ſeer oud. Bekommeren ſig over geene Weereldlijke dingen. Gaan reene-maal naakt. D'oude Mannen bedekken 't Manlijk Lid; en waarom. Doorſtokene Lippen, en groene Steentjens in deſelve. Doorſtokene Wangen; waar in ſy ook Geſteenten dragen. Verwingen. Vercierſſelen. Vrouwen-Cieraden. Aanmerking op der ſelver Naaktgaaning. 24
- IX. Verſcheydene Wortelen, daar de *Wilden* haar Meel van maken, van haar gebruykt in plaats van Brood; als *Aypi*, *Maniot*, en andere. Hoeſe dit verrigten. Haar' Eetens-wijſe. *Maiz*, of *Turkſch Koorn*. In *America* waſt *Wijn*: ook *Granen*, doch geen Rogge. Der *Wilden* Drank, en hoedanig deſelve bereyd werd. De *Tuppin Imba* drinken niet onder 't eeten; noch eeten niet alſe drinken. Suppen ſeer ſterk. Klugtig Geval. Hare *Cauou-in* met den *Wijn* vergeleeken. 30
- X. Gedierten in *America* ſijn die van onſe Landen niet gelijkvormig. 't Dier *Tapirouſſou*. Gebruyk en ſmaak van dit Beest. Rooſters der *Wilden*. Hoeſe haar Vleefch bewaren voor verderf. Meel van Viſſchen gemaakt. Menſchen-vleefch. *Seouaſſou*. *Taiſſou*. *Agonti*. *Taputis*. Groote Muysen. *Pag*, een geplekt Dier. *Sarigo*, een ſtinkend Gedierte. Onguur-groote *Crocodillen*. Groote Haagdiſſen. Groote Padden, welke gegeten werden. Slangen. Geval met een Haagdis. *Meirkatten*. Hoemen deſelve vangd. Noch andere ſeldſame Gedierten. 35
- XI. Vogelen in *Brazil*. *Indiaanſche* Hoenderen in meenigten. Endvogelen. *Jacouts*, een ſlag van *Phaſanen*. *Mouton*, een ſeldſame Vogel. Groote Veldhoenderen. *Aras*, een ſchoon-gevederde Vogel. *Canide*: waar toe de *Wilden* ſijn Vederen gebruyken. Groote en ſeer ſchoone *Papegayen*. Geſchiedenis van een *Papegay*. Verſcheydene ſoorten. De Vogelen *Toucan*, *Panou*, *Quampiam*, *Gonambuk*. Bygelooſ der *Wilden*, ontrent de Vogelen. *Fledermuysen*, met een kortswijlig Geval van deſelve. *Braziliaanſche* Bijen. *Scorpioenen*. *AardKreeften*. 41
- XII. Berigt van de Viſſchen in *America*. De gemeenſte, welke van de *Wilden* gegeten werden, ſijn de *Kurema*, en *Parati*, een

- ſoort van Barbeelen. *Camouroupony-Ouaſſou*, een groote Viſch. *Ovara* en *Acara Ouaſſu*, de beſte Viſch. *Acarapet*, een breede; *Acarabonten*, een roode; *Pira-Yochy*, een lange; *Raia*, een vergiftige; *Para-miri*, een kleyne; *Tamomata*, een ſeldſame; *Pana-Pana*, een ſeer leelijk-gekopte Viſch. Swemkomſt van de Mannen, Vrouwen, en Kinderen der *Wilden*. Viſch met eens Menſchen Aangeſigt. Doornen, van de *Brazilianen* gebruykt in plaats van Viſch-haken. Manier van Viſſchen. 46
- XIII. *Americaanſche* Boomen, Kruyden, en Wortelen. *Arabomam*, of den Boom, daar 't *Brazilien-hout* van koomd: is boven *marra* dik. Hoe dit Hout gekloofd, en na de Schepen gevoerd werd. Sonderlingheden van deſen Boom en 't Hout. Aanmerklijk Geſprek tuiſſchen *Lerius*, en eenen *Wilden*. De *Tuppin Imba* ſijn doodlijke vyanden van gierige Lieden. Oordeel der *Pernanen* van de *Spaanjaarden*. *Palmboom*. De Boom *Ayri*; wiens Hout ſoo ſwaar is, dat het in 't water ſinkt. Seer dikke Boombladeren. Andere *Americaanſche* Boomen, van ſonderlinge Eygenſchappen, en aanmerklijke ſeldſamheden. 49
- XIV. Oorzaak der Oorlogen onder d'*Americanen*. Onverſoenlijkhejd der *Wilden* tegens hare vyanden. Der *Brazilianen* Regeeringsvorm. Hare Wapenen. Sijn goede Boogſchutters. Hare verbaafdejd over 't Geſchut der *Frantiſen*. Krijgs-gewoonten. Plielen van Menſchen-beenderen. *Schuytjens*. Manier van Vegen. Toeruiſting. 56
- XV. Hoe de gevangene *Wilden* van hare vyanden werden gehandeld. Verſameling by 't ſlagten der Gevangene. Wonderlijke kloeckmoedighejd der geene, die gedood ſullen werden. Voorbeeld daar van. Haar vleefch gebraden, en gegeten. Grouwlijk bedrijf met twee jonge Kinderen. Godlooshejd der *Normandyſche* Tolken. Andere Aanmerklichkeiten. 60
- XVI. De *Tuppin Imbas* weeten noch van den waren God, noch van d'Afgoden, noch van Tempelen, noch van Godsdienſt. Hebben geen onderſcheyd, noch Namen van dagen. Hoeſe den tijd reekenen. Haar' Oordeel, alſe onſen Auteurs yets ſagen ſchrijven. Verwondering der *Wilden*, alſe van God hooren ſpreken. Geen volk op de Weereld ſoo ſeer ſonder *Religie*, als dit. Geloven echter d'onſterflijkhejd der Zielen; en watſe hier van gevoelen. De boofe Geest van haar *Aygnan* genoemd. Hoe hy haar queld. Haare *Propheteen* en *Prieſters*. 't Groote *Fest* der *Wilden*, en wonderlijke Plegtlichkeiten. Geſtalte der Hutten. *Dans*. Dwafte Bygeloven. *Guychelaars*. Veelerley andere Aanmerklichkeiten. Van wien de *Wilden* in *America* afkoomtig ſijn. 66
- XVII. *Graden* van Bloedverwantſchap onder de *Wilden*, in welke niet mogen trouwen. Hare Houwlijken. Veelwijvighejd. Eenighejd onder deſelve. Afkeer der *Brazilianen* van d'Overſpeelſters. Hoerery by haar geen ſchande. Hoe ſig de ſwangere Vrouwen draagen. De Mannen hier Vroedwijven. Drukken de Nieuw-geboorne Kinderen den Neus in. Naamgeving. Spijſen. Opvoeding. *Wilden* ſijn in 't echte werk ſeer ſchaamagrig. Andere dingen. 74
- XVIII. Eendragtighejd der *Wilden* onder malkander. Straf over Doodſlagers. Laten hare Hutten niet boven de ſes Maanden op eene plaats ſtaan. Eygendom der Akkeren. Cortoonſpining. Slaap-netten. Potten. Nappen. Drinkvaten. Ontfangende Vreemdelingen vriendlijk. Kortswijlig verhaal, hoe 't onſen Schrijver ging, doe hy eerſt by haar quam. Hare goede geheugenis. Seldſame Gewoonten. Vyermaking. Andere Aanmerklichkeiten. 76
- XIX. Artzen der *Wilden*. Siekten onder deſelve. Hoeſe op hare Sieken paſſen. Geween en gehuyſ over eenen Dooden. Begraving harer Dooden. Seldſame Ceremonien daar ontrent. Verſcheydene andere Aanmerklichkeiten. 82
- XX. Oorzaak van 't vertrek des Schrijvers uyt *Brazil*. *Villagagnon*'s afval van de *Gereformeerde Religie* heeft veroorzaakt dat de *Frantiſen* *America* niet konden behouden. Tijd des vertreks. Vooroogen ſtaande Schipbreuk. Ecnige keeren weer na *Brazil*; doch tot haar verderf. D'andere komen in een woest Eyland. 't Gebergte van *S. Rochus*. Verſcheydene andere aanmerklijke dingen. 85
- XXI. Uytterſte Hongersnood, van onſe Reysigers uytgeſtaan. Muysen, Ratten, een uytſtekend Lekker-beetje. Muysen-drek gegeten; deſgelijks andere onnatuurlijke dingen. Sonderlingheden hier ontrent. Een brandende Kloot in de Lugt geſien. De *Conſapel* ſterft door honger. Een Muysje dierder betaald, als een geheel Os in *Frankrijk* geld. Wenſch na *Hooy*. *Brazilien-hout* geknauwd. Meer andere van honger geſtorven. Onuytſprekelijke Ellenden. Werden eyndlijk Land gewaar, en komen in de Haven van *Blavet*. Aanmerklichkeiten, hoe 't haar nu ging; en hoe 't gegaan was de geene die in *Brazil* waren gebleven. 91

0

N

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99

Uffgeveerd te LINDEN door PIETER VANDER AA met Privilegie.

Uffgeveerd te LINDEN door PIETER VANDER AA met Privilegie.

Seer Aanmerklijke en vermaarde

SCHIP-V A A R T

van

JOHANNES LERIUS

na B R A Z I L.

I. H O O F D S T U K.

Oorzaak deeser Reys na *Brazil*, bevoorderd door den vermaarden *Caspar de Coligny*, *Admiraal van Frankrijk*. Namen der voornaamste personen, welke van *Geneve na America* zijn vertrokken.

Inleyding tot dit Werk, en voorrechten onzes Schrijvers.

Ermits' veel Weereld-beschrijvers wijldloopig genoeg de gelegenheid van 't Landschap *Brazil* hebben booz oogen gesteld / gelegen in 't vierde Deel der Weereld / 't welk den naam van *America* draagt; nevens des selven Dringbaarheid / lustigheid / grootte / daar aan

leggende *Eplanden* / *Ec.* / waar van onse Booz-ouderen niet 't minste bekend is geweest / soo houde ik my der moeyte ontslagen / om wijldloopig hier van te handelen; en sal insonderheid alleenlijk spreken van de dingen / welke ik / soo op mijne gintsch als herwaarts reys / gezien / gehoord / en geduerende mijn verblijf onder de Wilden waar-genomen heb. Doch tot dies te better berigt der Lezers sal ik booz af bekend maken / wat ons verdoofsaakte / sulx een verren en gevaarlijken Tocht aan te nemen.

In 't Jaar Christi 1555 / als *Nicolaus Durantius*, een *Maltheser Ridder* / gebinaand *Villagagnio*, moede was / langer in *Frankrijk* te blijven / insonderheid wijl hy niet wel stond met de *Stad Nantes*; liet hy sig verclupden by veel aanzienlijke Hooge en Lage *Stand's* personen / dat hy al booz lang had boozgenomen / niet alleen sig in een verr' afgeleegen Land te begeven / dat hy 't *Euangelium* supher en sonder vrees kon laten prediken / maar ook een blijvende Plaats op te richten booz al de gene die sig derwaarts souden willen begeven / om t'ontwijken de doemalige harde vervolging in *Frankrijk* tegens die van de Gereformeerde Religie; welke / soo *Maas* als *Broutus*-personen / daaghtig lebendig verbrand / of op andere wijsen omgebracht / en hare Goederen verbeurd gemaakt wierden.

Vervolg in Frankrijk tegen de Gereformeerde.

Voorgevend oogmerk van Villagagnio.

Daar-en-boven gaf hy booz / soo mondelijk als booz Brieven, dat hy wel lust had / na 't Landschap *Brazil* te trekken; daar te blijven woenen / en sijn opset tot de daad te brengen / wijl hy veel gehoord had van de lustigheid en vrugbaarheid deeser Gewests. Booz deese boozwending bewoog hy veel hooge Hoofden / de Gereformeerde Religie torgedaan / hem 't ooz te leenen / wijsse wenschten / dat'er sulx een plaats mogt sijn / als *Villagagnio* haer afschilderde / om in tyd van nood derwaarts te mogen vlieden.

Die veel aanzienlijke Lieden bewoog, hem geloof te geven.

Insonderheid ook de vermaarde *Caspar de Coligny*, *Admiraal van Frankrijk*.

Boven alle andere vond hy gehoor by *Caspar de Coligny*, *Admiraal van Frankrijk*, een vertrouwde staad van *Koning Henrik*; dien hy berigtte / indien *Villagagnio* deese Reys volvoerde / dat 't *Koninkrijk Frankrijk* daar van seer groot nut sou konnen trekken. Bragt ook te weeg / dat deese *Maas*stept daar toe opdommerde twee wel-toegerustte Schrepen / en 10000 *Franken* aan *Villagagnio* te tellen: die / eer hy uyt *Frankrijk* vertrok / veel eerlijke / boozname personen had beloofd / al sijnne blijft te sullen aanwenden / dat de ware Christlijke Religie geleerd wierd ter Plaats daar hy sig sou neer laten; op welke toefegging eenige derselve met hem gingen. Na dat nu alles besteld was; *Handwerks* en *Schreps*-lieden aangewonnen waren / en sig gereed bevonden / be-

gaf sig in *May Anno 1555* op de *Hooge Zee*, en quam / na veel uytgestane rampen / in *November* in *America* aan.

Doe hy 't Volk aan Land had geset / nam hy villagagnio maakt alles tot de Reys gereed. booz / sehiere stots sterk te maken tot een *Beving* / aan den *Jugang* des *Zeeboersems* / van de Wilden genoemd *Ganabara*, gelegen 23 *Graden* ober den *Evenaar*, of *Linie Equinoctial*, onder de *Tropicus* van *Capricornus*; gelijkmen naderhand breeder sal horen. Doch wy moesten hier na dien *Wout* staken / wegens de *Water-golven*. Trofken een *Fransche* mijs wegs booz / na 't Land toe / en namen daar een *Epland* in / te booren van niemand bewoond. Bragt ons *Geschut* / nevens andere *Wapenen* / te Land / en maakten een *Dain* rondom ons heenen / om booz de Wilden en *Portugeezen* versekerd te sijn; welke laastt-genoemde alreeds veel *Orden* op 't *Vaste Land* in besit hadden genomen / en sig d'*Indianen* tot vrienden gemaakt.

Koomd in America, neemd een Eyland in.

Ondertusschen geliet *Villagagnio* sig een groot verlangen te hebben / om hier 't *Euangelium* te planten; bepraatte eenige van sijn volk / met twee der Schrepen meer na *Frankrijk* te zeplen / en sijnne Brieven na *Geneve* te brengen; waar in hy van de Gereformeerde Gemeente begeerde / datse tot sijn *Godbrugtig* voornemen hem na vermogen behulpelijk wilden sijn / op dat 't selve / waar ober hy lijf en leven had gewaagd / ten volen tot de daad gebracht werden mogt. Sy souden hem niet alleen toefenden *Bedieneren* des *Godlijken woords* / maar ook andere wel-geoeffende personen in de Gereformeerde Religie, om sijn volk in *Leeren* en *Leven* t'onderrigten; de Wilden tot 't rechte *Christendom* te bekeeren.

Sijne Brieven aan de Gemeente van Geneve.

Die van *Geneve* deese Brieven ontfangen hebben / deden booz eerst een gemeene *dankeggingh* verrigten; en te gelijk bidden om d'uitroeping des *lijks Gods* in soo verr' afgelegene Landen / en onder sulke wilde Menschen. *Admiraal Caspar de Coligny*, om 't verfocht van *Villagagnio* te voldoen / (die ook aan hem geschreven had) / sond Brieven aan *Philippus Corguillierius*, die sig niet verr' van *Geneve* onthield / hem vermaande / te willen sijn den *Hoof* dman der gene / welke sig na *America* by *Villagagnio* souden begeven. Hier booz / ook booz d'aandringing der *Geneefche Predikanten* / insonderheid booz d'aansetting van sijn eygen gemoed / om sulx een *Godsalig* weck te bevoorderen / besloot hy de Reys aan te nemen / onaangetien sijnen *Onderdom* / swakke *Ligchaams*-gesteltens en sijnne gewichtige gechasten; ook / schoan de welvaart sijnre kinderen sijnne tegenwoozdigheid schieen te beterschen.

en wat hy van deselve begeerde.

't welk hem ook gewillig wierd toegestaan.

In moesten omien na bequame personen tot *Predikanten* h't *Predikant*. *Philippus* en andere spraken hier over aan eenige *Studenten* in de *Theologie* te *Geneve*, insonderheid *Petrus Richerius*, doemals 30 jaren oud / en *Wilhelmus Charterius*, welke beyde tot antwoord gaven / indien van de *Heer* odenlyk daar toe beroepen wierden / soo wilden niet wepgeten. Daar op wierden in den *Heerendienst* bevestigd / en vermaand / getrouwd in haer *Wijnt* te sijn.

Du dienden ook noch / volgens *Villagagnos* befocht / andere erwaarne personen in de *H. Schrift* hem toegezonden te werden; waar ontrent *Philippus Corguillierius* desgelijks sijnne vlyt aanwendde. Gelijter heeft hy niemand soeken te misleiden / maar ging opregt; peder boozhoudende / datmen groote moey-

na *Brazil* tot *Villagagnio*.

Johannes Lerus. A te

te en gevaarlijkenheden sou upt te staan hebben; want men moest te Land anderhalf-honderd / en te Water twee duysend Fransche mijlen wegs af leggen. Wanneerse dan daar souden aankomen sijn / souden de Wotelen voor Woud moeten eten / en de Wijn haren mond afgesneden sijn / want in Brazil waren geen Wijnstokken. Datse daar gantsch andere Spijsen souden vinden / alsse in Europa gewoon waren; gelijk ook Villagagno dit in sijne Brieven updruklijk had te kennen gegeven. Verhalven de geene / die liever hoorden dan sagen / en niet geene verre wandelden; d'onstuytigheid der Zee / de hitte der Son / om een Nicuwe Weereld te sien / schroomden / deese Reys niet behoeften aan te vangen.

Namen der Godsgeleerde, en in de H. Schrift ervarne, die van Geneve na Brazil gingen.

Haar vertrek na Chastillon.

Parijs.

en Honfleur.

Dit ongeacht boden sich aan / om Medgesellen van Philippus Richerius en Wilhelmus Charterius te sijn / de volgende personen / wel-gemoed tot deesen Togt / Petrus Bordonius; Matthæus Verneville; Johannes Bordelius; Andreas Fontius; Nicolaus Dionysius; Johannes Gardunus; Martinus David; Nicolaus Raviquerus; Nicolaus Carmulus; Jacobus Rufus; en ik Johannes Lerus, doemaals oud twee-entwintig jaren / hielp 't getal der veertigh volmaken. Den alsoo / om d'eere Gods te dienen / na de genade die my van den Heere gegeven is / en dan ook om de Nicuwe Weereld te besien / op den 10 September Anno 1556 upt Geneve getrokken.

Op namen onse weg na Chastillon, daar wy den Admiraal van Frankrijk, Caspar de Colligny, aanspraken; die ons niet alleen vermaande in ons voornemen voort te varen / maar ons ook beloofde alle hulp tot onse Schipvaart; met vertroosting / dat wy door onse moepte en arbeyd een groot nut souden te weeg brengen. Daar op trokken wy na Parijs, daar wy een geheele maand lang bleven: Ondertusschen sloegen eenige Edele en andere / van onse voorgenomene Togt verwtitigd sijnde / sich tot ons. Gindlyk voeren wy vooruy Rouan, en quamen te Honfleur in Normandyen; daar wy in de Haven onse Scheepen toerustieden / van alle noodduyft versorgden; en daar meede weer een maand toebagten.

II. H O O F D S T U K.

Afvaart van Honfleur. Onweer twaalf dagen na malkander. Nuttigheid van 't Zee-Compas. Ontdekking van twee Engelse Scheepen. Grouwlike wreedheid der Spaanjaarden en Portugeezen. De Gelukkige, of Fortunatis Eylanden. Seldsame Viskijens. Wonderlijk geval met de Scheeps-Kok. Canarische Eylanden. Atlanische Zee. Witte Moeren. Wreedheid tegens de Spaanjaarden en Portugeezen. Verovering van twee Scheepen.

Hoofden der drie Scheepen.

die na Brazil souden varen.

Vijf jonge Dochteren mee gegaan.

Afvaart van Honfleur.

Hable de Grace.

Als mi Boisius, de Neef van Villagagno, die voor ons te Honfleur was aankomen met drie Scheepen / waar in des konings bestemd geld / en Proviele tot onse Reys was / ons beval / dat wy den 19 van November souden t'scheep gaan / trad hy selfs in een der selve / genoemd Roberga minor, bemand met 80 Soldaten en Scheepslieden / als een Oversten / en Legaat.

In 't ander Schip / Roberga Major, was Capitain Marous; Stierman Johan Humbert van Harfleur, ongemeen wel ter Zee erbaren / gelijk de daad betoond heeft. In dit Schip bevond ik my / met 130 personen. 't Werde was geheeten Roset, na den naam van des selfs Oversten; en daar in waren ontrent 90 Menschen / waar onder ses Jongens / welke d'Americaansche Spraak souden leeren / nevens vijf jonge Dochteren / met een Opfister over deselve. Deese waren d'eerste van 't Woutwylig geslagt / die upt Frankrijk in America quamen. Waar over de Wilden sig boven maten seer verwonderden / wijsse nopt andere dan naalste Woutwylig personen hadden gesien.

Op den dag / dat wy upt de Haven zeilden / ontrent de middag / hoorde men 't Canon los gaan; 't geschal van Trommelen en Trompetten / ter eeren van d'Arnade, die deese Reys aangingh. Ontrent een mijl van de Haven Hable de Grace in de Cauxische Zee gekomen sijnde / soo Ankerden wy voor d'eerste maal. Terwijl ons Scheeps- en krijgs-

volk hier gemousterd wierd / brach 't Woutw van ons Anker; 't welk wy met groote moepte weer moesten upt trekken. Hielden hier stil tot op den volgende dag.

Den 20 November geraakten wy van 't Land af. Tieten Britannien ter regter zijde leggen. Doe bequamen wy twaalf dagen agter een seer onstuytig Weer. Deele der onse wierden seer onpassijk / ten deele upt vrees / datse peder oogenblik na den afgrond souden moeten sinken; insonderhep sogden hier voor de geene / die nopt op Zee geweest waren; andersdeels door de Maagquaal / welke weerd genoemd Zee-sichte.

Maarlijk is 't niet weynig te verwonderen / dat een Schip / schoon 't groot / en van sterck hout gebouwd is / 't gantsche geweld der Zee sou konnen weerstaan. Laat een Schip soo groot en vast sijn als 't wil / en noch soo wel met 't ster boorsien / gelijk dan dat / waar in ik my bevond / honderd vooten lang / en twintig breed was; wat is dog deese grootte te rekenen tegen de woeste / wijde / onstuytmige Westersche Zee? Verhalven kannen God nopt genoeg danken voor de weldaad van de konst der Schipvaart; insonderhep voor de binding van 't Zee-Compas, waar na den gantschen cours des Schips werd geregeerd. Als wy nu 13 dagen lang in groot gevaar hadden voortgeseyd / gaf de Heere / dat wy weer schoon Weer kreegen.

Den volgende Sondag bejegenden ons twee geladene Last-Scheepen / welke upt Engelland quamen / en weer na Hups wilden. Weynig seilden'er aan / dat ons Scheeps-volk deselve niet vermeersteden en plonderden / bemerkende / datse Waren in hadden / die haar dienden: want sy verlieten sig op haar Beschut. Die ontrent haar quamen / en tegens haar te swak waren / moesten aanhouden. Dit is de gewoonte des Zee-volks / dat de sterkste de swakste opsoekt.

Alsse dan komen by sulke / diese meester konnen werden / en haar bevoolen hebben / de Zeplen te strijken / seggende: Sy sijn in lang niet aan Land geweest / wegens Ontweeren; of door Kalkite. Hebben gebrek van noodwendigheden / en verzoeken / dat men haar pers voor geld wil laten toekomen. Terwijl onder dit Gesprek de Scheepen stil houden / dwingen deese d'andere de beste Waren af. Bestraft men haar / datse soo wel vzienden als vbanden aan vallen / en beroben; soo gebruse niet anders tot antwoord / dan: 't Is dus de gewoonte; een peder socht sijn voordeel.

Hier by moet ik noch dit voegen / 't welk daar na met Exempelen sal beweesen werden. Wermits de Spaanjaarden en Portugeezen voorgeeven / datse d'eerste in Brazil sijn gekomen / en 't gantsche Land van de Magellanische Zuyd-Zee tot over de Linie Aequinoctial haar toe behoort; derhalven de Franschen onbehoorlijk in haar Gebied vallen / soo sijne deselve seer vbandig. Als dan eenige Fransche Scheepen ontrent de Spaansche en Portugeesche konnen / en deese d'overhand over d'andere krijgen / soo gaanse seer erbarmlyk met de Francoisen om; ja sonitijds soo groutvolijk / datse deselve levendig hebben gebild / de wreedste dood aangedaan. Hier tegens beweesen de Fransche, datse soo wel deel en regt aan America hebben / als de Portugeezen en Spaanjaarden; verdedigen sig soo veelse konnen; en alsse hare vbanden konnen magtig werden / soo vergeldense deselve op deselve wijs.

Wederom overviel ons een onstuytmige wind op de Zee. Ses of seven dagen lang verhieven sig de Golven soo geweldig / datse over ons Schip heenen sloegen. Nu voeren wy als op hooge Bergen der Zeebaren / en in een oogenblik daelden wy na den Afgrond. 't Ging ons gelijk in den CVII Psalm staat. Wy reesen op na den Hemel, en daelden neer tot in d'Afgronden. Onse Ziel versmolt van angst; wy danften en waggelden gelijk een dronken Man, en al onse wijsheid was gelijk als verslonden. Evenwel de Heere onse God behield ons noch in deese groote gevarren; op dat wy sijne Almagtighep mogten aanmerken / van sijne goedertierenhep coemen. 't Gien de Poet voorseld van de gebaren der Zeebaren / schijnd

Langduerige onstuytmigheid.

Zeezieke.

Aanmerking des Autheurs.

op Schip, Zee, Zeevaart, en Compas.

Rovenden aart van 't Zeevolk.

Hoefe hier ontrent te werk gaan.

Grouwlike wreedheden der Spaanjaarden en Portugeezen tegens de Francoisen diese meester konnen werden.

der Fransche weer tegens haar.

Vreeslijk Onweer van ses of seven dagen.

Psalm 107.

schijnd veel eerte wepnig als te veel gesegt. Dit is 'er den Inhoud van in Nederlandsche Versen.

Ga Heenen; en beveel dan aan de Wind uw leven; Vertrouwend' op een Hout geheel bedrieglijk; maar Vier vinger breed, of, soo de Plank gantsch dik is, seven Ten hoogsten van de Dood, en 't linkende gevaar.

Spanische Zee. 't Heylig Geberg.
Doe 't nu wederom goed Wêr was gewoorden / quamen wy den 5 December aan de Spaansche Zee. Hier lag voor ons 't Heylig Geberg. Ons ontmoetede een Yrlandich Schip / waar uyt onse Soldaten / door de voorzegde kofst / voor haar bequamen ses of seven Water Spaansche Wijn; ook Wijgen en Oranje-Appelen.

Fortunatis Eylanden.
Seven dagen daar na quamen wy by dize Eplanden geheeten Insulas Fortunatis, of de Gelukkige Eylanden. De Normandyers noemense Gratiola, Lancilora (Lancerota) en Forteventura. Doortijds voegense de Baai van Aprosirus, Junonia, en Ombrios. Anders sijn 'er seven in getal / welke alle de Spaanjaarden besitten.

Mistag der Weereld-beschuyven.
Of nu wel eenige Weereldbeschuyvers deese Fortunatis Eylanden stellen onder den 11 Graad des Aequators aan deese zijde; soo bevond echter den geenen / die in mijne tegenwoordighepd 't Aftrolabium gebruikte / datse leggen onder den 28 Graad na 't Noorder-Aspunt (Polus Arcticus); derhalven de gedagte Cosmographi een misflag van 17 Graden hebben.

De Fransche maken Buys op de Spaanjaarden.
Onser twintig gingen uyt de Schepen in een Boot / om te roven; maar de Spaanjaarden wierden haar gewaar; derhalven moesten se de blugt na ons toe nemen. Doch allertoegeen omfende / kreegense in 't gesigt een groote Spaansche Boot / nevens twee klepder; die de Spaanjaarden door vrees hadden agtergelaten. Hier in waren een groote meenigte Zeehonden / en Scherps-Compassen. Alles namense daar uyt / en sloegen de Boot in stukken.

Visch-vangst.
Drie dagen lang moesten wy by deese Gelukkige Eylanden blijven leggen / vernits wy / wegens de stilte / niet konden voortkomen. Ondertusschen vingen wy met den Angel en 't Net een groote meenigte Visch. Meer als de helft wierpen wy weer in de Zee / uyt vrees / dat wy dorst zouden moeten lijden / wijs wy geen soet water / om de Visch daar in te koken / over hadden. Deese Vischen wierden genoemd Zeehonden / Auraten, en meer andere vyernde soorten / welker namen ons onbekend waren. Ook bequamen wy klepne Vischjens / Sardinen geheeten / soo klep van lijf / datmen sou meenen / hoofd en staart aan malikander te sijn geboegd. De Staart is even soo breed als 't hoofd / en 't hoofd is in gedaante als een Stomphoed / met Pluimen vertierd.

Onthuyninge Zee, doet een Boot sinken.
Den 16 December, als sig de Zee ten derdenmaal verhieft / sloegen de Golven in de Boot / welke aan een onser Schepen hing / soo datse als in een oogenblik versink; en de twee Scherps-knegten / die 'er in waren / nautolijks haar leven konden redden: door sig vast te houden aan de Loutwen / welke men haar toe wierp / en daar mee haar in 't Schip haalde.

Seldzaam geval omtrent twee Zeegeelken.
Ik kan niet voorby gaan / hier te verhalen een seldzaam geval / 't welk sig by ons toedroeg. Onse kok verwaterde boben op 't Schip in een Lob eenig Spek. De Baren / over 't Schip heenen slaande / rukten 't Spek met sig in Zee. Straks daar na quam een andere Water-golf / die 't Spek weer in 't Schip sloeg / met een groot geweld / even ter selver plaats / daar de voorrige Golf 't selve had weggenomen; sonder dat de Lob omgekeerd / of eenig Spek gemist wierd.

't Eyland Canaria.
Den 18 der selve Maand December, op Vrydag, kregen wy 't Epland Canaria in 't gesigt. Doe wy den volgenden Sondag daar naarder by gekomen waren / dagten wy / ons hier wat te sullen verquicken; doch de Wind was ons tegen / soo dat wy 'er niet konden aanbaten. 't Is een seer lustig Epland / 't welk van de Spaanjaarden werd beseten. Hier waft Supper / en de beste Wijn. 't Legt soo hoog / datmen den Berg dertig mijlen wegs in Zee sien kan. Eenige noemen 't Teneriffa; en menen dat desen Berg (genoemd de Canarische Pick), is den Atlas

der ouden / waar van sy soo veel geschreben hebben; waarom men ook deese Zee d'Atlantische noemd (Mare Atlanticum). Deeze houden Teneriffa en Canaria voor twee bysondere Eplanden.

Een Portugeesch Jagt-schip veroverd.
Eben op dien dag / sagen wy een Portugeesch Jagt-schip. Door de tegenwind kon 't ons niet ontkomen; en om tegens ons te veyten / was 't veel te swak. Liet derhalven de Zeplen neer / en gaf sig aan onsen Admiraal over. Lang hadden onse Capitainen begeerig gewest / om noch een Schip by hare vloot te hebben; en gehoopt / dat 'er een van de Spaanjaarden of Portugeezen souden veroveren / 't welk haar nu gelukte.

Accoord met den Oversten.
Onse handelden met den Portugeeschen Oversten (d'oorzaak waarom is my onbekend) / datmen indien hy spoedig een ander Schip kon bekomen / hem 't sijne sou weer geven. Deesen dagt: beter eenen anderen verdozen dar hy selfs. Nam eenen onser wel-toegerustte Boorts met 20 krijgsknegten uyt d'onse / en eenige der sijne / en begon werk als een Zee-rover. Misschien dat hy eenen der sulke gelueft is.

Kust van Africa. Witte Mooren.
Doormaals voeren wy niet meer dan twee Fransche mislen van 't Land langs Africa henen / daar de witte Mooren woenen. 't Was vlak / laag Land / soo dat wy meenden / onse Schepen voeren veel hoger; en dat 't water daar over heenen sou lopen. Dus scheen 't voor ons gesigt; doch daar na bemerkten wy / dat den gantschen Oever schoon effen Land was / waar tegens de Zee gantsch stil stond / gelijk tegens een Berg. Doe gedagt ik aan de woorden Jobs, en Davids: Wie heeft de Zee met Deuren toegeloten, doese uytbrak, en uyt de Baarmoeder voort quam? doe ik voor haar, met mijn Besluit d'aarde doorbrak, en settede Grendelen en Deuren, en seyde: tot hier toe sult gy komen, en niet verder; en hier sal hy sig stellen tegens den hoogmoed uwer Golven. Job. 38. Gy hebt een Paal gesteld, die sy (de Wateren) niet over gaan sullen, Psalm 104., en ik verwonderde my over de groote werken des Heeren.

Bekomen door den gedagten Portugeesch een ander Schip.
De gemelde Portugeesch wierd op Kers-dag een Jagt-schip gewaar; 't welk hy beschoot; geweldadig veroverde / en ons toebegaf. Onse Capitainen waren hier over verblijd / want 't was een seer schoon Schip / bevracht met wit Sout / 't welk sy na Brazil tot Villagagnon wilden brengen. Maar als se in de Portugeezen hare belofte souden houden / handel-dense gantsch trouwloos en tyrannisch. Sy stietten hepde de Portugeezen en Spaanjaarden in 't ene Schip; gaven haar niet 't alderminste stukje van 't harde Scherps-brood; beroofden haar ook van de Boot / sonder welke niet aan land konden geraaken; en scheurden de Zeplen in stukken. Beter ware 't geweest / dat men haar in de Zee had geworpen / dan dus weg te senden. Indien niet eenig ander Schip haar bejegend en te hulp gekomen is / soo sijnse gewislyk te gronde gegaan / of van honger gestorven.

Noch twee andere Schepen vallen in hare handen.
Da 't begaan van deese daad / waar aan veel der onse geen behagen hadden / quamen wy diep in de Hooge Zee. De Wind was Oost-Zuyd-Oost, en ons doormaals gunstig. Maar om den Leefer niet berdyetlyk te sijn met de beschrijving der berobelingen van pedet Schip in 't bysonder / soo wil ik maar kort daar over heenen lopen. Den anderen en derden dag daar na bequamen wy noch twee Schepen / sonder tegenstand. 't Krijgsvolk wou 't Jagten Buys hebben / insonderheid de geene / die 't selve bekomen hadden; wilden ook geweld gebruiken; doch de Vloot dlieden seiden sig tusschen beroben / en bevreedigden deese onrustige. Uyt 't ene Spaansch Schip namense de Wijn / 't Scherps-brood / en andere Eetwaren. Den Oversten der Spaanjaarden beklagde niets soo seer / als een Ven / die hem / gelijk hy seyde / pedet dag / selfs op d'onstuymige Zee / een Ey had gelegd.

Al de Schepen der Spaanjaarden en Portugeezen, des Fransoisen.
De volgende Sondag gaf den gernen die op de Maest de Waght hield / 't gewoone teken / waar op wy vijf Schepen gewaar wierden. Onse Schip pers toonden groote blijdschap / en riepen Victorie; eerste noch hare vanden regt lienden; ook niet wisten hoe groot dese Schepen waren. Maar vernits

Johannes Leries. A 2 de

ontmoeten-
de,

de Wind ons tegen liep; sp niet volle Zeplen en al de kleinen booten spoedigden / soo konden d'onse / wat moeyte sp ook beden / om tot den Manval te komen / haar niet genaken / onaangefien sp ons al t'samen in gebaar stelden / van te sullen vergaan / dooz 't omflaan der kielen / wegens 't scherp Zeplen.

namen voor
haar de
vlugt, of
vielen in
hare han-
den, en
waarom.

't Moet niemand vreemd denken / dat alle andere Scheepen dooz ons blieden / of in onse handen bleven; Want onse Scheepen waren seer wel toegerust. 't Eene / waar in ik my bevond / had 18 groote Sukken Canon, en over de 30 kleyn Geschut. 't Scheepsvolk bestond uyt enkele Normandyers, 't welk d'alderstrijdbaarste Natie is onder al de geene / die na 't Westen varen. Had den ook onder malkander vast gesteld / datse geen Portugoelsch Schip onaanbevochten souden laten / wanneer 't haar bejegende.

III. HOOFDSTUK.

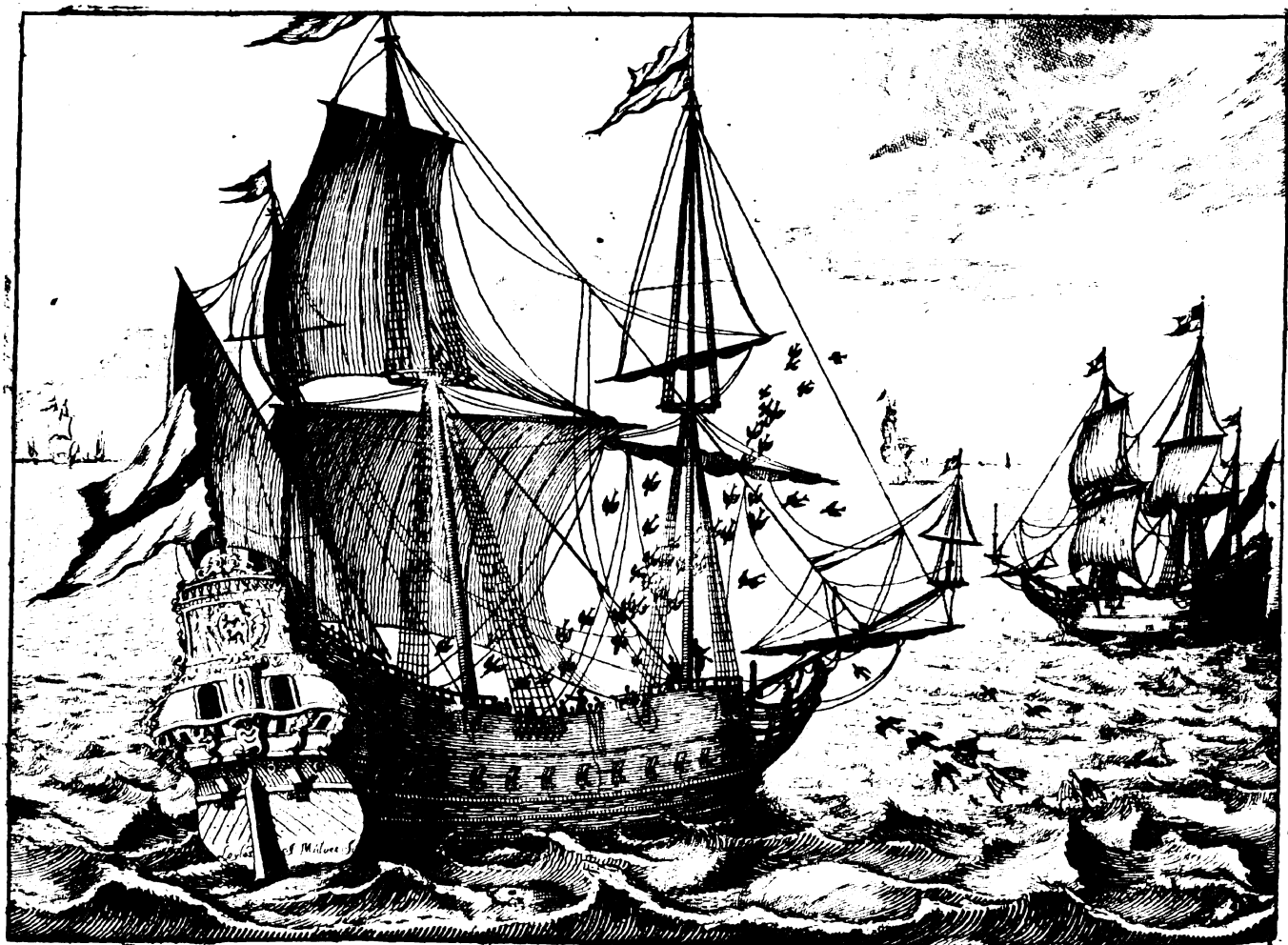
Delphinen. Albacoren. Boniten. Vliegende Visschen. Zee-Swaluwen. Zee-vogelen. Auraten. Zee-Swijnen. Hoe deselve gevangen werden. Haar Ingewand. Requienen, en der selver seldsame Gestalte. Zee-Schildpadden van een geweldige grootte. Hoemen die vangd. Aanmerking op Thevet.

Delphinen.

V An dien tijd af hadden wy een seer goede Wind / tot dat wy quamen onder den derden Graad

aan deese zijde de Linie Equinoctial. Hier sagen wy een boben maten groote menigte van Zee-Swijnen / en Auraten. Wy vingden ook een slag van Vissch / welke de Normandyers Albacoren, en Boniten, of Boniten, noemen. Van noch veeldele andere soorten; waar onder ook vliegende Visschen waren. Doo 't Scheepsvolk eerst hier van sprak / dagt ik / datse den spot niet ons dreven; tot dat mijn oogen my de waarheid deden sien; hoese sig uyt 't water verheven / en met hoeken om hoog vloogen / ter lengte van een Spies / en wel honderd schreeben wijde. Dikmaal / alsse tegens den Mastboom stieten / vielen se in 't Schip neer. Deese Visschen sijn by na als de Haringen / doch wat langer en ronder. Hebben een Deertje onder den hals; vleugelen als de Fleermuysen. Vermits ik te voren geene van deese soort gesien had binnen de kreesse-Sonnekerkring (Tropicus Cancr), soo beeldde ik my in / datse sig / wegens de hitte / geene onthielden onder de versenghde lugtsireek (Zona Torrida), en sig niet daar over na de Polen begaven. Doch by andere heb ik geboonden / datmen in de Zuyd-Zee, of de Magellanische, Zee-Swaluwen siet / derhalven wil ik op deese meening niet vast blijven staan / wijl ik 't daar dooz houde / dat deese beede eenerelep soort sijn. Ook nam ik waar / dat dese Visschen sig nergens verskerd vinden. Sijnse in of onder 't water / soo werdense vervolgd van d'Albacoren en andere roof-

Boniten

Vliegende
Visschen;
en meening
des Au-
teurs we-
gens desel-
ve.Sijn ner-
gens vers-
kerd.

Visschen; vliegende in de hoogte / soo werdense van de Zee-vogelen versonden.

Beschrij-
ving der
Water-
vogelen.

De Zee-vogelen / die sig generen van haren roof uyt 't water / sijn soo tam / datse boben op de Masten / Louwen / en Zeplen der Scheepen gaan sitten / soo datmen se met de hand kan vangen. Sp hebben aschberwige Deberen / gelijk de Havikken. Hare grootte is als die der Kraapen. Alsse geplukt sijn hebbense wepnig meer vleesch als een Speew; soo datmen sig verwonderen moet / hoese de Visschen vangen / en sig te nut maken kunnen; wijl deselve grooter dan die Vogelen sijn. Ook hebbense maar alleen eenen Darm in 't lijf / en breede Poten / gelijk d'Endvogelen.

seldzaam-
heyd.

Verder

De Boniten sijn van soo goeden smaak / als men

eenige vissch hebben mag. Sijn gelijk een gemeene Harper / doch sonder schubben. Deertig dagen lang onthielden se sig ontreit ons Schip / vermoedelijk wegens 't Pek aan 't selve.

De Albacoren sijn de Boniten niet seer ongelijk / doch niet soo groot / want ik heb van de laatste soort eenige gesien / die vijf voeten lang / en soo dik als een Man waren. Ook hebben d'Albacoren moer vleesch / gelijk de Forellen: van noch geen ruggegrad / en wepnig Ingewand. Willijk mogense onder de beste Visschen geteld worden. Alhoewel wy niet veel Speceryen in voorraad hadden / om d'Albacoren na behoren te kunnen toebereyden / soo waren se echter boben maten goed van smaak / alleen in Water gesneden / met Sout bestropt / en gebzaden. Indien een

berigt van
de Boniten.Van d'Al-
bacoren,
een seer
wel-sma-
kende
vissch.

een Lekker-tong in ons Land een der Albacoren, wel toegemaakt / vooz hem had staan / gewijstijf sou hy'er de vingeren na lekken. Sp onthouden sig tusschen beyde de Tropicis in de Hooge Zee.

Anraten, de beste van alle vissen, en aamredend.
De Auraten, welke dien naam hebben bekomen / wijfse in 't Water Goud-geel schijnen / sijn de Salmen seer gelijk / doch hebben niet sulik een hogen ruggegrad. Ik selfs heb onderbonden / dat deese Diefch niet alleen beter is dan al de voorgedagte / maar derf wel rond upt seggen / dat noch in de Zee / noch in eenige andere Wateren eenigen Diefch te vinden mag sijn van een aangenaamer en lieflijker smaak.

Zee-wijn.
De Zee-wijnen sijn van tweeërley soort; 't eene slag heeft een spitse Bek / gelijk de Ganzen; 't ander sulik een stompe Snupt / datmen deeselve / wanneer sig om hoog verheft / wel vooz een ronde Schijf sou aansen. Hierom noemden deese soort Monks-koppen / wijfse deselve vop gelijk sijn. Sijn seg voeten lang. De Staart is breed / en gekloofd. Alle hebben een gat in 't hoofd / waar doorse de lugt inhalen / en water scheppen. Wanneer de Zee onstuigant is / sietmen haar boven op 't water. Schijnen groen / en doen de Zee ook groen schijnen; infonderhep als hy een Onweer sig de gantsche nagt vermoepd hebben. Sp rontken en grunten so grof / als onse Darksen. Als de Schipleden haar sien op 't water swemmen / en horen gnorren / soo voosseggen een gewis Onweer; gelijk ook d'ervarenheid my dikmaal geleerd heeft. Alhoewel mi de Zee stil was / en de meernigte deese Meir-wijnen soo groot / datse deselve / soo verr als men sien kon / bedekten / soo konden wy 't echter soo veel niet vangen / als wy wel gewild hadden / wijfse niet soo ligt als andere te bekomen sijn. Sie hier de wijfse / hoemense vangd.

Op wat voor een visse gevangen werden.
Eenen / die sig hier op wel verstaat / set sig vooz op 't Schip / met eenen pferen Haak in de hand / vast gebonden aan een lange / dikke Steel / als een halve Spies / en de Steel weer aan een Couw van 20 boeten. Als nu de Meir-wijnen met hopen komen toeschieten / mikt hy op eenen der selve / en werpt den Haak met alle magt op hem aan / soo dat deese Diefch / wel getroffen sinde / daar aan vast blijft. Dan geeft hy 't Couw soo veel bot als hy kan / tot dat 't Meir-wijn de wonde geveeld; sig om en om wenteld / en dus 't Hser noch dieper in hem doert gaan; waar door hy epndlijh / wegens veel bloedverlies / gantsch afgemat is. Dan neemden noch eenen anderen pferen Haak met een lange Steel / waar mee de vangt in 't Schip op getrokken word.

Gelagte, in de geblake en smaak even als van een Land-varken.
Wanneermen met deese Meir-wijnen even soodanig handelt / als wy met onse Darksen doen / 't Hgewand daar upt neerind / desgelijks 't ruggegrad / en de Graden in de zijden; dan twee deelen daar van maakt / en deselve ophangd / soo kunnen nauw onderfchepd sien tusschen de twee zijden van dit Zee / en van een Land-Darken. Doch als 't Diefch noch varfch is / valt het wel soeter / maar is dan soo goed niet. Men kan 'er ook Hammen en Schouders van snijden. De Lever is van smaak even als de Darksen-lever.

't Spek daer van in Frankrijk gebruykt voor vatten-veet; en bedrog.
Geene van alle / die ik opt gesien heb / heeft meer Spek gehad / als de dikte van een duym. 'k Gelooft niet / dat 'er gebonden werden met Spek van twee duymen. Men behoefd sig derhalven niet meer te laten bedriegen met 't Wasten-Spek / 't welk de Diefchers te Parijs en anderwegen verhoppen / voorgebende / dat het Vet / of Spek / van Zee-Swijnen is. Want nadien 't selve dikker als vier vingeren breed is / soo magmen wel geloven / datse 't van de Walvissen nemen.

Sonderlinge aam-merklijke; het d'uyt ervaren-heit; te-gens 't geen andere kintjen.
Dermits wy ook in eenige deese Diefchen kleme jonge Meir-Swijnjens vonden / welke wy in plaats van Biggen / brieden en aten / soo houd ik 't inder daad daer vooz / onaangetien wat andere hier tegen hebben geschreven / datse levendige Jongen werpen / gelijk de Land-Darksen hy ons; niet soo d'andere willen / datse Eyeren souden leggen. Vooz my / niemand kan my verhoeden / veel meer vooz waarghep te houden en te verhalen 't geen ik upt ep-gener ervarenhep heb / en waar van / nevens my / beel oog-getuigen waren / dan 't geen van andere /

sonder epgene sekere kennis / geschreven werd.

Wy vingen ook veel der Diefchen / welken de Normandys den naam van Requienen geven. Deese schijnen ook groen / wanneer de Zee stil is. Sijn wat langer dan vier voeten / en breed na proportie, op verre na soo smaakhlyk niet als de voorgige; doch als niet veel anders voorszanden is / soo werdense ook van de Schipleden gegeten. Hebben een rugge gekerfde Hupd / een breede / platte kop / met opgespalkte Italian / gelijk de Wolven / of Engelsche Doggen. Dus sijnse niet alleen van een afschouwlyke gestalte / maar ook gantsch schaadhlyk / wegens hare seer scharpe tanden. Watse maar eens daar meede konnen batten / bptense af / of rukken 't geheel onder Water.

Begerft sig permand in Zee / om te swemmen / soo moet hy sig wel nauw vooz deese Diefchen waagten. Alsinen haar ook niet een pferen Haak ontrent een vinger dik / boven op 't Schip heeft getrokken / moetmen innerf soo wel toesien / als vooz een boosen blytenden Hond. Wat gebangen sinde / doen se even soo veel schaade / als dan / wanneer se los sijn. Dermits wy nu niet eenen goeden beet aan haar vonden / soo sloegen wy de geene / welke wy kreegen / met pferen Staven dood; martelden haar / en gingen niet haar te wech / gelikmen gemeenlyk doet met schaadhlyke en woedende Dieren: rukten haar somtijds d'ooren af; trokken haar een Wat-hoep door de Staart / en wierpen haar / dus toegesteld weer in Zee; waar opse dan gintsch en herwaarts schieten / geweldig arvepende / eers weer na beneeden konden komen.

Of wel de Schildpadden onder de versenghde Luststreek (Zona torrida) soo groot niet sijn / als in de Roode, of ook d'Indiaanische Zee, van welke Plinius schryft / dat hare Schalen een taamlyke Hut bedekken konnen; soo sijnse in deese Zee echter soo groot / datmen 't swaartlyk sou willen geloven. 'k Sal maar alleen een voorbeeld voorszengen. In 't Schip van den Oversten Boilius wierd een Schildpad gebangen; waar aan tagtig personen (want soo veel stonden 'er onder sijn Bevel) sig overbloedig versadigden / onaangetien deselve / na gewoonte der Zeevarende / hare monden niet spaarden.

De bovenste Schaal was langwerpig-rond (Ey-rond), derdehalve voet breed / en taamlyk dik. Capitain Marius kreeg deselve vooz sijn deel / en gebruytse vooz een Schild. De smaak deese Schildpadden is bijna als die van kalfs-ol eich; ja / men kan geen onderschepd gewaar werden / wanneer men 'er stuhjens Spek in steekt / en dan braad. Jken vangde op de volgende wijs / gelijk in selfs gesien heb. Als de Zee stil is (want anders sietmen seiden) drijvense boven op 't Water. Dan werd de bovenste Schaal soodanig verhit door de Son / datse deese waarte niet langh konnen uytstaen. Heeren haar derhalven om / om sig te verkoelen / en draapen haar een goede wijl tijds in de rondte. De Scheepsluden dit siende / werpen stugs een pferen Haak in d'opening tusschen beyde de Schalen / en vier of vijf der hare trekkense met geweld in de Boot.

Dus veel had ik van de Schildpadden geschreven in den eersten druk van 't Historisch Verhaal mijner Schipvaart na Brazil. Maar Thevet heeft hier over my meesterlyk geheekeld. Want in sijn Boek / genoemt Historia Virorum Illustrium (waar in hy ook gewag maakt van den grouwlijken Reus Quouiambec) vaart hy in 't begin deese Commentarii aldus tegens my upt: Wat sullen wy seggen van d'ongure Schildpadden, welke onder de Zona torrida soo groot werden gevonden, dat een eenige der selve heeft konnen versadigen tagtig personen (welke veellyt kleynen honger hebben gehad), en datmen met hare geweldige Schalen een taamlyke Hut heeft konnen dekken. Doch ik geloof, hy meend geen Hutten, waarvan in Menschen wonen, maar van eenig kleyn On-gediert.

Hy ga vop soo voozt / tot dat hy niet weet / waar hy upt of in sal komen. Laat ons bessen / wat hy schryft in 't XIV. Capittel der Singulariteyten van America, daar hy sprekst van de Schildpadden / welke / volgens sijn voorgeben / gevonden werden in

Requienen, een andere soort van vlich.

groot, en schaadhlyk wegens hare scharpe tanden.

Schildpadden.

Plinius, lib. 9. cap. 10.

Groote Schaalten.

Smaken als kalfs-ol eich.

Hoefe gevangen werden.

Verdeediging van Lerijs, tegens de beschimping van Thevet.

aangaande de groothed der Schildpadden.

Thevet door Thevet selfs weelegt.

die zelfs
schrijft,
noch groo-
ter gelien
te hebben.

Waar toe
zijn eygene
woorden;
werden
bygebracht.

Den Spotter
aardig
beschimpt.

Ook over
zijn groo-
ten en
sterken
Quoniam-
beck.

Besluit
van dit
Hoofdstuk.

Groote
onbestan-
digheid, en
fulte der
winden
onder den
Equino-
ctial.

d' Eylanden Gorgonas, gelegen om 't Gebergte van Capo Verde. Onder deese Schildpadden, segt hy/ siemen'er eenige soo boven maten groot, dat vier Menschen eene der selve niet konnen opbeuren, gelijk ik zelfs gelien heb. Boven dien schrijft *Plinius*, dat in d'*Indiaansche Zee* sulke onguur-groote Schildpadden sijn, dat alleen een eenige Schaal daar van een gantsche Hut kan bedekken. En datmen tusschen d'Eylanden der *Rode Zee* in even deselve Schalen op 't water vaart, gelijk in kleyne Schuytjens. In de *Perfische Zee*, en daar de *Zee* by 't Land *Canaanien* in-valt, werden ook, na't verhaal van deselve *Plinius*, diergelijke Schildpadden gevonden.

Da dat nu Thevet heeft aangewezen / op hoe beelerlep manieren deselve werden gevangen / soo boogd hy daar by : Nu kanmen ligtelijk denken, hoe dik de Schalen moeten sijn, wanneer men der selver breedte betrakt; want ook de *Wilden*, welke aan de *Magellanische*, of *Zuyd-Zee* woenen, [Hier is petz in de *Pen* gebleven / of van den Drukker overgeslagen; sal vermoedelijk moeten sijn] hare Hutten daar mee dekken. Op deselve wijs werden deese Schalen gebuykt van d'*Amazonen*, welke aan de *Zuyd-Zee*, of *Mare Pacifico*, sig onthouden (van deese mag Thevet misschien gedroomd hebben) / wanneer hare Hutten beschermen een Aanloop der vyanden. En ik derve seggen, dat deese Schalen soo sterk werden bevonden, datmen deselve met een Pistool-Kogel niet sou konnen doorschieten. D'Inwoners der Eylanden ontrent *Capo Verde* ceten de Schildpadden met meenigten, want sy hebben even soodanig een smaak, als *Kalfsvleesch*.

Deese hier aangetogene woorden bewijzen immers uytdukklijk 't geen ik gescreven had / ja noch meer; maar werpen te gelijk op hem den hoon tegens my uytgeworpen.

Hy bespot 't geen ik had bygebracht / te weten / datmen een taamlijke Hut met een Schildpadden-Schaal kan dekken. 't Sijn niet mijne / maar *Plinius* woorden / uytdukklijk van my genoemd. Nu heeft Thevet even deselve plaats uyt *Plinius* uytgeschreeven / en noch grooter dingen van de Schildpadden gesegd dan ik. Sal hy my beschuldigen over 't geen hy zelfs doet?

Ik had gesegt / dat in 't Schip van *Boisus* een Schildpad gevangen wierd / waar aan tagtig personen genoeg 'eeten hadden. Is dit nu minder te geloven dan 't geen Thevet schrijft / dat hy Schildpadden heeft gesien van sulke een grootte / dat vier Mannen / of *Visschers* / deselve niet konden opbeuren; welke nochtan sterk genoeg souden sijn om een Os op te ligten / waar mee meer dan drie honderd Menschen een goede Maaltijd souden konnen doen / al waren se soo groot en sterk / als den van hem beschreevenen *Quoniambeck*, van wien hy niet dan enkele Fabulen heeft voorgesteld. Hy laat hem een Wat vol Wijn gantsch lichtelijk onder den eenen arm dragen; ook twee Stukken *Canon* op beyde de Schouderen houden.

Hier na sullen wy spreken van *Meir-Swijnen* / welke *Delphinen* werden genoemd; desgelijks van de groote *Walvisschen* / en meer andere soorten van Zee-wonderen.

IV. H O O F D S T U K.

Onbestandigheyd der Winden onder den *Equator*, of *Linie Equinoctial*. Stinkende, giftige Regenen. Groote Hitte. Geweldige Dorstlijding. 't Scheeps-brood verdorven. *Polus Antarticus*, of 't *Zuyder-Aspunt*. Onweer. Daar op volgende groote Kalnte. *Walvisschen*. *Delphinen*.

W gaan nu voort in onse Reys-beschrijving. Doe wy gekomen waren onder de *Linie Equinoctial*, of *Middel-Lijn*, op de hoogte van 3 of 4 Graden, hadden wy gantsch geen wind / of somtijds maar een wepnig. Nu regende het; dan was de wind weer als dood; soo dat wy gantsch niet voort konden geraken. 't Nam hier waar / dat op even deese Sonnen-hoogte de winden 't eenemaal onbestendig sijn / d'een tegens d'andere strijdende. 't Is derhalven / om deese en andere reedenen / seer be-

swaartlijk en gevaarlijk / onder den Evenaar heenen te varen.

Dikmaal gebeurden 't / dat onse drie Schepen / welke aan den anderen hingen / in een oogenblik tijds pedet een bysondere wind hadden; werdende gedreven als in een Triangel; 't een Oost / 't ander West / 't derde Noord; sonder dat de *Stierlieden* eenige raad hier tegens wisten. Deese tegenstrydigheyd der Winden verging ook wel in een oogenblik; en dan quam 'er een schielijke Storm op / soo dat wy plotslyk moesten stil houden. Inder pl swollen de Zeilen soodanig uyt / dat wy in 't uiterste gevaar waren van omgekeerd te werden.

Hier staat te weten / dat onder de *Linie Equinoctial* sulke boose / stinkende / giftige Regenen vallen / datse / de bloote Huid der Menschen rakende / seer vinnige bladeren veroorzaken. Storten de Druppelen sig op de kneederen neer / soo makense seer leelijke Diefken.

De Hitte is hier ook boven maten groot; waar door wy een seer swaren dofst moesten uytstaan. Want wy hadden gantsch geen soet Water meer / noch eenigen anderen drank / behalven de geene / welke ons 's middags en 's avonds over de Maaltijd gantsch spaarzaam wierd uytgedeeld. Over dag hadden wy niets om onse hittige dofst mee te verkoelen. Hier door gebeurden 't eens / dat ik langer dan een gantsche wy storm was / wyl 't Hert my soodanig hysde / dat den adem daar door in my verteerd wierd. In deese geweldige Dorstlijding waren de Scheeps-lieden seer begeerig / om sout water te drinken.

Vraagd iemand / of men 't Zee-water gantsch niet kan bereyden / om tegens den dofst te gebruiken / soo staat te weten / dat / wegens 't stinken der Schepen / onmogelijk is / een Distiller-Ketel staande te houden. Dan noch / datmen door geenerlep middelen / 't sp datmen 't Zee-water door Wasch liet druppen / 't sp datmen 't met andere Stoffen distilleerde, kon te werge brengen / dat het voer den dofst gebruykbaar wierd / ten ware iemand Long en Lever had willen uytbraken / soo haast hy 't maar aan de mond bragt om het te proeven; veel min dan sou men 't hebben konnen inswelgen. Echter is 't / in een glas geschonken sijnde / soo gantsch klaar / als ergens eenig Dronkwater kan gevonden werden.

En hoogsten moest ik wy hier over verwonderen: Wanneermen *Perchel-sch* / *Haring* / of andere sou te *Disch* / ook *Diesch* / in Zee-water te wepen legt / soo werd het veel eer lak / dan wanneer sulks in varich water geschied. De Reden hier van laten wy de *Philosophen* onderzoeken.

Kortlyk / onsen grootsten nood leeden wy onder de *Zona torrida*, of *verfengde Luststreek*. De duertige sware reegenen drongen tot 't benedenste onser Schepen; waar door al ons Scheeps-brood verdoerf / smodderig / slijmagtig / en schimmelig wierd. Evenwel moesten wy 't selve noch spaarzaam aantasten / wyl wy geen overbloed hadden. Ja / wy aten 't met al de *Wormen* / die er met meenigten in waren / gelijk als *By* / sonder eenige walge daar voer te hebben; vermits 't ons aldus better den dofst benam / als anders. Ons wepnig soet water verdoerf desgelijks; en daar waren ook een groote veelheyd van *Wormen* in. Die 't bukten dofst had sien inschenken / sou 't braken wel overkomen sijn. Als wy'er van dronken / hielden wy 't Glas in d'een hand / en met d'andere den Neus toe / om de stank niet te rieken.

Wy hadden een *Stierman* / genoemd *Johannes Meunius* van *Harcleur*. Alhoewel hy noch leesen noch schryven kon / soo was hy echter seer ervaren in de Zeevaart; soodanig afgerigt op 't *Astrolabium*, de *Cosmographische Mappen*, of *Veereld-Kaarten*, en op 't *Instrument*, gesegd *Jacobs-Staf* (de *Graad-boog*), dat hy dikmaal / insonderheyd wanneer een Onweer voer handen was / beschaamde eenen seer geoeffenden in d'*Astronomie*, wiens naam ik alhier verzwijg / om hem geen oneer aan te doen. Dese wijs wel verstandig en wijsdopig te spreken van de *Gronden* en *Regelen* der Zee-vaart-kunde; maar als den nood door

Uytseke
gevaaren
door de-
selve.

Stinkende,
giftige
Regenen.

Boven ma-
ten groote
hitte, en
dorstlij-
ding.

't Zeewater
is niet soet
te maken,
warmen
ook doen
mocht.

Aanmerk-
lijke waar-
neeming.

't Scheeps-
brood ver-
dorven, en
vol *Wormen*; ook
't soet wa-
ter, seer
stinkend;
evenwel
gegeten
en gedron-
ken.

Stierman,
die noch
leesen en
schryven
kon.

seer uytse-
kend in de
Konst der
Zeevaart.

voorzijden was / bondmen niemand by hem
te hangen ; doch hy ontweek ons gedurig met een
sonderlinge voorzigtigheid ; soo dat wy hem niet
konnen betrappen.

V. HOOFDSTUK.

America in 't gesigt gekregen. Markayers, Vyanden der
Francoisen. Geboorte in Februarus gantsch groen be-
bladerd. D'eerste wilde Americanen van onsen Schrij-
ver gesien. Hare Spijsen. Beschrijving der gedagte
Wilden. Hare list, om d'Europeers te bedriegen. Andere
sonderlingheden van haar. Spiritus Santo, een Portugeesche
Kasteel. 't Gewest Tapemiry. Paraiba. Syries, gantsch
forgerlijke Sand-Platen, en Steenklippen in de Zee.
Wilden, genoemd Overakata, en beschrijving der
selve. 't Eyland Maq-He. Verlossing uyt een groot ge-
vaar. Tuppim-Imbas. Seldsame Visschen. Papegayen.
Zeeboefem Ganabara.

Als nu de Weste Winden ons een tijd lang ge-
diend hadden / sagen wy op den 26 Februarus
Anno 1557, 's morgens ontrent ten agt upren / 't
Landchap Brazil in de Nieuwe Weereld, onse
Doorzouders 't eenemaal onbekend geweest ; alder-
eerst ontdekt dooz Americus Vesputius, ontrent
Anno Christi 1497, en na sijnen Naam genoemd
America. Onnoodig is 't / te verhalen / met wat
voorz een vrolijk hert wy God dankten om dat wy 't
gewenschte Land soo na by ons hadden : de Leef-
ter kan sulks ligtlyk by hem selven afmeten.

Als wy nu verskerd waren / dat dit het regt-
geerde Gewest was / (want men kan ook wel ligt
bedrogen werden dooz 't opstijgen der Dampen en
Wolken) / soo wierpen wy dien selven dag ons Anker
upt / ontrent een halve Franche mijl wegs van 't
seer rauwe Landchap / 't welk de Wilden noemen
Huvalou. Wy hadden doemaals een seer goede
Wind / en 't Schip van den Oversten Boissus ging
voorz heenen. Doe setteden wy de Bootz upt / en lie-
ten / volgens gewoonte der aankomende Scheepen /
eenige Strikken Canon lossen.

Stralsh quamen de Wilden, soo Wang als
Wouwspersonen / met hopen na den Oever toe.
Deese alle waren (gelijke van eenen upt d'onse /
die voortjids in dit Land was geweest / daar vooz
gekend wierden) van de Natie der Markayers. Sijn
vrienden der Portugeezen, en vervolgen de Francoi-
sen ten uytcrsten / soo datse de Gevangene van der-
sen Landaan geensins willen los laten / of tegens
eenigerley Waren verwisselen ; maar al dese beho-
men konnen houwen in stukken ; eeten haar / en
mesten sig aldus in 't der selver vleesch.

De Vrouwen en andere Gewassen in Brazil waren
doemaals (in Februarus, als 't byna in gantsch
Europa op 't koudste is / en / wegens de harde Woz-
gen koudten upt d'aarde konnen voort komen)
hier soo groen en lustig / als in Frankrijk sijn on-
trent de Maanden May en Junius. Soodanig een
schoone tijd hebben de Brazilianen gedurig.

De vyandschap / welke de Wilden en Francken
(als de laetstgenoemde gehoord hadden de wez-
heid der eerste / gepleegd tegens die van hare Natie)
malkander toedroegen / wisten beyde de Parthyen
mestelijc te verbergen. Eenige der onse traden in
de Boot / en voeren na den Oever / daar de Wilden
met meenigten stonden ; doch derden op een Mus-
quetschoot wegs na 't Land niet naarderen / bree-
sende / datse van de woeste Inwoners souden mo-
gen gegrepen / gebraden / en gegeten werden.
Maar van verre toondense haar eenige Messen /
kanmen / Spiegelcens / en diergelijke snijpste-
rijen / om deselve / indien begerden / aan haar te
vermangelen vooz Erwaren.

De Wilden, van welke eenige digt ontrent ons
heenen voeren / dit vernemende / behoefden niet seer
hier toe genodigd te werden. Waasteden sig niet alle
magt ; sogten by een alles watse konden : bragten
Weel van Wozelen ; voozs Diefsch en Hammen
van wilde Dierens ; ook andere leestogt / nevens een
groot meenigte van Brugten / welke overbloedig
in dit Gewest wassen.

Daarenboven traden seg Wilden, nevens een
Wouw / in een Schuytje ; voeren na ons toe / ver-
welkoodten ons seer vriendlyk / en vereerden ons
met

Brazil in
America
in 't gesigt
gekregeen.

Aankoomst
by 't Land-
chap Hu-
valou.

Markayas,
een Natie
der Wilden,
vyanden der
Francken ;
diese eeten
alsse haar
bekomen
konnen.

Boomen en
Kruyden in
Brazil seer
groen in
Februarus.

De Fran-
schen roo-
nen de
Wilden
hare Waren
van verre.

Welke daar
na seer
begeerig
sijn.

De gedagte
Wilden

Verlof van
de Midd-
Lijn.

Passeren
delve.

Gewoonte
der Schip-
lieden aan
de gecae,
die noyt
ouder de
Lijn
hij geveest.

Sien roet
d'eerde
maal 't
Zuyder-
Gekant.

De Son regt
boven haar
Hoofd.

Groote
Kalmte.

Walvisch
gras, en
voort een
steek-klip
gehouden.

Descheve
bruyt.

Aanmer-
king.

Delphinen
en sonder-
lingheden
van de
delve.

met hare Gaben. Lichtlijk kammern vermoeden / hoedanig ik haar moet aangefien hebben / wijl nopt foodanige Lieden my voor 't oog waren gekomen.

van onsen
Auteur
beschreven.

Men liet hier niet anders dan Menschen / bejde Mannen en Vrouwen / soo naakt / alsfe wylt haars Moeders ligchaam sijn gekomen. Swart geboortd te sijn / is haar cieraad. De Mannen scheeren 't hapt voor op 't Hoofd af; laten sig een krumm als de Moniken maken; maar agter 't hapt wassen. Boven dien hebbense een gat in d'Onderlip / waar in sy een groote gepolijfde Steen doen / soo groot en dik als een Philips Daalder. Dit gat doen se met de rechterhand op en toe / om de Steen te komen wylt en in steken. Een sonderling Cieraad is dit by haar. Wanneer 't de Steen niet in is / en 't Gat der onderlip open staat / soo schijnen se twee Monden te hebben: 't welk voor ons gefigt affchouwelijk is.

Affchouw-
lijk Cieraad
der Man-
nen.

en der
Vrouws-
personen.

De Vrouwenpersonen hebben deese gaten niet; maar dragen lang hapt / gelijk d'onse: en maken sulke groote gaten in d'Ooren / datmen 'er een vinger door steecken kan. Hier in hangense witte Beentjens / die tot op de schouderen afflodderen.

List der
Wilden,
om d'Euro-
peanen aan
Land te
krijgen.

Ter wyl van hier vertrokken / beduydden ons twee oude Mannen / die de voornaamste onder haar waren / dat dit Gewest 't alderbeste Brasiliën-hout had. Beloofden ons / indien wy 't begeerden / hare hulp / om 't selve af te houwen / en ons toe te voeren. Ook Eetwaren / indien wy deselve van nooden hadden. Baden ons seer ernstig / by haar te willen blijven; doch dit was ons voornemen niet. Ook waren se onse byanden / en veel sterker in getal dan wy. Haren Aanslag was / wanneer se ons aan Land gekreegen hadden / ons te slagen / en op 't eeten / volgens hare gewoonte. Maar als nu deese Mar-Kayas ons Geschut / en wat voortz in onse Scheepen was / geuog hadden gesien / en sig daar over verwonderden / badense om verlof / van weer na den Oever tot de harte te mogen keeren: 't welk wy haar vergunden; want wy wilden haar niet beledigen / op dat niet andere Françoisen / by gebal daar aankomende / sulks souden moeten ontgelden.

dante slag-
ten, en
t'eeten.

Handel
met haar
tegens
snuyfste-
ryen.

Vermits nu by haar 't Geld niet in gebruyk is / soo gaben wy voor de Waren / welke ons toebrogen / haar Dischangelen / Messen / Spiegeltjens / en diergelijke snuyfsterijen / waar meede men by de Brasiliënen alderbest te regt kan komen. Gelijk nu de Wilden, tot ons komende / ons hare Schaamte sonder schaamte hadden laten sien van vooren / soo ook / doese van ons afgescheydden / en na hare Schuyptjens gingen / hetense ons den Mars bekijken. Want de Heubden / welke van ons bekomen hadden / beurdense op tot aan den Nabel / breefende / datse de selve souden mogen verderben. 't Gemeene Spreekwoord segt / dat 't Heubd ons naarder is dan den Rook / of de Hupd naarder als 't Heubd. Doch sy bereerden ons niet haar Agtergeel / en hielden 't Heubd in grooter waarde dan hare Hupd.

Boertey.

Afvaart
van daar.

Spiritu
Sancto.

Tapemiry.

Paraibz.

Steen-

Wy bleven een tijd lang aan deese Plaats. En alhoewel deese ongewoone spijzen ons in 't reest breeind voorquam / soo aten wy echter van deselve met lust. De volgende Sondag trofken wy d'Ankers op / en zeilden van daar af; voeren langs 't Land heenen / ontrent 20 Franche mijlen wegs. Doefagen wy voor ons leggen een Fort der Portugeezen, genoemd Spiritu Santo, doch van die Wilden gesegt Moab. Alsfe nu onse Tagten en 't Rooffchip gewaar wierden / dedense eenige Stukken Canon op ons lossen / wylse lichtlijk konden afnemen / dat wy deselve de harte hadden ontweidigd. Doch vermits wy te verre van haar af waren / soo dedense ons geen schade.

Wy voeren voort by 't Gewest / geheeten Tapemiry. Hier leggen eenige kleine Eylandjens / ter plaats daar de Zee in 't basie Land loopt. De daar woonende Wilden sijn / voor soo veel ik weet / der Françoisen vrienden.

Een wepnig verder woenen de Paraibz; in welker Land eenige Heubelen staan / schijnende als Schoofsteenen / gelijk in selfs in 't voor by varen heb waargenomen.

Den 1 Martius quamten wy aan seer gevaarlijke

Oorden / wegens de opgelwoorpene Sand-hoopen / klippen. en tusschen deselve Steenklippen. De Schippers moeten blytig toesien / om niet op deselve te vervalen; anders moestense getwiffelt Schipbreuk lijden.

Daar tegens over sagen wy in de Zee Sandbanken; en 't was hier droog ontrent 30 Franche mijlen verr'. Hier woond de Natie, geheeten Ovetakata. Deese sijn soo wild en woest / datse noch onder malkander vzeede houden / noch met eenige naburige Natien in rust leven konnen. Beduytig Ovetakata / en roben op elk / soo op andere Wilden, als op de vzeemde Scheepen. Wanneer de byanden op haar aandringen / van welke echter nopt overwoonen sijn / soo reddense haar leven met de blugt; want sy sijn boven maten siel en gestwind; soo datse op de Jagt 't wild Gedierte agterhalen en gevangen neemen; sijnde een slag van Harten. Sy gaan naakt / gelijk al de Brasiliënen; doch sy laten haar Hapt wassen tot op den Mars; 't welk by andere Brasiliënen geen gebruyk is; die aan 't voorste deel des hoofds / en agter in den nek 't Hapt afwijden.

De Natie
Ovetakata;
seer wild.

en boven-
maten
groote
sielheyl
der selve.

Deese Ovetakaten besitten een kleyn Land; doch sijn ebentwel daarom niet te bedwingen. Eeten rauw vleesch / gelijk de Honden en Wolven; hebben een bysondere Spraak / en sijn de wildste van al d'Americanen. Vermits se noch niet de Françoisen, noch niet de Spaanjaarden, noch niet de Portugeezen, eenige gemeenschap houden / soo hebben se ook geen van de Waren / welke de Scheepen dezer Natien in dit Land brengen.

Verder
berigt van
deese Natie.

Naderhand heb ik van een Normandyschen Tolk verstaan / dat de Naburen / als de Natie Markayas, de Carios, de Tuppin Imbas, of ook andere Wilden, wanneer se aan eenen de Ovetakaten hare Waren willen verruylen / haar van verre (vermits se haar niet vertrouwen) toonen 't geen se beyl hebben / 't sy een Mes / een haam / een Spiegeltje / of diergelijke dingen / hem toewenkende / of hy lust daar toe heeft. Indien ja / soo toond hy daar tegens schoone Wederen / groene Steentjens / welke men in de lippen draagt / of yet anders. Dan bestemmense een Plaats / die ontrent drie of vier honderd bademen van daar legt. Vervolgens treden eenen derwaarts / leggende de Waren / die hy vermagelen wil / op een Steen of Blok. Gaat weer verr' daar vandaan. Daar op koomd den Ovetakata; neemd weg 't geen hy daar bund / en legt sijne Waren in de plaats / welke hy te vooren den anderen had getoond. Dus lang houden se malkander trouw en geloof. Maar als de veruyfeling geschied / en den eenen weer gekomen is ter plaats daar hy sig eerst beboond / soo heeft de vzeede een eynd; en wie den anderen 't sijne afsagen kan / is meester; 't welk ongetwiffeld den Ovetakata te beurt valt / wijl deese Natie tot loyen afgerigt is gelijk de Windhonden.

Hoefe hare
Waren
verhande-
len tegens
hare Nabu-
ren, die
haar niet
vertrou-
wen.

en wat sig
daar on-
treent toe-
draagt.

By deselve sommen mogen stellen de Wilden, woonende aan de Rivier Palma, in 't Landschap Florida; welke / gelijken daar van leeft / een Hart konnen agterhalen; ja een geheel den dag / sonder opte rusten / konnen loopen; ook de byna Reusen aan de groote Rivier Rio de la Plata, die niet de voeten soo gestwind sijn / datse de Dassen in haren vollen loop konnen vangen. Sie Histor. Univerf. Ind. lib. 2. cap. 46. & 84.

Ongeveer
snelte-loo-
pers onder
de Wilden.

Maar deese tweeboertige Post-paarden verlatende / keeren wy weer tot onse Reys. Doe wy de Ovetakaten boozhy gebaren waren / lag voor ons een ander Landschap / genoemd in hare taal Maq-He; waar in Wilden woenen / die sig ook niet lichtlijk verflappen / wijl hare Naburen haar wakker houden / door der selver gedurige Invalen. Aan deesen Ovetakaten staat een groote Rots / als een hoogen Choom; die / als 'er de Son op schijnt / sulke een helderen glantsch van sig geeft / datmen den selven voor een soort van Esmeralde houd. Ter dier oorsak hebbe de daar boozhy varende Françoisen en Portugeezen deese Rots toegeboegd den Naam van de Maq-Helsche Smaragd. Men segt / datmen 'er niet Scheepen niet kan aanbaren / vermits hy snorttegt wyl 't Water op gaat / en sig meer dan twee Franche mijlen

's Land-
schap
Maq-He.

Groote
blinkende
Rots, ge-
houden
voor een
Smaragd.

Bysonder-
heden dan
van,

len in de Zee upteftrekt. Te Land is'er ook geen weg / om'er by te mogen getaken.

Daar om heeren leggen drie klepne Eylanden / genoemt Magenes. Doe wy by deselve geankerd waren / en dien nacht over daar stil hielden / hoopten wy / den volgenden dag 't Doorzebergte Capo de Frie te sullen bereyken; doch de Wind sloeg ons te rugge; soo dat wy weer quamen ter plaats / daar wy 's morgens waren afgebaeren. Hier hielden wy 't op Anker / tot den volgenden Donderdag; en wepnig seilden'er aan / dat wy geen Schipbreuk ledden.

Want op den 2 Martius, den Vasten-avond der Roomsche-Catholijken, ontrent 's nagts ten elf wyren / als wy ons kortz te voren ter rust hadden begaven / berhieft sig onderwagt sulc een onstuyninghep der Zee / dat d'Ankers in stukken braken; 't Schip van d'ene zijde na d'andere slingerde; na 't Strand gedreeben wierd / en op een plaats getaalte / daar 't water niet boden derdehalve El diepte had; derhalven wy byna vast geseeten hadden. Onse Stierman 't Dieplood uytwerpende / en 't gevaar bemerkende / begon luydkeels te roepen: 't is gedaan; 't is gedaan! God erbarme sig onser! waat tegens hy ons en andere had behooren te verbrooosten. Doch 't Scheepsvolk vatte de saak beeter aan / en wierp in aller pl noch een Anker uyt / 't welk vast hield / en verhoedde / dat wy niet op de Klippen band' Eylanden Maq-He verbielen; anders sou 't Schip aan stukken gestooten hebben / met den ondergang van alle die'er in waren.

Dit gevaar duurde drie gantsche wyren. Doe nu 't Ontweer voorby / en den dag aangebrooken was / voeren eenige der onse na de gemelde Eylanden Maq-He. Deselve waren meest woest / sonder Menschen daar in. Ons volk was begeertig / om de Water met ander soet water te vullen; want 't geen wy hadden was verdooven. Sy vonden daar in veel Dogelen / en allerley soorten van Eyeren; anders geformeert dan onse Dogel-eyeren. De Dogelen waren soo tam / datmen se met de handen kon vangen / of met Stokken dood slaan; als niet schroomende voor de Menschen / welker gelijk sy niet gesien hadden. Dus droegen d'onse deselve met hopen in de Boot. 't Volk was door de ramp des voorgeaanden nagts hongertig geworden: en onaan-gesien het doernaals Alsche-woensdag was / soo aten doch de Roomsche-Catholijken even soo wel van de Dogelen / als wy.

De volgende Donderdag, als wy de Maq-Hesche Eylanden hadden verlaten / voeren wy voort / en naaderden de volgende Vrijdag, ontrent ten vier wyren / met een voorspoedige Wind aan 't Doorzebergte Capo de Frie, de vermaardste Haven in dit gantsche Gewest / wegens d'Manbaart der Francoisen. Hier lieten wy d'Ankers vallen / en gaven de leus onser aankoomst / door eenige Stukken Canon los te schieten. Onsen Capitain en Stierman namen eenige Krijgsknechten tot sig / en begaven haer na 't Land.

De Wilden, welke den Naam van Tuppin Imba voeren / en der Francoisen vrienden sijn / gingen haer met hopen te gemoet / ontfingen haer seer vriendlyk / en verhaalden ons / hoedanig het stond met Paycolas (want dus noemdense Villagagnos); waar over wy seer verblyd wierden. Hier vingen wy een groote meeningte van Dissen / met Dissen-angelen. Deese waren van meenigerley slag; en van een andere gestalte als de geene sijn / welke men in onse Zeeën vind. Onder deselve was een sonderling-seldsaame en afschouwelyke soort / welke ik hier / om der vreemdicheit wil / beschrijven sal. De grootte was byna als die van een jarig kalf. Den Bek was vijf voeten lang en anderhalve voet breed. Aan beyde de zijden verbroonden sig scharpe Tandten / als die van een Zaag. Doe deese Dissen op 't Land lag / en sijnen grooten Bek herwaarts en derwaarts sloeg / waarschoonden wy mallander / elk op sijne Schreuen wel agt te neemen / om niet geslagen te werden. 't Diefsch van deese Dissen was gantsch hard; soo dat wy / schoon wy gantsch hongertig waren / nietz daar van genieten konden /

onaangesien men 't vier-en-twintig wyren lang gekookt mocht hebben.

Hier sagen wy voor d'eerste maal / dat de Pappegayen met hopen in de lucht vloogen / gelijk in Frankrijk de Kraaven en Duiven. Dat ook altijd twee en twee gepaard in de lucht aan mallander hingen / gelijk by ons de Cortelduiven / gelijk ik dikmaals heb aangemerkt.

Wy hadden noch 30 Franche mijlen tot 't Doorzebergte Capo de Frie af te leggen; haasteden ons soo veel wy konden / en quamen'er eerder dan wy gemeend hadden. Want dien dag ging ons Schip soodanig voort / dat wy 's avonds inbonden; de volgende Sondag den 5 Martius Anno 1557 de Hooge Zee ter regterhand verlieten / en ons begaven in den Zeeboesem / van de Wilden genoemt Ganabara; doch van de Portugeezen gesegt Rio de Jennero, vermitsse in de Maand Januarius alder eerst in deese Haven aangquamen.

Ter eerren van Villagagnos lieten wy / ontrent een halve Italiaansche mijl wegs lang / ons Canon los gaan / en deden Dreugde-schooten. Even 't selve bejegende ons van hem. Want hy had eenige Kasteelen doen opregten in een kleyn Eyland / geleegen in deesen Zeeboesem / gelijk hier boden gemeld is. Eyndlijk lieten wy d'Ankers vallen dicht by 't Land. Dit nu is den Juyoud van al 't geen / wat ons op de Kieps na Brazil bejegend / en van ons gesien is.

VI. HOOFDSTUK.

Aankoomst by 't Kasteel Colligny. Hoedanig sy van Villagagnos ontfangen wierden. Eerste Predikatie in Brazil. Eerste bediening des H. Avondmaals. Hy sende de Predikant Charterius weer na Frankrijk. Handel van en met Villagagnos. Eerste bruylust in Brazil, na der Christenen gebruyk, onder de Wilden. Vervolg van den Handel met Villagagnos.

Doe nu de Schepen in de Haven des Zeeboesems Ganabara niet verr van 't Vaste Land lagen / doorlag sig weder van de Geweeren / welke in 't Schip waren / droegen deselve in de Boot / en voerden alles in 't Kasteel Colligny. Soo haast wy aan Land waren getreden / dankten wy voor 't alder eerste den Almagtigen / dat hy ons op deese Kieps uyt soo veel groote Gebouwen verlost / en gesond in 't gewenschte Land gebracht had. Daar na gingen wy tot Villagagnos, die ons op den weg verwagte. Wy begroeteden hem / d'een na d'ander / met groote Eerbiedicheit; en hy toonde sig tegens ons seer vriendlyk. / niet een vrolyk Wangesigt en Gebeerden. Ieder sprak hy in 't bysonder aan / en viel hem om den hals / als met sonderling-groote genegenheid.

Philippus, die ons in Brazil had geboerd / nebens beyde de Predikanten Richerius en Charterius, droegen hem hartlyk voor / wat ons bewoogen had / sulc een sware / gevaarlyke Kieps aan te neemen; namentlyk / om in Brazil op te regten een Christlyke Kerk / overeenkomende niet des Heeren Woord; gelijk hy in sijnen Brief aan die van Geneve verzoegt had. Maar op Villagagnos dit volgende tot antwoord gaf: Vermits ik dit altijd van gantscher herten heb gewenscht, soo ben ik ook hier over hertlyk verheugd. En wyl mijne meening is, dat onse Kerk hier suiverder sal sijn, als anderwegen, soo wil ik van deesen dag af bevel geven, datmen ernstig sal agt nemen op alle ondeugden; ook weg doen alle Kleederpragt, en alles wat ons sou kunnen afwenden van den waren Godsdiens. Woorts handen en oogen na den Hemel opheffende / voest hy uyt: O Almagtige God! ik dank u, dat gy my hebt vergund 't geen ik soo lang en soo ernstig van u heb gebeden.

Straks daar na sprak hy tot 't volc deese woorden; Gy, mijne liefde Soonen (want ik wil uwen Vader en uwen Beschermmer sijn), gelijk Christus niets voor sig seiven, maar alles voor ons gedaan en geleeden heeft, soo vertrouwt ik ook op den barmhertigen God, dat hy my soo lang sal laten leven, dat ik deese Vesting volbouwd heb, en gy mijne hulp sult kunnen missen; want alles wat ik voor heb, sal geschieden om uwen wil, en aller der geene die op gelijke wyse als

Johannes Lerus.

B

gy

Papegayen en hare vlugt.

Aankoomst aan Capo de Frie.

Ganabara, of Rio de Jennero.

Besluit dees Hoofdstuk.

Aankoomst in 't Slot Colligny.

en hoe se van Villagagnos ontfangen wierden.

Der Predikanten aanspraak aan hem.

Sijn antwoord aan deselve.

En daar na tot al 't volc.

Wie sou hier kunnen denken, dat

volgen fou
't geen ge-
volgd is?

gy lieden, herwaarts sullen komen in 't selve voornemen. Al mijne poogingen strekken alleenlijk daar toe, om alle verdreevene vroomen *Francoisen*, *Spaanjaarden*, en andere *Natiën* der *Christenen*, een blijvende plaats op te regten, op datse bevrijd mogten sijn van de vervolgingen des Keyfers, der Koningen, en anderer Vorsten; dus gelegenheid hebbende, om God met reynen herten te dienen.

Verrek, om
tot den
Godsdienst
te dienen.

Eerste Pre-
dicatie in
Brazil.

Dus sprak Villagagnon ons al 't samen aan op Woensdag den 7 Martius Anno 1557. Na dit gesprek beval hy ons / dat wy ons souden verboegen in een bysonder Vertrek / 't welk hy had doen toerigten in 't midden des Eplands / om daar 't woord Gods aan te hooren. Doe wy nu 't saam gekomen waren / en 't Gebed verrigt was / deed Richerius d'eerste Predicatie in d'Americaansche Gemeente / over de woorden Davids Psalm xxvii. Een ding heb ik van den Heere begeerd, dat sal ik zoeken: dat ik al de dagen mijns levens mogt woenen in 't Huys des Heeren, om de lieflijken des Heeren 't aanschouwen, en 't ondersoeken in synen Tempel.

Gebeerden
van Villa-
gagnon
onder
deselve.

Terwijl Richerius sijne Predicatie verrigtte / en den Text verklaarde / verhief Villagagnon gedurig sijn oogen ten Hemel / sloeg sijne handen 't samen / sngte hertlijk en sielde sig soodanig / dat peder sig over hem verwonderde. 't Gebed / na de Prediking / gedaan sijnde / ging 't volk weer na huys; doch wy / die nu eerst aangekomen waren / deeden onse middag-maaltijd by hem. Ons wierd voorgezet Wortel-meel / gebuccancerde Wisc / dat is / gebraden en toegerigt op de wijze der Wilden; nebens meer andere sootten van Wortelen / onder d'asch gaar gemaakt; waar van 't sijnre plaats bieder sal geproven werden. De drank was Regenwater upt een Bak / gantsch groen en onsuiver / gelikmen 't siet in oude Stagten / daar veel kikkboorischen in sijn want in dit geheele Epland was geen Fonteyn, of Bompuit. Echter lieten wy ons bedunken / dat het de Maag wel bequam / vernits 't in de Schepen noch veel arger was geweest.

Slegte
Gallery,
voor de
nieuwlijks
aangeko-
meene.

Moeren
terstond
aan den
arbejd.

Dus eyndigde deese Collation, of Gastp. Na de Maaltijd voordemen ons terstond aan den arbeid / om 't Slot Colligny verder te bevestigen. Dus vriendlijk ontfing Villagagnon ons op den eersten dag onser aankomst. 's Avonds / als peder ter rust onder dalk sogt te komen / gafmen Philippus en berde de Predikanten een gering Slaapkamertje / midden in 't Epland. Ons belangeide / men verschaafte ons een Hut / toegerigt van een Wilde, die een Lijf-eyne van Villagagnon was / aan den Oever. Hy bedekte deselve met Gras. Daar lepden wy ons ter ruste / in de hoogte / op gestrikte Boomwolfe-Petten / volgens de gewoonte in America.

Slegte
Slaappla-
ten.

Villagag-
no draht
haar gedu-
rig tot den
arbejd by
weynig en
gantsch
slegte spij.

Dermits wy van soo veel uptgestane ongemaken op de Kieps seer vermoeyd / daarenboven afgemat waren door de hitte / welke in Brazil ongemeen groot is / soo had Villagagnon ons niet soo seer behooren aan te dujben. Echter moesten wy den volgenden dag al weer aan 't werk. De Portie onser leestogt deelde hy seer karig upt; bestaande peder dag in twee Maaltijns van 't rauw Wortel-meel; 't welk wy ten deelen hooften met stinkend water upt den Regenbak tot een Wy; ten deelen rauw aten / gelijk de Wilden. Ondertusschen moesten wy dag op dag strengelijc arbeiden / van den broegen morgen tot den laren avond. Dit dagt ons / die soo veel op Zee geleeden hadden / onbziendlijc gehandeld te sijn / als een getrouwe Vader sijne Soonen (gelijk hy sig en ons eerst genoemd had) be- taamde te doen.

Sijn echter
eenemaal
gewillig
opgewekt
door haren
predikant
Richerius.

Echter was niemand onder ons / die niet een gantsche maand lang boven vermoogen sijn werk waarmain / hoe ongewoon hy sulks ook sijn mogt. Want wy verlangden selfs / dat 't Slot Colligny volbouwd mogt sijn; en Richerius, den oudsten onder de Predikanten / en waarlijk een seer treflijk Leeraar / vermaande ons gedurig / gewillig hier in voort te gaan; dan noch / om onse herten noch meer te beweegen / ons Villagagnon voorgestellende als een tweeden Apostel Paulus, die onder de wilde Americanen sogt upt te bjeppen 't Euangelium en de

siptere Leere Christi. Sulker wijs broegen wy ons / dat hy (Villagagnon) over ons niet 't minste had te klagen / als die hem in alles gehoorzaamden / soo lang hy sig broeg na de ware Religie.

Hy bewilligde niet alleen / maar beval ook selfs / datmen boven 't daagelijks Gebed / 't welk na ver- rigteden arbejd pterg te geschieden / op de Sondagen twee Predicatie / op peder Werkendag eene sou doen. Sejde ook / sijne meening te sijn / datmen de H. Sacramenten siptberlijc na Gods Woord sou bedienen / sonder Menschlijke toedoeningen. Wou noch / dat de Predikanten souden magt hebben om te straffen de geene / welke straf waardig waren. Dit geschiedde in d'eerste week onser aankomst in Brazil.

Villaga-
gnon wil de
Religie
suyver heb-
ben, ook
de Kerklij-
ke Tugt.

Op Sondag den 21 Martius, als men d'eerste maal 't H. Avondmaal in 't Braziliaansch Slot Colligny sou bedienen / en de Predikanten de Communica- ten te booren onderfogt hadden / offe toe te laten wa- ren / was 'er eenen onder haat / aan welkese twijfel- seiden / genoemd Johannes Cointas, anderz Hechor. Boortijds was hy geweest een Doctor in d'Academie van Parijs, onder diemen Sorbonnisten noemd. Hy versogten van hem een openbare Geloofs-belydenis / eer hy ten Avondmaal ging. Dit deed hy de vol- gende Sondag voor de gantsche Gemeente.

Eerste
Avond-
maal, ge-
houden in
Brazil.

Geval met
J. Cointas.

Na gedane Predicatie toonde Villagagnon sig seer pberig; rigtte sig over eynd / oversag 't volk / en beval / dat de Capitainen, Strierlieden / Scheepsliege- ten / en andere / welke / alhoewelfe ter Kerk qua- men / noch geen Belydenis van de ware Leere ge- daan hadden / souden upt gaan / alsoose 't H. Avond- maal noch niet deeslagtig konden werden / en niet waardig waren / de bediening des Wroods en Wijnz 't aanschouwen.

Villaga-
gnon's be-
tooning van
een sonder-
lingen yver.

Boven dien / om 't Slot den Allmagtigen toe te eygenen / en een openbare Belydenis van sijn Ge- loof te doen / soo knielde hy neer op een kussen van Zyde / 't welk hem van sijne Dienaars gedurig na gedragen wierd / en sprak overluyd twee Gebeden / welker Copyen ik magtig ben geworden van woord tot woord; waar in hy / met aanroeping van Gods Naam / en betuyging voor God / belydenis deed van de Gereformeerde Religie, met verworping van andere / en beede om standvastighejd / met de be- weeglijkste redenen; [doch 't sou te veel plaats be- slaan / deselve hier in te voegen in haren vollen 't samenhang].

Sijn Ge-
loofs-belij-
denis, en
openbare
Gebeden.

Na 't uptspreeken deeser twee Gebeden ging hy den eersten aan de Casel des Heeren / ontfangende 't Wrood en de Wijn knielende. Naast daar na be- gonden hy en Cointas Twijfelingen tegens de Leere der Gereformeerden van 't H. Avondmaal in te werpen (waar van J. Lerus wijsdloopig berigt heeft gedaan / gelijk ook van de Disputatie tusschen deese beyde / en de Predikanten; met wederlegging van 't geen Thevet hier ontrent uptgegeven heeft).

Hy Com-
muniiceert.

Maar haalt
daar na vals
hy af

Kortlijc / Villagagnon begon seer qualijk van Cal- vinus te spreken; quam nu selden in de Predicatie; sag de Gereformeerde suut aan; en viel eyndlijc ge- heel tot 't Paudom. Veranderde ook gantsch van Zeeden; wierd tegens de Wilden en sijn eygen volk boven alle maten tyrannisch; waar van onghoorde Exempelen genoeg te vinden sijn; daarenboven gantsch toornig / ongemeen hobaardig / &c.

tot 't Paud-
dom; werd
tyrannisch
en hovaar-
dig, &c.

Ter 't dus verr' quam / wierden thien Jongens der Wilden, elk van ontrent negen jaren / na Frank- rijk gesonden. Deese hadden de Wilden, hy welke wy waren / van d'andere Wilden hare vanden ge- bangen bekomen / en Villagagnon hadse van deselve gekogt. Den 15 Junius, na gedane Predicatie van den Predikant Richerius, en onser aller Gebeden tot God / op datse mogten sijn als d'Erffelingen der Kerk upt deese ellendige wilde Natiën, gingense 't scheep. Een deel der selve vereerde Koning Henrik de III. aan de voornaamste in Frankrijk. Eenem onder haat heb ik op mijne te rugg' koomst gekend.

Thien
Jongens
der Wilden
na Frank-
rijk geson-
den.

Twee Jongelingen der Wilden, welke aan 't Hof van Villagagnon waren / toerden / na de wijse der Gereformeerde Kerk / getrouwd aan twee jonge Dochteren / met ons upt Frankrijk gegaan. Gh berhaal dit / niet alleen / om dat deese d'eerste wa- ren /

Twee Jon-
gelingen
der Wilden
trouwen
twee Doch-
ters, mee

ren / welke in Brazil na Christlijke gewoonte in d' Eijte Staat wierden ingezeegend : maar ook / om dat de Wilden , welke tot ons quamen / sig veel meer verwonderden over / en geneegen waren tot onse eerlijch-besleedde Vrouwenpersoonen / als over en tot hare naaktgaansers / of onse kerck-Ceremonien / waar van sy noch niets verstonden.

Den voorgeheenen gemelden Cointas heeft ook den 16 April Wyloft gehouden met een Bloedberwaante van eenen van Koan, genoemd Roquet ; die / korts na dat wy in America waren aangekomen / deese Jonkvrouw by Testament had gesteld tot Erfgenaam aller sijner Goederen / die hy niet sig had geboerd ; waar na hy overleed. Sijnen rijkdom bestond in allerlei Waren / by de Wilden wel gewilt ; als Messen / Hammen / Spiegels / Dsch-angelen / en diergelijke dingen. Dit Erfdeel quam Cointas wel te pas ; wyl hy alleen alles na sig nam.

Overige twee Dochteren (want vijf soodanige waren met ons overgekomen) namen tot Maanen twee Normandysche Tolkien.

Vermits nu de seer woede bedrijven van Villagagnio tegens d' arme Wilden onmenschlyk wierden / en hy ook daaglijks meer en meer ons overlastigde / soo deden wy hem door de Dree Philippus aanspreken / dat wy / na dien hy sig van d' Euangelische Religie had afgeschepten / niet meer aan hem verbonden / of gehooftaamheid schuldig waren. Wilden ook voortaan hem niet meer helpen tot de versterking van 't Slot Colligny. Daer op verbood hy / ons voortaan de twee maatsjens Wotel-meel niet te geven ; meenende ons hier door in d' uiterste nood te sullen brengen / of van honger te doen sterben. Doch dit verdoor ons niet / maar verheugde ons veel meer ; want wy konden van de Wilden voor een Mes of twee / of andere kleynigheden meer Wotel-meel bekomen / als hy ons in een half jaar had uytgedeed.

Deese Wilden voeren dikmaal met hare Schuitjens na ons Eyland / en wy desgelijks na hare Dorepen / om ons te Proviandeeren. Vermits nu Villagagnio ons onse Portie niet gaf / hielden wy ons gantschlyk van hem ontslagen. Hy sou gewislyk geweld tegens ons gepleegd hebben / indien hy sig op de sijne had mogen vertrouwen ; doch sy hielden hem / onder welke de voornaamste sig onbeschroomd voor ons verklaarden. Echter onderstond hy sig noch 't volgende.

Als ik en Johannes Gardienus van 't Vaste Land quamen / waar op wy ons ontreit 15 dagen hadden onthouden / gesiet hy sig / als of hy niet wist van 't verlos / 't welk Buteus, sijnen Legaat, ons gegeven had / eer wy van 't Eyland af voeren : maar leyde ons voor 't Bevel / 't welk hy zelfs had doen verhandigen / dat niemand / sonder verlos / wyl 't Slot sou gaan. Wou derhalven de hand aan ons slaan / en ons in de Boeyen leggen / even als waren wy sijne Slaven geweest. De Dree Philippus, dien wy aanbeboolen waren / respecteerde Villagagnio te seer ; vermaande ons / deese straf voor een dag of twee op ons te neemen / met belofte / dat wy / soo haast de granschap van Villagagnio wat gesikt sou sin / weer los gelaten souden werden. Doch wy gaven hem tot antwoord / sulks niet te willen doen ; eerst / om dat wy sijn Bevel niet meer onderwoopen waren ; en daar na / om dat hy aan ons trouweloos was geworden. Eendijl / dat wy Exempelen gewoey hadden aan de geene welke noch in d' yfers gingen / en daaglijks op 't elendigste misghandeld werden.

't Bieef derhalven hier by ; want wyl wy ons met ons seshienen t'saamverbonden hadden / en de voornaamste van Villagagnions kringvolk / wegens sijnen Afval van de Religie, niet souden gedooft hebben / dat ons leed geschiedde / soo derfde hy sijn voorneemen niet in 't werk stellen. Deed ons echter daar na aanspreken / dat hy ons niet langer in sijn Eyland of Slot wou dilden ; maar dat wy ons tetsoud souden wegpakken. Indien wy gewild hadden / ligtlyk hadden wy hem wyl 't Eyland kommen berispen ; doch gewillig gingen wy van daar / om berispende gewigtige reddenen wil / na dat wy agt

Maanden in 't Eyland en Slot Colligny waren geweest / 't welk wy met swaren arbeyd hadden helpen bouwen. Wy begaben ons op 't Vaste Land ; sy wiken daar wy twee Maanden wagteden / tot dat 'er een Schip aanquam / 't welk Brasiliën-hout in naam in de Haven / genoemd Hable de Grace : Met wien wy in accoord traden / om ons na Frankrijk over te brengen.

Ondertusschen begaben wy ons na den Zee-boesem Ganabara , en legerden ons aan een Plaats des linker Oevers / van de Francoisen geheeten Lateraria, een Italiaansche Mijl van 't Slot Colligny. Dikmaal verboegden wy ons by de Wilden ; maakten kennis met haar / en gingen met haar herom wandelen. Sy tooiden sig aangenaam en vriendlyk tegens ons ; besogten ons als vreemde Gasten ; bragten ons ook Eetwaren en andere noodwendigheden.

VII. HOOFDSTUK.

Beschrijving van den Zeeboesem Ganabara , anders genoemd Rio de Jennero. Steen-Rots , geheeten Pot de Beurte, of Boir-Pot. Andere Rots, La Rattiere, of de Ratte-Val. 't Eyland en Slot van Villagagnio. Versierde Stad Henricopolis, van Thevet gesteld ; maar wel een Berg, geheeten Henricus. 't Groote Eyland. Visschen. Walvissen. Andere Aanmerkelijkheden.

Vermits de Zeeboesem / van de Wilden geheeten Ganabara , ter tijd wy in dit Land woon- den / wegens de Fransche Schipvaarders / de beroemdste Haven was in dit gantsche Gewest / soo sal niet ondienstig sijn / deselve hier in 't byzonder te beschrijven.

De Portugeezen noemensse Rio de Jennero, wylse deselve d' eerste maal op Nieuw-jaarsdag souden ingezepd sijn. Legt 23 Graden van den Equator, onder den Tropicus Capricorni. Thevet segt in sijn Boek de Viris Illustribus, dat hy Quoniambec geweldig opzonk / dat ik / of eenen anderen Bedrager / deese Zeehaven siet onder den 23 Graad des Poli Antarectici ; dat ik doch noot anders hier van beschreven heb / dan hier staat. Wat andere mogen gedaan hebben / is my onbekend / en raakt my niet. 't is ontreit 12 Fransche mijlen lang ; en aan sommige plaatsen wel seiven of agt mijlen breed. Of nu wel 't Gebergte / waar in deese Haven legt / niet soo hoog is als ons Gebergte aan de Geneesche Zee, soo kan 't echter niet 't selve wel vergeleken werden / wegens 't aanstooten des Landschaps.

Den Ingang is gevaarlyk / wylmen / wylt de Hooge Zee komende / aan drie woeste Eylanden moet heenen varen ; met groot perijck der Scheepen / datse op de klippen verballen / en in stukken stooten mogten. Daar na moet men zeplen voor by eenen Arm der Zee / niet boven de 300 vademen breed / die ter linkerhand wyl een Berg / of korts koomd / hebbende de gedaante van een Pyramide, onder vierkant / boven een spits toeloope de Steene Zuyl gelijksomig.

Deese korts is boven maten groot ; schijnende van verre / niet vande Natuer / maar door sijn van de Menschen handen dus opgerecht te sijn. Daarom de Francoisen hem by gelijkenis noemen Pot de Beurte, en re, of de Boter-pot, wyl hy soo rond / en gelijks als een grooten Thoon daar staat. Als men een weynig verder in de Haven koomd / siet men een andere taanlyk-brede korts / die rondom honderd en twintig vademen dik is. Wy noemen hem Le Rattier (de Ratte, of Mysel-val). Doe Villagagnio eerst in dit Gewest quam / deed hy alles wylt de Scheepen op deese korts dragen ; meenende / deselve sterck te kommen maken ; doch d' onstuymigheid der Golven dreef hem van daar wegh.

't Eyland / waar in wy waren / legt noch een Fransche Mijl hooger / of daar boven. Eer Villagagnio daar quam / was 't woest en ongeboord. Debat een halve Fransche Mijl in den omkring ; en is seel maal soo lang als breed. De klippen gaan'er snoor-regt om heenen ; derhalven de Scheepen tot op een Musquet-schoot na 't selve niet kommen naaderen. Sels met Boors hammen'er niet aankomen. Deeser wijs is 't van Natueren seer sterck / en

Johannes Lerijs. B 2 heeft

En desfel-
ven Ge-
bouwen
aldaar.

't Slot
genoemd
Colligny

ter eeren
des Admi-
raals van
Frankrijk.

Thevets
verfierde
Stad Hen-
ricopolis.

Twee
Reigen,
d'eene
genoemd
Henricus,
d'andere
Conqui-
lercus.

't Groot
Eyland;
bewoond
van de
Natie
Tuppin
Imbas.

Woeste
Eylanden,
daar men
veel Oesters
vind.

Treflijke
Vifchen.

Onguur-
groote

heeft geen aankoomft met Boots / als daar de Ha-
ven is. Hadmen dit Epland willen bewaren / 't wa-
re door geen geweld te veroveren geweest; maar door
de nalatigheid der daar op zijnde fijn'er de Portu-
geezen mefter van geworden / na dat wy weer in
Frankrijk waren gekomen. Op beyde de zijden was
een Heubel / waar op Villagagno Hutten had doen
stellen. Zijn Raadhuyfz bontwde hy in 't midden des
Eplands / op een hoeg van ontrent 50 of 60 voeten
hoogte. Overige Plaats liet hy effenen / om'er
Huyfen op te zetten / waar in ontrent 80 perfoonen
woonden; want soo veel waren'er / als men fijn
volk daar onder teide. 't Waren maar flegte Hut-
jens / van allerley Materialen t'samen gefaust / van
ronde Houten opgestapeld / en met ftrunden hedeft /
gelijk in America 't gebruyk is. Alleen 't Wolwerk
en 't Raadhuyfz was opgerecht van eenig Timmer-
hout.

Dit nu is 't Konst-stuk / en 't heerlijk Gebouw
des gantschen Slots / 't welk Villagagno den naam
van Colligny gaf van Nova Francia. Dit deed hy
als ter eeren van Caspar de Colligny, Admiraal van
Frankrijk. Want fonder des felven gunst en hulp
had hy noch deesen Togt konnen verrigten, noch
eenige Disting in Brazil konnen bontwen. Dit Ge-
weft wierd doormaals Nieuw-Frankrijk geheeten.

Terwijl ik dit hier verhaal / kan ik nu niet ge-
noeg verwonderen over 't geen A. Thevet schijft van
seekere Stad / genoemd Henricopolis, welke fou
leggen ter rechterhand van 't Slot Colligny, op 't
Valle Land. Dit heeft hy / twee jaren na dat hy
weer in Frankrijk was gekomen / Anno 1558 dus
booz gegeven / miffchen om Koning Henrik de II,
die doormaals over Frankrijk regeerde / te flatteren.
Deefe Stad fchilderd hy ons af in de Befchrijving
des Zeeboefens Ganabara, en des Slots Colli-
gnii. Wederom herhaald hy 't in fime Cosinogra-
phie. Hier tegens segge ik niet gewiffe waarheyt
dat hy onse afwaart upt Brazil, wel agttien maan-
den na dat Thevet was vertrokken / geen Booz
veel min een Stad heeft geflaan / ter plaats daar
hy fijn veridigt Henricopolis gefield heeft; welke
Stad hy in de Franfche Taal nu Ville-Henry, dan
Henry-Ville noemd.

't Is geenfins geweest de Plaats / welke wy
noemden Lateraria, daar onse Handwerklieden en
Daglooners eenige Hutten oprigteden. Ondertus-
fchen eventuel is dit waar / dat ter plaats / daar de
Francoifen sig alderceerft neerlieten / een Berg is /
diense Henricus noemden / na den Naam des Fran-
fchen Konings; gelijk wy dan ook den anderen toe-
voegden de benoeming van Conquilecus, na Phi-
lippus Conquilecus, die ons upt Frankrijk na Ame-
rica boerde: doch een Berg en een Stad fijn mal-
kander soo gelijk / als een Herk een Koe.

Dit heb ik noodig geagt / hier te seggen / (op
dat d'eene of d'andere Landbefchrijver door Thevets
Henricopolis sig niet mogt laten miffpen); en
keere nu weer tot den Zeeboefen Ganabara; waar
van noch aan te merken staat / dat ontrent vijf
Franfche mijlen boven / of over de Disting Colli-
gny een boden maten fchoon en bruytbaar Epland
legt / 't welk wy den Naam van 't Groot Eyland
gaven / wijl 't feg Franfche mijlen in den omtrek
bevat. Dikmaal boeren wy derwaarts / om ons
te provianderen, en andere behoefden te halen by de
daar op woonende Tuppin Imbas.

Daarenboven leggen in deesen Zeeboefen veel
woeste Eylanden / waar in men ongemeen-treflij-
ke Oltrea, of Oesters / vind. De Wilden dupken
onder Water / en halen groote Steenen op / welke
vol fleyne Oesters fitten / van haar geheeten Leripes.
Soo baf fijnse aan de Steenen / datmenfe nauw-
lijks daar van kan afkrigen. Gantsche keetelen
vol hooften wy van deefde; en in eenige bonden
wy Paarten.

In dit Water fijn veel treflijke Vifchen; inson-
derheyt fter uptstekende Barbeelen, Zee-bachens /
en andere foorten van middelmatige grootte; wel-
ker eenige ik in 't Hoofdstuk van de Vifchen fal be-
fchrijven. D'onguur-groote Walvifchen / welke
sig boven 't water vertoonden / quamen ons soo na

by / datmen deefde met een kleyn Stuk Canon fou walvif-
konnen bereyft hebben. Doch ik vertrouwd / dat-
men haar niet kogelen weynig fchade fou konnen
toevoegen: immers / datmen haar daar mee niet
vermag dood te fchieten. Sy trokken derhalven on-
beleedigd van ons weg. Hebben een dikke Huid /
en fijn seer bet.

Eene der felve bleef op de grond fitten / ontrent
twee Franfche mijlen van 't Slot Colligny, na 't
Doorgebergt Capo de Fric toe; fonder weer in Zee
te konnen geraken. Echter derfde niemand ontrent
hem konnen / soo lang als hy leefde; want men
hoorde fime gerugtmaking twee Franfche mijlen
vert; en hy bewoog d'aarde door 't ftaan met fijnen
Staat. Doe hy dood was / hielden wy beyde de
Wilden en d'onse / fukken vleefch van hem af / en
doegense met sig; latende 't overige leggen. Wy
maakten geen werk van 't vleefch; wijl'er geen fon-
derlinge fmaak aan was; doch 't wet fmoften wy /
en gebruykten 't booz Oly in onse Lampen. De
Tong / welke men booz 't befte houd / werd gefou-
ten / en aan den Admiraal Colligny na Frankrijk ge-
fonden.

Van den rand deefes Zeeboefens fijn twee foete
blijtende Wateren / geheel van 't Land omringd /
en in Ganabara loopende. Op deefe Stroomen heb
ik fomtijds niet de Wilden gebraten / en befigtigd
veele harer Dorpen / aan beyde de kanten gelegen.
Dit alles heb ik in Ganabara waar genomen; en 't
bedroeft my dies te niet / dat de Francoifen door de
Portugeezen deefe Disting is ontnomen / wijlmen de
felve gantsch lichtlijch had konnen behouden / indienfe
regt bewaard ware geworden. Nu fijn de Fran-
fchen beroofd van deefe verfeekerde toelugt / en de
heerlijke gelegenheyt tot haare Americaanfche
Schipvaarden.

Daar is noch een andere groote Zeeboefen / on-
trent 20 of 30 mijlen van Ganabara, na de Provin-
cie Rio de la Plata, en de Zuyd-Zee. De Francoi-
fen noemen deefde Vaforum. De booz by varende
Scheepen plegen deefe Haven aan te doen. Gelijch
dan ook gefchied by 't Doorgebergt Capo de Fric,
daar wy / doe wy na Brazil boeten / eerft aan-
quamen.

VIII. HOOFDSTUK.

Gefalte en Aart der Wilden in Brazil. Werden seer oud.
Bekommeren sig over geene Weereldlijke dingen.
Gaan t'eenemaal naakt. D'oude Mannen bedekken 't
Manlijk Lid; en waarom. Doorftokene Lippen, en
groene Steentjens in deefve. Doorftokene Wangen;
waar in fy ook Gefteenten dragen. Verwingen. Ver-
cierselen. Vrouwen-Cieraden. Aanmerking op der
felver Naakteganing.

Tot noch toe heb ik befchreven / wat ons op de
Zee / terwijl wy upt Frankrijk na Brazil boe-
ren / bejegend / en van ons gefien is; ook hoe 't ftond
met 't Epland en Slot Colligny, soo lang wy daar
waren / nevens de gelegenheyt des Zee-boefens
Ganabara. Eer ik nu weer 't Scheep gaa / om na
Frankrijk te zeilen / staat ook pets te seggen van
d'Indwooners deefes Lands.

Om nu dit met ordje te doen / soo staat te weten /
dat de Wilden in Brazil, by welke ik byna een geheel
jaar geweest ben / en goede kennis met haar gehou-
den heb / werden genoemd Tappin Imbas. Sy fijn
wel gefield van Ligchaam en Leedmaten; soo
veel de grootte betreft / gelijk de Menfchen in Euro-
pa; doch wat fterker / grover / gefonder / en soo
veele krankheden niet onderwoopen / als wy. Wey-
nige Lamine / of Eenooigse bindmen by haar.
Onder haar heb ik geen wanfallige of mifmaakte
gefen. Schoon sy tot in 't honderd en twintigfte jaar
leven (hare Jaren tellense na de Maan-loopen) /
fo werdenfe eventuel felden grif; 't welk een bewijs
is van de getemperde en gefonde Lugt deefes Ge-
wefts. Vermits hier noch Dorst noch Ruyfz ver-
men werd / soo blijven de Weiden / Akkers / Ge-
waffen / en Boomen in een geduerige aangename
Groente.

Boven dien bekommerense sig nergens over; soo
datmen byna fou mogen seggen / datfe sig in de Bron-
den

Eene der
felve ge-
zaakt op
de grond
valt; en
hoe men
hem ha-
delde.

Soete
Wateren.

Dorpen
der Wilden
waar van
naderhand
breeder.

Andere
Zeeboe-
fens.

Korte
herhaling
van 't
alreeds
verhaalde.

Gefalte
der Wilden.

Weynige
gebreklike
onder haar.

Hoogen
ouderdom.

Gefonde
lugt.

Bekomme-
ren sig

der Jeugd weer verjongden. Vermits ook geen slij-
mige / of gif-wrampende Wateren / vuple Moer-
rassen / stinkende Poelen by haar sijn / gelijk by ons /
waar upt allerley onheyl ontstaat; wy booz den tyd
worden verteerd / 't Lichhaam upgemargeld / Ge-
moed en Harffenen gekrenkt / veelertep siekten ver-
oorzaakt / soo is dit een groot behulp tot behouding
harer gezondheid; en sy sijn van veelertep qualen
ontslagen. Dan noch sijne malkander niet onge-
trou; niet Twist-of Cergierig; niet Rijdig / niet
opgeblasen; ook niet geheel swart / maar alleen
swaartagtig / wegens der Sonnen hitte / gelijk de
Spaanjaarden, of die van Provencen, een Provincie
van Frankrijk.

Alles gaat hier naakt en bloot. Doch Mannen
noch Vrouwen / noch Kinderen bedekken eenig ge-
derste haars Lichhaams: schamen sich ook booz
niemand. Sy sijn niet haprig / gelijk eenige heb-
ben voorgegeven. In tegendeel / soo heeft eenig
hapr ergens aan haar lichaam uprwaft / soo ruk-
kense 't selve of met hare Nagelen upr / of snijden 't
af met klepne Scheerkes / welkese van de Christe-
nen behooren. Selfs plukkense sig 't hapr des
Baards en der Winkbrauwen ober al met de woort-
tel upt; gelijk ik geleef heb / dat de Peruanen in
't Epland Cumana ook doen. 't Hoofd hant snijden-
se de Maangpersonen / wanneer noch jong sijn /
booz af / doch laten 't agter staan / soo datmen wel
merken sou / datse geschooren waren als een Monk.

In dit Land wassen eenige Krupen / met bla-
den van twee vingeren breed / wat gekromd / ge-
lijk de bladeren / welke boven ober 't groot Turkich
Koom, van de Francoisen genoemd Saraccense Tar-
we, opschieten. 'k Heb gezien / dat somtijds oude
Mannen / doch niet alle / veel min jonge Gesellen /
met twee dezer Bladeren 't Maanlijk Lid bedekten
en met een Cottoene draad vast bonden. Ook ge-
bruiktense hier toe wel de Sandekens (Linten) /
en Lijnen doekjens / welkese van ons bequamen.
Mer upt sou wel schijnen / dat in haar noch een
bonkie der natuerlijke schaamte is / indien 't niet
misschjen om een ander oorzaak gedaan wierd; wel-
ke ik niet grondelijk heb onderfagt; echter sou ik wel
vermoeden / dat dit van haar geschied wegens eeni-
ge waakheid / of quaal / die sig in haren ouderdom
aldaar openbaard.

Sy hebben ook de gewoonte / datse de jonge
Knechtjen in haar eerste Jeugd een gat in d'onder-
ste Lip maken / en een been daar in hangen / glad
en wit / gelijk Elpen-been; gevormd als een klep
kegelje / welker eenige men op een Tafel in opzje
pleeg te stellen / en met een knikker daar na te schie-
ten. 't Spitse deel gaat omtrent een duym / of twee
vingeren breedte / na bupren upt. Boven is een
haakje / waar aan het tusschen 't Tandbleesch in de
Lip blijft hangen. Sy konnen 't upnemen / en
indoen / na haar welgeballen. Dit spitse witte been
dragene alleenlijk in hare Jeugd / alsge noch onder
de twintig jaren sijn. Maar alsge daar boven sijn
gekomen / sod datse in hare Taal wedden genoemd
Conomi Ouassou, soo veel als een kloek dolwassen
Tongeling / soo mogense in 't selve gat een grooter
Steen dragen / sijnde een soort van balsche Smarag-
den; soo groot als een Philips Daler, en tweemaal
soo dik; die desgelijks aangehangen werd. Enige
sijn een vinger lang / en rond. Dan 't laatste slag
heb ik er een mee in Frankrijk gebracht.

Deesse Tuppim Imba secken dikmaal upt horts wyl
hare tong dooz dit gat in de lip (alsge de Steen daar
upt hebben genomen) soo datse schijnen twee Mon-
den te hebben. Hoe cierlijk dit staat siamenen ligt-
lijk bedenken. Aan andere heb ik waargenomen /
datse sig met een Steen niet laten vergenoegen /
maar hadden ook in elke Wang een gat / waar in
sy een diergelijke Steen hingen.

Belangende de Neusen; 't is by ons de gewoon-
te / dat de Woedsters de jonge Kinderen deselbe
met de vinger wat pleegen te fatsoenmeeren en upt-
waarts te drukken / op datse wel gevormd en ver-
heven mogten uprwassen: maar reght het tegen-
deel doen de Wilden in America; vermitsse booz een
groot welstand agten / platte / ingedruide Neusen

te hebben. Terdier oorzaak drukkense deselbe met
den dupin in / soo haast de Kinderen ter weerd. ho-
men / gelijken in Frankrijk en anderweren ge-
woon is / de jonge kinderen te doen; welke men
Zakken noemd. Andere Indianen, welke in sekerre
Gewesten van Peru woenen / sijn dese Wilden gantsch
ongelijk; hebbende sulke groote Neusen / datse aan
deselbe hangen Esmirauden, Jaspillen, en andere
Edele Gesteenten / van witte en roode verwe /
aan Oorhooft.

Onse Brasiliaanen beschilderen haas Lichhaam
met allerley verwen; aldermeest makense de Wee-
nen soo gantsch swart met 't Sap ener Drugt /
van haar genoemd Genipar, datmen van verre sou
merken / sy hadden lange / glad opgetrokken Hou-
sen aan. Deesse verwe upt de Drugt Genipar is soo
bestendig / datse wel tijen of vijftien dagen duurd /
sonder af te gaan / schoonsse sig gedurig wassen.

Daarenboven hebbense gekroude Weenderen / Beenderen
langer dan twee dwars-handen / seer glad en supber
gemaakt / soo wit als Alabafter. Sy noemen de-
selve Yaci, welk woord Mond betekend. Deesse
hangense met een Cottoene Snoet om den hals /
sulker wijs / datse booz ober de borst komen.

Sy hebben desgelijks een soort van Paternosters,
gemaakt upt veel klepne stukjens van een groote
Scherf. Deesse slijpense soo lang / tot datse rond /
glad / en soo dun als een penning werden; maken'er
een gat booz; rijgense aan een Cottoene Snoet / en
hangense om den hals / in plaats van een goudene
keten. De Wilden noemense Bou-re.

De Tuppim Imba verbaardigen ook deesse hant
keten / of Bou-re, upt sekerre slag van hard swart
hout / komende van een Boom / welke gelijk
schijnd den geenen / die Matthiolus noemd Sycomor-
is, en seer bequaam is tot de gedagte Corallen,
wegens de swaartte; dan ook noch een glantsch
heeft als een schoone Agaat-steen.

De Wilden hebben boven maten veel Hoenderen
van de gemene soort / booz de Portugeezen haar
toegebragt. De witte plukkense dikmaal de Wede-
ren upt; snijden de sagte Plummen in klepne stuk-
jens met sonderlinge ptere Instrumenten, welkese
van de Christenen hebben bekomen; doch booz-lye-
nen gebruyktense daar toe scharpe Steenen. Deesse
klepne Plummen-stukjens stekense in siedend-heer wa-
ter / waarin Braziliën-hout gehookt is; waar dooz-
se seer schoon rood werden. Doozse hebbense een
Gom, bysonderlijk hier toe gemaakt; met welkese
haar Lichhaam besmeeren / dan de Plummen-stukjens
daar op leggen; die'er aankleben. Dooz vertieren-
se haar armen / beenen / en 't geheele lijf; 't welkese
andere beschilderen met allerley verwen. Deesse
wijs schijnd het / als of haar Lichhaam met een
sijne sagte Wol was begroeyd / even als de jonge
Hoenderen / of andere eerst upt 't Ep gekomene
Wogeltjens / eer haar de Wederen sijn gewassen.

Dit heeft veroorzaakt / dat d'onse / doese eerst in
't Land quamen / hebben uptgestroopt / dat de
Wilden ober haar gantsche lijf haprig / wollig / of
ruyg waren; doch 't is geheel anders daar meede
gelegen / gelijk wy nu verhaald hebben. Dan Na-
turen sijne glad / en 't is dooz misverstand / dat 't
gemeene volk dit geloofd heeft.

Inde Generale Historie van Indiën lib. 2. cap. 79. In Peru ook
leefden / dat die van 't Epland Cumana in Peru deesse
sig ook bestrijken niet sekerre Gom, en dan haar
Lichhaam beplakken met Wederen van allerley
verwen.

De Tuppim Imba vertellen haar hoofd op de
volgende wijs. Behalven datse 't selve booz be-
schreuen / byna gelijk de Krupen van een Monk, en
agter 't hant tot in den Nek laten wassen / soo bin-
dense ook Wogel-plummen van lijf-verwige / roode /
en allerley andere couluren seer aardig t'samen / en
gebruyktense dan tot een Woorhoofd-bindel. De-
sen Band noemen de Wilden in hare Spreek Yempe
Nambi.

't Is ook 't gebruyk onder deesse Natie, datse seer
schoone witte Beentjens aan d'Ooren hangen / niet
ongelyk de geene / welkese de jonge Knechtjens in de
lippen hebben. Sy haas sijn Wogelen / soo swart
als

met de
Neusen der
jonge
Kinderen.

Lichhaam-
bechilde-
ring.

Beenderen
om den
hals.

Paternos-
ters, hoe
gemaakt.

Ander slag
der selve.

Hoe de
Wilden
haar ver-
cieren met
de Plummen
van Hoen-
deren.

Hoe sulke
toegaat.

Wat dit
veroorzaakt
heeft.

Voorhoofd-
bindelen,
hoeding.

Haar' Oor-
vercierde-
len.

als een Kaden. Aan de keel hebbense subtile geele plekkens / en rondom den hals roodagtrige Pluymen / als een Halsbandje. Dit Vel trekkense de Vogelen af / en droogen 't. 't Wird van haar / gelijk ook de Vogel zelfs / geheeten Toucan. Gedroogd sijnde / kleevense 't aan beyde hare Wangen / met een soort van Lijn / of Wasch / by haar genoemd Taryerick. Die haar dus toegeschildet / sou meenen / datse op hare Wangen vergulde Doppelen hebben / gelijk aan de Coomen der Naarden sijn.

Wanneerse sig ten Oorlog toerusten / of sig bereyden / om hare Gevangene niet sonderlinge Solenniteiten en Ceremonien te slagten / en 't eeten / soo trekkense / om sig ten schoonsten op te pronken / kleevense aan / setten Horden op / en doen Armbanden aan van groene / roode / blauwe / en ander-verwige Pluymen / dapper afsteekende. Dit alles is soo konstig t'saam gevoegd / geschaakt / en niet Cottoene Gaarn aan een gehegt / dat nauwelijks een Boordwerker in Frankrijk pers konstiger sou konnen verbaardigen. 't Schijnt niet anders / dan gewerkt van bezelagtrige Zijde.

Dan noch hebbense deese gewoonte. Sy neemen Afchwerwige Struys-vederen / welke hare Nabieren haar toebrengen (waar uyt vlykt / dat deese Vogelen ook in der selver Land sijn / doch by de Tuppin Imbas heb ikse nooit gezien) / en binden der selver Pennen ordentlijk t'samen / de Pluymen bovenwaarts / gelijk een Kroos / of Cnaas. Deese Wederwisch noemense Araroye, en binden hem op haren ruggen met een Cottoene draad. Dus opgesmukt sijnde / sou pemaand wel meenen / datse een Hoender-sjaart agter op 't lijf hadden.

Naderhand sal in breeder verhandelen / wat 't teekenen sy der geener / die onder haar voor de strijdbaarste werden geagt; de meeste vanden verslagen / of derselver meest gegeeten hebben: Hoe se sig de Voort / de Heupen / en d'Armen herben / een waart Poeder in de sneeden stropen / welk teken sy haar gantche leuen lang behouden: soo dat de geene / welke haar aanschouwden / sig laten voorstaan / datse een dooziender Wambag en Broek aan hebben / gelijk de Switsers pleegen te dragen.

Wanneerse een Feest houden / hare gevangene vanden met Caou-in bedrieken / en bedanffen willen / sijne ongemeen beestig / maken sig een goede moed / en een groot geschreeuw. Ook versamelense sekerre Gewaden / welke een taamlyke harde Schaal hebben / ruyg / gelijk de Cactanen. Als deese Dingt hebben gedroogd / doense de Kiern daar uyt; en kleine Steentjens in der selver plaats. Dele der selve ringense aan een Snoer; 't welke om hare Beenen binden. Dit rinkelend dan gelijc Slakken-huyssjens; en maakt bina een geluid als van Bellen. Als men de Wilden van onse Bellen toebrengd / sijne seer begerrig daar na / en neemense aan met groote danksegging.

In 't Land der Tuppin Imba is ook een Boom / dragende een Dingt / in grootte en vorm als een Struysen-En. In deselve makense gaten / waar in sy kleine Steentjens / of wel Turckse Koorn doen: ook een Stok van anderhalve voert lengte daar door stecken. Dit maakt sulc een groot gerinkel / dat het overtreft 't geluyd der Dakenblasen / waar in de kinderen by ons Erweten doen. Dit is der Wilden soo genoemde Maraka. Sy dragense gedurig in de hand / om de gemelde oorsaaks wil. Waar toe sy de gedagte Maraka gebuyten / en wafte van dit gerinkel houden / insonderhepd als dit Dingt niet Vederen verciert is / sal ik hoordragen ter plaats daar in van der Wilden Religie sal handelen.

Wy hadden veel ruyge Lakenen van allerley verwen tot de Tuppin Imbas gebracht; waar van wy verschevene kleefferooten maakten; die wy aan de Wilden verhandelden tegens Cerwaren / Meerkatten / Papagayen, Cottoen, Braziliën-hout, Indiaanse Peper, en andere dingen. De meeste van haar dedden wy de flodder-broeken aan / latende 't lijf bloots. Andere agteden deese Broeken niet / en sloegen alleen een Manteltje om / niet verder komende als tot hare Billen. Dus gestoffeert /

en daar na ontrent een Kikker lengte van ons af gegaan sijnde / bekeekense sig selven om en om met groote aandacht; waar over wy hertlijk moesten lagchen. Doch haast trokkense hare kleeeding weert uyt / en leyddense weg / tot dat het haar gelegen quam / deselve weer aan te doen. Even alsoo handeldense met de Hemden en Hoeden.

Die nu / volgens de gedane beschijving / sig een Wilden in Brazil won boozstellen / moest sig imageren (inbeelden) een naakt Man / rad en wel geschild van leeden; sonder hant aan 't Lichaam / behalven agter aan 't hoofd: de lippen en wang niet gaten / waar in spitse beentjens / of groene steentjens hangen; ook aan d'ooren: 't Lichaam allerweegen niet allerley verwen beschilderd: de heupen en schenkel en bestreeken met 't swarte Genipar: den hals verciert met kleine stukjens van de Zee-schelpen / by haar genoemd Vignol. Die soodanig eenen in sijne gedachten bevat / siet een Tuppin Imba, of een Wilden van Brazil. Naderhand sal deeser Wilden gesalte ook in Figuren vertooid werden / met een Boog in d'een / een Pijl in de andere hand.

Wilden sig noch eenen anderen Wilden boozstellen / soo stelle men sig hem booz / als over 't gantse lijf behuurd met een taape kleeftagtrige Gorn; daar na beestroopd met klein-gehaakte Pluymen. Als hy nu in deese gemaakte Wol steekt / kammert lichtig bedenken / wat booz een schoone aanschouwing dit geven moet. Doe daar by sijn Weder-cieraad van allerley verwen; 't boozgedagte Kled van ruyg Laken; 't Maraka in de hand / de Weder-quas op den rugg; 't de kammelaars aan de beenen / soo siet gy hem in al sijne heerlijkhepd / en opgeschikt / als of hy ten Dans ging; gelijc naderhand uyt de Figuren sal bliken. Laat ons nu ook der Woutwen-cieraad besien.

Sy noemen hare Wijven in hare Spreek Quo-niam; doch aan sommige Plaatsen / daarse met de Portugeezen verkeeren / Maria. Sy gaan naakt en bloot / gelijk de Mannen. Plukken al de haren aan haar Lichaam / en d'oog-brantwen uyt / behalven 't hoofdhan; 't welke niet bescheeren / gelijk de Mannen / maar lang laten groeyen / kammelen / en wasschen; ook blegtense 't selve wel / en wunden'er een rood geverwde Boomwolle Wip om / maar gemeender gaanse met los-bliegend hant; wylse behagen hebben / dat 't selve haar om de schouderen speeld.

Sy maken geen gaten in de lippen / gelijc de Mannen; ook verciertse haar aangesigt niet met steentjens; maar doorbooren d'ooslellen soodanig / datmen / 't geen'er in hand weg gedaan sijnde / een vinger door de gaten kan stecken. Deese hare Oogbehangselen sijn gemaakt van de groote Slecken-huyssen / diese Vignol noemen. Die haar van verre sien / souden lichtig sig inbeelden / datse sulke lange Ooren hebben als de Jagthonden.

Haar aangesigt smukkense deeser wijs op. Sy neemen hier toe een harer Gespeelen / of Nabuurnen. Deese maakt midden op de wang met een Penzel een ronde Cirkel; daar na rondom den selven sirkelense Hever-verwe / geel / en rood / gelijk de Slecken-huyssjens gebrayd sijn; tot dat 't geheele aangesigt dus beschilderd is. Ook verwense d'Oogbrantwen / gelijk by ons in Frankrijk d'ersugtige Wijven pleegen te doen.

Sy maken sig Armbanden uyt beele Sneeuw-witte stukjens van Beenderen / gesneeden op de wijs van Schubben. Deselve voegense seer ordentlijk t'samen / door middel van Wasch / vermenigd met een taape Gorn; soo datmen sig daar over moet verwonderen. Ontrent een span sijne lang / byna gelijc de Waapers onser Woutwuspersonen.

Ook dragense gemeenlyk de boozheenen gedagte Sneeuw-witte Halsbanden / genoemd Bou-re; doch hangense niet aan den hals / gelijk de Mannen / maar windense om den arm / gelijk men andere Arm-cieraden doet. Wy hadden geele / blauwe / en groene Corallen, van Glas / aan een Snoer geregen. Deese stonden haar boven maten wel aan / en poogden deselve aan sig te mogen brengen / omse tot

Haar
Wangen-
cieraad.

Hoe se sig
verciert
als se ten
Oorlog
willeg
trek-
ken, of een
gevangene
sullen slag-
ten.

Konst-stuk.

Cieraad
van Struys-
vederen.

Van welke
dingen hier
na breeder
gehandeld
sal werden.

Lijf-ker-
ving.

Rinkelende
beentjens.

Seker ge-
was, 'twelk
hier gevon-
den word.

Maraka,
een rammel-
end Dingt
by deese
Indianen.

Kleederen
aan d'In-
dianen
verciert.

Wat sig be-
lagchlijks

Eerste ver-
tooning
eens Wil-
den van
Brazil.

Andere
vertooning
eens Wil-
den, in sijn
volle Heer-
lijkheid.

De Vrou-
wen gaan
soo wel
naakt als de
Mannen.

Netherd
ontrent
haar Hart.

Haar Oor-
hangselen.

Hoe se haar
Aangesigt
beschilder-
ten.

Armban-
den.

Andere
soort.

tot *Armbanden* te gebruiken. *Sp noemense in hare Taal Maurobi.*

Corallen van Glas, hant onge- meen aangenaam.

Doo dikmaal top in hare Dorpen quamen / of wanneer sp ons in 't Slot besogten / boodense ons hare Dugten en andere dingen aan / om daar voos deese Glas-Corallen te mogen bekomen; gevende ons deese vrendelijke woorden in hare Taal: Mair, deagoreem, amabé Maurobi; dat is: Franschman, gy sijt een goed Man; geef my een Corallen Armband. Op deselve wijs begeerdense een Guap, of Kuop, dat is / een klan. Dergelijks Arova, of Spiegeltjens / en andere dingen / daarse lust toe hadden.

De Vrouwen der Wilden begeerden geen kleederen aan te doen.

Wat top ook doen mogten / wp konden van haar niet soo veel verhooren / datse de kleederen / welke top haar gegeven hadden / souden aangetrokken hebben. Deese kleedjens bestonden upt blokkig Wollse Laken. Te meer quam ons dit vop selbsaam voos / wijsse hare Lijchaamen / armen en beenen niet dikmaal beschilberden / of met Vogel-pluymen vertierden; en derhalven dit de redden van hare wep- gering niet kon sijn. Sp bleven by haar oude gewoonte; en verontschuldighden sig daar mede / dat al hare Habiten deese manier onderhielden. Daar bydoende / datse gewoond waren / waarse by eenig water quamen / sig daar in te begeeven; 't selve met de handen te scheppen / en hare hoofden daar mee te begieten; veeltijds thienmaal op eenen dag; gelijk d'Endvogelen. 't Sou haar te beswaarlijk vallen / sig soo dikmaal upt / en weer aan te kleeden. Dit was haar eerlijke voorspelling; en wp moesten ons daar mede te vreden houden; vernits als les wat wp seiden of deden / niets met allen helpen moogt.

Liever wilden dese Wilden haar Lijchamen door de Snelaren verbranden, door 't aandrigen der Steenen quetsen, als gekleed gaan.

Deese naaktganningh behaaghd de Wilden soo gantsch wel / dat niet alleen al de Wijven der Tuppin Imbas, welke by op 't Land woonden / geene kleederen aan hare Lijchaamen gedooogen wilden / maar ook konden wp onse Gebangene / of die wp gekogt hadden / om tot den bouw van 't Slot te gebruiken / doos dwang niet daar toe krijgen / datse niet by nacht / eerste sig tot slapen begaben / hare Hemden en Wollen Gewaden afgelegd hebben / 't harer verlustiging naakt doos 't Epland gingen wandelen. Indiense haren wil hadden moogen volgen / om haar' kleed te mogen afleggen na haar wel gevallen; en indienmense niet met slapen in toom had gehouden / liever haddense hare naakte Lijchaamen doos der Sonnen hitte laten versengen / hare schouderen / doos 't aandrigen der Steenen / laten quetsen / als doos bekleed te sijn deese quellingen te voorspoken.

Kinderen der Wilden van drie of vier jaren.

't Heb nu gesprooken van de Cleraden deeser Wilden, soo der Mannen als der Vrouwen. Hoedanig sp hare kinderen / alsge eerst geboren sijn / op- poken / daar van sal ik handelen / wanneer ik sal komen tot haren Woudlijken Staat. Hier nu verpicht d'ordje deeser Werks / eenig geluwag te maken van de sulke / welke 't derde of vierde jaar haars ouderdoms hebben berepht / en van de Tuppin Imbas werden genoemd Conomimiri.

hoedanig gesield.

Ontrent deselve namen wp dikmaal een goed tijds- verdijf. Deese sijn / tegens d'onse te rekenen / seer vet / en gestwind. Hebben een wit been in de lippen. 't Hapz werd haar kort afgesneden. Somtijds sijne ook over haar Lijchaam beschilberd. Als wp eenig Dooz der Wilden naarderden / quamense mee hoopen ons tegemoet / maakten een klap / en dans- sen lustig daar heen. Om nu pers van ons te be- komen / herhaaldense dikmaal deese vleyende woos- den: Coutouassat, amabepinda; soo veel als: Vriend, geef my Angelen. Wanneerse dan pers van ons be- quamen / 't welk dikmaal gebeurde / soo namen wp thien of twaalf der kleynste upt deselve; setteden haar op d'aarde / of 't Sand neer; en dan spron- gense seer geswind voer over eynd. Doozschar- dense en woeteldense in aarde en stof / gelijk de Co- nijnen. Dit veroorzaakte ons een vermaaklijke aanschouwing.

Der Wilden levens- wijzen en zeden sijn

Wthoewel ik nu deese Wilden byna een jaar lang / soo lang als ik in dit Land ben geweest / seer bligtig heb aangemerkt / sulker wijs / dat wp noch

heden dunke / haar voos mijn oogten te sien staan / seer swaar, eygentlijk te beschrij- ven. soo moet ik echter bekennen / dat het ruy seer swaar sou vallen / al hare levens-wijzen en gebeden ep- gentlijk te beschrijven. Die sijne lust ten vollen hier in vergenoegen voos / moest in epgener persoon na America trekken. Doch 't is geen kostwandeling / om in een dag of twee af te leggen.

De ge- meensam- heyd met de naakre Vrouwen- soenen der Wilden.

Eer ik dit Hoofdstuk beslupte / moet ik eenig be- rigt gebeden aan de geene / welke by sig selven mog- ten denken / of wel opentlijk seggen / dat sulke een gedurige geselligheyt niet naakte Vrouwenpersonen in ons Mannen onvernijdelijk oneetlijke lusten en beweegingen moet verwekken. 't Behenime wel / dat deese vermoeding een groote schijn van waars- heyd heeft / doch kan den Leeser in tegendeel ver- sekeren / dat de Mannenpersonen doos sulke een waars- tallige naakthejd veel mindere aanprikkelingen ge- waars werden / als in onse Landen ontrent de be- kleedde. Ja / ik derve seggen / dat de groote klee- derpragt / 't Blanketsel / 't gemaakte Hapz / de ge- krulde Lokken / de vertierde Rokken / Ec. onser Vrouwenpersonen meer quads hier ontrent doen / de wonken der onreine begerten meer op blasen / dan de naakthejd der wilde Wijven; onaangeten deselve van sulke een schoone gestalte sijn / als d'onse oopt weesen moogen. Dit kan ik getuigen met de geene / welke met wp in Brazil sijn geweest / en al soo bejde dat en dit Vrouwenfolk gesien hebben. Ik kon / indien ik wp dieper hier wou inslaten / dit mijn gevoelen met kragtige bewijsgredenen beve- stigen.

verwekt in de Man- nen soo veel aan- prikkeling niet, als wel de klee- derpragt der onre.

IX. HOOFDSTUK.

Verscheydene Wortelen, daar de Wilden haar Meel van maken, van haar gebruykt in plaats van Brood; als Aypi, Maniot, en andere. Hoe se dit verrigten. Haar Eetens-wijse. Maiz, of Turksch Koorn. In America waft Wijn: ook Granen, doch geen Rogge. Der Wilden Drank, en hoedanig deselve bereyd werd. De Tuppin Imba drinken niet onder 't eeten; noch eeten niet alsde drinken. Suppen seer sterk. Klugtig Geval. Hare Caoum-in met den Wijn vergeleken.

D' t boorige Hoofdstuk hebben wp gehandelt van de Naaktganning en upterlijke Cieraden der Wil- den. Wp komen nu tot haar Eetens-mantieren; waar ontrent te weeten staat / datse genoeg hebben om van te leven / en sels vrolijk te sijn / gelijk ik dikmaal by haar gesien heb / onaangeten by haar geene Granen wassen / noch sp deselve niet zaaien; veel min Wjngaarden planten / om van derselver Dugt Wijn te bereyden.

Inhoud dees Hoofdstuks.

Sp hebben tweederley Wortelen / van haar ge- noemd Aypi, en Maniot. Deese wassen in die of vier Maanden ter lengte van anderhalve voot / en soo dik als eens Mang been. De Vrouwen treke- kense upt d'Harde / en droogense ober 't Dyer / son- der dat de Mannen sig daar mee bemoeien. Sp leggende op haren Haard / van haar Bucan schee- ten. Somtijds rijden sp deselve / wanneerse noch barsch sijn. Dit geschied tusschen twee scharpe Stee- nen / in een Hout gestoken / als een Rys-pser / ge- lijken by ons de Notenmuscaten pulveriseert.

Wortelen, genoemd Aypi, en Maniot;

Deeser wijs werd van de Wortelen een seer schoon Zneeuw-wit Meel gemaakt / 't welk / soo rando sijnde / gelijk ook het daar uytgekommene witte Sap (waar van hier na breeder sal gesproken worden) de smaak heeft van welgewaterd Stijffel / noch barsch sijnde. Doe ik weet in Frankrijk gekomen / en eens by de Stijffelmaking tegenwoordig was / wierd wp indagtig den reuk / welke men in der Wilden Hut- ten gewaars wierd / wanneerse haar Wortel-meel be- repden.

waar van de Wilden seker slag van Meel bereyden.

De Braziliaansche Vrouwen maken met epgener handen groote Potten tot dit Wortel-meel / pedet meer dan een Scheepel Koorn komende bevatten. Deese settense by 't Dyer; doen 't Wourel-meel daar in / en roeren 't geduerig om met de helft van een Calabasse-Schaal / by haar gebruykt in de plaats eens Lapeis. Wanneer 't dits gekoolt is / soo schijnd het een supbere Dye seer gelijk te sijn.

Hoe sulke roegaar.

Sp maken tweederley soorten van dit Meel. 't Tweederley Gene werd seer hard gekookt / en van haar genoemd Ouy-

slag van Ouy-

Wortel-
meel be-
reid.

Ouy-entan. Dit neemense met sig / wanneer te-
gens hare vanden ten Ooylog trekken / vermits 't
langer kan dueren. 't Ander werd niet soo seer ge-
kookt / en is milder; van haar geheeten Ouy-pou.
Werd voor beter gehouden als 't voorige / wijl 't de
smaak van Brood-kruipelen heeft / wanneer men
deselbe / noch versche sijnde / knauwt. De smaak van
't eerste werd door 't kookken beter en lieflijker.

Men kan'er
wel geen
Brood van
bakken;

Maar een
seer goede
Bry van
maken.

Maar alhoewel beyde desee soorten van Wortel-
meel een goede smaak hebben / insonderheid noch
versche sijnde; dan ook goed voedsel geven / en wel
te verdueren sijn / soo kunnen echter geen Brood
daar van maken; 't welk myn uyt eegener erbare-
heid bewust is. Evenwel kunnen'er een Deeg / en
kroeken uyt bereyden / welke oprijzen gelijk We-
ten-deeg. Seer goed schijntse te sijn / en soo wit
als Wittebrood. Doch de kofte werd soo droog /
en verbrand soo 't eenemaal in 't bakken / dat / wan-
neer men 't Brood in twee stukken sneed / of breekt /
alles inwendig gantsch droog is / en weet tot Meel
vervalt / gelijk het te vooren was.

Dwaling
van som-
mige.

Ik kan derhalven niet anders afneemen / dan dat
hy verduwaald is geweest / die alder eerst heeft ge-
schreeven / dat de Wilden, welke omtrent den 22 of
23 Graad over den Aequator woenen / (dit sijn de
Tuppen Imba) Brood eren / gemaakt van kleyn-
gevezen Hout / Hist. Gen. Ind. lib. 2. cap. 92.,
daar hy moest gefegt hebben van Wortelen.

Behendig-
heid,

Beyde de soorten van 't gemelde Wortel-meel ge-
ven een seer goeden Bry / van de Wilden genoemd
Mingant; insonderheid wanneer deselbe kookken
met goed vet Nat / of een goede Saus daar toe
doen. Dan is d'aanschootving en smaak als die
van goede Rijst.

der Wilden,
om die Meel
in haren
mond te
werpen.

De Tuppen Imba, soo Mannen / Vrouwen / als
jonge kinderen / sijn van der jeugd af gewoon / dit
Meel in plaats van Brood te gebruiken. Eten 't
ook soo geswind en behendig / datse / wanneer 't
voor aan met de vingers uyt de Pot neemen / en
van verre in den mond werpen / niet een krummeltje
daar van laten vallen. Wy wilden dit konstje haar
na doen / en besogten sulks tot verscheide malen
toe; doch verrijtelden niet anders / dan dat wy 't
Meel in onse aangesigten kregen; vermits wy
desse greep noch niet geleerd hadden. Moesten der-
halven Leepelen gebruiken / indien wy niet voor
Apen hadden willen gaan.

Hoe danig
sy handelen
niet 't Sap
uyt de ge-
melde
Wortelen.

Doorts sijndse somtijds de Wortelen Aypi en
Maniot tot kleyne stukjes / terwijle noch versche
sijn. Hier uyt maken de Wyven groote Balletjens /
wanneer 't Meel noch vochtig is. Desse drukkense
tusschen hare handen / en door desse passie loopt'er
een dun Sap uyt / gelijk Melk. 't Selve versame-
lense in aarde Vaten / en setten 't in de Son; waar
op het t'samen rind / gelijk by ons de Melk. Als
men 't eeten wil / soo schudden sy 't in een aarden
Scherf / en maken'er een Compost van / op de wij-
se van geroerde Cyren by ons.

De Wortel
Aypi onder
d'asch ge-
braden /
smaakt als
gebradene
Castanien.

De meer-jedagte Wortel Aypi diend niet alleen
om'er Meel van te maken / maar is ook goed ter
spijse / wanneer men een weynig onder heete Asch
legt / en soo laat braden. Dus werde moerwe; de
schel bast open / en vergelijkt sig dan / soo in gestalte
als smaak / met onder d'Asch gebradene Castanien.
Maar de Wortel Maniot kunnen op sulks een wijs
niet gebruiken; want wanneer deselbe niet te vo-
oren werd gemalen / en gaar gekookt / soo kan-
mense sonder schade aan de gezondheid niet nutti-
gen.

Stengel
deeler
Wortelen

De Stengels deseer beyde Wortel-soorten sijn
d'een d'andere byna gelijkvormig; omtrent soo hoog
oprijtende / als de Stam van een laage Genever-
bessen-boom. De Bladeren sijn als die van de Be-
tonie. Desse Wortelen wassen hier in een verwon-
derlijk-groote menigte. Sy hebben Takjes /
soo swak als Hennip-stengels. Desse breeken d'In-
dianen met hoopen af / en steeckense soo diep in d'aar-
de alsge komen. Doen voorts geen anderen ar-
bejd daar aan; en na twee of drie maanden vin-
dense een grooten overbloed deseer Wortelen.

Turksch
Korin in

De Vrouwen zaapen 't Turksch Koorin (ook ge-
noemd Triticum Saracenum, en Milium Crassum,

of Amplum; desgelijks Triticum Peruanum; (by de
Wilden Avati) op de volgende wijze. Sy steecken
een spits hout in d'aarde. In 't hier door gemaakte
gat werpense een Zaad-graen; 't welk dan op wast.
Van dit Graen makense desgelijks Meel / 't welkse
kookken / en eeten als 't voorige.

Dit Avati in Brazil houde ik eenrelep te sijn met 't
Maiz, waar van andere Indiaansche Schijfberg
melding doen. Inden eersten druk deseer mijner
Reys-beschrijving heb ik wel onderschept gemaakt
tusschen 't Maiz en 't Avati; maar op beyde vlijtiger
agt genomen hebbende / soo bevind ik / dat 't een
en 't ander eenrelep soort is.

De Schijfber der Generale Historie van Indiën be-
schrijft 't Maiz derseer wijs / Hist. Gen. Ind. lib. 5.
cap. 25.: De Stengel / of de Stam / van 't Maiz,
wast omtrent eens Mans lengte opwaarts / somtijds
noch hooger. Is taanlijks dik. Heeft Bladeren /
gelijk 't Kied in de Moerassen. Draagt groote
koozen / noch rond / noch vierkant / noch ook lang-
werpig gelijk onse Wept. 't Werd afgesneden
drie maanden na de zaaiing; doch indien de grond
vochtig is / na anderhalve maand. Dan elk ge-
zaayd kooztje behooldt twee honderd / drie
honderd / vier honderd / vijf honderd / ja ook wel
ses honderd koozen. Hier uyt kunnen genoeg-
saam afneemen de vrugtbareheid deses Lands /
't welk nu de Spaanjaarden besitten. Dit is 't brood /
't welk men in Brazil heeft.

De Spaanjaarden en Portugeezen, welke hier woo-
nen / hebben overbloed van Wijn en Koorin; waar
uyt blijkt / dat Brazil een seer vrugtbare Gewest is.
Dat nu de Wilden hier van niet voorsien sijn / moet-
men enkelijk haar onkunde toeschrijven. Wy heb-
ben hier Koorin gezaayd / en Wijnstokken geplant /
welke beyde treflyk-wel opgewassen sijn / als maar
't Land van ons beboet werd.

De van ons geplante de Wijnngaarden wiesse
seer weelderig op; doch de Druyven waren in 't eer-
ste jaar suet / en bleven onryp; ja werden daag-
lijks harder. Maar wel-ervarne Wijnngaardeniers
hebben my gefegt / dat alle jonge Wijnstokken in 't
eerste en tweede jaar alleenlijk wilde / niets-waardi-
ge vrugten dragen. Derhalven staat te geloven /
indien de Fransoisen hier hare Wijnngaarden langer
gebouwd hadden / datse welmakende Wijnstokken
daar van souden bekomen hebben.

De Kogge / welke wy hier zaayden / bragt wel
bladeren voort / groende / en schoot genoeg op;
doch 't liet sig niet aansien / dat'er koorin van komen
soude. De Barst droeg volle Apen / en wierd ten
vollen rijp. Wy hielden 't daar voor / dat de Kogge
te vroeg uyt d'aarde opschoot / wijl deselbe langer
daar in moet leggen / dan de Barst; en derhalven
noch bloeyen / noch vrugt geven kon. Ter deseer
oofsaak besluit ik / datmen den Aardbodem in Bra-
zil gedurig gebruiken / en daar door inageter ma-
ken moet / indien men'er vrugten van trekken wil;
waar tegens men in Frankrijk en anderweegen in
Europa d'Alkers moet messen. Indien de Fran-
soisen hier langer waren gebleven / soo haddense
even 't selve voordeel daar van konnen genieten / 't
welk nu de Portugeezen trekken; en 't sou ook ge-
schied sijn / indien niet Villagano van de Religie
ware afgeballen. Ik derbe seggen / dat ik dwi-
feld Margen Lands wou ingenomen hebben / ve-
der soo goed als 't beste in Frankrijk.

Er ik nu home tot 't Wleesch / de Wifsch / 't Oost /
en andere spijzen der Wilden, d'onse gantsch onge-
lijk / staat my pels te seggen van der selver drank /
en hoe se die bereyden. Dit werk werd van de Man-
nen hare Wyven aanbevoelen / sonder datse sig en-
nigfing daar mee bemoeien.

Beyde de voor deseen gemelde Wortelen Aypi en
Maniot, op de verhaalde wijze toebereyd sijnde / ge-
ven haar niet alleen hare voornaamste spijse om t'e-
ten / maar ook haren besten drank. Sy neemen
de genoemde Wortelen (insonderheid alsse deselbe
hebben kleyn gesneden / gelijk men by ons de knol-
len doet / wanneer mense stoben wil) en latense op-
sieden in aarde Potten / tot datse moerwe werden.
Dan setten sig de Wyven rondom de Pot neer;
knau-

Brazil; en
verichey-
dene Na-
men.

't is even 't
selve met
Maiz;

En naar-
der be-
schrijving.

Dit Land
seer vrug-
baar,

als 't van
d'Europa-
nen be-
bouwd
wierd.

Aanmer-
king op
de Wijn-
stokken.

Gegevene
Reden,
waarom de
Kogge daar
niet wassen
wil.

Andere
aanmer-
kingen op
de Brazil-
sche Lan-
den.

Walgeluke
manier,

op welke
knau-

de Vrouwen in Brazil den drank bereyden van de Wortelen Apyen Maniot.

knauwen de geestofte stukjens kleyen; neemen 't een na 't andere met de hand uyt de mond / en werpen 't in een ander Dat / 't welk op 't wyer staat / omse noch eens te kooiken. Gedurig roetense 't geknauwde om met een stok / tot dat het genoeg gefooden is. Dan neemense het ten anderen maal van 't wyer; doen het in een andere aarden Pot / waar in ontrent een halve Nam dat mag gaan / sonder het te zeggen. Als 't nu weer gefooden en geschupind is / dekkense 't aarden Dat toe / tot op den tyd / datse 't willen updrinken / gelijk hier na sal gehoord werden. 't Dat / waar van ik laatst heb gesproken / is geboynd als een knupp by ons / welke tot Loog werd gebuykt; behalven dat het boven wat enger is.

Degeelyks oock van Turkische Weyt.

De Vrouwen in Brazil kooiken en knauwen oock 't Turkische Koozn Avati, en maken 'er een drank van / even als van de Wortelen. Dit alles geschied van de Wijven. Want ik heb geen onderfcheyd tusschen Vrouwen en Jonkvroutwen konnen vernemen / wyl de jonge Maagdekens even soo wel als d'andere met de Mannen te doen hebben. De Brazilianen houden 't daar voor; dat haren drank niet wel smaakt / wanneer de Mannen de Wortelen / of 't Turkisch Koozn knauwen. Ook houden 't de Vrouwen voor schande / datse met de Spinrook souden omgaan. Deesen drank noemen de Wilden Caou-in. Is wat dik en troubel: smaakt byna als Melk. Hebben 'er tweederley soorten van / rood en wit / gelijk wy roode en witte Wijn.

De Brazilianen zijn toe groote Zuyers.

Vermits nu soo wel 't Turkisch Koozn / als de Wortelen / op alle tijden des jaars in Brazil wassen / soo konnense haren drank bereyden soo dikmaal alsse willen. 'k Heb op eenmaal meer dan tseftig Parische Connen in hare Hutten gesien; daerse deselve vol laten staan / tot datse alle by een komen om te shippen. Alle Dytischen, Switers, Vlamingen, Brabanders, Hollanders, en andere / welke eere stellen in veel te konnen drinken; moeten in dit geval voor de Brazilianen wijken.

Hoedanig is deesen drank

Wanneerse sig schikken / om haren drank uyt te drinken / insonderheyt alsse eenen Gebangenen willen slagten en eeten / met hare gewoontlike solenniteyten, waar van hier na verder sal gehandelt werden / soo maken de Wijven een sagt Wyertje om de Pot / daar den drank in is / op dat deselve lantuw werd; want soo drinkense dit Doogt alderleefst; gantsch anders als d'Europæers, die de Wijn liever koel hebben.

De groote draagte machelen;

Alsse nu tot haren Slomp gered sijn / soo ontdekkense de Pot eerst. In plaats van Drinkvaten hebbense halve uptgeholde Calabassen, waar in ruym soo veel gaat als in een Becker van drie Pinten. Dan beginnen de Mannen te dansen / tot datse by de Pot gekomen sijn; ter welker tyd de Wijven haar den drank in de Schalen toerephen / welke vol sijn geschept. Haast makense de Mannen leedig; en de Vrouwen sparen oock dit dat niet. Elke Schaal drinkense in eenen teug uyt. Dit duurd / tot dat 'er niet een drupje Caou-in meer in de Potten is. 'k Heb gesien / datse drie dagen en drie nagten na den anderen soopen. Ja / schoone soo vol en dol waren / datse 't drinkvat niet meer in hare handen konden houden / soo hieldense echter niet op. Anders souden hare Slomp-gefallen haar houden voor trage lupe Wiergels / nergens toe nut.

Eeten niet de dronken dinsten niet alse eeten.

Hier staat aan te merken / dat de Tuppin Imbae onder haar drinken niet eeten; oock niet eten alsse drinken: derhalven verwonderdense sig boven maten seer / alsse sagen / dat wy 't samen aten en dronken. Sp hebben geen getegelde upren / om maaltijd te houden; maar eeten wanneerse honger geboelen / al waar 't ook ter middernacht / gelijk dikmaal van haar gedaan werd.

Hare sonderlinge gewoonten.

Sp houden oock geen maat in haar drinken. Echter sijne in 't nuttigen harer spijzen seer geschikt. Deele wasschen de handen / en spoelen den mond / eerse pers aanraken. Doen oock even 't selve / soo haast alsse gegeten hebben. De mond-spoeling geschied / mijns oordeels / op dat niet eenig raap sijn sig daar in moogt versamen / en 't Meel / 't welke in plaats van brood gebuyken / sig daar aan

hangen. Onder 't eeten sijne soo gantsch stil / datmen sig daar ober verwonderen moet; en indienne pets met malkander te spreken hebben / soo sparense sulks tot na de maaltijd. Alsse sagen / dat wy onder 't eeten met den anderen gesproken hielden / tegens hare gewoonte / soo beloegense ons.

Soo lang als haren drank duurd sijne met malkander seer vrolijk; singen / springen / dansen / en beloben / datse sig in den Oorlog tegens hare vanden dapper sullen dragen / en soeken / veel der selver gebangen te behouden. Daar na dansense al weer met siepen in de Hutten / daerse by een sijn gekomen / en swieren rondom / soo lang 'er noch pets te drinken valt.

Altermoest gupense sig in deese seer sterke suppen; wanneerse met hare Wederen sijn verciert / en eenen harer Gebangene willen slagten / om den selven 't eeten. Dan houdense gelijk als Dasten-avond. Wanneer maar alleen de Naburen uyt een Hut sig by malkander bevinden / soo makense 't soo groof niet met drinken: maar als eenige Hutten 't samen komen / om te swelgen / sonder 't eeten / dan houdense noch maat noch regel; en dit laatste geschied dikmaal onder haar.

Doet makense dus danige 't samenhoornen / 't sp tot een gemeene of tot een groote supperp / datse niet te gelijk dansen / om alle swaarmoedigheden van haar weg te drijven. Jonge / noch ongetrouwde lieden hebben deese gewoonte / affonderlijk van d'andere / datse dan hare Wederquas op den nek binden; hare Maraka (waar van in 't VIII. Hoordstuk gesproken is) in de hand houden / en hare Rinkelbanden om de beenen binden. Dus loopense den geheelen nacht giutich en herwaerts; dansen van d'ene Hut tot d'andere. Soo dat ik my liet voorstaan / hier soodanig een soort van volk te sien / als men in Frankrijk Famulos noemt; 't welk op sekeren tijden / ter eeren van den Sanct, of Patroon van peder Parochie, pleeg daar heenen te trekken gelijk Narren / met de beenen vol Bellekens; makende een Riep ober de Straten / en door de Hupfen / met een Dans door de geheele Stad.

Al de dansen deesen Wilden geschieden sulker wijs / dat d'een na d'andere dans; of 't samen in een ronde kring. Doch nimmermeer dansen Mannen met Vrouwen / of jonge Dochteren / door malkander; maar de laatsgenoemde houden haren dans affonderlijk.

Eer ik voort ga / om te verhalen hoe 't onder de Wilden in 't drinken toegaat / moet ik een kortewijlige Geschiedenis hier aantekenen; waar uyt de Leersers lichtlijken sullen konnen afneemen / hoe 't deese Menschen souden maken / indienne Wijn / en deselve in overbloed hadden. De saak is my verhaald van een Mussacat, dat is / een Wijnvader onder de Tuppin Imbae, wiens woorden ik hier sal gebuyken.

Onlangs geleeden / seyde hy / is 't gebeurd / dat wy een Jagtschip der Peros (dus noemense de Porugeezen), welke onse vanden sijn / veroverden. Doe wy de daar in sijnde Waren daar uyt namen / vonden wy groote houtene Caramenos (dien Naam geboense Connen en andere Vaten) / waar in een sekeren soort van drank was. Wy drebense aan d'ene zijde op / om te sien wat 'er in moogt sijn. Ik weet niet (vervolgden deesen Ouden) wat het was; en ofmen oock by u een diergelijken drank heeft; maar dat weet ik / als wy ons wel sat hier van hadden gedronken / dat wy in een vanden langdurigen slaap vielen / drie dagen agter een / en op den derden dag konnen ons naauwlijks wakker krijgen. My belangende / ik vertrouw / dat het Spaansche Wijn was / waar meede deese Wilden dus Dastenavond hadden gehouden. Derhalven was 't oock niet te verwonderen / dat deese sterke drank / in sulik een meentige ingesvolgen / en de dampen daar van in 't hoofd geklommen / haar soo een diepe en lange slaap had veroorzaakt.

In 't eerst hadden wy een afgrijzen en walge van 't geknauw en gequijl der Wijven / tot 't bereyden van hare Caou-in. Om hier van ontslagen te sijn / sieten wy de Wortelen Apyen Maniot met een goed deel Turkische Wept onder een; meenende / dat

Johannes Lerus.

C

hier

Hare vrolijkheyd onder 't suppen.

Wanneerse alderleefst swelgen.

Dansen altijd by hare drinkeryen.

Sonderlinge gewoonte der jonge lieden hier ontrent.

Mannen en Vrouwen dansen noyt onder een.

De Wilden, een Portugeesch jagt veroverde hebbende,

Dronken sig soo vol in Spaansche Wijn,

datse daar door in een drie-daagse slaap vielen.

Afgrijzen der Francoisen van de Wilden Caou-in; doch ge-

wennen'er
fig nog toe.

hier door onsen drank niet alleen simberder / maar ook beter sou sijn / als die der Wilden. Doch warden wel haast gewaar / dat deese bereydinge-wijs niets doet. Wy gewenden ons derhalven allenren tot der Wilden Caou-in; doch dronken'er niet gedurig van: want wy maakten eenen anderen drank / op de volgende wijze.

Anderen
Drank, van
Zuyker-
riet en
Water.

Wy namen Suiker-riet / 't welk hier in meenig-ten was; leidden 't selve in versich water / wegens de groote hitte / welke hier doorgaans is / van ons hoel gemaakt; en als dit dus eenige dagen lang verwaterd was / hadden wy eenen goeden dronk daat aan. Soms tijds gebruikten wy ook versich soet water; want men vind hier seer schoone klare Wismen; ook sijn'er soete blikende rivieren / soo gesond ten drank / wegens den goeden aart deeses Lands; datse niemand eenige schade toebrengen / hoe veel men'er ook van drinken mogt.

Aanmer-
king.

De Wilden noemen 't soet / of versich water Vhe-te; 't soude Vheen. Deese woorden konden wy seer beswaartlyk uyt spreken; en vielen ons moey-lyker als al d'andere. Want de Brazilianen spreken in de keel uyt; 't welk voor ons niet wel te doen was.

Vergelij-
king van 't
maken der
Mout in
Frankrijk,

Deeligt sullen de Leesers van dit knaakwen der Wyven / en deesen Seber-drink een walge hebben gekregen / soo datse ligtlyk aan 't braken mogten geraken. Doch laat haar eens aanmerken hoemen in Frankrijk de Mout (welke vele der Europeanen soo begeerig drinken) gewoon is te maken; en sig voorsietten / hoe de Wijngaard-arbeiders in den Derst / insonderheid aan de Plaatsen daat de heer-lykste Wynen wassen / met hare bloote / stinkende / schurftige beenen en voeten / soms tijds met wyle Schoonen en Schoonen / in de stuypen slijmen / om de Druyven te treden: hoese in de Wijnpars-dak meer als Dachtenagtig daer mee oingaan; soo sul-tense hoemen afneemen / dat deesen drank niet veel reyn'er is / als der Wilden Caou-in, of den Seber-drink harer Wyven. Wismen hier tegens indren-ge / dat de Wijn door de Gesting / of hare Wer-king / alle onreynghend uytwerpt; soo segg' ik / dat de Caou-in even 't selve doet; en alsoo in dit ge- bal d'ene drank d'andere gelijck is.

met de
Caou-in,
of Seber-
Drank der
Wilden.

X. H O O F D S T U K .

Gedierten in America sijn die van onse Landen niet gelijk- vormig. 't Dier *Tapiroussou*. Gebruik en sijnak van dit Beest. Rooters der Wilden. Hoese haar Vleesch be-waren voor verderf. Meel van Visschen gemaakt. Menschen-vleesch. *Seovassou*. *Taiafou*. *Agouit*. *Tapu- tis*. Groote Muisen. *Pag*, een geplekt Dier. *Sarigoi*, een stinkend Gedier. *Onguor-groote Crocodillen*. Groote Haagdisen. Groote Padden, welke gegeten werden. Slangen. Geval met een Haagdis. *Meirkatten*. Hoemen deselve vangd. Noch andere seldsamen Ge- dierten.

De Dieren
in America
sijn d'onse
niet gelijck.

Eer ik voort ga / wil ik in den aanhang deeses Hoofdstuks myne Leesers verwittigen / datmen in gantsch Brazil geene vierboetige Dieren vind / welke sig met die in Europa vergelijken; en dat de Tuppim lmba geene der selve in hare Wippen opvoe- den / of tam maken; als seer selden; en dat noch langzaam. Om nu te komen tot de wilde Die- ren / van de Brazilianen in 't gemeen Soo geheeten / soo wil ik beginnen van de geene / welke de Men- schen tot hare noodduft konnen gebruiken.

Tapirouf-
sou, een
Wild Ame-
ricaanfch
Gedier.

't Sal voor uyt laten gaan een soort van Wild / 't welk daer aldergemeenst is. Sy noemen 't Tapi-roussou. 't Heeft lang / roodagtig haar / en schijnd byna een hoe gelijck. 't Is ook soo groot; doch son-der Hoemen; heeft een teederen hals; lange / han-gende Ooren / met teedere / dunne beenen / en ge-heelde Horven / of hoozen aan de voeten. Men sou moogen vermoeden / dat deese Dieren voort komen uyt de vermeniging van een hoe met een Ezel. Eventuel is 't deese beyde seer ongelijck. Want 't heeft een korte Staart. Ondertusschen moet den Lezer weten / dat vele Gebieten in Ame-rica Staartloos sijn. 't Gemelde Dier Tapirouf-sou heeft wel vele seer scherpe Tandten / maar kan'er de Menschen geen schade mee doen; wyl 't

met de Be-
schrijving
van 't selve.

sijne behoudenis alleenlyk door snel loopen en weg te vlieden soekt. De Wilden schieten 't met Wylen dood / gelijck byna al 't ander Wild; of vangen 't in een gemaakte Oorbe; ook wel in Dallen; die seer meesterslyk hier toe weten te bereyden.

De Wilden houden dit Dier in hooge waarde / wegens de Huid. Soo haastse deselve hebben af- getrokken / soo slijdense den rugg' in de rondte uyt; droogen deselve in de Son / en maken'er Schilden van / ontrent soo groot / als den Bodem van een taamlyk groot Dat. Op deselve ontfangense / wan- neerse ten Oorlog trekken / de Wylen harer vpan- den. De gedagte Huid / in de Son gedroogd sijn- de / werd soo hard / dat'er / gelijck ik geloof / geen Wyf sou konnen doordringen / schoon den Boog met alle kragt gespannen was.

Van de
Huid Schild-
den ge-
maakt,
welke

Uyt curicusheyd nam ik een paar deeser Schilden met my na Frankrijk, om deselve aan myne vzen- den te toonen. Doch op onse na-huyg-togt viel ons den honger soodanig aan / dat wy niet alleen onse Meerkatten / Papegayen, en andere Dieren / uyt America in ons Schip gebragt / niet verschoon- den / maar ook beyde de gedagte Schilden vieden / om den rasenden honger wat te stillen. Naderhand sal ik breder hier van spreken.

geen Wylen
doordrin-
gen kon-
nen.

't Vleesch van den wilden Tapiroussou heeft de sijnak van Rundervleesch. De Wilden koochen 't op hare wyse / en deese kookens-maniere noemense Buc- canare. Vermits ik dit woord hier gebruikte / en 't selve ook hier na meermaal sal voorkomen / soo sal ik den Lezer daer van een naarder berigt geven.

Smaak van
't vleesch.

De Wilden slaan vier Palen in d'aarde / peder soo dik als een arm; soodanig geschild in 't vierkant / dat peder Paal drie voeten van den anderen staat. Daer op leggense stokken / d'ene altijd twee voe- ten van d'andere. Dus formeerse een Houten Koofter / diense in hare Taal noemen Bucan. Soe- danige Haardsterden hebbense vele in hare Hutten. Daar op leggense dan 't vleesch / in stukken gesne- den sijnde. Doozse makense een sagt / of kleyn vyer van hout daat onder / 't welk byna geen rook van sig geeft. Deeser wijs werd 't vleesch gebrag- den soo lang als 't de rok goed dunkt. In peder uyt woendense 't vleesch tweemaal om: en wylse 't selve gantschlyk niet souden / volgens de gewoonte deeses Gewests / soo hebbense niet meer dan een middel / om 't gemelde vleesch soodanig te bereyden / datse 't een lange tijd konnen goed behouden.

Hoese
Rooters
der Wilden.

Schoonse op eenen dag dertig stuk sijn wilde Ge- dierten mogten vangen / van welke ik in dit Hoofd- stuk sal spreken / soo soudense doch al deselve in stukken houwen; dan op de gemelde Koofters leg- gen / soo spoedig als het mogelijk is. Dus werd dit vleesch dikmaal bierentwintig uuren lang gebrag- den tot dat het van binnen even soo gaar is als van buyten; en deeser wijs konnense 't een tijd lang goed houden.

Hoese haar
vleesch
goed beva-
ren.

Op deselve wijs bereydense ook hare visch / om die te konnen bewaren. In groote meenigten van- gense die; droogense / en maken'er Meel van: in- sonderheid een seker soort / in hare Spraak ge- noemd *Peparati*, sijnde 't regte slag van Barbeelen; waar van hier na breder. De gemelde Koofters magmen villyk houden voor der Wilden Vleeschhal / of Suys-kamer. Want men kooind in geene ha- ter Dorpen / of Hutten / daarmen deselve niet vind / rijtlyk voorsien van gedroogd vleesch / of gedorde visschen. 't Gebeurd ook wel / gelijck wy hier na sullen hooren / datmen / wanneer tot eenen Wilden kooind / de Koofters vol Menschen-vleesch siet leggen / sijnde dat van hare gevangene en geslag- tede vpan den.

Meel ge-
maakt van
gedroogde
Visch.

Dus verte van 't gebraden vleesch der American- sche Wilden. Hier na sullen wy van haar gesooden handelen; maar nu voortgaan tot de beschrijving der andere Brasiliaansche Dieren; en op den Tapi-roussou laten volgen dan *Seovassou*, als den naaften in grootte.

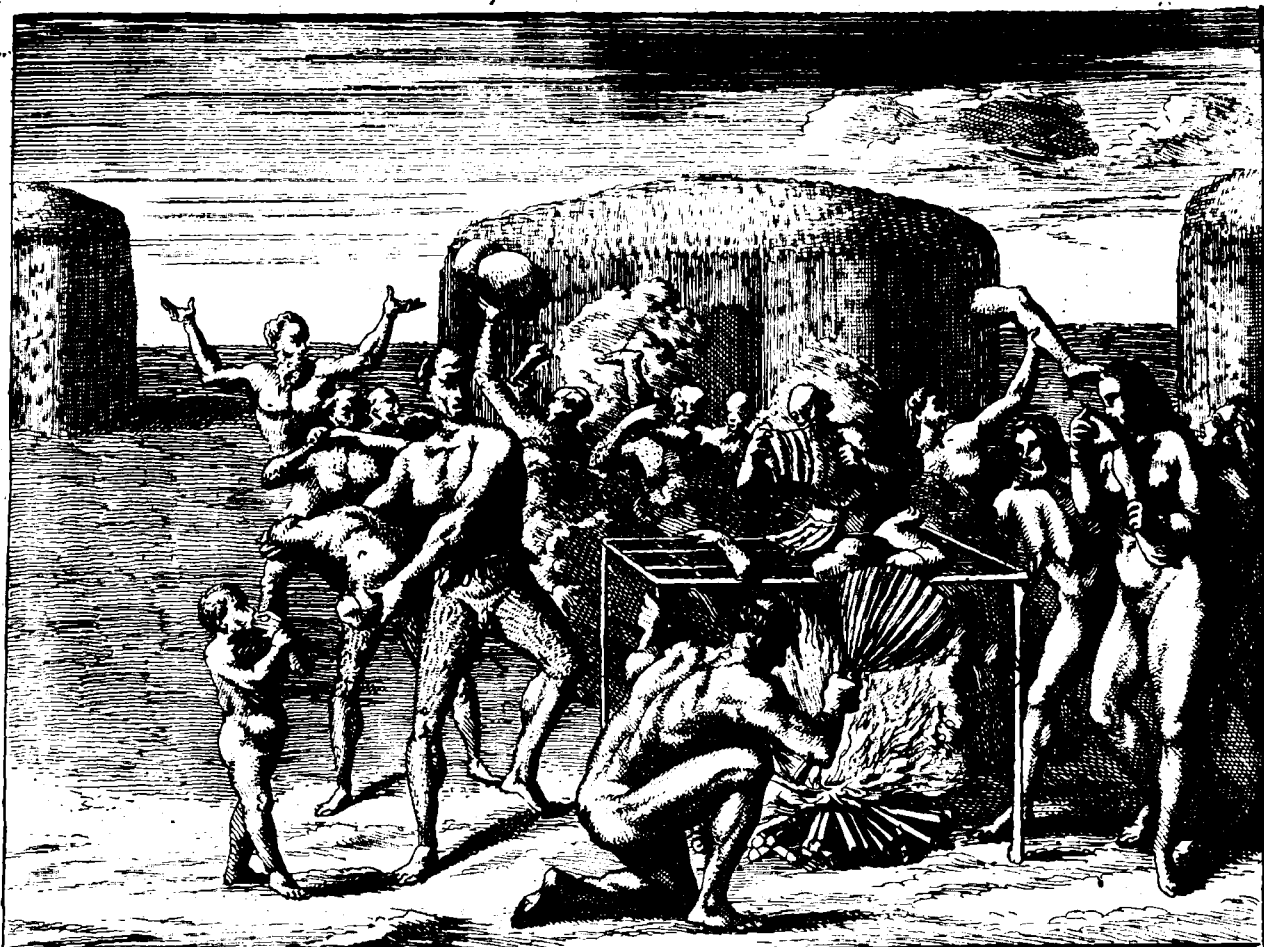
Seovassou,
een soort

Dit Dier is een soort van een Hart; doch daer in is 't onse Harten ongelijck / dat het niet soo hoog ook niet soo groot van Behooynte is.

van Harten

In America vindmen ook wilde Swijnen / ge- heeten

Taiafou,
heeten

heeten Taiafous, in grootte / Oren / Kop / en Doe-
ten d'onse seer gelijk. Hebben ook lange scharpe
Landen; doen groote schade / en sijn dies te gevaar-
lijker / wijlse niet soo dik en groot sijn als d'onse.
Dit Dier heeft van Naturen in den rugg' een gat /
gelijk als de Zee-varkens in 't hoofd hebben / waar
door 't adem haald. Den Auteurs der Generale Hi-
storie van Indien berigt ons / dat in Nicaragua (niet
verre van Nicuw-Spaanje gelegen) Varkens wer-
den gebonden / welker Nabel op den rugg' staat.
Bijten twijffel moeten deese geteld werden tot 't
Geslagt der geene / van welke ik hier gewag maak.
Dit nu sijn de drie groote soorten van Gedierten
in Brazil; nameintlijk / Tapiroussou, Seovassou, en
Taiafou.

Agonti. D'Americanen hebben ook een rood Dier / Agonti
genoemd / soo groot als een jong Varkentje van een
thaand. 't Heeft hooge gekloofde klautwen; een
gantsch korte Staart. Monden Oren bijna als
die van een Haas. Is van een boven maten goede
smaak. Noch sijn'er twee of drie derlen slag van
Tapitis, onse Hasen niet seer ongelijk / doch 't hayt
is wat rooder.

Groote Mayfed. De Wilden vanigen ook in de Woschen groote
Muspens / welke hant hebben gelijk d'Echhoornen;
sijn ook ontrent soo groot; en soo goed om t'eeten/
als de Conijnen by ons.

Pag, een Dier met een seer schoone vage. Pag, of Paguc (want nautvolijks kammen in
d'wyspraak bemerken 't onderscheid deeser beyde
woorden) is een wild Dier / taamlijk hoog / ge-
lijk een Jagthond. Heeft een wanstallig hoofd. 't
Vleesch smaakt als kalfs-vleesch. De Vagt is
boven maten schoon / met witte / aschberwige /
en swarte blaiken. Indienmen deese Dieren / of
der selver Peitwerk / by ons had / men soude in een
hooge waarde houden.

Sarigoi, een Brakend Dier; hoe goed ter spij. Sarigoi is een Dier / 't welk van de Wilden niet
gegeten werd / wegens de van hem gaande stank.
Doch wy Francoisen vilden 't; deeden 't Dieren-
vet / 't welk d'oorzaak van de stank is / weg; en
aten daar van sonder afkeer; gebonden ook 't vleesch
seer delicaat.

't Dier Ta-ou. Men heeft hier noch een Dier / geheeten Tarou.
't Is seer traag in 't loopen / maar 't kruipt door de

heggen. Heeft sulke harde Schubben / datmen schreevde.
niet geen Zwaard daar door kan houtwen. Van
de Hupd maken de Wilden Kussens / in hare Spraak
genoemd Caramenen. Wanneer men de Hupd t'sa-
men legt / soo vertoondse de gestalte van een pfer /
of Harnasch - handschoen. Dit Dier heeft seer
schoon wit vleesch / van een goede smaak. Wat de
grootte belangd / 'k heb'er geen gesien / die zoo
groot was / als Bellonius in 't derde en Laatste Boek
sijner Observatien heeft afgebeeld; met updruklij-
ke byvoeging / dat het vertoond een Braziliaansche
Tarou.

Tot de Dieren / welke in America aldergemeenst
sijn / moeten ook tellen de Jacare, of Crocodil. Jacaren, of
Crocodil-
len,
In de hoogte komense tot aan de heup van een
Manspersoon / en sijn taamlijk lang. Men be-
hoeft deese Crocodillen niet te vreesen; want der
Wilden Mussen sijn dikmaal gantsch vol van desel-
ve / en de kinderen speelen'er mee sonder eenige
schade te lijden. Doch eenige oude lieden hebben
my gesegt / datse sig te wagten hebben voor sekeren
soort der Jacaren, wanneer se over Land repen /
vermits se sig met hare Pijlen beswaerlijk tegens
deselven kommen verweeren. Want soo haast se ee-
nig Mensch gewaar werden / kortense wpt 't Aed /
waer in sy verborgen leggen / te voorschijn / en val-
len onstuwtig op hem aan.

Ik ga voorby 't geen Plinius en andere van de
Crocodillen in dit stuk hebben geschreven; ook 't
geen den Auteurs der Generale Historie van Indien
getungd / dat by de Stad Panama schaadlijke Cro-
codillen werden gebonden / langer dan 100 voeten.
Ondertusschen / al de Crocodillen, die ik gesien heb/
hadden een groote / wijde / opgespalkte muyl / hoo-
ge beenen / en de Staart noch rond noch spits /
maar agter gantsch vlak / of plat; doch heb geen
agt genomen / offe de bovense haak beweegen / of
niet.

D'Americaansche Wilden vangen ook Haagdissen /
van haar geheeten Tovous, aschgrauw van ver-
we / en gespenkeld / gelijk onse kiepne Haagdissen.
Dier of vijf voeten sijnse lang / taamlijk dik / en
verschriklijk van aanschouwing. Onthouden sig
in Poelen en blietende Wateren / ook aan de Zee-
ken /

delicater
als eenige
andere Die-
ren van
fmaak.

Groote
Padden,
welke
gegeeten
werden.

Geweldige
Slangen;
delfelijks
ter fpijs
gebruykt.

Water-
Slangen;
onfchade-
lijk.

Bofch-
Haagdiffeu,
feer fchaad-
lijk.

Onfen Rey-
figer en
twee fijner
Medgefel-
len beje-
gend een
der felve.

Van een
onguer
grootte, en
vervaarlijk
geftalte.

Hoe 't haar
daar meede
ging.

't Dier Ja-
novare,
't welk ver-
fcheurd al-
les wat het
bekomen
kan.

ken / gelijk de kikkorffchen by ons; doch doen aan
geene Menfchen eenige fchade.

Wanneer menfe bild / en 't Ingetwand daar uyt
neemd / foo dieneft tot een treftijke fpijs; en in dit
geheele Land heb ik geen delicater lekket-beetje ge-
proeft. Want fy hebben blank vleefch / gelijk de
Kapoenen by ons; foo gantsch mals en lieflijk van
fmaak / dat er niets by te vergelijken is. In 't eest
had ik wel een afkeer van deeze koft; foo haast maar
ik'er eens van gegeten had / gaf ik haar de prijs
boven alle andere Gedierten.

Men heeft hier ook groote Padden / welke de
Wilden fonder onderscheyd eeten. Niet alleen de
Geneesmeesters / maar ook pedet is bekend / dat
foo wel 't vleefch / als 't flijm en fwadder / ja alles
wat aan een Pad gebonden werd / een feer fterk
vergift is. Waar uyt dan ligtlyk staat af te neemem /
dat dit Land van een feer goeden Aart / en gema-
tigde gezonde lugt moet fin / vermits de Padden /
in onse en andere Gewesten / zoo doodlyk / hier
gantsch onfchadlyk fin.

Sy eeten ook Slangen / foo dik als een arm / en
byna vijf voeten lang. Onder defelbe is een sekere
foort fwart en rood-verwig door malkander gefprik-
keld / of geftrept. Deeze brengen de Wilden in hare
Dyffen; wervenfe hare Wyven en andere toe. Sijn
foo tam / datfe fig met de handen laten grijpen / en
met haar fveelen / gelijk met de Crocodillen / waar
van hier boven gefproken is. Sulke verbaarlyk-
groote Slangen fnydenfe aan ftukken / en bereyden-
feter fpijs; doch fin fmaakeloos.

Meer dan eenrelyc flag van Water-flangen heb-
benfe / welke in 't water groen fchynen. Lang en
dun finfe / en fchoonfe pemaand fteeken / foo is'er
dijter geen gebaar by. Behalven de voorheen
befchreevene Haagdiffeu bindmen noch andere feer
fchadlyke / gelijk uyt de volgende Gefchiedenis
fal blyken.

Ik en twee andere Françoifen op feekere tyd door
't Land reysende / om 't felve te befichtigen / hadden
niemand der Wilden by ons / gelijk anders onse ge-
woonte was. Dus door de Boffchen fwerende /
quamem wy eynlyk in een diep Dal. Ondertuffchen
hoorden wy eenig getuyfch / en meenden 't felve te
komen van een fwak ontveerbaar Diertje / 't welk
ons naarderde. Wy gingen derhalven gedurig
fchroomloos voort. Doe fagen wy op eenen Heu-
bel / ontrent dertig bademen van ons / een Haag-
dis / dikker als een Menfch in fin midden. Lang
vijf of zes voeten; allerweegen voorfen met witag-
tige harde Schelpen / gelijk d'Oeffers hebben. D'ee-
ne voorfte Poot verhef dit Dier in de hoogte / en fag
ons aan met een verhevene klop; te gelijk met bye-
rig-fukkerende oogen.

Deefe aanfehouwung verbaafde ons niet weynig;
te niet / wijf wy geen Roers / maar alleen ons
Zijd-geveer by ons hadden; nevens Boogen en
Pylen; doch door deeze kouden wy dit onguet Ge-
doot niet beleedigen / wegens de gedagte harde
Schelpen. Daarenboven vreesden wy / indien wy
't op 't loopen felden / dat deezen verbaarlyken
Haagdis ons van agteren agterhaald en gedood
mocht hebben. Wy keeken malkander verbaafd
aan / en bleven als onbeweglyk op onse plaats
ftaan. Als nu dit vreeslyk Monfter met opgefpaal-
te kaken grondlyk fnyfde / wegens de groote
hitte (want 't was een helderen dag / en byna op 't
midden des dags) / en ons ontrent 't vierde deel een-
ner uyt met verfehlyklyke oogen had aangefien / liep
het plotfelyk boven op een Berg; makende foodanig
een getuyfch in de Strupken en Doornen / dat geen
gejaagd Hart ontfuimiger had mogen fin. Wy
hadden geen luft / om dit Schrikdier te volgen;
maar dankten God / dat hy ons uyt dit gebaar
had verlost.

In Brazil is ook een Dier / genoemd Janovare,
ontrent een kinfe hoog; foo snel en gefwind als een
goede Jagthond. Heeft onder de keel lange Hap-
ten; een bonte Dag / feer fchoon / gelijk die van de
Lynen; ook is 't defelbe feer geflyk. De Wilden
fin'er niet fonder reeden voor bebreefd; want zy le-
ven van Roof / gelijk de Leeruwen. Watfe bekomen

konnen verfehurende en eetenfe op. Wanneer'er de
Wilden een gebangen krijgen / 't zy door daar toe
gemaakte Groeven / of in Wallen (want alle fchaad-
lyke Dieren leggenfe allerley lagen / en benoepen fig
foo veel haar mogelyk is / datfe haar niet weer moge-
ten ontgaan) / foo fchietenfe d'een Pyl voor d'an-
dere na in 't Ligchaam / en martelen 't op allerley
wijfen / om het dies te meer finerten te doen lijden.

Niet fonder reeden finfe dit Beest foo vyandig. Voorbeeld
Want als eens vijf of zes Françoifen, onse Medge-
fellen / voorby een Brastiaanfch Dorp reysden / wier-
denfe van d'Inwooners gewaarschoutd / wel op
hare hoede te fin voor den Janovare, vermits hy in
even defelbe wech drie harer vrienden uyt haar Dorp
weg gehaald / en verfonten had.

Door d'aankoomft van Villagagnon in Brazil had-
den de Wilden noyt Honden gefien. Eens wierden-
fe gewaar eenen der groote Jagthonden / dien wy
met eenige Jongen daar gebragt hadden; hoe wy
met den felden fveelden / hy daar tegens ons lief-
kooftde. Seer verfehlyk ftondenfe hier ober / en
blooden weg / wijf hy den Janovare (Jan-oure)
feer wel geleef. Gamara, in fine Generale Historie
van Indien verhaald van Vallonas, den ftrijdbaar-
fen Hoofdmann onder af de Spaanarden, dat hy
d'eerfte maal d'Ooft-Zee door gevaten hebbende /
finfe by fig hebbende Honden tegens de Wilden uyt-
fond / vermitsfe hem wouden tegenweer bieden /
doch voor defelbe foodanig verfehlyk wierden / dat-
fe terfcond de blygt namen. Ja de Honden waren
Vallonas immerf foo nut / als de befte Soldaten.

In Brazil fin veele Meerkatten / kleyn en fwart /
genoemd Cay. Onnodig is 't / defelbe te befchry-
ven / als pedet genoeg bekend. Dit fal ik alleen-
lyk seggen / dat het een groote verlustiging geeft /
haar met geheele hoopen te fin fitten op de Coppen
van eenige Boomen (welke Druyten met Hullen
dragen / gelijk onse Boomen fin) en een jammer-
lyk fatten-gefchreeuw maken / insonderheid wan-
neer 't ontfuimig Weer is. Op eenmaal werpen-
fe niet meer dan een Jong. 't Selve is van de Na-
tuur ingeplant / dat het / foo haast het ter wereld
is gekomen / fig ftaat om den hals van finen Va-
der / of Moeder / en daar aan vast blyft hangen.
Als nu d'oude werden gejaagd / foo geraken ook de
jonge deefer wijs uyt 't gebaar.

Ongeveer feer benimmerfe hare Jongen; en poe-
gen haar voor alle rampen te befchermen. By deeze
Natuurlyke Penging hebbense ook een fonderlinge
gefwindheyd; foo dat d'Apen en Meerkatten hier in
alle andere Gedierten te boven gaan. Ter dier oof-
faak konnen de Wilden niet lichtlyk noch d'oude noch
de jonge bekomen / fonder defelbe met hare Pylen
te fchieten; foo datfe / gewond finde / van de Boo-
men afvallen. Van geneezende haar weer; voeden
haar op / en maken haar eenigfins tam. Nader-
hand werdenfe tegens andere Waren veruuld. In
't eest finfe foo wild / datfe de grene / welke haar
bangen of handelen willen / de handen afbijten;
derhalven men dikmaal genoodfaakt is / haar
plotfelyk dood te ftaan.

Noch een ander flag van Meerkatten hebben de
Wilden, genoemd Sagovin (Sagovin). Hare ver-
we is rood; de grootte als die van een Gekhoontje.
Belangende de geftalte / de mond / bofst / hals / en
andere leden fin byna als die van een Leeruw.
Deefe Dieren fin kloekmoedig; en foo fchoon (voor
foo veel ik waargenomen heb) / als eenig ander
onder de kleyne Gedierten fin mag. Indienmenfe
foo wel ober de Zee kon voeren / als andere Waren /
foo foudense by d'Europianen in een hooge waarde
worden gehouden. Doch zy fin foo fwak en teder /
datfe 't ober en weer ober hellen / 't ftooten en 't
ftingeren des Schips op 't water niet konnen uyt-
ftaan. Sijn ook foo hoogmoedig en trots / datfe /
maar eenigfins beleedigd werdende / fig daar ober
vertoonen / en fterven.

Evenwel werden'er noch in Frankrijk gebonden; doch
houde het daar voor / dat dit is 't Diertje waar
van Marot fchryft (finen Knecht inboerende / die aan
eenen wangwiftigen een antwoord geeft) van hem
Sagum genoemd. Ondertuffchen beken ik / op dit
Diertje

Voorbeeld
daar van.

De Wilden
hadden,
voor d'aan-
koomft der
Franche,
noyt hon-
den gefien.

Haren
fchrik voor
defelbe, en
waarom.

Cay, of
Meirkat-
ten in
Brazil.

Eenige
fonderlinge
heden van
de felve.

Sagovin,
een andere
foort van
Apen.

Aanmerk-
lykheden
van defel-
ve.

Vermoeden
des Au-
teurs.

Dierje geen soo nauwen agt genomen te hebben / om een verfeekerd oordeel te derven vellen; daar ik doch op alle andere Dieren seer nauwkeurig gelet heb. Om eens ten eynde te komen / sal ik noch maar alleen van twee der selve handelen / welken men wel mogt tellen onder d'alderfeldzaamste.

't Eerste is geheeten Hay, soo groot als een Hond. 't Hangefigt is als dat van een Meerkat. Heeft en hangenden buijf / wit-graauw: een seer langen Staart; voeten als een Beer / en lange klauwen. Onaangefien het seer wild is / soo werd het echter ligtelijk geteind / wanneer men 't gevangen heeft be-
 Niemand sou 't ooyt sien eeten hebben.

homen. Dermits de Tuppin Imbae naakt gaan / soo speelen se niet geerne met de Hay, wegens sijne lange scharpe klauwen. Eenige Wilden, ook de Tolken, welke lang in Indien hadden gewoond / hebben mi ge-
 't Dier Coay beschreven.

seggt / dat niemand ooyt dit Dier heeft sien eeten. Noch in de Bosfchen by / noch in de Buysen ge-
 Sonderling langen bek.

XI. HOOFDSTUK.

Vogelen in Brazil. Indiaansche Hoenderen in meenigten. Endvogelen. Jacout, een slag van Phasanen. Mouton, een seldsame Vogel. Groote Veldhoenderen. Arat, een schoon-gevederde Vogel. Canide: waar toe de Wilden sijn Vederen gebruyken. Groote en seer schoone Papegayen. Geschiedenis van een Papegay. Verscheyden soorten. De Vogelen Toucan, Panou, Quam-
 Verwondering der Francoisen over dit Dier.

jam, Gonimbuk. Bygeloof der Wilden, ontrent de Vogelen. Fledermuysen, met een kortswijg Geval van deselve. Braziliaansche Bijen. Scorpioenen. Aard-Kreeften.

Dit Hoofdstuk van de Braziliaansche Vogelen sal ik aanvangen met de soorten / welke de Menschen ter spijsse kommen dienen. De Wilden noemen se in 't gemeen Oura.
 Braziliaan- sche Vogelen.

Door eerst dan hebben se meenigten van Indiaan-
 Indische, en gemeene Hoenderen.

Dus dragense soo wel sojge booz hare Hoenderen / als booz de Vogelen in de Bosfchen. Deese laten se Eperen leggen waarse willen; doch de Hoenderen verwijsse na de Weggen en Strubellen / om van d'onrust haars gekakels by te sijn. De Wilden der Wilden beinoepen sijn soo wel als d'onse / om de jonge Indiaansche kiekens op te vorden / en geven haar harde Eper-doovers. Soo veel jonge Hoenderen binden in America, dat men se om het wep-
 Groote meenigte der Hoenderen.

nigs kan bekomen: insonderheyt in de Dorpen / daar niet veel vreemde lieden komen. Van onse gemeene Hoenderen kunnen'er thien of twaalf booz een stipber hoopen.
 By de Hoenderen voeden de Wilden in hare Hup-
 Indiaansche Endvogelen.

sen ook op Indiaansche Endvogelen / van haer ge-
 Bosch Gevogelt.

heeten Upec. Sy geloben / wanneer van een traag-
 Mouton.

loont en langzaam Dier of Vogel eeten / dat se ook traage / vadsige en slaverige lieden souden werden / die niet souden kunnen ontloopen / wanneer de byan-
 Ynambour-miri, &c.

den op haar aanvielen; en derhalven laten se sijn van men-
 Vogelen, niet goed ter spijsse.

taand bezaten / om pets van sulke Gedierten / en insonderheyt van Hoenderen / te mittigen. Ook sullen se niet proeven van eenige Dissen / die niet ge-
 Arat, de schoone Vogel onder de Son.

swind in 't swemmen sijn / als de Raiz, en andere.

Zelangende de Vogelen / welke sijn in de Bos-
 Desgelijks de Vogel Canide?

fchen onthouden / van deselve vanghden'er dik-
 van de Wilden seer hoog geagt,

maal die soo groot sijn als Rabens. Deselve sijn van d'iederley slag; Jacoutin, jacupen, en Jacou Jacout.
 Desgelijks de Vogel Canide?

ovallou. Alle hebben se swarte en Achgrauwe Deederen: smaken gelijc de Phasanen; en ik kan niet waarchepd getuygen / dat ik van al mijn leven niets slijker gegeten heb / dan 't vleesch der Jacous.

Noch sijn'er tweederley soorten van seer treflike Vogelen / genoemd Mouton, soo groot als de Pau-
 Desgelijks de Vogel Canide?

wen, en hebben Deederen gelijc de voorige; doch men bekoont se seer selden. Daarenboven bind-
 Desgelijks de Vogel Canide?

men hier de Ynambour-miri, soo groot als de Patrij-
 Desgelijks de Vogel Canide?

sen; de Pegassau, in grootte als de Hout-Dayven; en de Paicau, ontrent soo groot als een Tortelduyf.

Al deese Vogelen / bequaam om gegeten te wer-
 Desgelijks de Vogel Canide?

den / binden overbloedig veel in de Bosfchen / en aan d'Oevers der Rivieren. Ik hoort nu tot de geene / die niet soo goed ter spijs sijn. Onder desel-
 Desgelijks de Vogel Canide?

ve sijn tweederley soorten / d'een soo groot als d'an-
 Desgelijks de Vogel Canide?

der / te weten / als een Raven.

't Eerste slag heeft een kromme bekten klauwen /
 Desgelijks de Vogel Canide?

gelijc de Papegayen; en souden se hebben al de Vo-
 Desgelijks de Vogel Canide?

gelen deses Lands. Zelangende de Deederen / ik oordele / dat onder de Son in dit stuk geen schoo-
 Desgelijks de Vogel Canide?

ner Vogelen sijn. De Wilde noemen dese zoort Arat. De Deederen aan de Staart en vleugelen sijn anderhalve voet lang; ten deelen Purper-ber-
 Desgelijks de Vogel Canide?

toig-rood / ten deelen Hemels-blauw; seer glinsten-
 Desgelijks de Vogel Canide?

rende. De Deederen over 't lichchaam sijn even soo-
 Desgelijks de Vogel Canide?

danig. Als deese Vogel in de Sonneschijn is / wel-
 Desgelijks de Vogel Canide?

ke hy seer beuind / soo kunnen hem niet genoeg niet verwondering aanschouwen.

Canide, is 't tweede slag. Heeft eenigsins sleg-
 Desgelijks de Vogel Canide?

ter Deederen. Die aan den Hals staan / blinken als Goud. Die aan 't Lijf / de vleugelen / en de Staart sijn sijn als 't witschijnste-schoon Hemels-
 Desgelijks de Vogel Canide?

blauw / vermengd met Goud. Die haar van bo-
 Desgelijks de Vogel Canide?

ven afwaarts beschouwd / sou meenen / dat hy een seer schoon Sammet siet. De Wilden gedenken deese Vogel dikmaal in hare Liederen / singende Canide-
 Desgelijks de Vogel Canide?

loue, Canide loue, Heuraouech; soo veel als: Vogel geel, Vogel geel, &c. Want loue, of loup betekend by haar geel. Deese Vogelen sijn wel geen tamme / of Dings-vogelen; echter nestelense ge-
 Desgelijks de Vogel Canide?

meenlijc in de Toppen der Boomen / welke midden in de Dorpen staan / meer als in de Bosfchen. Dit veroorzaakt / dat de Wilden drie of viermaal in 't jaar haar de Pluymen uytplukken / om'er haar' Arm-verclerselen / en andere dingen ten pronk / van te maken. Dan noch plakken se deselve op hare naakte Lichamen / gelijc hyer boven gehoord is.

Om der heerlijke Pluymen wil.

En goed deel deeser Deederen nam ik niet in na Frankrijk, insonderheyt van sulke / die een goud-
 Desgelijks de Vogel Canide?

gele en blauwe couleur hebben. Maar soo haast ik te Parijs was gekomen / lieten mi de Hof-Jon-
 Desgelijks de Vogel Canide?

keren geen rust / booz dat se mi deselve hadden af-
 Desgelijks de Vogel Canide?

gedwongen.

Verfchey-
de foorten
van Pape-
gagen.

't Grootste,
fchoonfte,
en best-
klappenfte
flag.

Seldzaam
verhaal

van de Pa-
pegay eenet
Braziliaan-
fche Vrouw;

en fime
feldfame
bedrijven.

Andere
foort.

Derde
foort.

Berigt van
hare Ne-
ften.

De Vogel
Toucan,

met een
Snabel,

d'alder-
verwonder-
lijkste on-
der de Son.

Men vind hier drie of vierderley flag van Pape-
gagen. De grootfte en fchoonfte werden van de
Wilden geheeten Aïourous. De kop is rood / geel /
en Violet / de vleugelen fijn aan 't eynd Purpur-
vertwig. De Staart / feer lang / is geel ; anders
fijnse voorts over 't Ligchaam groen. Dan deefe
foort komen 'er feer weynige in onfe Landen. Zo-
ven datfe de fchoonfte verwen hebben / fijnse noch
in dief te meerder hoogagting / wijfse beeter leeren
klappen dan d'andere. Eenet der Tolken liet my
eene van die flag toekomen / dien hy die jaren lang
had geleerd. Hy kon de Franfche en Braziliaanfche
woorden foo gantfch natuurlijk pronuncieeren , dat-
men / alsmen hem niet fag / meende / dat 'er een
Mensch fprak.

Twee Franfche mijnen wegs van ons Eyland had
fechtere Vrouw opgeboed eene deefter Papegagen /
die alles watmen hem beval foo wel verftond / als
of hy met een Menschlyk verftand begaafd ware
geweeft. Als wy fontyds daar ontrent quamen /
zeide de Vrouw tot ons : Wilt gy ons een Kram of
Spiegel geven / oofal ik mijnen Papegay bevelen te
danffen en te fingen. Du en dan voldeeden wy ha-
re begeerte. Soo haast de Papegay eenige wo-
orden van fime Vrouw had gehoord / begon hy niet
alleen te danffen op de Stok / waar op hy fat / maar
fimppte feer cleerlyk / even als had hy tot een Kiep
willen pypen. Daarendoben wist hy feer aardig
na te bootsen de gewoonten der Wilden , wanneer-
fe ten Oorlog willen trecken. Krotlyk / wou fime
Meefterf dat hy fou fingen / of danffen / hy deed
het. In tegendeel / als wy 't Wyf iets gaben /
en zy hem 't Auge (foo veel als fyt ftit) gebood /
foo fweeg hy van dat oogeblyk af ftom ftit ; en wy
honden niet geene woorden van hem verkriggen / dat
hy Tong of Doet fou verroerd hebben.

Deefe Wilde Vrouw noemde haren Papegay Cher-
rinbaue , dat is / haren Alderliefften. Ook wag
hy haar foo lief / datfe / als wy haar vzaagden /
hoe hoog zy hem waardeerde / of watfe daar vooz
wou hebben ? fpoetlyk tot antwoord gaf : Macao-
vas-fou ; foo veel als : Een groot Strik Canon. Dus
honden wy hem niet bekomen / wat wy haar ook
hadden inoogen bieden.

D'andere foort der Papegagen is van 't flag 't
welken in Frankryk pleeg te brengen ; van de Wil-
den genoemd Marginas. Deefe fijn hier foo gemeen /
als by ons de Dinden / en werden gantfch niet ge-
agt ; derhalven wy defelbe feer veel aten / wyl haar
bleefch de fmaak van die der Veld-hoenderen heeft /
behalven dat het wat harder is.

't Derde geflacht der Papegagen noemen de Wil-
den Touis ; de Normandyfche Schyphieden Moif-
fons. Sijn foo groot als de Speenwen : Hebben
een lange Staart / met Saffraan-verwige Vede-
ren ; voorts fijnse feer groen.

My gedenkt / by fecher Schryver gelezen te heb-
ben / in fime Cosmographie , dat de Papegagen ha-
re Neften aan de Takken der Boomen hangen / op
dat haar Eyeren niet van de Slangen mogten uyt-
gefoogen werden. Doch ik heb waargenomen /
datfe defelbe maken in de holle Boomen.

Toucan is den alderboornaamften Vogel onder
al de Vogelen in America ; van welke ook vooree-
nen gewag is gemaakt. Is in grootte als een
Duyf / en in fwarthepd den Iaven gelijk ; behal-
ven op de borst / die een Saffraan-verwe heeft / en
als een bleek-rood Halsbandje om den hals. 't Sel-
ve gebruiken de Wilden tot cieraad harer Wangen ;
ook van haar Ligchaam. Dit hondenfe insonder-
hepd vooz feer kostlyk / wijfse 't gebruiken by hare
danfferyen. Ter dier oofaalk gebede 't den Naam
van Toucan tabourace , dat is / van Dang-vederen.

De Snabel / of Bek deefes Vogels / is langer
dan 't gehele lijf ; foo dat ook den Bek van een
Kraap daar by niet te vergelyken staat / en derhal-
ven gehouden mag werden vooz d'alderwonderlijk-
ste onder de Son. Want om dan ook Bellonius ,
eene der felbe bekomen hebbende / hem heeft doen af-
heelden aan 't eynd fims derden Boeks van de Be-
fchryving der Vogelen. Hy voegt 'er wel den Naam
niet by ; doch uyt alles wat hy daar van segt blykt

ten vollen / dat het van den Snabel deefes Vogels
moet verfaan werden.

Een andere Vogel fietmen in Brasil , foo groot
als de Krammets-vogel / met Carnosijn-roode
Vederen. De Wilden noemen hem Quampiam.

't Moet hier niet voozby gaan een feer fubtyl en
wonderbaarlyk Vogel fien / van de Wilden geheeten
Gonambuck. 't Heeft witte glimferende Vederen. Is
niet grooter als een Duyf / of Koommel / en fingt
echter boven maten treflyk. Seer geeene fit het op
Turkfeh kroon / van de Wilden genoemd Auati , of
anders op Druften / welke een hooge Stengel heb-
ben. 't Singd foo luyde en helder / datmen fig feer
te verwonderen heeft / hoe fuk een kleyn Ligchaam
foodanig een groot geluyd van fig kan geven. De
fang is boven maten lieflyk ; vooz die van onfe Dag-
tegelen niet wijkende.

't Is mijne gelegenhepd niet / al de Vogelen van
't Americaanfche Land te befchryven / elk in 't by-
zonder. De verfchepdenhepd is feer veel ; doch niet
eene der felbe is d'onfe gelijk / foo in aart / als in
verwen ; welke fijn rood / Roofe-rood / Violet-ver-
wig / wit / groen / Afchgrauw / Ec. Alleenlyk
fal ik noch eene foort hier by voegen / welke van de
Wilden feer hoog werd geagt ; fukter wyf / datfe
niet alleen felvs defelbe geen leed doen / maar ook
feer ernftig ftraffen / die haar eenigfins befchadigen.

Deefe Vogel is foo groot als een Duyf ; van ver-
we Afchgrauw. Geeft een klagend treurig geluyd.
De Tuppin Imbe hooren hem meest by nacht ; niet
foo veel over dag ; en geloven / dat hare geflozvene
vrienden deefe Vogelen haar toefenden / foo om
haar geluk aan te brengen / als om haar moed in te
boefmen / op datfe kloekhertig op hare vbanden
fouden aanballen. Honden 't ook daar vooz / in-
dienfe op deefe beduyding wel agt nemen / datfe in
dit leven defelbe hare vbanden fullen overwinnen ;
en na hun dood hare Zielen over 't Gebergte fullen
vliegen / om daar met hare Voorzouderen in vzeugde
te leven / en eeuwiglyk te danffen.

Als ik eens inkerde in een Dorp / van de Fran-
coifen genoemd Upec , hoorde ik deefe Vogel by nacht
weklagen ; want een Gefang kan men 't niet noef-
men. Doe ik nu fag / dat de Wilden foo gantfch
aandagtig daar na hoorden / en de reden daar van
my genoegfaam bekend wag / foo beftafte ik hare
dwaafhepd. Daar was noch een Franfchman by
my / dien ik aanfag / en deefe Bygelobighepd be-
fpoetede. Eenet der ondfte onder de Wilden dit ge-
waar werdende / heek my feer grinnig aan / en
voet aldus uyt : Swijg , en laat ons geruftelyk aanho-
ren de goede boodfchap onfer Ouderen. Want foo
dikmaal wy deefe Vogel hooren , werden wy verheugd,
en onfe kragt vermeerderd in ons. Ik gaf hier op
geen antwoord / want 't fou doch te vergeefs fijn
geweeft.

In Brazil fijn Fledermufpen / foo groot als in
ons Land de Kraapen. Deefe flipten dikmaal by
nacht in de Hutten ; en alsfe daar pemand flapende
vinden / met de voeten ongedekt / foo makenfe
fig aan de groote Tee / en zungen 'er een groot deel
bloed uyt / eer men 't gewaar werd. Als nu den
dus gezoogenen 's morgens ontwaakt / verwon-
derd hy fig over 't bloed / 't welk hy aan fijn Boom-
wolle Bed gewaar werd. Ondertuffchen befchijn-
pen de Wilden den geenen / die fuklyk bejegend. 't
Is ook my felvs gebeurd ; waar over ik niet wep-
nig van haar befpoet wierd ; en of wel de finert niet
groot wag / foo kon ik echter in drie dagen tyds noch
hoofen noch Schoenen aantrekken / vernits 't
voozfe mijner Tee gantfch uytgezoogen wag.

De Bewooners van 't Eyland Cuma , leggende
10 Graden aan deefe zijde des Equators , hebben
ook diergelyke groote en fchaadlyke Fledermufpen
van welke den Antheur der General. Historie van In-
dien een gedenkwaardige en luffte Gefchiedenis
verhaald. Den Jongen eens Moniks lag fiek aan
't Fleuris , of Zijde-wee. Men wou hem bloed la-
ten / doch d'Aderen lagen foo diep / datmen
defelbe niet kon raken. Weder oordeelde / dat hy
moeft fterven. Maar 's nagts / quam eene deefter
Fledermufpen by hem / en zoog hem by den En-
kianw

De Vogel
Quampiam.

Seer kleyn
Vogelje,
boven ma-
ren helder
en lieflyk
fingende.

Meeniget-
ley Voge-
len in
America

Vogel van
een feer
klagelyk en
treurig
geluyd;

en Byge-
loof der
Wilden
daar ont-
rent.

Wat onfe
Antheur
hier ont-
rent be-
jegende.

Seer groot
Fleder-
mufpen ;
welke by
nacht 't
bloed uyt
der Men-
fchen
grootte Tee
fuygen.

Diergelyke
fijn ook in
't Eyland
Cuma.

Seldzaam
en klugtig
Geval , met
eene ge-
ken.

klauter des voets veel bloed af. Wyl ook door den beet d'Widder geopend was / soo geraakte hy soo veel bloedg quyt / als tot sijne geneesing vereyscht wierd. Waarlij / de sieke had in dit geval geen beeter Doctor moogen wenschen.

De Wijen in America sijn niet gelijk d'onse / maar huna als onse gemeene klepne / waarte Muggen / welken in de Somer met groote meeningten siet vliegen. Sp maken haren Honiggraat in eenen hollen Boom; en de Wilden hebben een sonderlinge wijse / om den Honig te versamelen. Als noch als onder malhandet vermengd is / dan noemen zy 't Yra-Yetic. 't Woord Yra betekend Honig / en Yetic Wasch. Wanneer 't een van 't ander is gescheiden / eentse den Honig; van 't Wasch makende klompen / soo groot en dik als eens Menschen arm. Dit Wasch is swart. Sp bewaren 't niet om Loosfen of Haarsen daar van te maken; want zy gescheiden gren ander Ligt / als seker slag van hout / 't welk een heldere blaas van sig geeft; maar laten 't sig dienen / om daar meede toe te stoppen de groote dikke Rieten / waar in zy hare Wederen leggen / op datse van sekerer Weersijns / op de Wilden Arauers gheheten / niet verteerd mogten werden. Met groote hoopen komeuse ontrent den Overhaard; gelijk ook de Kreefse. Alles watse bekomen konnen doorzoetende / insonderhep leedere Wambaisen / en Schoenen / van welkese al 't Overleer verknagen. Als wy onse gebadene of gezoode Woenderen en andere Ertwaren niet nauw bewaarden / soo vonden wy 's moogens alleen de Beenderen / sonder eenig vleesch daar aan.

De Wilden werden ook seer geplagd van sekeren klepne Wormpijns. Deese konnen voort uit 't Stof / of d'Harde. Sijn soo groot als een Bloot. Werden op 't Braziliaansch genoemd Ton. Wanneer onder de Nagelen der voeten of handen sijn gekropen / soo begintmen daadlijc een juckte te gevoelen. Indienmen niet terstond uit wygeteld / soo werdeuse binuen voerig tijds soo groot als een Erwt; en men kanse niet weer uit hare plaats krijgen / sonder seer groote smetten te lijden.

Dit Wormpje doet niet alleen de Wilden, welke gantsch naakt sijn / maar ook ons / die wel gekleed waren / seer grooten overlast. Alhoewel ik my selven voor haare bewaarde soo veel mogelijk was / soo wierd ik 'er echter soo vol van / dat ik op eenen dag mer dan twintig der selver hier en gintsch uit mijne Wyd uytgroef. 'k heb personen gesien / welke sig niet wel in agt genomen hadden / die niet alleen handen en voeten daar door te schande werden / maar ook onder d'Armen en anderweegen aan 't Lichchaam / daar de Wyd wat teeder is / vol van dit Ongebedte waren.

Mijns bedunkens is dit eben 't selve Diertje / 't welk den Auteurs der Historie van West-Indien als dus beschrijft: Nigua is als een Wuppelende Bloot / en onthoud sig geerne in 't Stof. Doet geen Lid des lichchaams schade / dan alleen de Voeten. Daar in hangende / maakt hy terstond een gantschen hoop Aeren; sulker wijs / dat het als een onmogelijke saak sou schijnen / in opsigte van sijne soo klepne gestalte. Echter als hy in 't vleesch gekomen is / werd hy grooter. Indien men 't quaad niet by tijds voor hoomb / soo is 'er geen helpen aan / als door branden en snijden. Maar graaf men hem by tijds uit / soo valt de geneesing ligt. Hy doet 'er by / dat eenige Spaansjaarden door dit Wormpje gantsch verdoeben sijn geworpen / soo datse haare Voeten verlooren.

Tot deese quaal gebuyken de Wilden de volgende Wtzenp. Sp smeeren de beschadigde plaats met een roode dikke Oly / gemaakt van de Wyd / die Courop noemen. Dese Oly gebuyken wy Fransoisen ook; die desgelijcs ten vollen heeld alle wonden en verseeringen des gantschen Menschlijken lichchaams. Is verhaalen by de Wilden in sulc een hoogagting / als hy ons de Heylige Oly. Onsen Chirurgijn heeft 'er twaalf groote kruppen vol met hem na Frankrijk gezagt; en eben soo veel Menschen-bet / 't welk hy versamelde / als de Wilden 't vleesch harer Gevangene byleden.

In America blinden ook Muggen / van d'Inboozlingen genoemd Yetin. Deese steeken soo sel / ook selfs door een dun kleed / in 't lichchaam / als of 't niet daalden gedaan wierd. Stel u eens voor / hoe aardig het staan moet / als de naakte Indianen / sig dus gepakt gevoelende / geduerig met de handen / nu op de Beenen / dan op de Schouderen / op d'Armen / op den Buph / op den Mars en Willen slaan / om dat Ongebedte te verjagen.

In dit Gewest heefstmen ook Scorpioenen. Deese verbergen sig in 't Stof; en onder de Steenen. Sijn veel klepner als in Provencen; doch haren steek is eben soo vergiftig en doodlijc / gelijk ik met 'er daad gewaar ben geworpen. Dit ongebedte is geerne daar 't net en supder is. Eens liet ik mijn Slaapbed repnigen / en hing 't weer op / na de gewoonte deeser Lands. Wypen mijn weten had sig een Scorpioen in eene der vouwen heymlijc verborgen / die my stak in den Dupm mijner rechterhand / welke terstond geweldig opliep; ja 't vergif sou mijn gantsche lichchaam doordrongen hebben / indien ik niet goede kennis aan een Apotheker had gehad / die in Oly gedoodde Scorpioenen in een Doosje bewaarde / welker eene hy op de wonde lepdde.

Of nu wel dit 't aldersekerste Geneesmiddel is / soo moest ik echter vier-en-twintig upren lang seer selle smetten uytstaen. De Wilden heelen sig ook hier meede: Wanneerse gestoken sijn / en een Scorpioen bekomen konnen / soo leggense deselve op de quetsuer: Soo seer begeertig sijnse / om sig over alle giftige en schaadlijke Dieren te wreken / datse dikmaal daar over sig selven vergeeten. Ja / alsse by geval sig tegens een Steen stooten / 't welk haer pijn veroorzaakt / soo vallense daar op aan / en blyten 'er met de Tand en in gelijk rasende Wonden. Men kan ligtlyc denken / hoese dan niet de seijnijge Dieren te werk gaan.

Dan noch sijn 'er Hard-kreeften / genoemd Oussa, in America. Met hoopen komeuse aan den Oever der Zee / en in Moerassige Plaatsen by een / gelijk de Spinkhanen. Wanneer 'er iemand ontrent hoomb / soo loopense d'eene hier / d'andere gintsch. Sp kruppen in de Cronken der Boomen en om de Wortelen. Sonder beschadigd te worden / kanmen haer niet lichtlyc daar uit haalen / wijse met haare Schaaren de handen en vingeren eudel tortyten. Veel inagerder sijnse / dan de Zee-kreeften; evenwel aangenaam om t'reten / wijse een reuk hebben als die van de Genever-wortelen.

XII. HOOFDSTUK.

Berigt van de Visschen in America. De gemeenste, welke van de Wilden gegeten werden, sijn de Kurema, en Parati, een soort van Barbeelen. Camouroupony-Onassou, een groote Visch. Ovara en Acara Onassu, de beste Visch. Acarapet, een breede; Acarabonten, een roode; Pira-Ipochy, een lange; Raia, een vergiftige; Para-miri, een klepne; Tamouata, een seldsame; Pana-Pana, een seer leelijk-gekopte Visch. Swemkonst van de Mannen, Vrouwen, en Kinderen der Wilden. Visch met eens Menschen Aangesigt. Doornen, van de Brazilianen gebruykt in plaats van Vischhaken. Manier van Visschen.

Voor deesen heb ik gehandelt van de Walbisschen / vliegende Visschen / Zee-monsters / en verschepene andere soorten van Visschen. In dit Hoofdstuk sal ik alleenlyc spreken van sodanige / die by de Brazilianen de gemeenste sijn / en waar van tot noch toe geen gewag is gemaakt.

Door eerst staet te weten / dat de Wilden al de Visschen met een algemeen woord Pira noemen.

Sp hebben tweederley slag van Barbeelen, Kurema en Parati. Deese / 't zy gezooden of gebaden / smaken seer wel. Vermits nu de Barbeelen met groote hoopen sig versamelen / wanneerse teelen willen / 't welken onlangs in de Rivier Ligeri, en meer andere Wateren / heeft waargenomen / soo schieten de Wilden met Pylen na de selve; en sijn in deese konst soo gewys / dat 'er dikmaal twee of drie merne schoot treffen. Dan swemmense haer na / en halsen weg; wyl de geschootene boven op 't water drijven. 't Vleesch deeser Visschen is seer wrelt.

Wonderlijk steekende Muggen, en aardige aanschouwing.

Scorpioenen.

Onsen Auteurs van eenen der selve gestoken.

Geneesmiddel, genomen

van de Scorpioenen selfs.

Seldsame wraakgierigheid der Wilden.

Oussa, of Aard-kreeften; en aanmerkelykheid ontrent deselve.

Visschen in America

Gemeen Name Pira.

Kurema, en Parati, een soort van Barbeelen.

Gedord sijnde, geven 't belle Meel.

Derhalven de Wilden, als zy'er veel gevangen hebben / dezelfde op haren Boucan, of Hoofst / leggen / en dus droogen. Naderhand / gerijf d' sijnde / gevense 't beste Meel.

Camouroupony ouailou.

Camouroupony is een groote Visch / seer goed om t'eten. 't Woord Ouailou, of ook Oailum, in der Wilden Spraak / beteekend in d' onse Groot. Van deese Visch makense dikmaal gewag in haar' Koud-Repen / en Vredkens.

Ouara en Acara ouailou.

Noch hebense twee andere soorten van groote Vischen; Ouara, en Acara ouailou; de voorgeaande niet seer ongelijk / doch breter van smaak.

Acarapet.

Acarapet is een brede / platte Visch. Als men deselve kookt / soo kookt er een geelagtig Wet van / 't welk / wanneer opgedijst werd / verstrekt voer Soet en Saus.

Acaraboute.

Acaraboute is een slijmige Visch / gecouleurd als rood Sand; of de Huid van een Hart; doch is niet soo goed van smaak als de voorige.

Pira-Ypochi.

Pira Ypochi is lang als een Aal / doch men derf'er gaatschijnlijk niet van eten. Dit geeft ook den Naam Ypochi in der Wilden Taal te kennen.

Raiz, veel verschildende van de Normandysche en Engelsche.

Raiz, (Rogchen) welke gevangen werden in den Zeeboesem van Ganabara, en in de nabij-gelegen Zee / sijn in grootte de Normandysche en Engelsche ongelijk. Hebben twee Hoornen; ook vijf of ses Striemen (Scheuren) aan den buik / gaatschijnlijk schijnende / als ofse opsetlijk daar in gemaakt waren. De Staart is lang / dun / en giftig; 't welk myn uyt eygenen ervarenheid bekend is. Want als wy eens eene der selve gevangen hadden / en in onse Boot op trokken / stak hy eenen der onse in 't been; 't welk tersoud opswol / en seer vyerig ontstak. Aan d' onse (Normandysche en Engelsche) werd dit niet vernomen.

Giftige Staart.

Kleyne soorten van Vischen.

Boven de nu gemelde (waar hy noch meenigte van andere soorten konden gevogd werden) sijn'er noch vierderley middelmatige en seer kleyne Vischen in de soete / bletende Wateren / in hare Spraak genoemd Para-miri, en Acara-miri. 't Woord Miri beteekend kleyne. Twee verwonderlijke van deselve wil ik hier beschrijven.

Tamouata, een seldzame Visch.

't Eene noemen de Wilden Tamouata. Is soo lang als een dwarshand / heeft een groote / seer wassallige kop / na proportie van 't overige Lichaam. Onder d' ooren staan twee prikkelen. De tanden sijn scherper dan die van de Snoeken by ons; de Winnen boven maten schelg. Den rugg' is voorzien met harde Schubben / welken niet geen Twaard sou konnen doorhouwen / gelijk die van de Tattu, waar van hier boven gesproken is. 't Diefsch is van een uytneemend-goede smaak.

Pana-pana, een vreeselijke Monster visch.

Pana-pana is een andere soort / taamlijk lang. Heeft een ruyge Huid / gelijk de Requene; welke hy ook van Lys en Staart niet ongelijk is. 't Hoofd is breed / plat / en verbaarlyk; wanneer hy sich boven 't water verheft / verdeeld hy 't selve in twee deelen: verroonende sig dus sulik een vreeselijk Monster, dat'er geen afschouwlyker Visch kan gebonden werden.

Vischvangst der Wilden.

Belangende der Wilden Vischvangst / gelijk ik gesegt heb datse otrent de Barbeelen handelen / soo doense ook otrent alle andere Vischen / welke met hare Pylen konnen bereyken. Hier staat aan te merken / dat niet alleen de Mannen en Vrouwen / maar ook kleyne knegtiens boven maten wel swemmen konnen. Als'er eenigen Zuyt te bekomen is / begevense sig midden in 't water / daar 't de grootste diepte heeft / even als de Waterhonden. Soo haastse gaan konnen / werpense sig in de bletende Rivieren / of in de hoeken der Zee / wentelende sig daar in om en om / als d' Endvogelen. 'k Sal'er een voorbeeld van verhalen.

Sonderling voorbeeld deeser haren konst.

Op sekeren Sondag morgen gingen wy wandelen op eene der Bolwerken van ons Slot. Hier sagen wy by gebal / dat een der Canoes, of Schuyptjens / welke de Wilden van Boombasten maken (waar van hier na breeder) t' ondersse boven tynmelde. Op de dertig personen waren'er in / soo Mannen / Vrouwen / als Kinderen. Sy wilden na ons toebaren / om ons in onse Vesting te bezoeken. Wy traden ten snelsten in een Schip / om haar te hulp

te komen; doch haar naarderende / sagen wy haar al t'samen swemmen / met een vrolijk gemoed / en lagchenden mond. Eenem der selve riep ons toe: Waar heenen soo geswind gy Mair? Dus normense de Françoisen. Eenem uyt d' onse gaf tot antwoord: Na u toe, om u te helpen. Wy bedanken u, heren; maar 't is onnodig. Meend gy, dat wy in gevaar sijn, om dat wy in de Zee leggen? Wy konnen wel agt dagen lang dus in 't water zweeven, eer wy te grond souden gaan. Maar veel meer hebben wy te vreesen voor de groote Vischen, datse ons niet naden afgrond heenen trekken.

Van onsen Aurfleur geilen.

Maar als d' andere / welke sagtiens daar heenen dreeven / vernamen / waarom wy derwaerts waren gekomen / begondense te lagchen / en ons te bespotten. Wy waren noch wel 't vierde deel eenen Fransche Mijl wegs van ons Slot af; evenwel begaven sich seer wepnige der haare in ons Schip; meer om met ons te praten / als uyt enige vrees. Ik sag mer opmerking / datse dikmaal ons Schip voorby swommen; dan weer stil hielden / of langzaam op 't water dreeven / na dat het haar behaagde; rustende niet op haren rugg' te gaan leggen. Na haar Schuyptje / hare Slaap-netten / en spijzen / draagdense soo veel / als wy na een woynsteechtige Hazelmoot. Sijn'er / zepdense / van die dingen (welke ons hadden willen toebrengen / doch nu verdoonken waren) niet genoeg in de Wereld?

Wat Gespraaken hier over

rustschen beyde de Deelen voor vrien

Eer ik mijn berigt van der Wilden Vischvangst beslupte / moet ik yet aanmerkelijk verhalen / my van eenen der Wilden selfs verteld. Als ik (zepde hy) op sekeren tijd met eenige andere / by een groote stude der Zee / was uytgebaren / quam een groote Visch aan onse Schuyt / grijpende niet d' eene hand aan 't boord; om / soo ik geloof / of in de Schuyt te klimmen / of deselve om te keeren. Ik dit siende / hieldu hem de hand af / die in de Schuyt neerbleef; en vijf vingeren had / gelijk de hand van een Mensch. Vermits mi dit verlies / en deese woude hem seer smertede / soo stak hy 't hoofd uyt de Zee op / 't welk eens Menschen-hoofd gelijkvormig was / gaf ook eenig geluyd / of gemurmel van sig. Dit getuygde den Indiaan.

Aanmerklijk Verhaal eens Wilden aan Lerius.

betreffende een Visch, gevormd als een Mensch,

Mijn nu vele staande houden / dat in de Zee sig d' eene bevinden allerley soorten van Gedierten / die sig op 't Land onthouden / selfs ook Zee-mannen en Zee-vrouwen / soo laat ik andere oordeelen / of dit niet wel de hand van een der laatstgenoemde / minners van een Zee-Aap mogt sijn geweest. Ondertusschen moet ik bekenen / dat ik / gedurende de negen maanden / welke ik op Zee heb gebaren / ook dikmaal langs den Oever heenen / noyt eenigen Visch heb gesien / onder sulik een groote meenigte als wy gevangen hebben / die eygentlijk een Mensch gelect.

welke hy d' eene hand had afgehouden.

In de Vischvangst houden de Wilden noch haar oude gewoonte / van Doornen / of Vischgraden / in plaats van Angelhaken te gebruiken. 't Was makense van seker Kruid / 't welke Teucon noemen. Hier mede vangense niet alleen in de kleyne bletende Wateren / maar ook in de volle Zee veel Visch / op Blotten / welke Piperis noemen / Gemak van vyf of ses Staken / soo dik als een arm / met Boombasten t'samen gebonden. Peder Blot is maar een El lang / en twee voeten breed / soo dat'er maar alleen een Mensch op sitten kan.

Verder berigt van de Vischvangst der Wilden.

Piperis, of kleyne Vloetjens.

Onse Visch-netten behaagden de Wilden boven maten wel; hielpen ons Vischen; en selfs vingen'er wel Visch mee / als wy haar sulik wilden toelaten. Ook wistense sig bequaam genoeg tot 't netten en werlt te schikken. Sy weeten 't de Françoisen groeten dank / datse nu yfere Hoeken hebben / veel dienstiger ter Vischvangst / als de Doornen / diese voer deesen gewoon waren aan Touwen te binden / om daar mede te vischen.

Hebben nu groot behagen in de Visch-netten en Angelen der Europeanen.

De jonge knegtiens weeten deese Visch-angelen meesterlijk van de Dreemdelingen af te bedelen / waar toe sy deese woorden gebruiken: De Agatorrem (gy sijt een goed Man) / amabe (geef my) Pinda (een Angel). Als men haar niets wil geven / schuddense 't hoofd / en barsten in 't weggaan uyt; De

Aardige Bedelary aan deelde.

De ragaipa aionca; soo veel als: Gy sijt een booswigt, men moet u op eeten.

Pankbaarheid der Wilden.
Wilmen soo wel by d'oude als by de jonge dank verdienen / soo moeten haar niets wepgeren. Maar ook hier tegens sijne seer dankbaar / insonderheid d'oude; welke ontfangene weldaden noot vergeten / en by doozkomende gelegenheden deselve vergeben.

Aan deeser Indianen.
Ik heb aangemerkt / datse frissche / vroljke / korts-wijlige Liederen in een hooge agting houden. Hier tegens hatense swaarmoedige / dronkene / doffe / dwaasagtige Menschen / en sulke / die niemand het goeds gunnen / als haar selven. Die van sulke een aart sijn / wou ik niet raden / sig onder de Wilden te begeven.

XIII. HOOFDSTUK.

Americaansche Boomen, Kruiden, en Wortelen. Arabouan, of den Boom, daar 't Braziliën-hout van koomd: is boven maten dik. Hoe dit Hout gekloofd, en na de Scheepen gevoerd werd. Sonderlingheden van deesen Boom en 't Hout. Aanmerklijk Gesprek tusschen Lerijs, en eenen Wilden. De Tuppim Imbe sijn doodlijke vyanden van gierige Liederen. Oordeel der Peruanen van de Spaanjaarden. Palmboom. De Boom Ayri; wiens Hout soo swaar is, dat het in 't water sinkt. Seer dikke Boombladeren. Andere Americaansche Boomen, van sonderlinge Eygenscapen, en aanmerklijke seldsaamheden.

Inleyding tot dit Hoofdstuk.
De voortige Hoofdstukken hebben wy gehandeld van de vierhoetige Dieren / Vogelen / Visschen / en Gewormten in America. Eer ik nu come tot de Beschrijving van der Wilden Religie, Zeden / Oozlogs-boering / en Regeerings-boom / verpocht d'oude / om ook te spreken van d'Americaansche Boomen / Kruiden / Planten / Gewassen / Wortelen / en 't geen er aanhangt.

Braziliën-Boom, gesegd Arabouan.
Onder alle Boomen deeser Gewest is den beroemdsten dien / daar 't Braziliën-hout van koomd; insonderheid wegens de roode vertwe / welke onse Schilders daar van weten te maken. Sal derhalven ook de voortogt hebben.

Geweldige dikte.
De Wilden noemen hem Araboutan; is in hoogte en menigte van Takken onsen Epkenboom gelijk. Eeulge sijn soo dik / dat drie Menschen eenen der selve niet ombademen konnen. Den Auteurs van de West-Indische Historie schrijft / datmen in dit Land twee Boomen heeft gesien / welker eenen dikker dan agt / den anderen seshien vademen was; op wiens Top een Cacique een Hutje als een Opebaars-nest had laten toerigten; waar over de Portugeezen genoeg te lagchen hadden. Deselve Schryver verhaalt / dat in de Provincie Nicaragua een Boom wast / genoemd Corba, die de dikte van vijftien vademen heeft.

In America geen Dieren, om 't Hout na de Scheepen te brengen.
Indien de kooplieden d'Inwooners niet te hulp hadden / om dit Braziliën-hout na de Scheepen te voeren / soo kondense nautwyljks in een geheel jaar een Schip daar mede bezorgen; vermits de Boom soo hard is / datmen hem seer beswaarlyk kan kloven: ook ontbrekt het aan Beesten / om 't Hout na de Zee te brengen ter inlading. Alles moet om Menschen-schouderen daar heen gedragen werden. Eten hier om huerdmen de Wilden daar toe; waar voer men haar geeft Kleederen / Hemden / Des-sen / en diergelijke Waren.

De Wilden moeten 't op haar Schouderen dragen, en datse 't gekloofd hebben.
Deese Wilden slaan 't Hout met Bentels en Bijlen van malkander; maken 't rond / en dragen 't op hare bloote schouderen in de Scheepen; somtijds twee Fransche mijlen ver / op seer quade ongebaande / bewassene Weegen. Ieder den tijd dat de Portugeezen en Françoisen in dit Land quamen / hebben deese Boomen eerst beginnen te vellen / en te kloven / waar vande te voeren geen kennis hadden. In plaats van de Stammen om vette te hakken / lepdense een Wyer beneden om deselve / en ketense dus verbanden tot datse neervielen.

Drilling van veel ouders ont.
Dele in onse Landen meenen / dat de Boomen in Brazil niet dikker sijn / dan de stukken Hout / welke tot ons komen. En daarom heb ik geseggt / dat de Wilden deselve rond maken / omse gemakliker te konnen dragen / op dat ik deese dwaling weg nam.

Ik heb aan dit Hout waargenomen / dat het niet groen of vogtig is / gelijk gemeenlijk ander Hout. Ik heb 't geduerig ten brand op mijnen Haard gehad / soo lang ik in Brazil was / en altijd bevonden / dat het van naturen droog is / en wanneer 't aangestooken werd / maar weynig rook van sig geeft. Hier tegens heeft Adams Wygenboom (Sycomorus) dien aart / gelijk Matthiolus schrijft / dat hy / schoon afgehouten sijnde / sijne vogtigheid behoud / en niet updroogd / ten sy men hem in water legt.

Seldsaamheid aan den Boom Sycomorus.
Eenen onser Medgezellen wou onse Hemden wasschen. Op geval nam hy d'Afch van Braziliën-hout tot Loog. Hier van wierden de Hemden rood; en deese vertwe hield soo vast / dat 't niet weer upt te krijen was. Dus moesten wy die rood dragen.

De Tuppim Imbe verwonderden sig / waerom de Françoisen en andere Natiën niet soo veel moepte en arbeid upt verre Landen quamen / om gantsche Scheepen vol van hare Araboutan te laden. Eenen onder de Wilden vraagde my eens; Wat beduyt het dat gy Mairs en Peros (Franschen en Portugeezen) van soo verre Hout kooind halen? Hebt gy lieden daer geen Bouwhout in uw Land? Mijn antwoord was: Ja / wy hebben 't in meenigten; doch niet van sulke Boomen als deese. Wy halen 't niet om te branden / maar om mee te verwen; gelijk wy lieden uwe Boomwolle Netten / uwe Deederen / en andere dingen doet. Hier op vraagde hy: Moet gy'er soo veel toe hebben? Ja / hernam ik. Een eenige Koopman by ons heeft meer rood Laken / meer Messen / meer Scharen / meer Spiegels / dan u alle oopt toegevoerd sijn geworden.

Aanmerklijk Gesprek hier over
Dit zepde ik / om by hem de saak te vergrooten / en sprak alleen van dingen die hem bekend waren; daar by voegde: Eten dien selven Koopman koopt alleen dooz sig een gantsch Schip vol Braziliën-hout; en daarom komen'er soo vele Scheepen tot u. Ey, begon de Wilde weer / kan dat mogelijk sijn? en vraagde voort: Dien Koopman, waar van gy spreekt, sal hy ook moeten sterven, gelijk andere Menschen? Op mijn antwoord van ja / deed hy een gantsch Sermoon, gelijk dan der Wilden gewoonte is / datse by d'aangevangene Stoffe blijven / en hare bedenkingen volvoeren / sonder andere Inballeen. Eyndlijk herbraagde hy: Wie sal dan sulke sijne groote Goederen erven? Ik berigte hem: Sijne Kinderen / indien hy die heeft; anders sijne Broederen / of Susteren / of andere Bloedverwanten. Hy / dit gehoord hebbende / bofst uit: Hier uyt kan ik ligtlik afneemen, dat gy lieden Mairs (Fransoisen) groote Sotten moet sijn. Want wat nood dringd u, soo groote moeyliheden op u te laden; over Zee onder soo vele gevaren herwaarts te komen, alleenlik om voor uwe Kinderen, of vrienden, die noch leven, veel goed te versamelen? Sou 't Land, 't welk u onderhoud verschaft, ook niet haar konnen onderhouden, gelijk ons Land ons doet? Wy hebben ook Kinderen en Verwanten; sy sijn ons ook lief en waard. Maar vermits wy ons verfeekeren, dat d'Aardbodem, die ons voedsel geeft, ook haar, na onsen dood, geen gebrek sal laten hebben, soo houden wy ons daar mede te vreedden.

Dus heb ik kortlijk / sonder enige toedoening / verhaald 't Gesprek / 't welk ik upt den mond van deesen Wilden heb gehoord. Waar uyt wy dan sien konnen / dat 't volk / 't welk wy dooz soo groof / woeft en wild houden / ons noch kan belagchen over de groote moeyten en gevaren / welke wy aante warden / om / met wagging van ons leven / over Zee by haar / enkelijk om gewins wil / Braziliën-hout te konnen halen. En sekerlijk / in dit stuk gaanse vele Naam-Christenen te boden; altoewel de Land in blind sijn / datse de vuytbaarheid des daars meer toeschrijven / dan d'Almagtigheid en Wijsheid Gods. Wy hebben alreeds geseggt / dat alle Tuppim Imbe dood-banden der Dierige sijn. Maar hoe veel Woeleraars en Wytfingers der Arnen werden onder ons niet gebonden. Als de Wilden by d'eerste aankoomst der Spaanjaarden in haar Land / gewaar wierden der selver gierigheid / ontugt en wreedheid / zepdse van haar / datse maar 't Schijm der Zee waren / geen Natuurlijke Gu-

ders hadden / gelijk andere Menschen; sig geen rust lieten / maar over al heenen swerfden / om Goederen te winnen / &c.; daarse hare noodduft genoeg / indische arbeiden wilden / in haar eygen Gewest konden bekomen.

Palmboomen in America, van verscheidene soorten,

Ik hoor nu weer tot 't Americaansch Geboomte. Dier of vijfderley slag van Palmboomen sijn'er; onder welke d'aldergemeenste is de geene / welke Gerau noemen; en een andere / die den Naam van Vri (Uri) draagt; doch ik heb'er noyt Drughten aan gesien; behalven dat de laatsigeneemde een ronde Drught geeft; als een groote Druyf-tros / soo swaar / dat mense nauwelijks met d'een hand kan opbeuren. De Bessen sijn soo groot als Doornbessen. De kernen in de Steenen kunnen eeten / als die van de Karffen. Boven op de toppen dezer Palmboomen staan teedere witte uytspuysels. Wy sneeden deselve af / en aten se. Philippus Corguillierius, met den Bloedgang / of Koodeloop behebt / betwigde / dat dit een treflijk middel tegens deese quaal was.

Geneesmiddel tegens de Koodeloop.

Eenen anderen Boom / Ayri geheeten / heeft Bladeren / die van de Palmboomen gantsch gelijkvormig; doch de Stam is rondom vol stekelige Dikklaken / soo scherp als Naald-punten. De Drught is taanlijch dik. Heeft in 't midden een Sneruw-witte kern; doch onetbaar. Ik agte deesen Boom te sijn een soort des Hebeni, of Francoisen-houts; want hy is swart / en soo hard / dat de Wilden 't Hout gebruiken tot hare Nagelen / ten deelen tot hare Pijlen / gelijk wy hier na sullen hooren. 't Gedagte Hout is glad / en glinsterend; ook soo swaar / dat het / in 't water gewoopen sijnde / terstond na de grond sinkt.

Ayri, een slag van Pokhout.

Sonderlinge eysenschap.

Hout van allerlei verwen.

Doorts heetmen in America Hout van allerlei berwen / en meenigerley aart / welker aller Namen ik niet weet te noemen. Enige sijn van couleur als de Buschboomen / andere Kootvertwig / waar van ik eenige stukken met my in Frankrijk heb gebragt; noch andere wit als Papier: ook rood / doch gantsch verschillende van 't Braslien hout; waar van de Wilden hare lweia Pemme maken.

Andere soorten, ook

met seer dikke Bladeren.

Seer lieflijk reukende;

en seer leelijk stinkenden Boom.

Wederom een ander slag van Hout hebben se / genoemd Capau. De Boom is als die van de Walsche Nooten, doch draagt'er geene. Als 't Hout bearbejd werd / is 't soo oneffen als een Dorschaal.

Enige Boomen hebben bladeren soo dik als een Philips Daler. Andere hebben'er van anderhalve voet breedte. Hoofstlyk hier is allerlei soort van Geboomte. Insonderheid wast hier een Boom van een lustige aanschouwing en seer lieflijken Reuk. De stukken / die wy opbeurden / wanneer de Cimmerlieden 't Hout bearbeydden / hadden den reuk van de treflijke der welriekende Roosen.

Hier tegens stinkt den Boom Kouai soo gantsch leelijk als Knoplook. Almen hem afhouwd / of brand / kan'er niemand ontrent duren. Sijne Drught is de Castanien seer gelijk / doch gantsch giftig. Echter werd se van de Wilden in erre gehouden / wylse daar van hare Kammelaars maken.

Geboomte met gevaarlike Appelen.

Gelijk de Brazilianen Boomen hebben / welke haar allerley goede Appelen en ander Oest geven / soo sijn'er ook andere van seer schoone lustige Stammen / doch sonder eetbare Drughten. Voornamentlyk aan den Oever vlieden vele Strupken / waar aan Appelen wassen / gelijk onse Mispelen; doch gevaarlijk t'eeten: Als de Wilden sien / dat de Francoisen deselve willen plukken / soo waarschuwen se haar daer voor. Sy noemensse Ypochi, soo veel als Hoed u.

Francoisen of Pokhout.

Huourae, welens bast soo dik als een halve vinger / en goed van smaak is / insonderheid versich van de Stam afgedaan sijnde / is een soort van Francoisen, of Dok-hout / gelijk twee Apothekers, met ons overgekomen / my berigteden. De Wilden gebruiken 't tot geneesing eener quaal / diese Pinas noemen / by haar eben soo gevaarlijk / als by ons de Spaansche Pokken.

Den Boom Choyne.

De Boom / van de Brazilianen Choyne geheeten / wast taanlijch hoog. De Bladeren sijn in gestalte en gedurige groenhejd als die van den Lauwerboom. Draagt Appelen / soo groot als eens kind's hoofd / gevormd als een Struppen-Ep; doch men kanse niet eeten. De gaafte kiesen de Tuppim Im-

Waartoe deselver Drught de

baapt / doorboorens in de lengte / en overdwars / en maken'er hare Maraka van / welke wy hier boven beschreuen hebben. Ook snijden se de selve inden dooz / hoolen se uyt / en dan dienen se haar voor d'ink-of andere Daten.

Wilden diend.

Onder de Braziliaansche Boomen werd ook geteld de Sabaucaie. Draagt Appelen / dikker dan twee vuyften. Sijn geformeert als een kiel. Onder in deselve vlieden kernen als Amandelen; byna van de selve smaak. Dermits de bast dezer Drught seer bequaam is tot Dinkboeten / soo ondel ik / deselve te sijn een soort der grene / diemmen Indiaansche Nooten noemd / of anders ook Cocos-Noten. Matthiolus, in sijne Commentarien over Dioscorides, gedenkt noch andere Indiaansche Noten, welke rond sijn / en aan de Boomen hangen als groote Melocnen. De Schalen staan by hem afgebeeld even soo als ik deselve beschreuen en in Brazil gesien heb. Wy ons werden se wel gedraapt / en een Silbere band daar om gedaan.

Den Boom Saboncaie, een soort van Cocos-boomen.

Terwijl wy daar in 't Land woonden / heeft Petrus Bordonius, een seer goed Djaaper / uyt de Drught dezes Booms vele seer schoone Daten konstig gedraapt; ook sommige uyt 't geberud Hout; welker eenige hy aan Villagagnon verreebte / diese seer waardig hield; doch haast daar na gaf hy hem een quade vergelding; wyl hy hem met verscheidene andere / om de belijdenis der Gereformeerde Religie, in de Zee deed werpen.

Konstige Vaten uyt de Schalen der Nooren gedraayd.

Noch is in dit Land een Boom / wiens Drught de Wilden noemen Acaiou, van grootte en gedaante als een Doener-Ep. Sijn sijnde / is se goudgeel / als een Quee; seer gezond t'eeten; suuragtig van smaak; maar 't Sap seer lieflijk / gevende een treflijke verkoeling. Doch vernits wy / wegens de hoogte des Booms / de Drughten niet konden afplukken / soo kreegen wy'er geene / als die de Werhatten (welke sig daar van geneeten) lieten vallen.

Acaiou, de Vrucht eens Booms, en sonderlinghejd.

Paco-aire is een Boompje / of Heester / thien of twaalf voeten hoog; somtijds soo dik als eens Menschen been; doch soo week / datmen het met een Zwaard in eene slag kan doorhouwen. Deselven Appelen werden genoemd Paco, ontruut een dwars-hand lang / gevormd als een Concommer. Wanneer se rijp is / heeft se ook deselve vertwe. Gemeenlijk wassen 20 of 25 dezer Appelen op eenen klomp by malkander. Als se de Wilden afbreken / draagen se dien geheel Cros na Hups; soo swaar / dat se deselve nauwelijks met d'een hand konnen voortbrengen.

De Boom Paco Aire,

Wanneer deese Appelen tijdig sijn / en men de Schel daar van doet / gelijk van groene Wijgen / soo schijnen se hoynig. Diese eeten houdense voer Wijgen / en wy noemensse ook soo. De bladeren dezes Booms sijn niet ongelijk die des Japathi aquosi; soo groot / dat de gemeene lengte is van seg / de breedte van twee voeten. 'k Geloof niet / dat diergelijk-groote bladeren in Europa, Asia, of Africa te vinden sijn. 'k Heb van een Apotheker gehoord / dat hy had gesien een blad van de Petasite (Weslentie-wozel) / breed by de vijftierde deel eener El / of in den omkring drie en een halve El; want dit Gewas is rond: doch 't selve was noch op verre na soo groot niet als een blad van onse Paco-aire. Onder tusschen is 't seer dun en teeder; wast echter altijd in de hoogte. Als de wind wat sterck waapt / soo houd alleenlyk de Rib in 't midden 't blad op; alles wat'er ter zijden is slabbert soodanig gintsch en herwaards; dat die 't van verre siet / sig wel sou inbeelden dat het de Wederen van een Strung waren.

Aanmerkelijkheden daar van.

Matthiolus, handelende van de Palmboomen en Wadelen / segt / dat in Egypten en Cyprus een seker Gewas is / 't welk de Venetianen, derwaerts komende / Musa noemen; en de Drught Musas. Wy heeft het seer clerlyk doen afbeelden; en vernits sijne Beschryving byna met onse Paco-aire over een koomd / soo sal ik petz daar van uyt hem aantekenen. Musa wast vijf of ses Ellen hoog. Werd voortgeplant van de neven-uytspuysels eens anderen Stamms. De bladeren sijn hol / boven maten lang en breed: wassen dikmaal drie Ellen hoog / en anderhalve El breed. In 't midden des blads

Berigt van 't Gewas Musa

uyt Matthiolus.

feer over-
een kouten-
de

mer't Ge-
was Paco-
Airc.

Hoedang
hier de
Boomwol
wilt,

waar mede
der Wilden
Wijzen feer
wel weten
om te gaan.

Oranje-
Appelen.
Citroenen.

Berigt van
t' Suyker-
riet in
America.

Seldzaam-
heid van
Edik wy-
t' Suyker.

Verder be-
rigt van t'
Ried Paco-
aire, en
Indiansch
Ried.

Mafix.

In Brazil
noch Vork-
noet Hagel-
noet
Zacora.

blads is een byede / dikke rib. Inde Sommer wer-
den de bladeren van sig selfs doo / of ook dooz der
Sonnen hitte ; soo dat de ribben in den Herfst
gantsch bloot staan / sonder krupt / 't welk seer dun
is. De Steel heeft een schubagtige bast / van
sulken stof als de bladeren sijn. Heeft geene Tak-
ken / en is maar alleen een sterke Stengel. Op den
Top draagt hy 't Zaad. . . . Uyt 't selve spruyt
rondom de Druyt upt / soo groot als kilepne Con-
commeren. Wanneerse rijp werd / vertoondse sig
eenigins geel. Heeft een Schel gelijk de Wijgen /
welken met de vingeren afstekt. Inwendig is
de Materie geconuen / gelijk in de Turksche Con-
commeren. Heeft van binnen noch Kerne noch
Zaad. Alsmen deese Druyt eerst in den mond
neemt / pzoef binnen 'er geen sonderlinge smaak aan ;
soo datmense ligtelijc sou weg werpen ; doch die 'er sig
toe gewennen / smakense hoe langer hoe beeter ; wijsse
een innerlijcke lieflijchheid heeft / die niet 'er tijd gedu-
rig aangenamer werd / soo datmense nopt zad
werd / &c.

De Stam / daar de Boomwol aan wast / schiet
niet seer hoog op / en deeser sijn in Brazil seer veel.
De Bloessen is als die van de kilepne geene klot-
jens. De daar upt voortkomende Appel vergelijkt
sig met d' Epheleu der Benkebomen. Als hy rijp
is / split hy open in vier deelen. Daar upt komen
dan Blokken / soo groot als een Kaatsbal / en dit is
de Boomwol / van de Wilden genoemd Ameni-iou.
Midden in deese Blokken vindmen eenige swarte /
bast-t' saam gedrukte Kerne / geformteert als de Milt
van een Mensch. Dit Kern-kilompje is niet grooter
dan een Boon. Der Wilden Vrouwen sijn seer ge-
schikt / om met de Boomwol om te gaan / te ver-
samen / en te spinnen. Hier van bereydense hare
Slaapnetten en andere dingen.

Dooztijds waren in America geen Oranje-Appelen
en Citroenen. Doch tsekerd de Portugeezen aan de
Grieken na de Zee toe meenigten van deese Zoo-
men daar geplant hebben / soo heeftmen daar nu
overbloeijg veel seer soete Oranje-Appelen / soo groot
als twee vupsten. De Wilden noemense Margou-
ia. De Citroenen sijn 'er desgelijks meer en grooter
als anderweegen.

't Ried / daarmen de Supker van maakt / wast
in dit Land ongemeen-wel. Doch vernitst wy
(Francoisen) , tot de bereyding noch volk noch an-
dere noodwendigheden hadden / gelijk de Portugee-
zen hebben in de Plaatsen welcke bewoonen / soo
weyken wy 't Supker-ried in water / om 'er de
smaak upt te treken / gelijk hier boven gehoord is.
Enige zoogen 'er 't Marg / of Sap / met den
mond upt.

'k Sal hier pets verhalen / 't welk veellicht eenige
byzeldzaam sal booz koomen. Sontijds lieten
wy 't Supker-ried verrotten / en daar na in wa-
ter weyken. Peder is bekend / dat de Supker seer
soet is ; echter wierd dit water / tegens de Natuur
des Supkers / soo scherp-suur / dat wy 't in plaats
van Edik gebruikten.

In de Boschen wast ook Ried / soo dik als eens
Menschen been. Doch de Paco-aire sijn / gelijk
alreeds gesegt is / noch groen sijnde / soo wech /
datmense met een Deegen in eene slag kan doozhou-
wen. Maar als de Stengel doz is geworzen / be-
bindmense soo hard en bast / datse / geklooft en toe-
gerigt sijnde / soo scherp en sebtig sijn als eens Wond-
heeler's Lancet ; sulker wijs / datse / Wijlen daar
van bereyd hebbende / met eene schoot een wild
Dier ter neer homien vellen. Maar in Oost-Indien
wassen de Rieden noch veel grooter en sterker ; soo
datmense in plaats van een Schuytje gebruikte / om
de Menschen daar in over de Rivieren te voeren.
Ja / peder kan 40 Mudden koozn inladen.

Mafix wast ook in Brazil aan de Vagen / en geest
van sig een seer lieflijcke reuk. Veel meer andere wel-
riekende krupten en Bloemen sijn 'er / van welke
alle wy niet handelen konnen.

Of nu wel 't Landschap / waar in wy woonden /
onder de Streenboog-Sonne-keet-kring (Tropicus
Capricorni) legt / en gantsch niet byz is van verbaar-
lijke Wonderen / geweldige Plas-regenen / en on-

stijpmige Winden / soo sijn echter de Boomen / ver-
mits men hier noch Sneeuw / noch Dofst / noch Wa-
gel heeft / 't geheele jaar dooz soo groen / als by ons
(in Frankrijk) de Boschen in de May.

Wanneer wy by ons in December niet alleen de
kroftste dagen / maar ook sterke Dofst hebben / soo dat
de heegelen in den Baard en aan den Neus han-
gen / hebben de Wilden in America de langste dagen /
met sulken geweldige hitte / dat ik en mijne Med-
gesellen op Kersdag ons in de Rivieren moesten be-
geven / om ons te verkoelen. De geene / welke ken-
nis van de Spharen hebben / is bevoust / dat de dagen
onder de Tropicis, of Sonne-keet-kringen / noopt soo
kroft sijn / gelijk onder onse Climaten ; maar veel ge-
lijker in lengte. Ook hebben daar de Menschen een
veel gesonder luyt / als by ons. 'k Sal nu voort-
gaan tot de Gewassen en krupten / welke de beste
Druyten dragen / en wegens hare deugden d'edel-
ste sijn.

't Gewas / 't welk de Druyt Ananas geeft / is
in gestalte gelijkvozmig d'Iris, of de witte Hoogduy-
sche Schwertelwortel, (Gladiolus) ; heeft gekroonde
Bladeren / rondom geklooft / byna als d'Aloes, doch
noch gelijker de groote Distelen. Den Appel is soo
groot als een middelmatige Meloen ; geformteert
als een Pijnboom-noot. Als hy wast / hangd hy
niet afwaerts / maar staet regt om hoog.

Wanneer nu d'Ananas-Appel sijne rijphed be-
koomd / is hy Goudbertuyg / doch wat na 't blaauw
trekkende. De reuk is als die van de Framboisen.
Als wy in de Boschagien wandelden / konden wy
aan den reuk verneemen / waarse stonden. De smaak
is ongemeen soet. Ik agt deese Druyten van de be-
ste in gantsch America. Op sekeren tijd drukte ik ee-
ne der Ananas upt / en bequam 'er een Beeker vol
Sap van / soo goed / als de Malvasay by ons oopt
sijn mag.

Onder alle krupten / welke in America wassen / 't wech-
ig 't voornaamste dat / 't welk de Tuppin Imba den
nam van Petum geven. De Bladeren sijn die van
de Wal-wortelen (Consolida Major) gelijk. Dee-
se Wilden agten 't seer hoog / wegens sijne groote
deugden en krachten. Wanneerse 't ingesameld heb-
ben / hangense 't met Boffen in hare Luyten op / en
dzoogen 't. Dan neemense vier of vijf der Blade-
ren / windense in een ander groot Blad / 't welcke
aan 't een eynd in 't byer aansteken / en de rook in den
mond trekken / soo datse in 't lijf koomd. Schoon
deselbe dooz de Neusgaten ten deelen weer uytgaat /
ook upt de mond / soo werdense echter daar van vol-
en bekomen 'er soo veel kragt van / datse sig drie of
vier dagen sonder eeten konnen houden / wanneer-
se ten Doozlog trekken / of gebyke van Spijs heb-
ben. Benzo, in sijne Historie van de Nieuwe We-
reld verhaalt / dat de Wilden in Peru, te veld trek-
kende / een krupt in de mond dragen 't welcke Co-
ca noemen / waar mede zy een gantschen dag kon-
nen gaan / sonder honger of dofst te gevoelen.

Behalven dit diend het Petum de Wilden tot rep-
niging der Harssenen van alle boose vogtigheden ;
derhalven hangd elk van haar een Bundeltje deeser
krupts om den hals / om den reuk gedurig in sig
te trekken ; selfs alsse met hare vrienden spreken.
Doch dien reuk / gelijk alreeds gesegt is / damp-
t weer upt dooz de Neus / en de gaten in hare Lippen /
gelijk als dooz een Trechter. Deesen rook is niet
sterk / noch qualijk-riekend. Derhalven den Fran-
schen Dertaler van Benzo sig seer heeft bedrogen /
meenende dat dit krupt eben 't selve is / 't welk de
Mexicanen den Naam van Tabaco geven / of in 't
Eylant Cuba werd gegeeten Cozobba ; diens reuk
seer sterk en ovaangenaam is / soo dat Benzo een
duyvelsche stank daar van maakt. Nopt heb ik der
Wilden Wijden dit krupt sien gebruikten ; waar
van d'oozsaak my onbewust is. Maar upt ege-
ner ervarenheid kan ik getuygen / dat deesen damp
den honger kragtig wederstaet.

Necotiana, of Regina Herba ('t Koninginne-
krupt) werd van veele der onse Petum genoemd /
doch is niet 't selve. Wepde deese krupten sijn mal-
hander noch in gestalte / noch in deugden gelijk. Se-
ker Fransch Autheur schrijft / dat 't Gewas Neco-

Johannes LERIUS. D 2 tiana

Als wy de
kroftste
dagen en
grootste
koude heb-
ben, heb-
ben de Bra-
zilianen de
langste da-
gen, en
grootste
hitte.

Beschrij-
ving van
d'Ananas,
de beste
vruyt in
America.

Seer hoog
geprezien.

't wech-
Indiaansch
Petum; soo
veel als
onze Tabak,
gelijk som-
mige mee-
nen.

Sonderlin-
ge nuttig-
heden

van 't ge-
bruik deses
Kruyds.

verschild
van den
Tabak.

is 't regte
Perum niet.

De Wortel,
of knol,
Hetich.

Byzonder-
heden van
dezelve.

Seldfame
voort-
teeling.

Manobi,
een vrugt
die onder
d'aarde
wast.

Braziliaan-
sche Peper.

boven ma-
ten scharp.

Hoe van de
Wilden
gebruikt.

Magtig
grootte
Boonen

Meloenen.

tiana den Naam heeft bekomen van eenen Necot, die 't aldereerst uit Portugal in Frankrijk bragt. De Portugeezen hadden 't uit Florida derwaarts geboerd; welk Gewest 1000 Fransche mijlen van America legt. 'k heb blyt aangewend / om in alle Lusthoben der groote Heeren na te speuren / of ik 'er 't regte Perum sou mogen vinden / doch nergens 't selve gesien / of wel de gemelde Heeren sig seer hoog daar van beroemden. Gelijck ook Thevet hoog opgeeft / dat hy d' aldereerste 't Perum in Frankrijk heeft gebragt / 't welk hi hem noyt sal toefaan: ook sou 't hy ons / in onse koude Landen gezaapt sijde / seer beswaerlijc willen ophooren.

De Wilden hebben noch andere Wortelen / behalven de Maniot en Aypi (maat van hier boven gesproken is / dat haar Wijven daar Meel van maaken) / welke y Hetich noemen / en in Brazil soo gemeen sijn / als in Savoyen de witte Kipen. De daar om sijnde Knollen sijn twee vupsten dik / en anderhalve voet lang / eenige minder / andere meerder. Alsmen deese Wortelen / of Knollen / uit d'aarde trekt / schijnt d' een te sijn als d' andere; maar alsmen gekookt heeft / bespeurden 't onderscheyd. Want sommige worden Waaibeweg / andere Goudgeel; een gedeelte blijft wit. 'k Dertrouw derhalven / dat het verscheptene zoorten sijn. Ondertusschen kan ik getuigen / dat deese Wortelen / onder d' asch gebraden / soo goed van smaak worden behouden / als de beste gebradene Heeren op ons. De bladeren bryden sich over d'aarde uit / en kruppen voort gelijk die van de Bronic. De gestalte is als die van de Concommeren. Deese Wortelen dragen geen Zaad. De Wijven der Wilden sijndense in kleine stukken / en zaapense soo in 't wild daar hemen; diegelijck noyt in den Welschouw gehoord is. Deese Stukken in d'aarde gewoopen sijnde / bryngen kortz daar na weder een nieuwe groote knol voort. 't Is de gemeenste spijz in deese Landen.

Sp hebben een slag van Oost / genoemd Manobi. Deese wassen onder d'aarde / gelijk hy ons d' Hard-appelen. Sijn met dunne beselen aan malhanden gehegt; soo groot als de Kern in een Hazelnoot; ook van sulc een smaak. Hebben geen dikkere bast / dan die / die om d' Erwteten sijn. 'k heb 'er dikmaal van gegeten; weet echter niet / ofse ook bladeren en Zaad voortbryngen.

In Brazil heeftmen veel Indiaansche Peper, niet lang / maar gehoort; soo dat ik in den eersten druk mijns Werks hier ontrent een misflag heb begaan / stellende datse laangagtig is. De smaak is seer scharp. De bladeren sijn als die van onse Nagtschade; doch wat groter. De Stengel is een El hoog. Heeft witagtige Bloesemen. De vrugt is in de lengte als kleine Dooptjens; eerst voort komende groen / maar rijp sijnde / geestse een swartagtige glantsch van sig. Is soo glad-blinckend / datmen sig daar in spiegelen kan / en schitterd als Coral. 't Zaad is soo scharp / insonderheid 'er 't gedroogd is / dat / wanneer iemand 't selve met de hand aanroerd / en dan deselve hand sijnen mond / of eenig deel van de lippen sijn Ligchaams raakt / straks bladeren oploopen; gelijk d'ervarenheyt my selfs geleerd heeft. Dit is d'oorzaak / dat onse Knooplieden 't selve alleen gebruiken om mee te verwen. De Wilden wijven deese Peper met Sout / 't welk seer wel toeten te bereyden van water / 't welk in een goetse daer toe behouden werd. Dit Sout noemense Jonquet, en gebruiken 't tot hare Spijzen; doch doen niet gelijk als wy / die onse beet in 't Sout stecken / eer wyse na den mond senden / maar zy stecken de Spijz eerst in den mond / en dan neemense haar Jonquet met de vingeren / 't selve ook in den mond doende.

In dit Land wast een slag van Boonen / soo groot als een dypm. De Wilde noemense Commenda-ouafou. Ook hebbense witte en aschverwige Erwteten / genoemd Commenda-niri. Doozt sijn 'er Meloenen, van haar genoemd Maurongaus, van een seer lieflijke smaak. Meerigerleyp andere Boonen en Gewassen sijn 'er in America, van welke ik hier niet kan handelen / om niet al te lang te sijn.

't Geen ik geseg heb van de vierboetige Dieren / Vogelien / en Wiltchen in West-Indien, dat geene der selve d' onse in Europa in alles gelijck sijn / 't selve seg ik van de Boonen / en Gewassen / vooz soo veel ik heb konnen afnemen in de Woschen en op de Welten / daar ik dikmaal heb gaan wandelen / om 'er agt op te slaan; behalven alleen drieleyp Gewassen. Daarne-kruyd (Filix), Porcellain-kruyd (Portulaca), en Basilicum (Ocymum), welke groeyen aan eenige Plaatsen deeser Lands.

Soo dikmaal ik gebede aan 't Landschap Brazil, Aanmerking. soo dikmaal hoorde my ook in gedachten de daar sijnde gefonde luyt / de beestheyt van allerleyp soorten der Gebieten / de meenigerleyp schoone Vogelien; de treffelijke Dingen / en dan roep ik met David uit / Hoe groot sijn uwe Werken, o Heere! Gy hebtse Palm cit. alle met wijsheyt gemaakt. 't Aardrijk is vol van uwe Goederen.

'k Sou derhalven deese volkeren vooz seer gelukkig houden / indische maar den waaragtigen Schep per henden / en sijne Weldden erkienden. Doch in 't vervolgen sal d'ijken / hoe verre zy daar van verzeend sijn.

XIV. HOOFDSTUK.

Oorzaak der Oorlogen onder d' Americanen. Onverfoenlijkheyt der Wilden tegens hare vyanden. Der Braziliaanen Regeerings-vorm. Hare Wapenen. Sijn goede Boogschutters. Hare verbaaftheid over 't Geschut der Francoisen. Krijgs-gewoonten. Pijlen van Menschenbeenderen. Schuytjens. Manier van Vegten. Toerusting.

Of wel onse Tuppin Imbe en Tuppin Ikin eenen Vriendschap onder de Wilden. Altijd-burenden Oozlogh voeren tegens al de Naburige Naticen der andere Wilden, na de gewoonte aller volkeren in deese Nieuwe Weereld (welke begind aan de Zuyd-Zee, geleegen onder den 50 Graad des Poli Antardici, en sig uytstrekende tot over den 60 Graad aan deese zijde des selven Pools, een wijde van 2000 Fransche mijlen / (want soo breed is America), soo sijn doch haar argste vyanden de Natic Markayas, welke naast by haar woon; en dan de Portugeezen, van de Wilden geheeten Peros, Bondgenooten van de Markayas: gelijk dan ook niet alleen de Tuppin Imbe, maar ook de Francoisen der Markayas doodlijcke vyanden sijn.

De Wilden Oozloggen tegens malhanden niet om haar Land te vergrooten / 't welk seer hebben dan haar noodig is; ook niet om dooz Buptina-king geld en goederen te bekomen / maar enkelij om te wreken de dood harer Ouderen en Vrienden / al vooz lang van hare vyanden gevangen bekomen / doodgeslagen en gegeten. Dit heeft sulc een verbittering in haar verwekt / datse soo haastse eenen harer vyanden gevangen bekomen / hem even 't selve doen.

Oederd zy d' een den anderen de vrede hebben opgeseg / is den haat soodanig by haar ingeworteld / dat 'er noyt verfoening sal getroffen werden. Al hare gedachten sijn / sig aan hare vyanden te wreken / en om daar toe middelen uit te vinden. Hebben ook niet anders van hare Tegenpartijen te verwagten. Sp houden 't vooz schande / datse / in harer vyanden geweld geraakt sijnde / levendig deselve ontkomen souden.

Wanneer de Tuppin Imbe ten Oozlog willen trekken / houdense / vooz soo veel ik gesien heb / de volgende gewoonte. Sp hebben wel geene Koningen of Doozen onder haar / maar sijn malhanden in waardigheyt even gelijck. Echter heeft de Natut haar ingeplant / datse d'oudste onder haar in Eere houden / wijs de meeste ervarenheyt by deselve is te vinden; gelijk voozrijds de Lacedemoniers dien regel seer vlijtig onderhielden. Derhalven werden in al hare Doozen / of Wiltchen / d'oudste behoortlijc gerespecteert / en gehoorzaamd. Wanneer deese gelegenheyt hebben / gaanse onder de hare op en neer wandelen / of leggen sig in hare Slaap-netten / en vermanen dan d' andere met de volgende woorden / waar in men der Wilden welsprekenheyt kan vernemen; en waar by ook aan te merken staat / datse

darfe hare woorden agter malhanden / als in eenen adem voortbrengen / meest al t'samen vzaags-wijse.

Stalje van de Welfprekenheid der oude Wilden.

"Sijn onse Doorbadere ons een voorbeeld geveest / om gedurig t'huys op de vupge zijde te leggen; 3p/ die niet alleen tegens hare vbanden soo veel Dozlogen geboerd / maar ook deselve dooz dapperheid overwonnen / geslagt / en gegeten hebben? Souden wy gedoogen / dat onse Natic, die voortjds alle andere tot soodanig een schrik was / darfe ons niet konden aanschouwen / nu gantsch te niet en tot schande wierd / ons allen ten nader? Sou t'onser traaghepd schuld sijn / dat de Markayas, en de Peros engaija (dat is / Portugeesche Booswigten) ons eerst souden aantasten / en overbellen?

Tot aanfering der andere.

om hare Vooroudere te wreken.

Als hy sijn Gesprek tot dus verr' toe heeft voortvoerd / soo staat hy met de handen op sijne Schouderen / en Mars-billen; roepend overcluyd; Erima, Erima Tuppin Imba, Canoni ouassou Tan, Tan. Soo veel als: Dat sy verre, dat sy verre, o mijn lieve Landsgenooten en jonge Helden. Dus moeten wy t'niet aansien. Veel meer willen wy ons tot den Krijg en Strijd toerusten / en ons of aan de dood opofferen / of onse Woorpouderen dooz dapperheid wreken.

D'Oratie dierd dikmaals ses wyren lang.

Dooz deese Oratie der oudste vatten d'andere moed; vermanen haar selven tot kloekmoedigheid; spreken in alle Dozpen malhanden een hert in t'lijf; bestemmen / soo hoort als mogelijk is / een tijd / en komen ter betaender plaats by een. Sulke een Oratie (waar van wy den hoften Inhoud alleen verhaald hebben) / duurd dikmaals ses wyren lang; d'andere hooren soo vlijtig toe / dat niemand een enig woord onder deselve voortbrengd.

D'andere seer daar door aange-moedigd.

Hare voornaamste Geweeren sijn Tapaces, dat is / Kolben / of ook Zwaarden / gemaakt van rood of swart hout. Sijn gemeenlijk vijf of ses boeten lang; booz aan rond / of gebogind als een Ep; een voet breed; in t'midden een dupm dik / aan den rand gebogelijk gescharpt. Sp neemen'er t'alderwaarsde hout toe; en wepnig seple'er aan / darfe niet soo scherp sijn / als de wel-geslepenste Wijn. k Vertrouw / indien eenen Tuppin Imba niet sulke een Geweer in grimmigheid op een paar onser Krijgshnegten aanquam / dat hy haar genoeg te doen sou maken.

Der Tuppin Imba Geweeren.

Tapaces.

Orpats, of Boogen.

Orpats sijn hare Boogen / van t'selve hout toegert. Deese sijn veel langer en dikker dan d'onse. Onser geene sou deselve konnen spannen of buigen / ten ware hy sijn uiterste kragt daar aan te koff sepd; waar tegens by haar Jongens van thien jaren deese Boogen gemaklijk spannen konnen / en ook gebuyken. De Persen makense van t'krupd Tocon; t'welk / alhoewel seer subtyl, echter soo taap en sterk is / dat een Waard een deeser Persen niet in stukken sou konnen trekken.

't Krupd Tocon boormetren tazy en sterk.

Hare Pijlen.

Hare Pijlen sijn een El lang. Werden van dyle stukken t'saam geboegd in de lengte. t'Middenste is van Ried; t'onderste en bovenste van swart hout. Deese stukken werden soo bequaamlijst t'saam gebonden met Boombasten / datmense niet sterker aan een sou konnen voegen. Sp maken'er twee groote Oederen aan / peder een voet lang; welkese met een Cottoene draad daar aan binden / vermitsse geen Lijn hebben. Aan de Puntten voegense scherp beenderen / somtijds ook wel een stuk hau doot Ried / hebbende de lengte van een dwars-hand en wel gepolijst. Sp neemen'er ook wel toe t'wonderste des Staats van de Wisch Raia, seer giftig / gelijk hier boven is verhaald. Maar t'seder de Françoisen en Portugeezen sig in dit Land neerlieten / hebbense der selver wijse aangenomen / en maken booz aan hare Pijlen spitsen van Iser / of ten minsten seer scherp pzeze Nagelen.

Sijn seer gefinde en gevele booz-schietens.

Wy hebben gehoord / darfe met hare houtse Zwaarden seer wel weten om te gaan. Wat de Boogen belangd / Ik ben verkeerdt / dat al de geene / welke by de Wilden sijn geweest / my getuygenis sullen geven / datse met hare bloote armen seer geswind en gewis konnen schieten. Ja / want neerfe de Pijlen in de hand hebben / waar in 3p den Boog houden / veel eer twaalf der selver souden

lossen / als een Engelschman sef. Ik noem insonderheid d'Engelsche, wijlmen deese Natic agt vooz de best-afgerigtste met den Boog.

Hare Schilden sijn gemaakt van de Hupd des Hare Schilders Tapiroussou, waar van wy alreeds hier bozen gehandelt hebben. Deselve sijn breed / plat / rond / gelijk t'Wel van een Crommel. Inden Dozlog gebuykense die niet / gelijk de Natic in Europa en anderweegen; maar alleen / om des vbande Pijlen daar op te vangen / en te doen afstijpten. Dit nu is de geheele Wapenrusting der Wilden; die haare Lijchamen nergens anders mee bewaren. Ja / indiese / ten Gevegt gaande / Sijn anders maar alleen een Hemd aan hadden / 3p souden t'gantsch van haar werpen; uyt vrees / dat het haar hinderlijk sijn sou / en 3p sig daar in verwaaren mogten. Eventwel versumpense niet / sig met haar Pluincieraden op te pronken.

Hoeve die gebruyken.

Alsse somtijds pzeze Zwaarden van ons bequaamen (gelijk ik'er dan een vereerde aan een Mous-sacat), wierpense de Scheede terstond weg. Desge-lijks doense met die der Messen / wijsse seer vermaakt sijn met die te sien blinken. De Zwaarden houdense dienstfiger te sijn / om daar meede Taliken van de Boomen te houten / als te begten. En sekerlijk / met haar Geweer konnense veel beter omgaan / als met t'onse.

De Wilden willen met geen yfere swaarden vegten.

Wy hadden eenige Stukken Geschut met ons gebragt / welke wepnig waardig waren. Deselve schooten dyle en dyle der Wilden eens af. Den eenen selde en hield het Stuk daar heenen / dertwaarts de schoot sou gaan. Den andere miste / of t'ook regt gepast was; en de derde brandde los. Indien wy niet gestootene koolen onder t'Bushrind hadden gedaen / soo souden gewislijk de Stukken in stukken hebben gesprongen / en groote schade sou'er dooz veroorzaakt sijn getworden; want 3p buldden deselve tot boven toe vol.

Schieten' Grot Geschut selfs af; en hoe-danig dit toeging.

Deese eerst t' Gebart en geluyd van t'groot en lileyn Geschut hoorde / warense daar over seer verbaasd; insonderheid alsse sagen / dat eenige der onse een Vogel van de Boomen ter neer schooten / of een wild Dier met een kogel dood ter aarden dedden vallen / daarse doch de kogel niet sagen; maar naderhand / getwaar werdende hoe t'toeging / pastens'er niet meer op. Sepden ook / 3p wouden met hare Pijlen eer ses Dieren vellen / eer een der onse sijn Musquet kon lossen. Wil yemand seggen / dat een Musquet-kogel dieper doordringd als een Pijl; k sal antwoorden / dat geen pzeze Wapensch of Bozswapen d'uytgeschootene Pijl eens Wilden kan weerstaan; en veel beter doorgaat / als een kogel.

Waren in t'eerst daar over verbaasd.

Alsse op de voorgeheenen gedagte wijs toegerust sijn / komen'er agt of thien dupseind t'samen. Deben ook by veel Wijden by hare / doch niet om te begten / maar om haar hare Wapenen en Provian-de na te dragen. t'Leeger vergaderd sijnde / soo makense d'oude onder haar tot Oversten. Hare Capitainen sijn de geene / die de meeste vbanden verfa-gen en gegeten hebben. Dit verrigt sijnde / trek-kense op. Ofse wel geen oeder houden / echter gaauwe / op reys sijnde / met hoopen; de strijdbaarste voor aan. Men moet sig verwonderen / dat sulke een groote meenigte sig soo geswind en geschiktlyk tot den Strijd kan verbaardigen / soo haast de leus gegeven is / daarse noch Atmeesters noch andere Aanboorders onder haar hebben / als alleenlijk eenige / welke blafen op een Hoozn van anderhalve El lengte / en soo dik als een onser Spiessen; onder soo wijd als een blakke hand / ontrent gefonnereert als een der Trompetten die by ons in gebruyk sijn. Op deese Hooznen blafense wanteerse van Hupz trekken / of alsse van d'ene plaats na d'ander opbreken. Eenige hebben ook Pluyten / gemaakt uyt de beenderen harer vbanden / van haar geslagt en gegeten. Op deselve fluytense den gantschen weg laangs / om hare Medgesellen moedig en lustig te maken tot den aanval harer vbanden / om deselve ook op t'reten.

Welke hare Oversten en Capitainen sijn.

Schoonse in t'optiek-ken geen ordre houden, soo loopense echter niet in t'wild daar hee-nen.

Fluyten uyt Menchen-beenderen.

Alsse te water tegens hare vbanden aangaan / houdense sig dicht aan den Oever / sonder sig op de D 3 hoopte

hooge Zee te wagen. Sy baren nevens malkander in hare Schuyptjens / weder toegeseld upt den Vast van een geheel Boorn. Zijn soo groot / dat in elk 50 personen konnen sitten / of liever over eynd staan. Sy roepen gedurig voort aan beyde de zijden met een breede Riem / welcke in 't midden vatten.

hoedanig
geleed.

Deese Schuyptjens sijn ligtelijc voort te krijgen / vermitsse vlak sijn : doch op de volle Zee / of by een onstuipinge wind / sijne van geen nuttighejd. By een stille Zee / wanneer tegegens hare vanden aan willen / stietmen dikmaals een Vloot van 60 sulke Schuyptjens / soo snel daar henen schietende / datmen in der pl ijt 't gesigt quyt is.

Oorlogs-
list der
Wilden.

Dus toegerust sijnde / vallense dikmaals in harer vanden Land / een weg van 25 Fransche mijlen verr. Hare Krijgs-list is / datse de sterfte en strijdbaarste een dagtey of twee voor den gantschen hoop heenen laten trekken. Deese begeven sig seer stil in der vanden Land ; legeren sig hier en gintsch in de Bosschen / en verbergen sig daar dikmaals 24 uren lang. Vallen dan onvoorziens op hare vanden aan. Alles warse bekomen konnen / Mannen / Vrouwen / of Kinderen / voerense met sich na haar Land / houwen in stukken / vanden / en een- tene. Dieg te lichter konne de gedachte hare vanden aantasten / wijl om d'elfder Doopen geen Muuren sijn (beslootene Steeden of Dieken heben se niet) : ook hebben hare Hutten / somtijds 80 of 100 vaden lang / geene Deuren ; maar in der selver plaats leggende voor d'Opening Palm- takken / of de Stronken van 't Krijp Pinde. Doch nu hebbense de gewoonte / datse eenige Doopen be- vestigen met Palmstelen / ses voeren lang. Ook bewarense den Ingang met steekelige Doornen / als Doetangelen. Als nu de vanden by nacht ha- re Doopen willen aanballen / volgens der selver ge- woonte / soo bejegenen haar d'Inwooners door een weg sonder gebaar. D'aanballers konnen 'er niet onbeschadigd van komen ; want ten minsten blij- ven 'er eenige op de plaats ; welke / hare voeten ge- wond sijnde / en daar door niet loopen konnende / agterhaald werden.

om hare
vyanden
te overval-
len.

of ook afte
weeten.

Als beiderzijds Heer-kragten in 't opene Veld komen / om malkander Slag te leveren / soo gaat dit ongelooftich vershytelyk toe. 'k Heb selfs sulc een Strijd gesien / en kan derhalven niet getuighejd daar van schrijven. Vier duysend onser Wilden trok- ken tegens de Markayas (ik / en noch een Franck- man, was 'er by ; niet sonder in groot gebaar te staan ; want indien onse Tuppin Imba de Heerlaag hadden bekomen / soo souden d'andere ons geslagt en ge- geeten hebben) / quamen aan den Geber by een / en sloegen d'een op d'ander als rasende.

Veldslag
der Tuppin
Imba te-
gens de
Markayas.

Soo haast de Tuppin Imba hare vanden gewaar wierden / begondense sulc wijs te schreeuwen en te huylen / datmen 't niet sou hebben konnen hooren donderen. Digt by hare Tegenparthij gekomen sijnde / wierd 't geraas noch grooter. Sy bliesen in hare Hoornen / speelden op hare Fluiten ; drepg- den d'andere / weesen op de Doodsbeenderen en Landen der Dooden / van welke eenige een Snoer van meer dan twee Ellen lang aan den hals hadden hangen. Kortlijc / zy stelden sig soo seer grouwlijc aan / datmen sig daar over moest ontfetten.

Grouwlijc
gebaar, tot
een Voor-
bereyding.

Doe 't tot den Strijd quam / wierd het noch ar- ger. Want zy schooten de Wijlen met sulc een mee- nigte op malkander / datse daar heenen vloogen als een dikke hoop Muggen. Deese / die 'er van ge- wond waren / trokense met een onberbaasde kloek- moedighejd weer upt hare Lichamen ; beetten daar in als dulle Honden / en setteden 't Gevegt gedurig voort. Want deese Natie is soo strijdbaar / datse niet ariaten soo lang zy eenig lid noch betwee- gen konnen. Noyt heeftmen gesien / datse gingen loopen. Onder d'Inwendige Fransche Oorlogen had een Krijgs-Overste twee der selve onder sijn Krijgsvolk / die sig foodanig droegen / dat hy haar boden maten waard hield.

Wat sig in
deelen

De Wijlen verschooten sijnde / begonden de Tup- pin Imba met hare Strijd-kolben soo hevig op hare vanden te slaan / dat al de geene/welcke raakten/ter neer vielen als een Os / die de Wyl voor de kop

seer vrees-
lijken
Strijd.

krijgd. 'k Had doemaals wel gewenscht / een Paard te hebben / om dit gebaar te moogen ontkomen. In- dien inp iemand vzaagd / wat ik en den anderen Franckman onder deese Wilden te doen hadden ? 'k Sal antwoorden / dat wy upt nieuwighejd met gegaan waren ; ons ook niet vermectelijc in perijkel wilden werpen / maar wat van verre 't spel toekeeken.

't Was lustig te sien / hoedanig deese Wilden van onsen
Auteur
selfs by-
gevoord,
pijten en dansten : hoe geswind zy sig in een kring wisten om te draapen / terwijl de Wijlen als een Volk daar heenen vloogen ; om welke Pluimen waren / van geel / groene / roosroode / blauwe en andere verwen ; welke in de Son een cietlijken glantsch van sig gaven ; gelijk ook haar Armban- den / en ander Deder-cieraad om hare Lichamen.

Die upren lang duurde deese Slag. Beiderzijds bleven 'er veel dood ; noch meer waren 'er gewond / doch eyndlijc behielden de Tuppin Imba d'overhand. Ontrent 30 harer vanden / soo Mannen als Vrouwen / bragtense gebanklijc na hare Hutten. Deese hadden se / na gepindgen Strijd / in 't midden van haren hoop geordonneert ; niet sterke Tontwen gebonden. Dus begavense sig na den Zeeboersin De Tuppin
Imba be-
ven Over-
winners.
Ganabara, ontrent 12 Fransche mijlen van de plaats des Gevegts. Deese quamen van alle kanten ons te gemoet dansende / huppelende / en jupgehende van blijdschap ; te gelijc ons geluk wenshende met onse Zege.

Tegens over ons Epland gekomen sijnde / tra- Bregen
den ik en mijn Medgesel in een Schuyptje / en voe- hare Ge-
ren weer na ons Slot. De Wilden bleven op 't vangen na
Land / en weder van haar ging na sijn Doop. We- huys :
nige dagen daar na quamen eenige der hare / welke van welke
de Gevangene ten buyt waren geworden / na onse de Fransche
Besting ; en wy lieten haar aanspreken / datse een deel eenige
harer bekomen vanden aan Villagagno souden ver- kogten.
hoopen. Hier door wierd 't grootste deel der selve upt de wraak en haken der Wilden geredet ; alhoe- wel niet met d'elfder wil / wijsse die liever geslagt en gegeten souden hebben.

Ik hagt een Vrouw / en een kinetjie van nauw- Lertus kgt
lyks twee jaren ; gaf 'er voor ontrent de waarde een Vrouw,
van drie Fransche guldens aan Waren. Die haar en haren
aan my verkogt / beklaagde sig daar over deser Soon.
wijs : 'k Weet niet ; wat 'er voortaan van werden sal. Tiederd den Paycolas (dus noemense Villagagno) hier geweest is, hebben wy nauwelijcs de helft onser Ge- vangene gegeten.

Geerne had ik 't Jongstken willen behouden ; doch wat sig hier
Villagagno gaf my 't geen ik 'er voor gegeven had op toe-
wer / en nam beyde de Moeder en Soon tot sig. droeg.
Eens zepde ik tot de gemelde Moeder / dat ik / als ik over Zee weer na hups ging / harer Soon met my wou nemen. Doch zy gaf my tot antwoord : Lieber wouf / dat hy van de Tuppin Imba opge- geeten wierd / dan dat hy na soo verr' afgeleegene Landen sou gaan. Sy hoopte / dat hy / onder Antwoord
eener Wil-
de Vrouw,
werdende / weer in sijn Land komen / en sijn Derwanten dood wreken sou. Evenwel sijn doe wy vertrekken wilden / thien Kinderen van de 40 of 50 Wilden, welke wy gebruyten tot den bouw van 't Slot Colligny, uptgekipt / en Konink Hen- rik de II. van Frankrijk toegebragt geworden.

XV. HOORDSTUK.

Hoe de gevangene Wilden van hare vyanden werden ge- handeld. Versameling by 't slagten der Gevangene. Wonderlijke kloekmoedighejd der geene, die gedood sullen werden. Voorbeeld daar van. Haar vleesch ge- braden, en gegeten. Grouwlijc bedrijf met twee jon- ge Kinderen. Godlooshejd der Normandysche Tolken. Andere Aanmerklijkheden.

Soo haast de Gevangene binnen de Palen Hoe de Ge-
Shaars Lands gebragt hebben / geveuse haar de vangene
beste spysen teeten : voegen de Mannen ook van haar
Woutos personen toe / doch de gevangene Wijlen werden
geen Mannen. Selfs geveuse haar eygene Doch- gehandelt.
teren of Susteren aan de Mannen / om haar op 't beste te dienen / en ten wille te sijn. Eyndlijc / alsse wel gested / en dus bequaam ter slagting sijn / soo gaanse deese wijs met haar te werch.

en welge-
meiter
werden.

Als de Naburige Dleken maakten den tyd des doodens bekend. Daar komen Maanen / Vrouwen en kinderen van alle kanten op een ter plaats daar den gevangenen sal om 't leven gebagt werden. Men selven moogen brengen door niet dinken. Midden onder haar is ook den gevangenen / dien wel bekend is / wat hem te gebeuren staat. Hy is lustig opgeschikt met Veder-ceraden. Loond sig niet darsen / dinken en lagchen veel vroolijker als iemand der andere Gasten; niet in 't minste de dood vreesende.

Verlam-
ling by de
Slagting.

Als hy nu seg of seken upren lang sig deeser wijs vrelustig heeft / treden twee of drie der sterkste op den hoop tot hem met een Koord van Cotton, of van de Gasten des Booms Yuire, den Lindenboom byna gelijk sijnde. Deese vatten hem in 't midden / en binden hem. Hy streest'er gantschlyk niet tegen / onaangeten hejde sijn armen los en byp sijn. Doeren hem dus gantsch en herwaarts door 't Woop / als in Triumph. Als hy ons de Wisdadige ter dood gaan / latense 't hoofd hangen / en sijn gantsch ontroerd. Maar by deesen is niets hier van te merken. Men siet een wonderbare kloekmoedigheid in hem. Hy verhaald al de dappere Vaden / welke van hem bedreeven sijn / met een groote vroolijheid / seggende tot de geene / die hem gebonden daar heenen leyden: Ik / ja ik / die den alderstrijdbaarsen Held ben / heb vooz deese uwe Bloedvrienden ook aldus gebonden. Beroemd sig vooz hoe langer hoe meerder van groote dingen. Kreed sig nu hier dan daar / seggende tot deesen: Wmen Vader heb ik selfs gegeten. Tot eenen anderen: Wmen Broeder heb ik geslagt / en in den Kook gedroogd. Soo vele Mannen / Vrouwen en kinderen heb ik upt u / op Tuppin Imbe, in den Oorlog gevangen / dat ikse niet alle in mijne geheugenis kan brengen. Weet ook / dat mijne Lands-genooten de Markayas, soo veel alsse uwer sullen konnen bekomen / op deselve wijze sullen slagten / en alsoo mijnen dood aan u weeten.

Sonderling-
heden, on-
trent de
Groo-
moed-
dighyd,

en doods-
veragting
des geenen,
die geslagt
sal worden.

Hooge be-
roeringen
der selven.

Als nu elk hem genoeg heeft bekeken / gaan de twee / welke hem gebonden leyden / peder drie Cleen verre van hem staan / doch trekken 't Couto soo sijn toe alsse konnen. Dus kan de Gevangene noch voozwaarts noch agterwaarts komen. Daar na brengen den Stemen / of eenige Scherven van aarde Potten by hem. Die hem dus gebonden houden / hebben Schilden van de Wipd des Diers Tapiroussou, waar meede zy sig beschermen / en den Gebonden aldus aanspreken: Wreek nu uwerdood aan ons / eer gy sterft. Fluk grijpt hy Stemen op / en werptse met alle geweld onder d'Omstanders / die veelligt wel vier duysend in getal sijn / om alles t'aanschouwen. Aigtlyk hanmen denken / dat'er al veele van deese beschadigd werden. Ik heb gesten / dat sekerere Vrouw sulke een Steen op haar been kzeeg / 't welk ik meende ge-
hoooken te sijn.

Als hy nu al de Steenen heeft upgeworpen / soo kooind de geene / die hem sal dooden / doch sig dien gantschen dag noch niet had laten sien. Hy heeft in sijne hand 't Wout / daar de Doodslag mee geschieden sal. 't Selve is met schoone Bluppen verciert; en hy selfs met Vederwerk treflyk opgesnuht. Dus kooind hy by den Gebangenen / en spreek hem deeser wijs aan: Sijt gy niet een Markayas, welke onse argste vyanden sijn? Hebt gy ook niet selfs veele onser vrienden geslagt en gegeten? De Gebondene antwoordt hem / sijnde nog veel vroolijker dan hy te vooren was: Ja sekerlyk, ik ben dien alderdappersten Held; en heb ontelbaar veel der uwe gedood en gegeten. Om nu sijne vyanden dies te meer te hoonen en te veragten / soo neend hy sijn hoofd in bejde de handen / en segt: O hoe dapper heb ik my gedragen! hoe heb ik u en d'uwe in den Oorlog uygedaagd; soo veel der selve gevangen genomen, soo veel gegeten, dat ikse byna alle niet kan tellen; met meer andere diergelyke roem-woorden.

Doch die hem sal dooden / geeft hier op tot ant-
woord: Daarom wil ik u ook doodslaan, op den eyndlyk

Hoedanige
solennitei-
ten hier
ontrent ge-
houden
werden.

Redevot-
ring tus-
schen den
geenen die
dood ge-
slagen sal
worden,

en die den
doodslag
doen sal,

Rooster

Rooster braden, en eeten. Waar op den anderen laat hooren: Wat dan meer? 'k heb noch veel vrienden, die mijnen dood niet ongewrooken sullen laten. Doorfaakt / waarom zy soo grootmoedig en getroost zijn om de dood uit te staan (dienje anders seer vreesen) is / om datse meenen / op deese wijs sterfende / salig te sullen zijn: want zy geloven d'onsterfelijkheid der Zielen / gelijk wy hier na bree-der sullen voorstellen.

den dood-
lijken slag
volgd.

Als nu noch meer diergelijke Gespreken hebben gehouden / soo neemend hy / die hem doodslaan sal / 't hout / Iwera Pemme van haar genoemd; verheft het met beide de handen om hoog / en staat met alle magt 't hooftste breede deel den Gevangenen op 't hooft / sulkerwijs / dat niet nodig is / hem noch een andere slag toe te brengen. Hier van daan is 't Spreekwoord gekomen / 't welk ook onse Françoisen al in gewoonte hebben: 'k Wil u den kop verpletteren; in plaats dat de Soldaten gewoon zijn te seggen: 'k Sal u den Deegen door 't Lijf slooten.

Des ge-
doodden
hem toege-
voegd Wijs
eer alder-
eerst van
sijn vleesch.

Als nu den Gevangenen dus om 't leven gebracht is / soo staat het hem toegevoegd Wijs ('t welk hem in sijne gevangenis ten wille en dienst is geweest) by 't Lijf; en schijnd te weenen; doch 't sijn Crocodils-tranen; van welk Dier men schrijft / dat het de Lichamen der geene / die 't gedood heeft / beweend / eer 't deselve verslind. Want zy / sig een wepnig tijds droevig aangeseld hebbende / is d'eerste / die van haars soo genoemden Mans vleesch eet; ten ware iemand der andere haar te booren quam.

Wassching
van 't Lijf.

Verholgens maken d'oude Wijven sig ten snelsten by dit Aas; brengen heet water aan; wrijven en wasschen 't doode Licham soodanig / dat het soo wit is als een Jong Speendackentje / 't welk men aan 't Spit wil stecken. Deese oude Vrouwen sijn soo begeerig na dit Menschen-vleesch / datse gedurig staan by de jonge Gesellen / die den Gevangenen aan 't Louw houden / om haar voort te dijven tot de haastige volbrenging haars werks.

Hoe 't dan
verder toe-
gaat.

Dan komd ook den Heer des Gevangenen: neemend tot sig soo veel Medgezellen als hy begeerd / en deels den dooden ronp in stukken / met sulke een geswindheid / dat geenen Vleesch-houwer een Daken soo vaardig sou konnen doorhakken. De Jagers sijn gewoon / 't Ingewand eens gevelden Harts / of eens anderen Diers / hare Jagthonden voort te werpen: Maar deese Wilden bescrijken hare kinderen met der doode vanden bloed / om haar dus dies te wilder en bloeddorstiger te doen werden.

Messen nu
by de Wil-
den in ge-
bruik ge-
komen.

Elckder de Christenen in Brazil sijn gekomen / gebruykense Messen / soo om hare Gevangene / als om de wilde Dieren daar mee in stukken te snijden. Te vooren haddense tot dit werk genomen scherpe Steenen / gelijk d'oudste onder de hare my verhaalden.

Hare en
harer Wij-
ven onge-
looflijk-
grootte be-
geerte na
Menschen-
vleesch.

Spudlijk neemense van 't doode Licham 't eene stuk na 't ander; wassen 't / reynigen 't / en braden 't op haren Boucan, of Rooster. Terwijl 't vleesch dus gaar werd gemaakt / staan'er d'oude Wijven rondom / welker lust na deese kost onuit- sprekelijk groot is. 't Uptdruipende Der vangense op; en 't smaakt haar soo wel / datse de jonge Gesellen vermanen / sig toe te rusten; op te trekken / en noch meer vanden te vangen / om dikmaal soo een heerlijke Maaltijd te moogen genieten. Sp lekken de vingeren / daar noch wat Menschen-bet aankleeft; en roepen Ygnatou; soo veel als: 't Is seer goed.

Haren
Rooster,
om 't selve
te braden.

In 't voorige X. Hoofdstuk, by de Beschrijving van 't Dier Tapiroussou, heb ik vertoond de gestalte des Boucans; derhalven den Lezer daar breeder berigt van deesen Rooster kan vinden. Ondertusschen moet ik hier aanwijzen de dwaling eeniger Weereld-beschrijvers, welke onse Wilden hebben afgebeeld als offe 't Menschen-vleesch aan Braad-spitten gaar maaken / gelijkmen by ons 't Swijnen en ander vleesch doet. 't Is een enkel verdigtsel. Want in den tijd dat wy by haar waren / wistense noch gantschlijk niet van onse Braadens-wijs. 't Gebeurde dat ik / en eenen mijner Medgezellen / in seker Doorp eenen Indiaanschen Maan aan 't Spit sta-

Dwaling
eeniger
Weereld-
beschrij-
vers.

ken: doch de Wilden bespotteden ons en konden niet geloven / dat een stuk vleesch / 't welkenmen gedurig ondraand / sou konnen gaar werden.

Wanneerse nu eenen of meer sulker Gevangene en Geslagtede op de gedachte wijs braden (want dikmaal doodense 'er twee of drie op eenen dag) / soo gaat den gantschen hoop rondom den Boucan (Boucan); danssen / en sijn de stukken / welke gebraden werden / met een grinnig gesigt aan. Voorts rukt weder wat daar van af; niet alleen uit Eetens-lust (want bijsen twijfel is 't Menschen-vleesch seer smaakt) / maar noch immerse soo seer uit wraakgierigheid: behalven alleen d'oude Wijven / die op dit vleesch als rasende verlekheid sijn.

Ondertusschen knagen d'eene en d'ander alles tot op 't bloote been toe af: ten deelen ook / om de levendige hier door een schijnt aan te jagen; dan noch om haar wraakgierig gemoed dies te beter te vergenoegen. Dan den Heus af tot de Leeren toe laten- se niet 't alderminste over blyven / behalven alleen de Harssen.

De Hoofden der verslagene vanden bewaren de Tuppim Imbas in al hare Dorpen met de hooftstelt / gelijkenen by ons op de Kerkhoven doet. Als wy (Francoisen) dan by haar quamen / verteldense ons seer wijdoopig hare begane dappere Daden; te gelijk ons toonende deese hoopen van doodshoofden / als heerlijke Triumph-rekenen. Wat de Scheen-en andere groote Verrederen belangd / deselve behoudense seer blytig / om'er hare Pluften van te maken. De Landen slaanse uit de hoofden; rijgense aan een Snoet / en hangense dus om den hals. Die van 't Epland Zamban, doen met de Landen harer omgebragte vanden desgelijks / doch de Hoofden hegtense aan de Deur-posten haarer Kerken.

Die vergrind werd / sulke eenen Gevangenen dood te slaan / agt dit een groote Eere voort hem. Als nu deese Ridderlijke daad verrigt hebben / tredense af; snijden haar selven sneden in de borst / in d'armen / en in de dijgen; ook in de beenen / en andere oorden des Lichams; sneden deselve met een Salve / ons onbekend / en stroopen'er een swart Poeder in / 't welk nopt daar uit gaat. Hoe meer van deese sneden iemand heeft / hoe hy voort stuy- bater gehouden werd / als die soo veel vanden ver- slagen heeft.

Indien 't gebeurd / dat de Vrouwen / de Gevangene toegevoegd / van haar swanger sijn geworden / soo noemen de Wilden de kinderen / soo haastse ter weerd sijn gekomen (selden latense die wat groot werden) / en eetense; om datse sijn geteeld uit 't Zaad harer vanden. Niet anders soeken de Tuppim Imbas, als hare Tegenparthijven de Markayas tot de grond toe te verdelgen. Desgelijks sijn de Markayas gesind ontrent de Tuppim Imbas. 't Is haar een hertelijke vreugde / alsse bemerken / dat de tot haar komende Gasten / of Vreemdelingen / eben alsoo geneegen sijn. Als wy 't Menschen-vleesch 't welke ons voorstelden / van ons stieten / meendense / dat wy geen rechte vrienden van haar waren. Niemand der onse is daar toe verballen / dat hy pels daar van sou geproeft hebben. Ondertusschen is 't my een diep hertenleed / te moeten verhalen / dat eenige Normandysche Tolken / die tot in 't negende jaar onder de Wilden waren geweest / de gewoonte der selve aannamen; en niet alleen sig gedurig on- tustigt vermengden met hare Wijven; maar ook sig beroemden / met een grooter onmenselijkheid dan de Wilden selfs / datse veel der Markayas selfs ge- slaget en gegeeten hadden.

Op sekerere tijd trok ik na een Doorp in 't Groot Epland / waar in eenige Markayas woonden; doch onder 't Gebied der Tuppim Imbas, wilsse sig in een Oorlog aan haar hadden overgegeven. Twintig gantsche jaren haddense in goeden vrede onder haar gewoond. Maar nu maaken de Tuppim Imbas, tot een dinkerp by malkander sijnde / d'eene d'ander gaande / en beslooten gesamentlijk / al d'Inwo- ners deeses Dorps om hals te brengen.

Haast quamense tot de daad. Wy nact overbie- lens

Der Wilden
bedrijftou-
der't bra-
den van 't
vleesch.

Alles tot op
't been toe
afge-
knaagd.

Hoopen
van Hoof-
den der ge-
doodde.

De beende-
ren, waar
toe ge-
bruikt.

De Geran-
te slaan /
agt dit een
grootte Eere
voort hem.

Onver-
soenlijken
Haar tul-
schen de
Tuppim
Imbas, en
Markayas.

Eenige
Norman-
dysers eeten
mer de Wil-
den ook
Menschen-
vleesch.

Grootlike
daad der
Tuppim
Imbas.

Gepleegd
lens

lenſe haar / en vermoordden haar gelijkelijk. Als nu de Franſoifen in 't Slot ter midternagt 't jarmertlijck geſchreeuw deefter ellendige hoornden / (want 't kaaſtel lag niet boven de vijff Franſche mijlen van 't gemelde Doorp) / maaktenſe ſig gewapend derwaerts ; doch dit vreeslijck werk was alreeds verrijgt. Daarenboven ſtaken de Tuppin Imbas de hupſen in brand / om'er uyt te dijſſen de geene / die ſig noch daar binnen mogten verhooren houden.

Enige der onſe getupgden geſien te hebben / datſe niet alleen de volwaſſene in ſtukken hieutwen / maar ook de Suppelingen / noch aan harer Moederſ Boſten leggende / ſoo geheel op harer Boucan lepden / bleden en aten. Enige der Ouden hadden ſig in de Zee begeven / en ſwommen in de duſtiere nagt na ons Slot. De Wilden dit verneemende / moorden tegens ons / en klaagden / dat wy hare vanden hupſeſting gaven. Doch wy ſteiden haar met enlige Waren te veeiden ; en dus blevenſe Lijſepene van Villagagno.

Wenige dagen daar na ging ik met andere Franſoifen wandelen na een Doorp in 't Grootte Eyland / genoemd Pirai-jou. Wy wierden gewaar een ſchoon / lang Jongeling / doch geboepd in Wſer / door de Wilden van de Chriſtenen bekomen. Wy ſprak ons aan in 't Portugeeſch. Twee der onſe konden hem verſtaan. Wy verhaalde / dat hy in Portugal geſteet / ook een gedoopt Chriſten was / genoemd Antonius. Wenschte hertlijck / uyt der vanden handen te moogen geraken. Want of hy wel een Markayas gebooren was / ſoo had hy doch onder de Portugeezen verkerd / en den Wart der Wilden wat afgelegd.

Wy gehoord hebbende / dat hy een Chriſten was / erbarmden ons over hem / en hielden ons verpligt / hem te verloſſen / indien 't ons mogelijck ware. Een der onſe / een Simd van ſijn handwerk / en in de Spaanſche Taal erbaten / beloofde hem / dat hy hem 's anderen daags een Wyl ſou brenge / waar mee hy ſijne Wſer ſou konnen doorvijſen / en dus ontkomen na den Oever der Zee / daar wy hem met een Boot van daan ſouden halen.

Dit gaf hem goede moed / en hy bedankte ons hooplijck. Maar de Wilden, alhoewelſe onſe Geſpraken niet verſtonden / vatteden echter een argwaan op. Soo haafte weer in haar Doorp quamen / bragten zy ſommige der hare by een / en floegen den goeden Antonius dood. Doe wy 's anderen daags weer by dit Doorp quamen / onder ſchijn van Erwaren te ſorcken / de Wyl by ons hebbende / vraagden wy de Wilden na den Evangenien. Zy bragten ons in de naafte Hut ; en daar ſagen wy des Antonii bleefſch op den Boucan leggen. Toonden ons ſijn hoofd / en beſpotteden ons noch daar toe.

Onlangs daar na vingen onſe Wilden ook twee Portugeezen ; welkeſe onboozſens overvallen hadden in een Hut / ſtaande midden in een Woſch / gemaakt van Leem / niet verr' van 't Portugeeſche Slot Morpion. De gemelde Portugeezen berueerden ſig een geheelen dag lang Manhaſtig tegens de Wilden. Maar alſe geen Wijlen of andere Wapenen meer hadden / namenſe peder een Slagwaard in beide de handen ; vielen uyt onder de Wilden, en dooden'er vele. Deefe echter wilden niet een voet breedte wijken. Peder van haar wou liever 't leven verlaten / als ſonder Zege na hups keeren. Eyndelijck kreegſe de Portugeezen gebangen / en voerden deſelbe weg. Ik ſelfs heb van haren Supt kleeberen gekogt. Een der Tolken bequam van deefe Wilden een Silbere Schootel voor twee Wefſen. Deeleſe andere hupſraad haddenſe geroofd / doch wiſten niets van de waarde. Weet in haar Doorp gekomen ſinde / rukten zy de Portugeezen by den Waard / ten ſpot. Als nu deefe klepmoedig waren / beſchijmpenſe haar met deefe woorden : Wat is dit / dat gy u ſoo Wiſſch aanſteld / wegens de dood / daar gy doch ſoo Manlijck tegens ons hebt gebogten ? Eyndelijck ſlagteden zy haar na hare gewoonte / en maakten'er hare Maaltijd van. Veel andere Doorzbeelden van ſulk een onmenſchlijckhepd ga ik boorzp.

XVI. HOOFDSTUK.

De Tuppin Imbas weeten noch van den waren God, noch van d'Afgoden, noch van Tempelen, noch van Godsdienſt. Hebben geen onderſcheyd, noch Namen van dagen. Hoeſe den tijd reekenen. Haar' Oordeel, alſe onſen Autheur yets ſagen ſchrijven. Verwondering der Wilden, alſe van God hooren ſpreken. Geen volk op de Weereld ſoo ſeer ſonder Religie, als dit. Geloven echter d'onſterlijckhepd der Zien ; en watſe hier van gevoelen. De boofe Geest van haar Aygman genoemd. Hoe hy haar queld. Haare Propheten en Prieſters. 't Grootte Feſt der Wilden, en wonderlijke Plegtlijkheden. Geſtalte der Hutten, Dans, Dwale Bygeloven. Guychelaars. Veelerley andere Aanmerklijkheden. Van wien de Wilden in America afkoomſtig ſijn.

De Spreuk van den Heydenſchen Cicero, by elk Doorp een algemeenen en gewiſſen Regel gehou-den / namentlijck / dat'er geen Natie onder de Son is / hoe woest en onbandig deſelbe ook ſijn mogt / die 't niet daar voor houd / dat'er een God moet ſijn / ſchoonſe niet verſtaan / hoe den ſelven te kennen ſtaat / ſchijnd by onſe Tuppin Imbas een uytneeming te hebben. Want zy kennen niet alleen den waaragtigen God niet / maar hebben ook geen gemaakte Goden / 't zy in den Hemel of op der Aarden. Deſgelijcks geenen Godsdienſt / en dienvolgens geene Tempelen, of gemeene Vergaderplaatſen / om ten Gebede by een te komen.

Dus ſijne hier in afgeſonderd van alle andere Heydenen, welke altijd Afgoden hebben gehad / en noch by onſen tijd hebben ; ſelfs ook d'Americanen, welke woonen in de Provintie van Peru, eenreley Gewest met dat van de Tuppin Imbas, maar 1000000 Paſſen, of 300 Franſche (250 gemeene Duytſche) mijlen van haar afgeleggen : want deſelbe offeren de Son / en de Maan.

Daarenboven werten deefe Wilden niets van de Schepping der Weereld. De dagen ſijn by haar niet byſondere Namen niet onderſcheppen. Wene dag werd niet hepliger gehouden als d'ander. Zy reekenen den tijd noch by weken / noch by maanden / noch by jaren / maar by Manſchijnen. Zy kennen noch heplige noch Weereldſche Schijſten / noch Letteren / noch andere Teekenbeelden / om daar by pets aan te teekenen ter gedagtenis. Doe ik eerſt in dit Land quam / ſchreef ik eenige woorden en Spreuken op papier / om my dieſe te ligter tot hare Spraak te gewinnen ; en las dan 't geſchrevene terſtond haar booz. Dit hieldenſe booz Tober ; en d'eene zepde tot d'andere : 't Is geen wonder / dat deefe onſe Taal ſoo wel kan ſpreken / dat wy hem verſtaan konnen / ſchoon hy noch giſteren niets daar van wiſt / want dat blad heeft ſulk een kragt / dat het hem alles bekend kan maken.

Doe booz deefe d'Americanen in 't Eyland Hispaniola vernamen / dat de korts te vooren daar aangekomene Spaanjaarden ook hare Taal onder malhanden ſpraken / haddenſe eben ſulken waan als onſe Tuppin Imbas ; te weeten / datſe of een waarſeggenden geest in haar hadden / of dat de letteren ſpreken konden / en haar alles bekend maakten. Derſden derhalven niet quaads doen / uyt vreeg / dat het op ſulk een wijs de Dzeemdelingen ook openbaar mogt werden ; en wagteden ſig nauw van liegen / ſteelen / &c. D'Inwooners van Europa, Aſia en Africa konnen hare gedagten / gehepenen / en alles watſe willen / door ſomme letteren uytdukken ; die in America konnen 't alleen door platte woorden doen.

Soo dikmaal wy Franſoifen met de Tuppin Imbas in geſpryk traden / en gelegenhed boorzviel / om van God gewag te maken / zepden wy haar / dat wy geloofden aan eenen God / die de Schepper van Hemel en Aarde was ; die de geheele Weereld / met alles wat de ſelbe begreep / had geſchapen / en na ſijn welgeballen regeerde. Zy dit hoorende / ſagen malhanden aan / ſeggende Teli (een woord onder haar ſeer gemeen / wanneerſe ſig verwonderen) / en ſtonden boozts als verſtompd.

Johannes Lerijs. E Der=

217 d'Ja-
wonnets
een Dorp,

welke 20
jaren lang
vreedzaam
onder haar
geleef
hadden.

Ande Ge-
ral met een
geboorte
Markayas,
doch die
lang by de
Portugee-
zen geveest

en gedoopt
was,

hoe van de
Tuppin
Imbas om-
gebragt.

Twee Por-
tugeezen
van de Wil-
den gevan-
gen beko-
men, na
een hard
Gevege.

Van haar
beſpot,
geſlagen,
en geve-
est.

Cicero de
Leg. lib. 1.

De Tuppin
Imbas heb-
ben noch
van den wa-
ren God,

noch van
Afgoden,
noch van
Tempelen,
noch van
Godsdienſt,
noch van
bidden
eenige
kennis.

Hebben
geen onder-
ſcheyd
noch na-
men van
dagen.

't Schrijven
der Fran-
ſoifen van
haar voor
Tovery
gehouden.

Diergelijck
Voorbeeld
heeft men
ook van de
Wilden in
Hispaniola.

Als de Wil-
den van
God hooren
ſpreken,
ſtaande
als ver-
ſtompd van
verwonde-
ring.

Haaren
schrik voor
de Donder,
en haar wijs
gemaakt,
dat de
Donder
God is.

Hebben
geen meer
Religie als
de Beesten.

Geloven
echter der
Zielen
ontferlijk-
heyd.

Vermitsse seer verschrikken booz den Donder / van haar Toupan genoemd / soo wilden wy hier booz occasie neemen / om haar onberstand te ge- moet te komen. Sepden / dat dit een en deselve God was / van wien wy haar gesproken hadden; die deeser wijs Hemel en Marde deed beben / om daar booz sijn Almagtigheyd te kennen te geven. Hier op gavense tot antwoord / dat die God / die haar soo seer verschrikte / seer hoog moest sijn.

Indien hier iemand vraagt / of 't wel mogelijk is / dat de Wilden in America soo gantschlyk sonder eenige kennis van God / gelijk de Beesten / in 't wilde daar heenen leven? soo antwoord ik / dat 'er wepnig aan seyd / gelijk alreeds is aangewezen; en ik geloof niet / dat 'er eenige Natie onder de Son soo t'eenemaal sonder Religie is.

Maar schoonse soo gantschlyk ten aansien van God en Godsdienst in duysternis steeken / soo gelo- bense echter een enig leven der Zielen seer vastelyk; en dat die / die sig der deugden beflistigd hebben / (welke deugden by haar sijn sig aan vele vanden gewooken / en derselver vele gegeten te hebben)

na de dood des Lichaams over d'alderhoogste Ber- gen heenen vliegen na de Geesten harer Vaders en Broothaders / daarse leven met malikander in schoo- ne Lustgaarden / in eeuwige vreugd en wellust; in danssen en springen / &c. Dit schijnd over een te komen met der Poeten Campi Elysii, of Eliseische Velden. Maar die niet na Eere gestreeft / niet Aan- haftig booz 't Vaderland gestreeden hebben / wer- den van den Aygnan (dit is by haar de Duvvel / of boose Geest) weg-geboerd / om met den selven eeu- wige Pijnen te lijden.

Selfs noch in dit leven werden d'ellenbige Wil- den van den Aygnan, of Satan, dienste ook Kaagere noemen / jammerlyk geplaagd. Ik selbe heb ge- sien / dat / als wy sommig met haar in gesprek waren / zy seer schiellyk begonden te schreeuwen even als onsunige Menschen / Hei! Hei! Help! Help! want den Aygnan slaat ons. Voegden daar by / datse den boosen Geest sommig sagen in de ge- stalte van een Dier / sommig van een Vogel / dan weer onder een andere verbaarljke gedaante.

Zy verwonderden sig seer / dat dees Duvvelen Hoedwig

sulke toe-
gaat;

en wat
oufen
Schnijver
Lerius

daar on-
trent aan-
gemerkt
heeft.

ons geen leed deden. Als wy haar daar op zeiden / dat dien God / van wien wy haar gedurig predik- ten / ons booz sulke plagen beschernde / vermits hy veel magtiger was dan den Aygnan, en den sel- ven verhinderde ons eenigzins aan te roeren / soo be- loofdense meer als eenmaal / datse ook aan onsen God wilden geloven; maar soo haast de plaag booz- by was / agtedense hare toefegging niets met allen.

Wat deese hare quelling geen hinderfel was / soo beturpe ik / dikmaal gesien te hebben / dat haar / wanneer aan deese Plaag gedachten / uyt schrik en vrees 't angstweert uytbrak; sy op hare heupen klop- ten / en in deese woorden uytbarsteden: Mair, A- tourassap, Acequeicy Aygnan Atoupaue, dat is: O mijn lieve Franschman, o mijn goede Gefel, ik vrees veel meer voor den Aygnan, als voor enig ander quaad. Wanneer nu eenen der onse daar op ant- woordde: Nacequeic Aygnan, soo veel als: Ik vraag na de Duvvel niet; soo betwendense haar' el- lende / uytroepende: O wat gelukhige Lieben wa- ren wy / indien wy booz den Aygnan soo versterkt waren als gy sijt! Daar op hielden wy haar booz /

datse geloven souden aan hem / die onepndig mag- tiger was als den Aygnan: doch offe ons wel veel beloofden / zy bleven / soo haast hare Plaag booz- by was / by haar' oude wijsse.

'k heb hier boven gesegt / dat 'er geen volk onder de Son is / soo verre verbyreind van de kennis Gods / sulker wijs / dat gantsch geen Religie by haar schijnd te sijn. Echter is 'er noch iets in haar / 't welk toond / dat alle geboelen van Religie (indien men dien heerlijken Naam aan die soo seer verdurft werk mag geven) niet in haar uytgebluise is / vol- gens 't geen ik heb aangeteekend aangaande hare meening van d'ontferlijkhed der Ziel; van haren schrik booz de Donder; en van hare quelling booz den Aygnan, of de Duvvel. 'k Sal 'er nu noch 't vierde by doen / 't welk is / datse onder haar ook hare Propheeten of Priesters hebben / genoemd Ca- raibes.

Deese gaan van 't eenen Dijk na 't ander / en ma- ken deese arme blinde Menschen wijs / datse ook dienste sulks gunnen / sterkte en kloekmoedighed konnen meede deelen (wijse omgang niet getre- sam)

Haar Para-
dys, en Hel.

Wenden
selfs in dit
leven van
den Aygnan,
of boose
Geest, door-
lijk ge-
queld.

Hoedwig

samen Gesteeken hebben) / om hare vanden in den krijg t'overwinnen. Ja / zy beroemden sig / datse alleley Oost en Westelen kommen doen waren / welke in America gewoon sijn te groeuen.

Een seer groot Feest by de Tuppin Imbas, om de vier of vijf jaren eens:

De Tuppin Imbas hebben ook de gewoonte / (ge-lyk my verhaald hebben de Normandysche Colken / welke vele jaren in dit Land waren geweest) datse om 't vierde of vijfde jaar in grooten getale t'samen komen; tot welke Vergadering ik ook eens by geval gekomen ben / nevens eenen anderen Franschman, Jaques Ruffus, en eenen der Colken uyt Normandien. Wy waren t'samen op weg gegaan en in seker Doop gekomen. Voeg 's morgens begaven wy ons weer op de reys / en sagen de Wilden van alle kanten daar heenen wandelen. De Inwoonders des Diks / waar in wy geherbergd waren / verwoegden sig ook tot d'andere. In aller pl waren'er 600, of daar omtrent / op eene plaats by malkander. Wy vraagden na d'oorzaak deeser Versameling / en traden ook toe. Ondertusschen verdeelden se sig in drie hoopen. De Manspersonen gingen gesamenlyk in eene Hut. De Vrouwen in een andere: de kinderen in noch een andere.

Hare seldsamen gewoonten op 't seker.

Doe ik nu sag / dat eenige Carabes midden onder de Mannen waren / dagt ik / dat'er yet seldsaams sou boorballen; versogt derhalven mijne Medgefelln / by my te willen blijven / om 't eynd' van dit spel te sien; en zy bewilligden geerne daar in. Doe de Carabes de Vrouwen en kinderen van de Mannen weg lieten gaan / verbooden zy de selve ernstig uyt hare Hutten te treden / maar vlijtig agt op 't Gefang te geven. Ons bevalense / ons sijn te houden in der Wyven Hut. Doch wy / die naar den ontfijt verlangden / en niet wisten wat haar voornemen was / hoorde een halve Steins gemotmel / komende uyt der Mannen Hut / die omtrent dertig bademen van ons stond. De Wyven / omtrent 200 in getal / spitsteden d'oreen / en stelden sig alle op eenen hoop.

Mannen, Vrouwen, kinderen,

eken hoop Doe nu de Mannen hare Stemmen noch meer

verhieven / soo datmen de woorden bescheptentlyk van malkander afgezonderd. kon hooren / waar onder zy 't gebruyklyk woordje waar mee zy malkander opwekten / He, He, He, He, He, He, He, He, He, He, He, somtyds rysende / dan dalende in den Toon voortbragten / hoorden wy ook de Vrouwen eben 't selve woordje straks daar op met een bevende stem repeteeren, en d'andere nasingen He, He, He, &c. Sy verhieven de Stem Haar met soo groote kragt / 't vierde deel eener uyt groenlyk lang / dat wy ons hooglyk daar ober verwonder- geschreeuw, en vervaar- lijke ge- baarden. den. Sy huylden niet alleen boven maten verbaarslyk / maar spjongen ook met alle geweld op / schud- deden hare borsten / hadden schuym voor de mond; en sommige bielen ter aarden neer / eben als hadden- se de vallende Siekte bekomen. Ik geloofde / dat de boose Geest in haar gebarren was / en zy beseten waren. Als ik nu verbolgens hoorde / dat ook de knegtiens een diergelijk gebaar en geschreeuw maakten / soo begon ik / alhoewel ik nu een half jaar onder haar gewoond had / en hare manieren meest gewoon was / voor haar te vreesen; insonderhepd wyl ik niet wist / wat voor een eynd dit spel sou mogen neemen.

Als nu dit geraas op hield / de Mannen wat gestild waren / de Wyven en jonge knegtiens gantsch- Daar op- gevolgd ongemeen- lichyck en aardig gelang. lijk sweegen / begonden de Mannen soo treflyk en aardig te singen / dat ik ongemeen-seer verlangde / by haar te sin / om alles t'aanschouwen. Maar als ik uyt de Hut wou treden / hielden de Wyven my op; en de Colk waarschootde my / seggende / dat hy / onnaangesen hy seiven jaren lang onder deese Wilden was geweest / nopt sig tot dit hooge Feest had derben verwoegen; en dat ik qualijk sou doen / indien ik my dit wou onderstaen. Derhalven be- woog de vrees my / in de Hut te blijven. Evenwel / wyl hy my geen genoegsame redenen kon geven / hernam ik de moed / om uyt te gaan / schoon de Wyven / en ook de Colk / daar ober t'onvreedden waren; want ik verliet my op de kennis / welke ik had met eenige der oudste des Dorps.

Koenheyd
onfes
Authours.

Woeder-
lijken Dans.

der Wilden,
en harer
Carabes.

Ceremo-
nien, wel-
kefe daar
ontrent
gebruyken.

Ongeloo-
flijk-aan-
genamen
Melodyen

by haare
Gefangen.

Inhoud van
defelve.

Maken
gewag van
de Sond-
vloed.

Onthaal
harer
Priesteren

Heetlijk-
verciende
Maraka.

Ik verhoegde my na de plaats dezer Melody;
en om alles dies te beeter te mogen aanschouwen/
maakte ik met de hand een gat in 't Dak van de
Hut/ van boven toe beneden met kruiden gedeekt.
Doe wy nu fagen (want de Tolk was my ge-
volgd) dat de Wilden geen werk van onse tegen-
woordigheid maakten/ maar in haar oydje bleven/
en al vooyt fongen/ soo traden wy binnin; gingen in
een hoek ftaan/ en merkten met goede rust alles aan.

Sy ftonden alle in een kring. Eene hield fig
aan eenen anderen digt geflooten/ doch fonder maal-
hander by de hand te houden; bukten een wepning
neerwaarts; trappelden met 't regter been; de reg-
ter hand haddenfe leggen op hare Willen; de linker
hing na d'aarde af.

De gantfche meenigte der Wilden, doemaals
daar by een fynde/ maakten maar alleen drie fulke
kringen. In 't midden der felve waren drie of vier
Carabes, met cieriijke Muffen/ Middel-kleedje/
en Armbanden van Bederen. Eeder hield in beyde
de handen een Maraka, of Rinkelaar, vooyt derfen
befcheyden/ gemaakt upt een feekere Wugt/ ge-
foumeert als een Strupfen-Cy/ doch wat grooter.
Sy geven vooyt/ dat de Geefien upt defelve met
haar fpreken.

De Carabes danften nu agterwaarts/ dan vooy-
waarts; fonder aan eene plaats te blijven ftill ftaan/
gelijk d'andere deden. Wendden fig ook gedurig
om/ met een lang Ried in de mond/ waar in 't
aangeftookene kruid Petum was/ welkers damp
zy op d'Omftanders bliefen/ met deefe woorden:
Neem al t'famen tot u den Geest der Sterkte, op dat
gy uwv vyanden moogt overwinnen. Dit werd dik-
maal van de Carabes gedaan/ en deefe Ceremonien
duerden ontrent twee uren lang/ terwijl de Wan-
nen fonder ophouden fongen en fprongen. Hare
Harmonie was ongelooftlyk aangenaam; onaan-
genamen zy geen kennis van de Mufik hebben. Soo
dikmaal ik daar aan gedenk/ verheugd fig myn
gantfche Hert/ en my dunkt/ dat hare Melody noch
in mijn Oren klinkt. Inzonderheyd lupde fter
wel 't end haarer Loffangen; want elke ftep be-
floodenfe met deefe woorden:

Heu Heura Heura Heura Heura Heura
Heura ouech.

Da dit beflypt fcamptenfe harder op d'aarde als an-
ders; en peder fpoutwde tegens de grond. Daar
na begondenfe alle met een groote ftem een ander
Liedje/ 't welk dikmaal herhaald wierd:

He He Hua He Hua Hua Hua.

Doemaals verftond ik hare Taal noch niet ten vol-
len; derhalven de Tolk my zeyde/ datfe in 't eerfte
Gefang hadden bevreend hare doode Vooyzouderen/
welke dappere Helden waren geweest. Doch ver-
troofteben fig weer/ dooy de hoop/ datfe na dit leven
by haar komen fouden in een Oord der vruyde/
ver over 't Gebergte. Daar na haddenfe de Natic
Ouetaca, niet verr' van haar woonende/ en met
welkefe gedurig Ooylog boerden/ doch noch noyt
obertwonen hadden/ alle ongeluk toegewenfeht/
en haar vooyfeg/ datfe haar na verloop van een
hoite tyd/ gebangen neemen en opeeten fouden/
volgens de Prophetic harer Carabes.

In hare Gefangen makenfe gewag van een Wa-
terbloed/ waar in de Wateren soo hoog opfwoollen/
datfe de gantfche Warde overftroomden/ en alle
Menfchen deden om 't leven koimen/ behalven al-
leen hare Grootvaders/ die fig op de hoogfte Boos-
men hadden begeven. Dit koomd eenigfins over
een met 't geen de H. Schrift van de Sondvloed ten
tijde Noachs verhaald. Weelligt hebben haar over-
oude Vooybaders yets daar van gehooyd/ en 't fel-
ven hare Nakomelingen van hand tot hand overge-
leerd/ die'er 't een en 't ander by verdygt hebben.

Wy keeren weer tot de Carabes, die dien felven
dag van de Wilden fter heetlyk onthaald wierden
met de befte Spijfen/ en overbloed van haren
Wank Caou-in. Ook wierden wy van onfen Mouf-
facat, of Hupswaart/ eerlyk getraeteert.

Straks na 't gehoude Fect (t welk de Tup-
pin Imbas gemeenlyk om 't derde jaar houden) ook
wel eer 't felve begind/ In de Carabes dertwaarts

komen/ gaan de Wilden van Ooy tot Ooy/ be-
veelende/ dat elk Geflagt moet toeruffen drie of vier
Maraka, opgezponkt met d'aldercieriijkfte Bede-
ren. Dit gedaan fynde/ soo fteekenfe de lange
Steel/ dooy de Maraka heenen gaande/ in d'aarde/ dwaas-
en gebieden/ defelbe Eeten en Dinken vooyt te fet- bygelooft
ten. Sy meenen niet anders/ als dat de Maraka
Spjfs en Wank konnen mittigen alsfe dus op 't
befte met Wupmen verciend fyn. Dus bedyegen
haar hare Carabes.

Ter hier ooyfaak fteken de Hupvaders haar fter en fette
blijtig niet alleen Wotet-met/ Bleefch en Wifch; dwaling
maar ook den Wank Caou-in vooyt. Soo lang de
Maraka dus in d'aarde fteekt/ dienense haar vyfthien
dagen lang ten Wifch.

Als nu de meergemelde Maraka van de Carabes
gezeegend en befwooren fyn/ soo houden deefe blin-
de Menfchen defelbe vooyt Weping/ en dertien vooyge-
ben/ dat/ soo dikmaal zy defelbe betweegen/ een
Geeft midden uit de Maraka met haar fpreekt. Soo-
danig fynfe met dit Wupchelwerch ingenomen/ dat-
fe (wanneer wy in 't vooyt by gaau deefe Lehter-
bertjens vooyt de Maraka fagen ftaan/ en een deel
daar van na ons namen) baflyk geloofden/ dat
ons een groot ongeluk fou treffen. Als wy nu hier
upt gelegenheyd opbatteden/ om haar vooyt te hou-
den/ datfe van hare Carabes bedroogen wieden/ door de
fooy daar in/ datfe fig lieten wijs maken/ dat de
Maraka aten en dinken; als ook/ datfe d'oozfaak
waren van den wasdom harer Wugten en Woyte-
ten; 't welkefe afteenlyk te danken hadden dien
God/ aan wien wy geloofden/ soo hieft doch alles
by haar niet. En even hierom hateden ons de Ca-
raibes even soo fter/ als vooytjids de Baals-Papen den
Propheet Elias, doe hy hare bedyegeren openbaar
maakte.

Ebenwel gebruyken de Tuppim Imbas geen ander-
tijke Ceremonien van Wupping/ of eerbedigheyd/ Echter
noch aan hare Carabes, noch aan hare Maraka, fonder
noch aan eenig Schepfel; veel min foudense defelbe
d'Eere van aanbidding willen toevoegen. Afgodery.

Geens bebood ik my met andere Francoifen in 't
Ooy Oarentim. Hier aten wy onder den openen
Hemel. De Wilden des Ooyts vergaderden fig by
ons; niet om met ons t'eeten (want fults doense
noyt met de geene/ diefe groot agten/ of waard hou-
den) / maar om onse gewoonte te bemerkten. De Wilde
Woudfte ftonden rondom ons als Trainwanten;
gaven beele teekenen van genegenheyd t'ons waarts/
en dreeben de jonge Knegtjens van ons/ feggende/
dat haar niet toegaan in ons gefelfchap te fyn.

Niet 't alderminfte wooyd fprakenfe tot ons/ en dat de
maar fagen ftillwijgende op onse manieren van doen. felve wierd
Da gedane Maaltijd trad een oud Man tot ons/ begonuen
en vzaagde (wyl hy waargenoomen had/ dat wy digd met 't
vooyt en na den eeten hadden gebeden) : Wat be- Gebod.
dyd dit/ dat gy al t'famen den Hoed afneemd/ en
gantfch ftillwijgd/ behalven eenen/ die 't wooyd
doet? Met wien fprekt hy; met eenen der uwe/
die tegenwooydig is/ of met eenen afweefenden?
Hier op nam ik occasie, om met haar te handelen. Hare vrag
van den waren Godsdienst; en zy hoorden fonder- hier over
ling naarftig toe. Ik zeyde haar/ dat onse gebee- gedaan.
den tot God waren gerigt: en fchoon wy hem met
onfe oogen niet konden fien/ soo hooyde hy doch al
onfe woorden/ ja fag 't alderverboogenfte van ons
Wert. Verholgens quam ik tot de Scheypping der
Weereld. Bewees/ dat de Menfchen van God
gefchapen waren/ fynde d'Eedelfte van al fime
Schepfelen; welke derhalven fchuldig waren hem
te danken; en verpligt/ hem te dienen na fimen
will. Dat hy ons had verloff upt ontelbare gebee-
ren op fults een lange tyd; dat wy in en na dit leven
dooy fime befteering bezyjd waren van alle vrees vooyt
den Aygnan. Wildenfe de Bedyegeren harer Ca-
raibes verlaten/ en aan dien God geloven/ soo fou-
denfe even die genade van God ontfangen/ welkefe
fagen dat wy genooten. Ik hield haar vooyt den val
des Menfchlyken Geflachts; de Leere der Verlof-
fing dooy den Heere Chriftus, &c./ met foobanige
rebenen/ als vooyt haar verftand de bevatbaarfe
waren.

Over

Wat eenen
harer oud-
te hier op
ge-de.

En twee upren lang hoorzende my seer blytig en niet
groote verwondering prediken. Doe begon een aalt-
senlijch oud Man onder haar dit Gesprek. Gy hebt
ons voormaer wonderlijke en seer goede dingen hoor-
gehouden / waar van wy te vooren niets met al-
len gehoord hebben ; behalven dat van ober-oude
tijden / soo veel Maneschijnen (liet hy / en niet
by jaren / tekenenise den tijd) in ons Land een
Maer is gekomen (dus noemenise een Franschman,
of anderen Dierndeling) gekleed gelijck op lieden /
die ook op even sulck een wijse sprak / om haar te
brenghen tot de gehoorzaamheide des waren Gods.
Doch onse Voorouderen wilben sijne woorden geen
geloof geven / gelijck van oude tijden af / van Va-
der op kind / dit tot ons is gekomen. Maest daer
na quam eenen anderen / die haar een Zwaard ober-
leerde / als een teken des bloeds ; waer na ook
onder ons gedurige Oorlogen en Oproeren sijn ont-
staan / soo dat des Voorzenders en Bloedstogens geen
ende is geweest. Dit sijn wy van ober lange tij-
den getuogen gewoorden ; en inden wy deese gewoon-
te plooslijk wilden verlaten / soo souden wy onse Na-
turen ten spot werden.

Wat vrugt
dit Gesprek

Ik betuygde haar / dat het geheel anders sou
gaan. Dattien sulck een bespottig niet moest ag-
ten. Indien den Schepper des Hemels en der
Harde erkenden / soo soudenise in alles gezeegend
sijn / en hare vanden oberheerschen / &c. Wyne
redenen hadden sulck een nadruk / dat vele der Wil-
den beloofden na de Wet / die van ons gehoord
hadden / te willen leven ; geen Menschen-vleesch
meer te sullen eten / &c. Een eynde des Gespreks
biensse op hare knien neer / en preesen God met
ons. Sy namen ons met haar / om by haar dien
nagt te herbergen. Maar eer wy noch in slaap wa-
ren getaakt / hoorden wy hare oberheide roepen
en singen : Sy moesten sig aan hare vanden ween-
ken / en noch meer der selve / als omt voer heenen /
op eeten. Die daer haar oberheideghed.

Aanmer-
king op
yets in 't
Gesprek des
Ouden
Wilden.

Ik heb wel dikmaal gedagt aan d'oude oberlebe-
ring deser Wilden. Dat by haar een Maer (of Diernd-
eling) was geweest / die haar van der waren God
had gesproken / &c. Dat het eenen der Apostelen
sou geweest sijn / is niet ligelijck vast te stellen. Doch
de verhandeling deser Stof sou te wijs uptrouwen.
Ondertusschen vertrouw ik / dat deese Natie noch
wel te bekeeren sou sijn (onder Gods Zegen) / in-
dien men lang daer in 't Land bleef / en behoorlijke
wijse aanwendde / wijs d' Americanen niet soo ploos-
sijn / alsmen wel denker son ; ook better van ee-
nige saak weeten te spreken / dan de Boeren on-
der ons.

Bedeakin-
gen op de
vraag.

Belangende de Vraag van wie de Wilden in Ame-
rica moogen gekomen sijn ? 't Is gantsch seker /
datse sijn ontstaan upt eenen der Soonen van Noach ;
doch upt wien der selve / is niet eigentlijck bekend /
als onbetwijfbaar soo upt de H. Schrift , als upt
d'oude Historien. Wy wetten / dat Moyses van
Noachs Soonen sprekende / segt / datse in d'Eylan-
den hebben gewoond. De Schryvers in 't gemeen
verstaan dit van Griekenland , Frankrijk , en Ita-
lien , vermits de Zee tusschen deese Landen inloepd.
Men kan 't niet op America betrekken. Datse van
Sem , of upt 't Gezeegende Zaad der Joden souden
sijn / sullen vele niet willen geloven / wijsse soo
tenuemaal sonder kennisse van God sijn / meer dan
reint volk in de gantsche Wereld. Gelooflijker
schijnd het / datse haren oorsprong van Cham heb-
ben. 't Is niet een sekerre waarheide / immers 't is
waarschijnlijck. Doe Josua , volgens de Beloften /
aan de Patriarchen gedaan / en 't aan hem selfs van
God gegebene bebed / met de kinderen Israels in 't
Land Canaan trok / geraakten / volgens 't getuy-
genis der H. Schrift , d'Inwoonders in sulck een
schijck / datse als verstorven / upt vrees voer d'Israëli-
ten. 't Kan derhalven seer wel sijn / dat de Voorouderen
der Wilden in America , in hare vlugt voer 't aan-
geft der kinderen Israels , sig in Scheepen be-
geven / en dus ober de Zee na dit Werelds deel ver-
woopen sijn gewoorden. Ondertusschen heb ik in
America better konnen begripen / wat een groot
onderscheide daer is tusschen de geene / die van den

H. Geest , en door 't ligt der H. Schriften verligt sijn /
en die / die in blindheide / en na haren verkeerden
sijn leven.

XVII. HOOFDSTUK.

Graden van Bloedverwantschap onder de Wilden , in wel-
kefse niet moogen trouwen. Hare Houwlijken. Veel-
wifigheide. Eenigheide onder deselve. Afkeer der
Brazilianen van d'Overspeelsters. Hoerery by haar geen
schande. Hoefse de swangere Vrouwen dragen. De
Mannen hier Vroedwijven. Drukken de Nieuw-ge-
boorne Kinderen den Neus in. Naamgeving. Spijsen.
Opvoeding. Wilden sijn in 't echte werk seer schadmag-
tig. Andere dingen.

De Graden des Bloedverwantschaps / in welke Graden des
de Wilden niet moogen trouwen / sijn alleen Bloedver-
wantschap , in welke de
Dochter ten Houwlijck neemen. Onder d'andere Wilden niet
hoordenise geen onderscheide. Eens Broeders Doch-
ter te trouwen / is toegelaten / en soo hoort ; doch
niet sijn Atonassaps Dochter / of Suster. Atonas-
sap werd getoent den geest / die sig niet vermand
soo nauw vergefeld heeft / of sulck een gtoote vrien-
schap met hem gemaekt / dat hare Goederen bejde
gemeen sijn.

By hare Echtsvergadering gebruikense geene Geene Ce-
Ceremonien. Als vermand een Jongvrouw of We-
rouw begerd / soo gaat hy / hare toefiening be-
komen hebbende / tot hare ouders / of by gebreke
van de selve by haar naaste vrienden / vragende
ofse te vreden sijn / dat hy hare Dochter / of Ma-
deskaande / ten Vrouwe neemt ? Bewilligerise / so
werd hy hare terfoud t'huys / sonder Houwlijck-
dooswaarden / of andere Conditien , en houd hare
alsoo voer sijn Wyf. Werde hem gewergerd / soo
blijft het daer by / en hy bekommerd sig verder niet.

Ondertusschen hebense de gewoonte / van meer Eenen Man
dan eenen Vrouw tot haar gebruik te neemen ; ja mag vele
soo veel als 't hem goed dankt. Hoe meer 't ve-
mand heeft / hoe hy voer dapperder en Adeliker
wordt gehouden. 't Heb eenen gekend / die 'er ant
had / en seer hoog daer op roemde. Men heeft sig
niet wepnig te verwonderen / dat onder soo veel Wy-
ven d'ene or d'andere niet rijdig of ongetind is. en verwon-
de van hare roind sig ober d'andere jalours. derlijke
Men hoord onder haar geen geijf / gemo / of
twist. Ondertusschen ebenwel is eene d'opperste. ceendragt
Seer vreedzaam levenise onder malkander ; brenghen
hare Slaapnetten / verzoegen hare hupshouding /
passen op hare Hoben / en planten Woestel. onder
't onder ons Vrouwvolk wel soo gaan / indien 't
den Man geoorloft ware / meer dan eene te mogen
neemen ?

Overspeel-
sters sijn by de
Wilden
vervloek-
lijck ; en hoe
gestraft.
Ondertusschen
vragense wepnig daer na / of de noch ongetrouwe
haren Maagdom bewaren / of niet. Ja / de Ma-
ders bewaren sig niet / hare Dochteren upt te lee-
nen aan wien 't ook sijn moegt ; gelijck ik dan hier en
glintich in de Dorpen vele gesien heb / welke van
de Normandysche Tolken beswangerd waren ; 't de.
welk haar echter niet tot oner werd toegerekend.
Doch de geene / welke een Man hebben / mogen
wel op hare hoede sijn / datse sig hier aan niet schul-
dig maken ; indense de voorgemelde straf niet onder-
woopen willen sijn.

Ik heb waargenomen / dat deser Wilden , schoon-
se in een heet Land woenen / soo Jongelingen als
jonge Dochteren / niet seer tot ontugt geiegen sijn. Sijn niet
Wanneerse met malkander in een hevig geijf sijn
geraakt / gebruikense wel 't scheldwoord Tyure. seer gene-
soo veel als Jongens-schender / waer upt blijft. gen tot
dat dien grootwel onder haar ook bekend is ; doch Ontugt.
ik kan niet waerheide seggen / dat ik die snoode
daad noyt onder haar vernomen heb.

De swangere Vrouwen sijn ontfant van swangen
arbeid te verrigten ; doch 't gewoonte Wijnwerk Vrouwen.

uereenſe ſoo wel waar als anders. Den grootſten aropd's laſt hoornd hier op de Drouwen aan. De Mannen brengen den tijd door met Oorlogen / Jaggen / Viſchvangen / houte Nagelen / Zoogen en Pijlen te maken; behalven datſe ſomtijds 's morgens vroeg / nopt ontrent of na de middag / eenige Zoogen in d'aarde ſetten / en hare Zoongaarden roerlyken.

Barende
Wijven.

De Man is
de Vroed-
vrouw.

Andere
bygaande
ſchik-
heden.

Naam-
geving;
na dingen
die haar
bekend ſijn.

Spijs der
nieuw-
geboorne
Kinder-
kens.

Werden
noyt ge-
ſwageld.

Aanmer-
king.

Seldſame
Kinder-
reyniging.

D'onde
doen 't ook
ſoo.

Meenige
van Kinder-
ren eens
Mans.

Oproeding

Hoe 't ontrent de Drouwen toegaat / welke ſig in barens-nood bevinden / ſal ik verhalen / niet uyt hooren ſeggen / maar uyt eugener beſchouwing. Ik en noch een Franſchman bevonden ons in een Dorp. Ter middernacht hoorden wy een groot Wyden-geſchreuw; ſtonden op / en ſagen een Vrouw in kindsnooden. De Man was 't Vroedwif; nam 't kind in den arm; beet de Dabelſtreng met de tanden af; drukte 't kindje plat ('t welk by haar een ſonderling Cieraad is); en ſoo haast 't nieuwgeboorne Schepsel was afgewaffen / beſchilderde hy 't Ligchaam met zwarte en roode verwe: daar na lepte hy 't in een Boomtwolle Slaap-net / ſonder eenige Windelen / of ſwegteling. Is 't een Soontje ſoo geeft de Vader hem terſtond na de geboorte een houte Swardje; een klein Voogje / en een Schiltje; legt al deeſe dingen nevens hem in ſijn Slaap-net; kuſt hem / en ſegt: Mijn Soon / als gy groot werd / ſoo wreke u aan uwe en onſe vyanden.

Zelangende de Naam-geving / my is noch wel indagtig / dat de Vader dit ſijn Soontje Orapacen noemde / ſoo veel als een Zoog en een Peeg; want Orapat is een Zoog / en Cen de Peeg tot den ſelven. Gemeenlyk / of doorgaans / ontleenſe den Naam van ſulke dingen / die haar bekend ſijn; by voorbeeld: Arigoy, een vierboetig Dier: Arignan, een Hout; Arabouten, Brazilien-hout; Pindo, een groot Gewas / &c.

De ſpijs der jonge kinderen is haars Moeders Melk en geknautd Wortel-meel; voorts de ſagſte koſt welkeſe hebben. De kraamvrouw legt twee / of ten langſten drie dagen in haar Slaap-net. Daar na neemtſe haar kindje in een Cottoene Doek / loopt met hem na den Zoongaard / of gaat over 't Veld / tot de berigting van haren arbeid.

Men houdt het daar voor / dat onſe kinderhens kromme beenen ſouden krijgen / indienmenſe niet mit Windelen ſwagelde. De Wilden hebben hier ontrent geen bedenken; maar leggen de hare na hare gewoonte ſoo los in haar Slaap-net; echter werdſe ſoo reyt en ſterk / als eenige andere in de gantſche Wereld. Ik kan derhalven niet voor goed houden / datmen onſe teedere Suggelingen ſoo hard inparſt / inſonderheyt in de Zomer; wanneerſe door de hitte geliĳt als gebraden werden in hare beſwechtelde Doeken; waar uyt haar gewiſſijk veel onheil moet ontklaan.

Doorts werden der Wilden kinderen ſeer ſnyber gehouden / onaangeſien de Vrouwen geen Lin-waad hebben; noch Boom-bladeren / noch ander Loof hier toe gebruiken / ſchoon hier van by haar geen gebrek is. Sy reynigen en ſchaven den Kars met kleine Houtenſ ſoo vlijtig / datmen noyt de minſte vuyligheyt aan haar gewaar werd. De groote en volwaſſene maken 't eben alſoo.

Dikmaal loſſenſe haar water in hare Hutten; ebenwel werdmen 'er geen ſtink in gewaar / ſchoon 'er gedurig een helter vyet in brand / en de Hutten met Sand beſtroopt ſijn. Doch alſe haar geboeg willen doen / begedenſe ſig verr van hare Hut af; in welke een groot getal kinderen by een ſijn; echter ſoo groot niet / dat een eenige Vader harer 600 ſou hebben / geliĳt de Schryver der Generale Histo-rie van Indien verhaald / dat hy een Koning heeft geſien / die 't genoemde getal van kinderen had.

De Wilden hebben hare kneghtenſ alderlieſt / alſe bequaam werden tot den Oorlog / en een groote begeerte toonen / om ſig aan hare vyanden te wreken. Pergens anders onderwiſſenſe haar in van hare teedere Jeugd af; behalven ook in 't Ja-gen; eben als watſenſe nakomelingen van Lamech, Nimrod, en Eſau.

Doorts kan ik van de Tuppin Imbas getuppen /

dat de Mannen ſig dragen na den regel der Natuur-lijke ſchaante; en met hare Wijven 't Echte werk nopt in de tegenwoordigheyt van iemand anders ſullen pleegen; geliĳt andere valſchlyk van harer hebben voorgegeven. San derhalven veel eerliĳker / als veel onſer geyle Boeken / die in 't pleegen harer ontugt op verre na ſoo veel ſchaamagtigheyt niet betoonen.

Hier by ſtaat noch aan te merken / dat wy in 't gantſche jaar / 't welk wy in dit Land hebben door-gebragt / noyt Drouwſperſoon ſagen / die hare maand-fronden had. Deeligt hebbenſe een middel / om op een andere wijs / als de gewoone / ſig van deeſe onreynigheyt t'ontlaſten; doch ik wil van deeſe Stof niet verder handelen.

XVIII. H O O F D S T U K.

Eendragtigheyt der Wilden onder malkander. Straf over Doodſlagers. Laten hare Hutten niet boven de ſes Maanden op eene plaats ſtaan. Eygendom der Akkeren. Cottoen-spinning. Slaap-netten. Potten. Napen. Drinkvaten. Ontfangen de Vreemdelingen vriend-lyk: Kortswijlig verhaal, hoe 'tonſen Schrijver ging, doe hy eerst by haar quam. Hare goede geheugenis. Seldſame Gewoonten. Vyer-making. Andere Aanmerk-lykheden.

Wat nu de Politie der Wilden belangd / 't is by na ongelooſlyk / hoe eendragtig hy onder mal-lander ſijn; hoe gantſch vreedſaam / enkelijk uyt een natuerlyke neyging; onſe Chriſtenen daar in verre te boven gaande / en beſchaamende. Ondertuſſchen ebenwel moetmen dit verſtaan van de geene / welke in eene Hut by malkander woonen / of Bondgenooten ſijn. Want hoedanig hy ſig tegens hare vyanden dragen / is alreeds voor deeſen verhaald.

Indien ſig onder haar eenige tweedragt verheft / 't welk ſeer ſelden gebeurt; ja in 't geheele jaar / 't komene tot veggen; en dan geld by haar de Wet van geliĳke vergel-ding. Indien ſig onder haar eenige tweedragt verheft / 't welk ſeer ſelden gebeurt; ja in 't geheele jaar / 't komene tot veggen; en dan geld by haar de Wet van geliĳke vergel-ding. Indien ſig onder haar eenige tweedragt verheft / 't welk ſeer ſelden gebeurt; ja in 't geheele jaar / 't komene tot veggen; en dan geld by haar de Wet van geliĳke vergel-ding.

Hare leggende Goederen ſijn Hutten / en Akkeren / veel grooter alſe tot hun onderhoud van nooden hebben. Zelangende hare Hutten / in peder Dorp bevinden ſig ontrent 600 perſoonen; derhalven moeten 'er veel in eene Hut woonen; doch peder Geſlagt heeft ſyne byſondere plaats in de Hut / die gemeen-lyk 60 Vadersen lang is / van 't een end tot 't ander doorgaande. Dus leeft elke Wyf-vader met

Wouwen en kinderen op ſig ſelven. Niet boven de vijf of ſes maanden latenſe hare Hutten op eene plaats ſtaan / maar dragen de Wouwſtoffen / en 't Kruip Pindo, waar uyt deeſe opgeregt werden / anderweegen heenen / en maken een nieuw Dorp; behoudende echter den voorigen naam. 'k Heb geſien / datſe eenige Dorpen een halve Franſche Mijl wegs van haar andere plaats verdroegen. Daar uyt men ligtlyk kan afneeten / dat in America geen groote Pallaiſen ſijn. Dereden deeſer Verplaatsing is / om dat verandering van lugt ſeer dienſtig is tot een goede geſondheyt. Indienſe de gewoonte harer Doozouderen niet onderhielden / ſoo ſoudenſe niet lang komen te ſtaan.

Zelangende d'Akkeren / peder Mouſſacat heeft 'er eenige / welke hy verkieſt ter plaats daar 't hem beſt behaagd. Sy bekommeren ſig wepnig / om Markſteenen te ſetten / of Afpalingen te maken / of de groot-te te meten. Van den Hupſgraad der Wilden heb ik voor deeſen geſchreeven; doch om niets te ver-geeten / ſoo wil ik hier voordragen / wat voor een konſt de Vrouwen gebruiken / om 't Cottoen of de Boom-

ten Oorlog.
en ter Jagt.

Waarne-
ming.

Seer ſelden
der Wilden
onder mal-
kander.

Gefaltre-
rer Hutten;

en dikma-
lige ver-
plaatsing.

Oorzaak
daar van.

Akkeren
der Wilden.

Boomwol te spinnen; welcke seer veel gebuyphen / soo tot allerley Touw-werk / als tot hare Slaap-netten.

Hoe haar
Weyen de
Boomwol
spinnen.

Alsde Boomwol upt hare Schalen hebben getrokken / heekense die niet / maar plukkense een wijl tijds met de vingeren van malkander / en leggense met hoopen nevens haar op d'aarde. Met t Spinnroeken weetense niet om te gaan. Sp hebben een Stokje / soodijk als een binger / ontrent een voet lang / waar aan ze een houte Werbel steeken. De Boomwol bindense boden aan 't eynd van 't Stokje: dan draapense dit Instrument om 't eene been om / en laten 't upt de hand varen. De Werbel loopt dan in de Hut rondom / en dus werd den draad gesponnen; niet alleen grof en sterk tot de Slaap-netten / maar ook seer fijn en supber. 'k heb van die Spindel met my in Frankrijk gebuygt / en een wit Wambals daar van laten maken. Weder meende / dat het wtgeleesene supbere Zijde was.

Hoe hare
Slaap-
netten toe-
bereyden /
en gebuy-
ken.

Sp Weten hare Slaap-netten van onder na boden. Een deel der selve makense doozluchtig / gelijk by ons de Wisch-netten; doch andere digter / gelijk dun-gewevene Laken. Wist of seg voeten sijne lang / een El breed. Weersijds aan d'eynden makense sterke Cotoene Goren / daarse Couwen in haken / en deselve in de Hutten vast binden aan daar toe bereyde Houten. Wist ten Oorlog trecken / of ter Jagt gaan / hegtense hare Slaap-netten aan de Boomen.

Hoe de
selve waf-
schen.

Als nu deese Netten dooz sweert en anders onreyn sijn geworpen / of beroocht / dooz 't byer 't welcke gebuygt in hare Hutten brandende houden / soo neemense sekerere Wygt / grooter als een Pompoen; snijdens in stukken; werpen die in een groot aarden Was; doen'er water op / en voeren 't met een Stok tot dat het schuynd. Hier mee makense hare Slaap-netten / in plaats van Zep / soo wit als Zweru.

't Is gantsch gewis / dat in deese Slaap-netten veel gemakliker te leggen en te rusten is / insonderheid in de Sommer / als in onse Weder-bedden. Veel bequamer souden se sijn voor de Soldaten op de Wagten / als datse sijn moeten neerleggen op lupsige Bodden en harde Planken / waar dooz haar 't lijf als geradbrakt werd.

Maken
allerley slag
van Aarden
vaten.

Doozse maken de Wyden / die alleen de Hups-houding waarnemen / groote aarden Vaten / of ook dikke Rieden / daarse hare Caou-in in doen / nevens allerley slag van Porten / Bekkens / Platteken / &c. Dan buyten sijne gantsch niet beschaaft; maar van binnen soo glad en wit gemaakt (met een ons onbekende Stof) datse dooz d'onse niet behooven te wischen. Met een sekerere vertoe beschil-derense die inwendig met allerley Werlden; insonderheid de gene / waar in ze haar Woxel-meel doen. Ondertusschen / als deese Schilder / versoo wat hebben geschilder / en men van haar begerd / datse noch een diergelyke afbeelding willen maken / soo is haar onmogelyk pets te verbaardigen 't welk 't andere gelykt.

Beschilde-
ring, en
aanmerk-
lykheid.

Daarenboven hebbense Calabassen, en andere Wyden / welcke doozsnijden / en upchoolen. Dan sijne bequaam tot haare Wyndvaten / en andere dingen. Ook bereydense hoeden / soo groote als middelmatige; gevlogene Rappen van sekerere Ruyden / gelijk by ons 't Wyden-stroo is. Hier in bewarense haar Woxel-meel / en andere dingen. Van hare Wapenen / Kleeding / Wederen / Maraka, &c. is boorheeren gehandeld.

Vinclyk-
heid der
Wilden.

Alhoewel de Tuppim Imbas de Wyemdelingen boden maten vrendlyk ontfangen / evenwel ontfetten sig deselve / hare Taal niet verstaande / in 't eerst niet weynig dooz haar / wegens haren wilden aart; 't welk my ook gebrunde / doe ik d'eerste maal by haar quam / ontrent dyle werken na mijn aankoomst in 't Slot Colligny.

in 't ont-
faagen van
Vriende
Guten.

Eenen der Colken gelykde my in sommige harer Dorpen op 't Land. 't Eerste daar ik in quam noemden de Wilden Ybouraci, de Francoisen Pepin, na den Naam eens Schippers / die boortijds sijn Schip hier had beuygt. 't Lag twee Fransche mij-ken van ons Slot. Doe ik er in ging / quamen

deese Wilden met hoopen rondom my / my groeten- de met de volgende woorden. Marape derere, Ma-rape derere? dat is / Hoe heet gy, hoe heet gy? doch ik verstond het niet. Eenen der hare nam den hoed van mijn hoofd / en settede se op sijnen kop. Eenen anderen nam mijnen Gordel en mijnen Deegen my af / en bondse aan sijne zijde op de naakte Hup. Wederom eenen anderen deed mijnen Mantel om / en maakten my byna dol en doof dooz haar geroep; plonderden my; en liepen met den roef gintsch en weer. 'k Weende niet anders / dan dat ik al mijn tupp sou hebben moeten agterlaten; wist ook niet / of mijn leven hier wel seker mogt sijn. Doch d'oofsaak was / dat ik hare manieren noch niet wist; want dus handelense met alle Wyemdelingen; insonder- heyd diese te vooren nopt meer gesien hebben. Doese sig nu een wijl tijds met mijne bligen verlustigd hadden / gavense die alle my weer.

Kortswijlig
Geval
tusschen
Lerius en
de Wilden.

De Colk septe my / dat e geene mijnen Naam wilden weten. Ik bond met goed / den selven haar eygentlyk bekend te maaken / wistse die doch noch in hare geheugenis konnen vaten / noch be- hoorlyk wt spreken; want in plaats van Johannes seggense Nian. 'k Moest derhalven pets bedenken 't geense verstonen. Ondertusschen trof ik het seer wel / seggende / dat ik was geuwend Lery-oullou, beduydende by haar seer veel als de groote Zee-Sch (Zee-Mosel / Zee-Oester) / gelijk de Colk my berigtete. Dit behaagde haar seer wel / en riepen haar verwonderings-woord The npt / met byhoeg-ting: Dit is een rechtchapene Naam. Ons is noch ge- noen Mair voorgekomen, die sulc een wakkeren Naam heeft gehad. Hier staat aan te merken / datse / eens- een Naam regt bebat hebbende / den selven nopt upt haare gedagtenis verliesen. Hare gewoonten / in een Wyemden gast ontfangen / sal ik hier na be- halen; maar nu / wat my bejegende / doe ik d'eer- ste maal onder haar quam.

Ander
klugtig
Geval
mer
deselve

over sijnen
Naam.

Dien selven dag ging ik met den Colk noch ber- der / en wy quamen in een ander Dorp / van de Wil- den gelieeten Euramiri, van de Francoisen, Goleet, na den Naam eens Colks / die daar eenigen tijd heeft gewoond. 't Was alreeds laat / doe wy er in tra- den. Hier bonden wy de Wilden t'samen dinkende en dauvende: Want ze hielden Feest over eenen ge- vangen / diense geslagt had. Ik sag de stult- ken vleesch op een Boucan (of Bucan leggen) 't vloech daar noch uplopende. Althijt hammen bedenken hoedanig ik verschijnte. Doch dit was noch als niet by 't gem'er volgde. Wy begaven ons in een Hut / en setteden ons / na gewoonte / in een Slaap-net. De Hupswaard ontfing ons vrendlyk. De Colk / deesen handel gewoon / en die meesterlyk met haar wist te suppen / ging stil- swijgende van my / tot den Slemp en den Wang.

Lerius
koomd
in een an-
der Dorp,
daar hy de
stukken
eens geslag-
teden op
haeren Roo-
ster lag
legga.

Doch ik / moede en afgemat sijnde / leyde my ter rust in 't Slaap-net neer / na dat ik my met Woxel-meel / en andere my boorgefelde spijzen / wat verquikt had. Maar de Wilden deden my den slaap haast vergaan / dooz haar gedans en gebaar / terwylse den Gevangeren vast aten. 't Argie was / dat eenen der hare tot my quam / met een voet van den gebadenden in de hand / my vragende / (gelijk ik uaderhand vernam / want daernaals verstond ik der Wilden spraak noch niet) / of ik niet daar van eenen wou? Bovenmaten groot wierd mijnen angst; wyl ik niet anders dage / als dat hy tot my quam / om my te toonen / hoe datmen my ook vraden en eeten sou. Ik geraakte in vermoeden / dat de Colk my verraden had (gelijk dan penand / die in vrees staat / ligthijt in argwaan aan ballen) / en my geleved op de vleeschbank der Tuppim Imbas; die aan alle kanten rondom my stonden; sonder dat ik wist / watse mochten voornemens sijn.

Bieden hem
een gebrad-
den Voet
aan.

Sijnen ge-
weldigen
schrik daar
over; en
grooten
vrees.

Ik verschijnte hoe langer hoe meerder; in angst / dat de beurt haast aan my sou komen. Ondertus- schen bad ik dien gantschen nacht met allen ernst tot God. 's Morgens vrag quam de Colk weer tot my / dien geheelen nacht met de Wilden geslemp hebbende; sag / dat ik seer bleek en huiverig was. Vraagde derhalven / of ik my niet wel bevond; of ik niet wel gerust had / &c. Ik bestrafte hem ernst- ligh /

darmen
hem ook
sou dood-
staen, en
openen;

ligt / dat hy my dus alleen onder de Wilde had gelaten / daar hy wel wist / dat ik niets van hare Spraak verstond. Ondertusschen wou de schip ik niet verlaten : had hem berispen / met my hier van daan te willen vertrekken.

doch was
een ver-
geeffchen
angst.

Hy antwoordde / 'k sou wel te breedten sijn / vermits de Wilden goeddaardig / en ons toegeneegen waren. Doozts verhaalde hy my / wat sig dien nacht had toegedragen ; en dat de Wilden dien gantschen tyd rondom my hadden gestaan / alleen om my te verwelkomen. Sy zepden hem / gemerkt te hebben mijne bekooring / en dat haar seer leed was / dat ik in sulke een vrees doozt haar had gestaan ; sonder te kunnen rusten ; daar na begondense te lagchen / en sig vriendlijk te toonen ; 't welk my een goede moed deed vatten. Vervolgens besogt ik met den Tolik noch meer andere Doozen der Tuppim Imbas.

Eenigzins
breed
verhaal.

Als de Wilden Dzeemdelingen ontfangen / soo houdense deese gewoonte. Dooz eerst moet de Gast sig neersjetten in een Slaap-net / soo haast hy in de Hut des Mouffacats, of Hupswaarts / ingaat ; want in peder Dooz moet hy eenen sulken verkiezen ; en mag daar na tot geeneu anderen overgaan ; ten ware hy by den eersten grooten ondanke wou behalen. Dus moet hy een wijl tijds blijven zitten. Haast daar na komen de Wijven aan rondom 't Slaap-net ; setten sig op d'aarde neer ; houden de handen dooz d'oogen / en betweenen alsoo d'aankoomst des Dzeemdelings Gasts / op des seiven goed geluk ; hem te gelijk dapper roemende.

ophoeda-
nig

Hier toe gebruikense dusdanige woorden : O lieve Gast ! gy hebt soo veel moeyte en arbeyd uytgegaan, eer gy tot ons sijt gekomen. Gy bent een goed redelijk Vriend, en een dapper Man. Is nu den Dzeemdeling een Franschman, soo doemt'er noch by : Gy hebt ons veele kostelijke Waren gebragt, welker geene wy te vooren hadden.

een sonder-
linge

Met sulke een gemaakt getween ontfangense de Dzeemdelingen. Wil nu den Gast by sinen Hupswaard dank verdienen / soo moet hy sig ook soodanig aanstellen ; diep sugten ; en eenige tranen laten vallen / als of 't hem ter herten ging ; ook eenige woorden spreken. 'k Heb sommige der onse gesien / soo weerkertig / dat der Wijven gehupl haar ook tot weenen betwoog.

en seldsamen
wijs

Deese hoortwijlige begroeting der Vrouwen gepindigd sijnde / soo treed den Mouffacat, of Hupswader (die ondertwyl seer beestig is geweest om Wijlen te maken ; ja soodanig / dat hy sin oogen daar van niet afwendde) ook na den Gast. Hy gebruikte deese woorden : Ere-joubé ; soo veel als : Sic, bent gy daar ? of / Koomd gy ? Doozts vraagde hy : Hoe staat het met uw goed leven ? Wat bedied het, dat wy malkander hier bejegenen ?

de Wilden
de vreemde

Daar op vraagde hy / of den aankomeling hongert heeft ? Siet hy ja / soo stelden hem allerlei Spijsen dooz ; als Wortel-meel / Gebogelt / Dsch / Ec. in aardden Baten ; alles op d'aarde neer / wijl se noch Tafel noch Bank gebruikten. De drank is Caou-in, indische die gereed hebben. De Vrouwen brengen hem Oost en andere Ververschingen toe. Maar begeerten daar tegens / schoonsse 't niet met uytdukkelijke woorden seggen / Spiegel / Messen / en Glasene Corallen, welke om den Arm dragen.

haar befoe-
kende
Gasten
ontfangen.

Wilt gy 's nagts in 't Dooz blijven / soo berepde de Hupswader dooz u een seer supber Slaap-net / en laat by tijds 't byper opblasen met een sonderling slag van Blaasbalgen. Dit geschied niet om der houde wil / maar om de vogtighepd des nagts wat op te droogen ; doch voornamentlijk / om datse 't dus gewoon sijn. Vermits ik hier van byper gewag maak / soo kan ik niet doozby gaan den Leester te berigten / op wat dooz een seldsamen wijls 't selve hier gemaakt werd ; waar over men sig soo wel te verwonderen heeft / als over den Stern in Schotland, die / volgens 't verhaal van den Auteur der Singulariteiten, in Werck / of Stroo / gewolkheid sijnde / 't selve van selfs ontsteekt.

Wonderlij-
ke manier
der Wilden.

't By dat de Wilden in Hup / of op de Jagt / of ter Dschvangst upt sijn / soo moetense altijd byper hebben / insonderhepd by nagt / om niet schielijk

overballen te werden. Van een Overflag hebbense gantsch geen kenniss. Maar daar tegens tweedselep slag van Hout ; 't eene 'reeneemaal week ; 't ander bodenmaten hard. Van dit harde Hout neemense een stuk / ontrent een voet lang ; maken 't op d'eene zijde spits ; en steeken 't geschappte eend in een stuk des wecken Houts ; setten 't op d'aarde / neemen de Steel van 't harde tusschen hare handen / draapen 't op 't geswindste om en om / eben als wildense 't onderste Hout doorbooren. Dooz deese snelle en sterke beweeging ontstaat niet alleen rook / maar ook byper. Van doemt'er Boomwool / of dooze Boombladeren by ; welke ligtlijk aangaan ; en dus byengense ander Hout in brand. Dit heb ik selfs dikmaal in 't werk gekield.

om vyer te
bekomen.

Als nu den gedagten Gast op de gehoorde wijls sijn begeerten / gedronken / en sig ter rust neer gelegd heeft / soo schenkt hy sinen Waard / indien hy eeruigzins milddadig is / Messen / Scheeren / en rijstangetiens / daarse 't hapt des Waards mee uprukken. De Wijven bereed hy krammen en Spiegtelens ; de Kinderen Dsch-haken.

Vermits in dit Gewest geen lastdragende Beesten sijn / soo moeten hier alle Menschen over Land te voet gaan. Is dan een Dzeemdeling vermoepd / en wil hy aan eenen Wilden een Mes schenken / soo sal hy terstond aanbieden / hem te dragen. Dit heb ik my hier meer dan eenmaal laten doen / dikmaal een geheele Fransche mijl wegs. Als ik haar gebood / wat te rusten / soo gabense my tot antwoord : Siet gy ons dooz soo veruigd aan / dat wy moede souden werden ? 'k Wou u wel een geheel dag lang dragen / sonder rusten. Als wy dit hoorde / moesten wy daar over lagchen / en te gelijk ons verwonderen over deese twee-beenige Celenaars.

Natuurlijke trouw en liefde is haar gelijk als aangeboren. Den eenen schenkt den anderen daggelijks Dsch / Wildbjaad / Oost / en diergelijke dingen. 't Doet haar seer we / datse sien souden / haren Natuur pets 'ontbreken van 't geen sy in vooraad hebben. Tegens de Dzeemdelingen sijnse eben soo bygebig als tegens de hare ; 't welk dit vooraad kan bevestigen.

Hare na-
tuurlijke
trouw en
liefde seer
groot.

In 't thiende Hoofdstuk heb ik verhaald / hoe ik / en noch twee andere Françoisen, in levens-gebaar stonden / wegens d'ontmoeting van een seer geweldig-groote Waagdis. Doemaals verdwaaide wy midden in 't Dsch / twee dagen lang ontfwerende met groote hongertijding. Eendlijk quamen wy by 't Dooz Pano, waar in wy te vooren geweest waren. Seer vriendlijk ontfingen ons de Wilden, en deeden ons veel goeds. Want ons ongebal vermoenen hebbende / en de gevaren van ons uytgestaan / soo van de wilde Dieren / als van de Natic Markayas, die ons byna in handen had gekreegen / om ons te slagten en 'eeten : dan noch haar toonden / hoe jammerlijk onse Hupd was gescheurd dooz de Doozen / dooz welke wy hadden moeten gaan / liense soodanig een meedogen en diep betriet bliken / dat ik geen woorden kan binden / om een verbeelding daar van te doen. Een groot onderschepd is 'er tusschen onse geveynse en haar opregte leed-betuyging ; welke wy doch wilde en groote Menschen noemen.

Sy wieschen ons de voeten met supber Water af / en setteden ons peder in een Slaap-net. Dooz beval de Hupswader / ons eeten dooz te stellen / om ons te verquikken. Sy draagten ons van 't beste datse hadden / Wildbjaad / Gebogelt / Dsch en 't uytgeleesste Oost / nevens 't heerlijste Wortel-meel / soo goed als 't Koozn / daar wy ons Wittebrood van bakken. Doe de nagt aanquam / deed de Hupswaard de Kinderen van ons afwijken / op dat wy dies te geruster mogten slapen. 's Moorgens vroeg quam hy by ons / noemende ons sijne beste vrienden / en vraagde / of wy ook wel geslapen hadden ? Wy antwoordden / bodenmaten wel. Doe zepde hy : Rust noch wat / want ik heb gisteren genoeg bemerkt / dat gy seer vermoepd sijt geweest. Vrolijk / ik sou niet genoeg kunnen uytdukkelen de vriendlijkhed / met welke ons ontfingen / en tracteerden. Als wy over Land repden / hadden wy altijd een pakje Waren by ons ; 't welk ons

Meedelij-
den met
d'ongeval-
lige, of
lijdende.

Sonderling
voorbeeld

van hare
meede-
doogen en
vriendelij-
heid.

aan onsen
schryver, en
deselven
Medgesel-
len ge-
toond.

ong by de Wilden eben soo wel te pas quam / als by ons 't geld. Doe wy ons afschept namen / schonen wy de Mannen Messen / Scharen / en Nyp-tangerjens; de Wijden Spiegeljens / Kaminen / Ambanden / en Glasene-Corallen; de Jongens Dischangelen; welke dingen van haar seer hoog geagt werden. Sie hier een Voorbeeld daar van.

Voorbeeld
hoe hoog
de Wilden
een Mes,
en andere
snyfste-
ryen agten.

Ens in een Dorp sijnde / bad mijnen Hups-waard my / hem doch te willen seggen / wat ik in mijne Lach had. Ik haalde alles wat ik had uyt / en lepte 't ozentlijk nevens malhauder. Hy vertoonde sig boven maten seer; riep andere Wilden tot sig / en lepte: O mijn liebe vrienden / hier set gy / wat booz een dierbaren Gast ik heb ghevergd. Ugtlyk is hier uyt af te meeten / hoe bovenmaten rijk hy moet sijn / nadien hy sulke groote Schatten by sig draagd. Al dese Waren bestonden alleenlyk in ses Messen met bonte Herten / ses Kaminen / drie Spiegeljens / en weynige andere dingen van seer geringe waarde / al 'samen geen twee Rijksdalers waardig. Ik vereerde mijnen Hups-waard een Mes / 't beste onder den hoop / 't welk hy soo hoog-waardig hield / als pe-mand by ons de kostlykste Goudene Kreeten sou mogen doen.

Vrheken-
de getrou-
heid.

Gelijke hare byanden ter dood toe verholgen / soo beninnense daar tegens hare vrienden op 't ypteste / onder welke ook wy waren. Er souden se alleley ongeval op sig selven laden / als hare vrienden niet booz beleediging beschermen.

Kortswijg
en aan-
merklijk
Gera,

Ens echter liet het sig aansien / dat ik onder haar in doodse gebaar sou geraakt hebben. Op sekeren tyd quamen ses onser Françoisen geballighlyk by een in 't Dorp Ocarantin, om daar dien nacht te blyven. Tot tijdsverdyf schooten onser drie tegens drie met een Boog om prijs. Die 't verloor / sou Indiaanische Hoenderen en andere Kost tot d'Avond-maaltijd moeten leveren. Ik en mijne twee Med-gesellen verloren 't Wedspel. Singen derhalven heenen / om te sien / waar wy Hoenderen souden mogen krijgen. Een Jongen / met ons uyt Frankrijk in America gekomen / besegende my / en wees my een Indiaanische Endvogel / seggende / neemds mede / gy kondse hier na de Wilden betalen met een Mes / of pet anders. Ik deed soo; sloeg de Vogel dood / namse by den hals / en droegse in de Hut / daar een groot deel Wilden slempten; vragende / wien dit Dier toebehoorde / ik wou 't hem betalen. Terstond antwoorde eenen ouden met een gefronst voorhoofd / dat het sinen Endvogel was. Ik vragde / wat ik hem daar voor sou geven? Hy epichte een Mes. Ik gaf 't hem. Hy begeerde een better. Ik bood het hem aan. Doe wou hy een ander ding. Dit was een ongewoonen episch; ook had ik 't niet. Seyde derhalven / hy sou met 't Mes te vreden sijn; want pet anders wou ik hem niet geven. De Colk maakte my bekend / dat den Wilden seer toornig was; en daarom stond my toe te sien / dat ik 't begeerde bekomen mocht. Ik leenden 't dan van de gemelde Jongen / en leverde hem 't geen hy geepicht had. Doe wou hy 't ook niet. Ik / wat vergaamd / vragde / wat hy dan hebben wou? 'k Wil / liet hy hooren / u dood slaan / gelyk gy mijnen Endvogel hebt gedaan; die my 't liefste van al mijnen voorraad was / als vooztijds behoord hebbende mijnen liefsten Broeder.

oulen
Antheur
beregend
met eenen
Wilden,

diens End-
vogel hy
had dood
gelegen,
en mee
geuomen
doch hem
betaling
aanbre-
ngende:

Maar van
den seiven
gedroegd
wordt,

dat hy hem
ook dood
sleek zou;

Da deese woorden haalde hy een knuppel van ses voeten lengte / en dreegde / my daar mee te willen dooden. 'k Wierd boven maten seer-verschijnt. Wy maakten vele woorden d'een tegens d'ander. Die-mand der andere begeerde vrede tusschen ons te maken. Eindlyk lepte sig den Wilden, die den gantschen dag gesloopen had / en dronken was / in sijn hangbed neer / om te slapen. Ik daar tegens begaf my met mijn Geselschap tot de Maaltijd. Deese gantschen Alarm was maar enkel iok geweest. Want doe den Wilden weer ontwaakte / deed hy my door eenen anderen aanseggen / dat ik sinen lieben Soon was. Dat hy sig maar alleen soo grimmig tegens my had aangesteld / om te sien / hoedanig ik my tegens de Portugeezen (haar' eeuwige byanden) en de Markayas in den Oorlog sou verweeren (want ik had my in postuur gesteld /

om mijn lijf te verdedigen). Ondertusschen / op dat hy niet weer sulc een boertep tegens my of eenen anderen François mogt aanvangen / deed ik hem weeten / dat ik sulc een Vader / die met een knuppel sinen Soon wou probeeren, niet van nooden had. Om hem ook te toonen / hoe seer dit werk my verdroot / ging ik de volgende dag in een Hut / daar hy sig ook bevond; vereerde aan alle eenige Messen en Dischangelen / maar hem niets met allen. Hier staat aan te merken / dat d'oudse onder haar / welke vooztijds geen Wylen / Messen / en diergelijke dingen gehad hebben / en nu gewaar sijn geworden / wat booz een groot gemak en voordeel zy daar van trekken in 't kloven van hout / en 't verbaadigen van Wylen en Boogen / de jonge gedurig vermanen / de Françoisen wel te tracteeren, en niet te beleedigen / maar in tegendeel alle Eere te betoonen / om 't nut deeser dingen / welke van haar bekomen moeten / niet te verliesen.

echter al-
leen uyt
kortswijg
doch met
groote
schrik van
Lerius.

XIX. HOOFDSTUK.

Artzen der Wilden. Siekten onder deselve. Hoeft op hare Sieken passen. Geween en gehuyt over eenen Dooden. Begraving harer Dooden. Seldsame Ceremonien daar ontrent. Verscheydene andere Aanmerklijkheden.

Ten beslyt mijner Historie van d'Americaan-Manier sche Wilden staat my noch pets te seggen / hoe se handelen ontrent hare Sieken / en wat sig toe-draagd ontrent hare dood.

Wanneer penmand onder haar krank werd / en aanwys / waar de quaal sit / of ter welker plaats hy pijn gevoeld / soo slygd des Sieken alderversten vriend deselve met sinen mond. Sontijds werd het ook gedaan van eenige Landloopers / by haar genoemd Pages, soo veel als Artzen / of Geneesmeesters. 't Is een andere soort van Menschen als de Caribes, van welke hier vooren is gesproken. Deese Pages geven voor / datse de sinerten uyt-singen / en 't leven verlangten kommen.

van Sieken
te geneesen
onder de
Wilden.

Deese Wilden bekomen sontijds koozten / en andere gemeene Siekten / doch niet soo sterk / noch soo dikmaal als by ons de Menschen onderworpen sijn. Ondertusschen heestmen by haar een Quaal / welke niet geneezen kan worden / genoemd Pians. Gemeenlyk ontskaatsse uyt dertelheyt / ontugt / en wellust. Eventuel heb ik gesien / dat ook jonge kinderen daar mede behebt sijn geweest. 't Is een soort van kinderpokken; welke bladeren eyndlyk een dymn dijs werden; overloapende 't geheele Ligchaam / en ook 't aangesigt.

Siekten by
de Brazilia-
nen.

Die van deese quaal aangevallen werden / krij-gen eben soodanige lidrekenen / als die by ons de Françoisen, of Spaanische Pokken hebben. Een der Normandyche Tolkten in dit Gewest / die gedurig met der Wilden jonge Dochteren in onkuisshend leefde / bequamt sinen verdienden loon. Sijn gantsche Ligchaam wierd soodanig gesteld / dat hy scheen over al Melaats te sijn; en behield daar van soodanige blytheeden / datse noyt weer verdorven konden worden. Deese Plaaag houdense booz d'alderangste. Doch ik lieere my nu weer tot der Wilden gewoonten ontrent hare Sieken.

Deselve gebedse gantschlyk niet t'eeten / ten sy hy 't selve epicht / al sou hy ook versmagten. Of schoon de krankheyt ten hoogsten gevaarlyk is / soo houden echter daar om de Gesonden niet op van singen / springen / en swipen; ja hoe 't arger met den patient werd / hoe sy 't meerder doen; sulkerwijls / dat den Sieken door haar geraas en geswaarm wel ontsinng werden / of geheel om 't leven komen mocht. Eventuel slaagd hy niet / als wel wetende dat hy niets daar mede sou kommen berrigten.

Haar seld-
saam be-
driift by de
Sieke.

Indien hy sterft / en is hy een Hups-vader / soo veranderd haar Gesang plotslyk in een gehuyt en geschreeuw. Als wy ter sulker tijd ergens in een Dorp quamen / om daar te vernagten / moesten wy of boozt reysen / of dien nacht slaaploos dooz-bringen. Meest moctmen sig verwonderen over de Wijden / welker gehuyt en geschreeuw dat van een Hond of Wolf seer gelijk is. De klagt / welke

Gehuyt en
getier als
van Hon-
den en
Wolven, als
de sieke
sterft.

Johannes Lerius.

F met

met een bebede stem voortbrengen / is dusdanig. **Du** is hy dood / dien alderdappersten Held / die ons soo veel vanden heeft toegebracht / om deselve t'eeten. **Dan** beginnen d'andere : **O** dien geweldigen Jager ! **O** dien heerlijken Visscher ! **O** dien dapperen Slagter der Portugeezen en Markayas. **Koestlyk** / d'eene vermaand en vertoekt d'andere om te klagen. **Sy** batten malikander met d'armen om de schouderen / en hielden niet op van klagen / voer dat den overleedenen uptgedragen werd.

Hoedanig de Vrouwen in Bearn hare doode Mannen pleegen te beklagen.

Hoe't de Wijven in Gasconje maakten.

Vervolg van de klagten der Wilden.

Hoefte hare dooden onder dompten.

Dus maken 't deese wilde Wijven gelijk die van Bearn, wanneerse hare overlede Mannen beklagen / roepende : *La mi amou, la mi amou ; cara rident oeil desplendou ; Cama leuge, bet dansadou. Lo mé balen, lo ni esburbat ; mati de pes : fort tard cougat.* **Dat** is : Mijn lieve vriend, mijn lieve vriend, wiens aangesigt soo vrolijk was, wiens oogen soo helder en klaar waren. **Gy**, die sulke snelle beenen had, die soo wakker kond dansen ; die een sterk en dapper Held waart ; die 's morgens vroeg opstond, en 's avonds laat te bed gingd ! **Maar** de Wijven in Gasconje (ten tijde van Larius) maakten 't noch stiller / en deeden 't de volgende woorden by : *Yere, Yere, O le bet, regenadou, O le bet ; iougadou qu' ;* soo veel als : *Hey, hey !* hoe manlijk kon hy sweeren en vloeken ! wat een Spitsboef was hy ! **Dit** hier / tot verlustiging des Lezers, tusschen geboegd sijnde / keert ik nu weer tot de Wijven der Wilden.

Tot hare hier boven verhaalde klagten doense noch deese : **Du** is hy dood ; nu is hy dood / die top tegenwoordig beklagen. **Hier** op antwoordden de Mannen : **Wep** / hy is gestorven / en wy sullen hem niet meer sien / tot dat wy met hem over 't Gebergte sullen dansen en springen / gelijk onse Caribes ons leeren. **Noch** veel andere diergelijke dingen hangense daar aan ; en dit gehupl duurd ontrent ses uren lang ; want langer latense hare Dooden niet onbegraven leggen.

Daar na makense een kupl / niet in de lengte / gelijk by ons de gewoonte is / maar rond / gelijk een groot Wat. **Setten** 't den dooden over eynd in / en doen 't dan Harde over. **Een** Hupsvader wikkelse in sijn Slaap-net / en begraven hem in 't midden der Hut. **Leggen** ook by hem in 't Graf sijne

Vederen en andere dingen welke hy in sijn leven lief gehad / en hoog geacht heeft. **De** Wilden in Peru hebben de gewoonte / datse by hare gestorvene Koningen en Caciquen een groot deel Goud / Silber en Edele Gesteenten in 't Graf leggen. **De** Spaanjaarden, deese Graven openende en doorzoekende / hebben 't magtige Rijkdommen uptgehaald.

Alse den tijd / dat de Francoisen in 't Land der Tuppin Imbas sijn gekomen / hebbense niet kostlyk meer in hare Graven gelegt / maar sig begeven tot een dwaas overgeloof. **Sy** hielden 't daarvoor dat den Aygnan (boose Geest) / indien hy in d'eerste nacht na de dood van een Mensch / geen Spijzen hy 't Graf vond / dat selven sou opgraven / en opeeten. **Verhalven** settense veel aarden Baten met de treflykste kost van de beste Visc / 't lekkerste vleesch / nebens 't heerlijkste Woztel-meel / ook haren Dyrant Caou-in, rondom 't Graf heenen. **Deese** Offerhande onderhoudense / tot datse oordeelen / 't doode Ligchaam vergaan te sijn.

In deesen waan sijne seer versterkt geworden / door 't bedryf van eenige Normandysche Colken / die deese Spijzen heynlyk wegnamen / niet een / maar meenigmaal hier in sig gelijk makende d' Afgods-Priesters van den Bel te Babel. **Soo** sterk is dit bygeloof in haar geworteld / datse / schoon wy haar dikmaal 's morgens toonden / dat de Spijzen / welkese 's avonds by 't Graf hadden gesteld / daar noch in 't geheel stonden / echter niet te beweegen waren / om van hare dwaling af te staan ; behalven alleen eenige wepnige.

Wanneer nu de Wilden op de voorgeheenen gehooze de wijs hare Hutten na een andere plaats verdragen / soo makense over de Graven een Wexel van 't Krup Pindo. **Verhalven** de geene / welke door 't Land wandelen / 't selve hier en gintsch gelijk als een Kerchhof sien. **Als** de Wilden somtijds door de Woschen gaan / en een Degraafnis-plaats van eenen der hare geboort werden / heffense soodanig een geschreeuw op / datmen 't van verre hooren kan.

Om den Lezer een klein proefje te geven van de Spraak der Wilden, soo sal ik eenige deelen des Menschlijken Ligchaams in deselve voorstellen. 't Woord *Ché* beteekend mijn.

Hardnekkig bygeloof der Wilden, dat de boose Geest den begravene sou opeeten.

indiense geen Spijzen by 't Graf stelden.

Hoefte niet de Graven handelen, wanneerse hare Hutten verdragen.

Ché-

van de Taal
der Wilden,
die ook
veele
woorden
niet de
Grieken

gemeen
hebbe.

Oorzaak
van 't ver-
trek des
Schrijvers,
en eeniger
andere

uyt Ame-
rica.

Accoord
met den
Schipper,
die haar sou
overvoe-
ren.

Handel van
Villaga-
gno,

Waar door
de Koning
van Frank-
rijk

Brazil, en
andere
Deelen van
America
heeft ver-
looren; de
Portugee-
zen daar
van meêst
sijn gewor-
den.

Ché-auc, mijn hoofd / of hapt. Ché-vous; mijn
aangezicht. Ché-nembi; mijn ooren. Ché-ressa; mijn
oogen. Ché-rin; mijn neus. Ché-jourou; mijn
mond. Ché-redmua auc; mijn baard. Ché-ascoc;
mijn keel. Ché-poca; mijn borst. Ché-atoû coupé;
mijn aars. Ché-reûre; mijn billen. Ché-inua; mijn
arm. Ché-poncu; mijn vinger. Ché-reguic; mijn
buis. Ché-reduponam; mijn knie / &c. Ché-raup
mijn Vader. Ché-si; mijn Moeder. Ché-raijt; mijn
Dochter / &c.

Staet te weten / dat de Wilden veele woorden
niet de Grieken gemeen hebben.

XX. HOOFDSTUK.

Oorzaak van 't vertrek des Schrijvers uyt Brazil. Villaga-
gnos afval van de Gereformeerde Religie heeft veroor-
saakt dat de *Fransoisen America* niet konden behouden.
Tijd des vertreks. Voor oogen staande Schipbreuk.
Eenige keeren weer na Brazil; doch tot haar verderf.
D'andere komen in een woest Eyland. 't Gebergte van
S. Rochus. Verscheydene andere aanmerkelijke dingen.

Indien iemand begeertig is te weten de Grond-
oorzaak / waarom wy America weer verlieten /
soo sal hy sig gelieven indagtig te maken 't geen wy
voorzien hebben verhaald / namentlijk / dat wy
van Villagagnos werden verstooten uyt 't Eyland /
't welk hy had ingenomen / na dat wy agt maan-
den tijds daar in waren geweest; om dat hy / van
de Gereformeerde Religie afgevallen sijnde / ons niet
tot een diergelijken afval kon dwingen.

Wy begaben ons derhalven op 't vaste Land /
ter linker zijde van den Zeeboesem Ganabara, ont-
trent een halve mijl van 't Slot Colligny; daar wy
ons twee maanden lang ophielden / in eenige Hut-
ten / voortijds van de Fransoisen opgerecht / tot ge-
mak van de Visch-vangst.

Even ter selver tijd quamen tot ons Chappellaus
en Boissius, die wy hy Villagagnos hadden gelaten;
doch van hem afgevallen waren / om deselve oor-
zaak als wy / te weten / om sijnen afval van de
Religie, en sijnen dwang / om ons desgelijks te doen
doen. Deese beyde namen wy tot ons boven ons
getal; want wy waren alreeds met den Schipper
over een gekomen / dat hy voor 600 Franken, en
een bestend deel van Doorraad / ons sou overboeren.
Doch eer wy voortgaan / moet ik den Lezer, tot
't rechte verstand der saken / onderrigten van Villa-
gagnons handel in America, en hoe hy sig dreef /
als hy aan ons 't afscheyd gaf.

Hy selde sig aan in dit Gewest als Koninklijken
Gesant / of liever Gevolmachtigde. Geenen daar
aankomenden Franschman derfde / sonder sijn ver-
lof / pers omdonneren. Hy gaf ons een geschee-
den Paspoort, dat wy weer na Frankrijk mochten
varen; en sond aan den Scheeps-patroon een Brief/
hem berigtende / dat hy 't selve had toegelaten.
Dit geschiedde terwijl 't Schip noch op Anker lag
aan den Zeeboesem van Ganabara. Te gelijck gaf
hy aan den gedagten Patroon een listje vol Brieven/
gescheeften aan sijne vrienden. 't Selve was om-
slagen met gewascht Doek / volgens Scheeps-
gewoonte. Onder deese Brieven had hy heymelijk
gemengd verraderlijke Schijften / en een gantsch
Proces tegens ons / bekeelende d'eerste Koninklijke
Staats-dienaars in Frankrijk, of der selver onder-
voorzene / de handen aan ons te leggen / en ons te
doen verbjanden / als van hem voor Kettens ver-
oordeeld. Dit was den loon voor onse getrouwe
diensten.

De Heere echter keerde alles om / soo dat dit ons
tot grooten troost / maar Villagagnos tot seer groote
smaad gebijde. Op den 4 Januarius Anno 1558
gingen wy 't schep / geladen sijnde met Brazilien-
hout, Indiaansche Peper, Cortoen, Meickatten /
Sagovins, of klepne Apen / Papagayen / &c. / wel-
ke de meeste van ons by tijds hadden ingehandeld.
Ons Schip was genoemd Jacobza. Indien Villa-
gagnos besandig hy de Religie was gebleven / buy-
ten twijfel soude wel-tijden duysend personen uyt
Frankrijk sig na Brazil hebben begeven / en dus
magtig genoeg geweest sijn / om dit Land te be-
schermen tegens de Portugeezen, die 't selve hojts

hier na hebben overtoeldigd / 't welk de Fransche
Majesteit had konnen behouden.

Op den gemelden 4 Januarius zeilden wy af / en
begaben ons op de woeste wijde Westersche Zee, <sup>Afvaart uyt
America.</sup> sterck 45 personen; want 't was maar een kleyn
Last-Schip. De Capitain wierd genoemd Baldui-
nus. 't Scheepsvolk was 25 in getal. In den
aanvang onser reys lag ons vet swaars op 't hert;
en soo haast wy in 't Schip waren getreden / ver-
moedden wy een aanstaande ongeluk. De meeste
onder ons soude noyt weer na Frankrijk sijn ge-
keerd / indien Villagagnos ons niet had willen dwon-
gen / onse Religie af te sweeren. <sup>Voorree-
kenen van
ongeluk op
de Reys.</sup> Byten dit sou ik
ook voor mijn persoon geerne daar gebleven hebben/
by soo verre ik God daar had mogen dienen na
mijn Gewoonte; want ik woonde daar in een goed
vughtbaar Land. En dikmaal heb ik gewenscht /
doe ik my weer in Frankrijk behoud / by d'Americane-
nen te mogen sijn / als ik my erinnerte / hoe wel het
my by haar ging; als by welke ik veel meer trouw
en oprechtigheyt heb bevonden / als by den meesten
hoop onser Fransche Mond-Christenen.

Inden aanvang onser reys moesten wy over ge-
vaarlijke Oorden heenen zeilen; vol Steenklippen <sup>Gevaarlijke
Oorden,</sup>
en Sandbanken / welke sig ontrent 30 Fransche mij-
len in de Zee uytstrekken / derhalven de Schippers
soo verr als moogelijk is daar van af wijken. Doch
de wind was te slap / om op de hooge Zee te komen /
op deese perijhelen t'ontgaan. <sup>op deese
Vaart.</sup> Als wy nu sefen vol-
le dagen door de Zeegolven gintsch en herwaerts
waren gedreven / sonder veel gewonnen te hebben /
gebeurden 't ontrent middernacht / dat 't Scheep-
volk beurt om beurt 't water / 't welk onder in 't
Schip was gedrongen / uytpompten / volgens
gewoonte. Maar hoe lang sy met deesen arbeyd
aanhielden / echter kondense niet ten eynde komen.
De Stierman hier over verwonderd / begaf sig na
beneden / om te sien waar 't haperen mocht.

Doe bevond hy / dat 't Schip een barst had be-
koren / byna vol water was; en alreeds begon te
sinken. Ligetlijk kammen bedenken / in wat voor
een verbaasdheyt wy geraakten / als wy / d'een
voor d'andere na ontwakende / ons in sulck een groot
gevaar bevonden; niet anders dan de dood voor
oogen sagen / en peder oogenblik stonden na den
afgrond te sinnen. Eventwel beslooten eenige der
onse / en daar onder ook ik / ons leven te be-
schermen / soo lang moogelijk was. <sup>Uyterste
perikel,</sup> Twaalf up-
ren lang / van middernacht tot den middag / hielden
wy 't Schip op met twee Pompen. 't Water drong
soo geweldig in / dat wy als boven water moesten
arbeiden. Doe 't selve by 't Brazilien-hout was
gekomen / waar mee ons Schip insonderheyt be-
dragt was / liep het soo rood als bloed uyt de Pom-
pen. Al onse krachten stelden wy te werck / tot dat
wy een goede Wind bequamen / om weer na 't Land
der Brazilianen te varen / daar wy noch niet verr af
waren; ons ontrent ten elf uren in 't gesigt
quam; en derwaerts wy onse Zeilen rigteden.

Ondertusschen bemoeiden sig 't Scheepsvolk en
een Cimmerman / soodanig / datse de grootste ga-
ten meerendeel slopten met Spek / Lood / wolle
Lakenen / en diergelijke dingen / welke wy haar in
meenigten toerephten. Doe konden wy eenigstins
van onsen arbeyd rusten / alreeds gantsch afgemat
sijnde. Maar als nu de Cimmerman 't Schip al-
lerweegen besigtigde / bevond hy 't selve seer
oud en wormsteekig; gantsch onbeguaam. Gaf
ons derhalven den raad van weer te keeren daar wy
afgevaaren waren; en d'aankoomst van een ander
Schip uyt Frankrijk te verwagten / of een nieuwt
te doen bouwen. Wele waren seer hard hier tegen/
doch de meening des Stiermans wierd gevolgd;
die in deze stond / dat 't Scheepsvolk mocht ver-
loopen. <sup>De Stier-
man be-
weegd door
sijnen raad
eenige aan
Land te
gaan.</sup> Dou derhalven liever sijn en onser aller
leven in gevaar stellen / dan sijn Schip met de daar
in geladene Waren agter te laten. Doch indien Phi-
lippus en andere weer na America begeerden / soo
beloofde hy haar een Wpschip daar toe. Philippus
sepde / niet weer na Brazil, maar na Frankrijk te
willen / 't welk hy ook al de sijne ried. Doe dragt
de Stierman wat anders voort / te weeten / 't was

een gebaarlijke Keps; 't lag hem op sijn hert / dat deselve langdurig sou vallen; waar dooz dan de Proviande dooz soo veel volk niet genoeg sou sijn. Dit bragt soo veel te weerge / dat seg der onse weer na America keerden; waar van wy niet boven de thien Fransche mijlen af waren.

Lerius alreeds in de Root, gaar weer tot sijn geluk in 't Schip.

Ik was eenen der seg. Wy wierpen onse Bagage in de Boot; nevens een weping Doxtel-meel / en drank. In 't afscheyd neemen van d'andere / sepde eenen / die by Philippus was / en my by de hand vatte: Ik bid u om Gods wil / blijf by ons; want genomen / dat wy in Frankrijk niet konden aankomen / maar ergens in een Epland aangedreven wierden / soo sou 't ons echter veel verdraaglijker sijn / als weer na Villagagno te keeren / by wien gy niet veel rust sult hebben. Dooz deese woorden wierd ik bewoogen; en vermits men geen lang Gelprek hier kon houden / liet ik een goed deel van mijne goederen in de Boot / en begaf my weer in 't Schip. Ven dus / dooz de voorzigtigheyt mijns vriends / gereddet uyt 't grootste gevaar / gelijk gehoord sal werden.

Namen der geene, die weer na Brazil voerren.

Overige blijf / namentlijk / Petrus Bordonius, Johannes Bordellus, Matheus Vernellius, Andreas Fontanus, en Jacobus Ballazus, sijn gantsch weemoedig en met tranen van ons geschepten / varen de weer na Brazil; daarse epudlijch / na veel uytgestane moeyte / by Villagagno aanquammen; die de dylezist-genoemde / wegens de belijdenis der Gereformeerde Religie, heeft doen om 't leven brengen.

D'andere varen weer af

Vervolgens rusten wy ons op 't beste toe / en begaven ons weer op de Hooge Zee / in ons oud / bouwvallig Schip / waar in wy meer de dood en ons Gaf / dan een gelukkige overkoomst te verwagten hadden.

in een oud bouwvallig Schip.

Boven maten groote moeyte en arbeid moesten wy aandenden / om te geraken voor by de schroomlijke Steenklippen en gebaarlijke Sandbanken. Daarenboven sloegen ons de Golven en geweldige Winden / geburende de gehele Maand Januarius, onophoudlijk gantsch en herwaarts. 't Water liep foodanig in ons Schip / dat wy op elken dag wel honderd maal na den afgrond souden gesonken hebben / indien wy niet gedurig 't selve hadden uytgepompt / t'onser seer groote afmatting. Dit was geenem arbeid van eenige upren / maar van vele dagen agter malikander.

Groot gevaar en swaer arbeid door pompen.

Sien een woest Eyland, seer vol tamme Vogelen.

Ondertusschen geraakten wy noch twintig Fransche mijlen wegs voort. Doe wierden wy gewaar een woest Epland / na 't uiterlijk gesigt van forme als een ronden Boom; inden omkring meer dan een Fransche mijl groot. Terwijl wy ter regterhand daar voor by voeren / sagen wy 't selve / onaangesien het in de Maand Januarius was / allerweegen groen / en vol groene Boomen: ook gantsch vol Vogelen; welker vele op onse Mast en Zeplen quammen neervallen / sig lieten vangen / en met de handen streelen. Dus soumen ons Schip van verre wel booz een Wipshuis aangesien hebben.

Berigt van deselve.

De gemelde Vogelen deeses Eplands waren ten deelen swart / ten deelen aschberwig; ook witagtig / en gesprenkeld van de nu genoemde vertwen. Wanneerse vloogen / scheenense taanlijk groot; doch als wijse gebangen en geplukt hadden / warense niet grooter dan een gemeene Musch.

Gevaar van Steenklippen.

Noch twee Fransche mijlen voortgeraakt sijnde / wierden wy ter regter zijde gewaar spits toeloopende scharpe Steenklippen voor een Epland. Dreesden derhalven / dat meer andere diergelijke onder 't water verborogen mogten sijn; waat op ons Schip in stukken sou mogen stooten. Indien nu 't selve geschied ware / soo hadden wy verlost geweest van de gedurige moeyte des uytpomps.

In een langgetijd geen Land gesien.

Anden gantschen tijd onser Keps / die ontrent vijf maanden lang geduurd heeft / hebben wy nergens eenig Land vernoomen / behalven de nu gemelde Eplanden; welke echter in geene Kaarten onser Schiplieden aangeteekend stonden; beeligt ook booghreken van niemand gesien waren.

Linie Equinoctial.

En eynde der Maand Februarius quammen wy by de Linie Equinoctial, noch maar dyle Graden daar van sijnde. Maar vermits wy alreeds vijftig da-

gen op de vaart geweest waren / en onsen Doorraad van Cerwaren al by vermindert was / daat wy doch noch niet 't derde deel onser Keps volbragt hadden / soo stonden wy in twijfel / of wy ons wilden wenden na 't Gebergte van S. Rochus, daar eenige Wilden woonen / om van deselve eenige Proviande te bekoemen. Epudlijch volgden wy de meening der geene / welke booz best hielden / booz te varen / en dat wy / om met onsen Doorraad dies te langer toe te komen / een deel der Weichatten en Papagaaven souden doodslaan.

In 't vierde Hoofdstuk onser Keys-beschrijving hebben wy aangeveesen / wat booz groote moeylijkheden men heeft uyt te staan / wanneer men by den Equator, of Equinoctial-Linie hoomb; en ik kan uyt epgener erbarenheyt getuygen / dat het eben soo beswaarlijk is / van de Zupd-Pool (Polus Antarcticus) derwaarts te komen / als van de Noord-Pool (Polus Arcticus). Niet sonder groote moeyte kinnen; 't is van 't Doozden / of van 't Zupden / den Equator naarderen / wegens de Zee-golven / welke van beyde de zijden supsen en buyschen. Dan noch werden de Schrepen den toegang vermindert dooz de Winden / welke op deese hoogte ontstaan / en van beyde de kanten blafen.

Groote moeylijkheden, gevaren,

en eenige bysonderheden onder de Linie Equinoctial.

Daarom dan ook de Schiplieden / wanneer eenen Graad over den Equator sijn gekomen / 't is dan op deese of geene zijde / sig vrolijk maken / en verquikken met sijn en drank / als nu vele gevaren en verhinderingen te boven gekomen sijn; ook in hoope staande / datse nu een boozpoedigen voortgang sullen hebben. Daarenboven gaan dan de Schrepen veel geswindter voort / eben gelijk de Doergangers / wanneer een Berg afgaan. Van de seer gemeene Ontwoeren onder de Linie / tot groot beletsel en gevaar der Zeevarende / heb ik booz deesen gesproken.

Dan d'oorzaken der nu verhaalde dingen / insomderheyt ook van den geswinden loop der Hielen / wanneer over de Linie sijn gekomen / en waarom de Zee / hooger dan 't Land sijnde / 't selve niet overstromd / werd veel sijn gesluiteert. Niemand kan hier van sulc een epgentlijk berigt geven / dat eenen anderen niet wat anders daar tegens sou konnen inbrengen. Alleenlijk d'Almagtige God / die de diepte der Wateren / en den swaer last der Narde geschapen heeft / en noch wonderlijk / aan een Niet hangende / onderhoud / sijn deese Scheymen openbaar.

Aanmerking onses Schrijvers.

Doe wy nu allen ten tot den Equator quammen / observeerde onsen Stierman dooz 't Astrolabium de Pools-hoogte; en bebood / dat wy eben op den dag / als de Son d'Equinoctial had berencht / onder deselve ook waren gekomen; namentlijk / op den 10, 20 van Martius. Dit is booz al by wat gedenkwaardigs te houden / en tot dien tijd toe seer weringe weerbaren.

'k Wil van deese saak hier niet wijdoopig handelen; alleenlijk geef ik peder te bedenken / wat booz een geweldige hitte wy hier moesten ervaaren / wijl wy de Son snorreget boven ons hoofd hadden. Of wel op verscheptene tijden des jaars de Son nu tot deese / dan tot geene Kreekring (Tropicus) hoomb / soo is doch de hitte aldergroofter onder deese Hemelstreek / 't is dan te Water of te Land.

Geweldige hitte onder den Equinoctial.

Ik kan my derhalven niet genoegzaam verwoonden / over 't geen eenen (de Schijf der Generale Historie van Indien lib. 4. cap. 126.) heeft gescheven / die doch doozgaans geloofwaardig is / soo veel ik heb konnen onderbinden / te weeten / dat eenige Spaanjaarden, alsse dooz seker Landschap van Peru trokken / met groote bevreemding vernamen / datse onder den Equator Zneeuw sagen: ja / datse beswaarlijk de vol Zneeuw leggende Gebergten beklimmen konden. Selfs leedense soo een groote koude / dat sommige harer Medgezellen gantsch vervroren waren.

Sonderlinge seldzaamheyt van Zneeuw en Vrost onder de seer.

Willen hier inbrengen de stelling der Natuurkundige / dat de Zneeuw ontstaat in 't midden der Lucht / soo kan ik echter niet bevatten / hoe sulks hier te pas kan komen; 't welk de Seleerde my ten goeden gelieven te houden. Want als de Son in de

Bedenking des Autheurs over dit wonder.

de gemelde Linie is / soo vallen de Stralen snor-
regt op d'aarde af / en verwarmen ook alsoo de
lugt; waar in dan immers geen Zneeuw sig kan
houden; veel min daar in ontstaan / en bezyen.
Een soo wepnig geld by my de voorszending van
der Bergen hoogte / en de koude van de Maan.
Houde dit derhalven voor een ongewoone zaak /
waar over de Regulen der Philosophen niet te gebie-
den hebben; en ik kan dit niet beeter oplossen /
als met de woorden Gods selfs / gesproken tot
Job: Sij gy gekomen tot de Schatkameren der Zneeuw,
en hebt gy de Schatkameren des Hagels gezien? de ver-
metene wipetelaars in deese Behepenissen be-
schimpende met deese woorden: Gordet nu als een
Man uwe Lendenen, soo sal ik u vragen, en onder-
nigt my. Gy weet het, en uwe dagen sijn veel in getal,
&c. Ik keere weer tot 't vervolg mijner Reysbe-
schrijving.

De West-Zuid-West Wind hielp ons eyndlijk
upt deese groote hitte / en wy sagen nu 't Noorder-
Oostent / 't welk ons een geheel jaar lang niet had
moogen gebeuren. 'k Sal hier geen herhaal doen
van veelreep gedenkwaardige saken / van Visschen /
Vogelen / &c. / welke ons in onse Reys na America
onder de versjende Luststreek (Zona Torrida) woos-
quamen. Wy hebben woosheenen den Leefer daar
van berigt gegeven. Nu sal ik komen tot de seer
groote gebaren / upt welke ons echter d'Wilmagtige
geholpen heeft.

Tusschen eenen der Capitainen en den Stierman
in ons Schip ontstond een twist; 't welk veroor-
saakte / dat niemand sijn Wippt en Wipgt na behooren
waarnam. 't Gebeurde den 26 Martius, dat
onsen Stierman beval / al de Zepelen te gelijk upt te
spannen / sonder agt te neemen / op een voorszanden
sijnde Stormwind: die ook plotslik in onse Zepelen
viel. Had hy hem betaamlyke voorsigtigheyt ge-
bruykt / soo sou hy in tegendeel gebooden hebben /
deselve in te trekken.

Ontstond lag ons Schip op de zijde. De Scheeps-
Zepelen / de Vogelkoopten / en vele Pakken / wel-
ke niet ten besten bewaard waren / vielen al t'samen
in de Zee; en wepnig sepliden'er aan / dat even 't
selve ons niet te beurt viel. Doch in aller pl sneed
wy de Loutwen der Zepelen af; waar op sig 't Schip
eenigling weer opregte. Ondertusschen stonden
wy doormaals in 't uiterste gebaar. Evenwel ble-
ven de geene / die ons dit onheyl veroorzaakt had-
den / even hardnekkig in haar verschijl en tweedragt;
sonder malkander in 't gemoet te willen komen.
Soo haast 't gebaar voorsz was / begonden se / in
plaats van aan God dankzegging te doen / op
nietus tegens malkander aan te gaan; en sulke een
hebtigen Strijd ontstond'er upt / dat d'een d'ander
byna vermoord had.

Centge dagen hier na / by een sterke Wind / ging
een Timmerman met sommige der Scheeps-kney-
ten na beneeden in 't Schip / op 't vlijtstg onder-
kende waar pers gezeeken mogt; en daarse teeten
bonden / deselve stoppende / om ons van een groo-
te moepte t'ontsleen; want dag en nacht moesten
wy gebuyt pompen.

Terwijlse met dit Werk besig waren / brak een
stuk van een Plank / ontrent een voet lang / en
breed / schielijk af; waar door 't Water met sulke een
onschynmicheyt in 't Schip drong / dat 't Scheeps-
volk wegh liep / en den Timmerman alleen liet.
Met een seer groote verbaasdhed quamense boven
op 't Berdek / konnende van schrik en angst niet an-
ders uytzegen / als schreeuwen: 't Is met ons ge-
daan, 't is met ons gedaan! Daar-en-boven wierp
den Oversten / de Scheeps-paroon, en Stierman
met alle snelheid de Planken des Berdels in de Zee /
om dies te geswinder by de Boot te komen komen.
Dan noch moesten vele Water / nevens een groo-
te meentige Brazilien-hout, over Noord; ter waar-
de van tynen stierman Frank.

De gedachte dyle personen beslooten onder mal-
kander / 't Schip te verlaten / en haar Heyl in de
Boot te soeken. Dreesden echter / dat deselve / door
't insallen van 't ander volk / mogt overladen wer-
den. Derhalven de Patroon, met een uytgetrokken

bloot Swaard / ons al t'samen met geweld afweer-
de / soo dat niemand sig daar in derfde begeben; wyl
hy dreygde / al die in de Boot quamen d'armen
van 't Lijf af te houwen. Wy sagen dan ook niet
anders voor oogen / als / dus in de woeste Zee ver-
laten sijnde / na den Afgrond te sullen dalen. Ech-
ter erinnereerden wy ons d'eerste Schipbreuk / waar
upt ons d'Wilmagtige soo genadiglyk had gereddet:
en dit moedigde ons aan / om niet alle vermogen
tegenstand te doen / op dat 't Schip niet moght
sinken.

Dus tusschen vrees des doods en hoop des le-
bens stoevende / werkten wy noch soo veel upt / dat
wy 't Schip behielden. Ondertusschen waren wy
niet alle niet even kloekmoedig. Wyna al de Schip-
lieden / sulke een sterbens-wijs aanmerkende / wa-
ren soodanig verschrikt / datse alles lieten staan en
leggen; nergens meer voor zeggende. Indien de
roekloose Menschen / welke / by den Wijn sittende /
spotten met de geene / welke de Zee bebaren / hier
by ons waren geweest / ik ben verheerd / dat de schrik
haar de spottet wel verdriven sou hebben. On-
dertusschen is 't Fransche Spreekwoord soo geheel
onbillijk niet; luydende. 't Is best d'huys gebleven,
en Kool in sijnen Akker te planten.

't Geen ik nu verhaald heb is 't noch niet al. Wy
hadden noch duysend Fransche mijlen af te leggen /
eer wy bereyken konden de Haven daar wy sijn moe-
sten; derhalven heb ik noch al wat te beschrijven; in-
sonderheyt den alderellendigsten van ons uytgesta-
nen Honger / doch eerst moet ik 't begonnene voorsz
afhandelen / en voorszagen / hoe wy 't doodsgebaar
noch ontwoosfelden. Onsen Timmerman was slep
van persoon / doch kloekhertig. Hy deed niet ge-
lyk d'andere / maar bleef beneden in 't Schip / en
had sijne Scheeps-Wy in 't groote gat gestookt;
ging met sijne voeten daar op staan / en deed dus 't
Water met geweld tegenstand / alhoewel hy ver-
schepene malen door des selven stragte aandrin-
ging opgeheben / en afgestooten wierd. Niep ook
de geene / die door angst byna dood boven op 't Schip
stonden / met luyder stemme toe / datse hem klee-
deren / Slaapnetten / en andere tot sijn voornemen
dienstige dingen souden toewerpen / en datse hier mee
't Water na alle vermogen souden afweeren / tot
dat hy een stuk hout sou gereed gemaakt hebben /
om 't gat te stoppen. Daar op reykten wy hem toe
alles wat wy konden / en voor de hand was. Dus
sijn wy / door d'esse Maas vlijt / onder Gods zee-
gen / ook dit levens-gebaar ontwoosfeld.

Maar van desen tijd af hadden wy sulke onstu-
mige tegenwinden / dat ons Schip nu West / dan
Oost / of Zuid-Oost wierd gedreven / daar doch
onsen Cours Zuiden moest gerigt sijn. Boven dien
verdwaalde onsen Stierman / die in sijne konst niet
al te wel ervaren was / soo dat wy niet wisten / waar
heen wy sepliden / voor dat wy quamen onder de
kreefts-Sonne-keerkring (Tropius Cancr).

Dan noch moesten wy vijftien dagen lang va-
ren door een geweldige meentige van Krupd en de Gras-
Zee; 't welk boven op de Zee dreef / soo dik en
dicht op malkander / dat ons Schip / 't welk swak
was / door 't selve niet sou konnen dzingen hebben /
indien wy dit ruygt niet met Wijlen doorgehouden /
en alsoo de Wiel een weg gebaand hadden. Dit Gras
scheen de Zee de gestalte van waterig Land te geven.

Derhalven meenden wy in 't eerst / dat dit een
Moerassig Oord / en eenig Eyland hier ontrent
was. Doch als wy 't Dieplood uytwierpen / waar
aan een Contw van vijf honderd vademmen bast ge-
maakt was / en evenwel daar mee geen grond kon-
den peylen / ook noch Eyland noch Dast Land er-
gens vernamen / soo bemerkten wy / dat wy in de
diepte der Zee waren. Anno 1492 quam Christopho-
rus Columbus op sijn eerste Reys na Indien ook in
sulke een met Gras bedassene Zee / een Weerde ge-
lyk schijnende; waar over hy niet wepnig verbaasd
stond; alhoewel hem sulks geen gebaar toezagt.

'k Sal nu den Leefer enig berigt van dit Krupd /
of Gras / geven. 't Is geelagtig / gelijk doo-
Hoop. De bladeren sijn gelijk die van de Wijn-
rups. Heeft eer lange en taape Desele / waar
meede

en samen-
king op de
reden der
Philoso-
phen.

Job
22:11.

Sien nu
weer 't
Noorder-
Gefent.

Twist tus-
schen een
Schip-
Capitain
en de
Stierman.

veroorzaakt
't uiterste
gebaar van
een ellen-
dige
Schipbreuk.

En stuk
van een
Plank

beneeden
in 't Schip
breekt af;
waar door
't water met
alle geweld
indrong.

Ellendige
toestand;

en niet
anders dan
de dood
voor oogen.

Evenwel,
door de
moed van
sommige

't Schip
noch be-
houden.

Aanmer-
king.

Hoedanig
't Gat in 't
Schip noch
gestopt,

en dus 't
gebaar ont-
worfeld
wierd.

Koomen in
de Gras-
Zee;

welk Gras
sy met
Wijlen van
malkander
moesten
houwen.

Beschrij-
ving van 't
selve;

meede dit Krupd sig in malkander wilkeld / byna gelijk d'Hardbepl; doch is sonder Wozeelen; en drijft segts dus op de Zee. 't Is niet seer seker / 't selve veel te handelen.

en van noch
een ander
gevaarlij-
ker drij-
vend
Kruyd.

Dan noch heb ik seker Krupd gesien; 't welk rood was / doch weet niet van wat voor een Stof / of Aart. 't Was byna de Hanekammen gelijk / en dreef desgelijks op de Zee. Gevaarlijk was 't / 't selve aan te raken; want soo haast men sig sulks had onderstaan / swol de hand op / en wierd seer rood / of ontfloeken.

't Schip in
gevaar van
verbran-
ding, door
't aangaan
van Bus-
kruyd.

Doel wy door deese selfsame Gas-Zee gekomen waren / moesten wy in dreef staan voor de Zeero-berg. Maakten derhalven ons Beschut getred / nevens andere dingen / welke tot tegenweer konden dienen. Doch hier uyt ontstond ons een nieuw ongeluk. Onse Constapel had een Vaatie Buskruyd by 't Oper geset / om 't selve te doen droogen. Wy liet het soo lang staan / tot dat 't Wat doorheet wierd; waar door 't Buskruyd aanging / en de blaas door 't Schip sloeg. Wepnig sepiden'er aan / dat wy niet al t'samen om 't leven geraakten door verbranding / vermits ons Schip alletweegen be-pest was. Eenige Scheeps-touwen waren ver- seerd; drie personen van 't Scheepsvolk spoorlooslyk gebaad; onder welke den eenen wepnige dagen daar na overleed. Indien ik selfs mijnen Hoed niet voor mijn aangesigt had gehouden / byten twijfel sou 't selve t'eenemaal geschonden sijn geweest; of wel noch wat argens kon my overkomen hebben; doch den Hoed beschermende my soodanig / dat my alleen 't bovenste der Ooren en 't Hap verseigd wierd. Dit ongeval droeg sig toe den 15 der Maand April. Dus hebben wy Winden / Water en Oper dikmaals tot vanden gehad.

Schade hier
door ge-
schied.

XXII. H O O F D S T U K .

Uyterste Hongersnood, van onse Reysigers uytgestaan. Muysen, Ratten, een uytstekend Lekker-beetje. Muysen-drek gegeten; desgelijks andere onnatuurlijke dingen. Sonderlingheden hier ontrent. Een brandende Kloot in de Lugt gesien. De Constapel sterft door honger. Een Muysje dierder betaald, als een geheel Os in Frankrijk geld. Wensch na Hooy. Braziliën-hout geknauwd. Meer andere van honger gestorven. Onuyspreeklijke Ellenden. Werden eyndlijk Land ge- waar, en komen in de Haven van Blavor. Aanmerk- lijkheden, hoe 't haar nu ging; en hoe 't gegaan was de geene die in Brazil waren gebleven.

De Stier-
man zoo
Fransche
mijlen
verdwaald.

Nu soo veel uytgestane gebaren quamen wy / om 't gemeene Spreekwoord te gebruiken / uyt den Reigen in de Sloot. Want plotslyk wierd ons ontrokken de helft van onse Portie der Proviande welke wy genooten hadden / schoon 't Kantsoen niet te groot was geweest. Doemaals waren wy noch vijftig honderd mijlen van Frankrijk; want niet alleen d'Onweeten hadden ons seer veel in onse Reys verhynderd / maar onse Stierman had de reke- ning soo qualijk gemaakt / dat wy / als hy meende de Spaansche Eysen te jaarden / ons bevonden aan d'Esorische Eylanden / noch drie honderd Fransche mijlen van de Plaats daar hy meende te sijn.

Waar door
sig den
honger
begind
't openba-
ren.

Door deese sijne dwaling geraakten wy in sulks een nood / dat wy ten eynde der Maand April geen Pro- viande meer overig hadden: Onse laatste voorraad was / dat wy de Spijskamer uytbaagden / en in dit uytbaagfel meer Wozen en Mupse-keutelen vonden / als Brood-kruimelen. Echter schjaap- ten wy alles by een; deelden 't getrouvolijk onder malkander uyt / en maakten'er een Byp van / die swarter was als 't Roed in de Schoorsteen / en niet min bitter. Lichtlyk kanden derhalven beden- ken / wat voor een kostlyke en lieflyke Compost dit was.

Twee van
honger
gestorven.

Die doemaals noch Merckatten en Papegapen hadden behouden / verschoonden deselve niet meer; maar doodense en atense; gelijk te vooren alreeds veel andere gedaan hadden. Kortlyk / twee onser Scheepsknechten stierben in 't begin der Maymaand van honger / en wierden begraven in de diepte der Zee / na de gewoonte der Zeevarende.

Behalven de geweldige Hongersnood plaagden ons ook de Stormwinden en Zeegolven soodanig / dat wy niet alleen al de Zeilen moesten neer laten / en 't Scheeps-roer vast binden / maar ook ons soo afgemat bevonden / dat wy 't Schip niet meer ver- mochten te regeren. Moesten ter diet oorzaak Wind en Water haren wille laten; waar door wy ook in dien gantschen tijd niet een ernig Vische konden vangen; onaangetien wy van d'uyterste Hongers- nood waren aangevallen / plotslyk wijs. Dus wierden wy bestreden van buiten door de woedende Winden / en rasende Golven; van binnen door 't indringende water in ons Schip / en d'onlijdhke honger in onse Lijchamen. Dikmaals dagt ik aan de woorden Davids: Die met Scheepen ter Zee afva- ren, handel doende op groote Wateren, die sien de Werken des Heeren, en sijne Wonderwerken in de diepte. Als hy spreekt, doet hy eenen Stormwind opstaan, die hare Golven om hooge verheft. Sy rij- sen op na den Hemel, sy dalen neer in d'Asgronden; hare Ziel versmelt van angst, &c. Ter diet tijd rig- teden wy met allen ernst onse Gebeden en Geloften tot God; wiens goedertierenheid wy nu dikmaals gewaar waren geworden: die ons ook wonderbaar- lyk in deesen doodlijken honger by 't leven behield; vertrouwende ons ook op hem / dat hy ons uyt de Zee-gevaaren sou redden.

Ellende van
buiten en
van binnen.

Psalm cxi.
22. 23. 24.
25. 26.

Of wy nu wel soodanig uytgemargeld en kragt- loos waren / dat wy 't Schip niet meer konden re- geeren / soo dwong echter de nood ons / daar na te trachten / dat wy iets in den leedigen buik mochten bekomen / wat het ook sijn mocht. Eenige wilden stukken van de Schilden / gemaakt van de Huid des Diers Tapiroússou, waar van hier boven mel- ding is gedaan / kooien en eten; doch dit middel was vragtloos. Andere brieden deese stukken op den Rooster / of liever op Oper-koolen; sneeden 't verbrande met Messen af; en dit gelukte haar wel; want dan smaakte dit Leet gelijk 't gebradene Zwart van een Daken.

De Schil-
den, ge-
maakt van
de Huid
des Diers
Tapiroússou.

Dit dus goed bevonden sijnde / soo hield wy peder / die een Schild had / den selven aan stukken / en be- waardese / meer dan Goud / in sijne Dgie-sakken. Eenigen Wockeraar kien een Rist met geld soo lief hebben / als wy deese Leeder-stukken. Behalven deselve moesten de Leedere Wambaisen en Schoenen aanhouden. Ja / de Jongens / die ons dienden / wierden door den Honger soodanig gedwongen / datse 't Hoon in de Lantaarnen niet verschoonden. Kortlyk / 't ging hier / gelijk Josephus verhaalt dat het in de Beleggering van Jerusalem is gegaan.

Leedere
Wambai-
sen, Schoe-
nen, 't
Hoon in de
Lantaar-
nen, wer-
den gegee-
ten.

Den 5 May, 's avonds met Sonnen-ondergang / sagen wy een boven maen groote brandende Kloot in de Lugt; so een vperige glantsch tegens onse Zei- len uytstietende / dat wy niet anders meenden / dan datse in brand stonden: doch alles verdween plotslyk / sonder eenige schade. Op dat het ons inners aan geen ongeluk mocht ontbreken / soo was hier (wy boeren voorby de Canarische Eylanden) de Noor- den-wind soo koud / dat wy ons in geheele vijf- thien dagen tijds niet verwarmen konden.

Groote
brandende
Kloot in de
Lugt.

Onse Constapel stierf den 28 April. Had soo groo- ten honger geleden / dat hy in mijne tegenwoordig- heid de Darmen uyt een Papegap soo rauw op-at. Hy wierd / gelijk de boortige / en die hem volgden / in de Zee begraven. Wy bedroefden ons te minder over sijn verlies / wijl wy hem niet noodig hadden. Want indien een Zeerover op ons was afgekomen / wy souden hem niet alleen niet ontbloeden / of af- geslagen / maar ons met blijdschap aan hem over- gegeven hebben / als men ons maar alleen een stuk broods had willen geven. Doch 't liefde God / dat op onse geheele Reys niet een enig Schip ons te gemoet quam.

De Consta-
pel gestor-
ven van
honger.

Doel de boorheenen gemelde Schilden / al 't Leet der Wambaisen en Schoenen / al d'obertrekfels der Risten en Koffers verterd waren / niets meer voor handen was / om den honger iets te konnen stil- len / soo deed de nood ons een middel bedenken / om Muisen te vangen; welke eben soo wel gebrak moesten lijden als wy / wijl al de Brood-kruimelen op 't naadste by malkander waren gevaagd / en met

Alles in 't
Schip nu
verterd.

Een ge-
van-
gen Muisje
voor vier
Kroonen
verloft.

met den daar onder gemengden vrek gegeten. Met
hoopen liepense bovenop 't Schip / om pels te vin-
den. Wy loerden met alle vlijt op haar; maakten
konstige Mupseballen / en bingen'er somtijds eeni-
ge in de stille nagt / gelijk de Matten. Wepnige
bleven'er overig / welke wy niet konden betrappen.
'k heb gesien / dat eenige vier Kroonen booz een
Mupsje gaven. Onsen Chirurgijn ving eens twee
Mupsen. Eenem onder ons bood hem booz d'ene
sijnen Doed / Muts / Kleederen / Houffen / en
Bagage, hem over te leveren soo haast wy in Frank-
rijk zouden aangeland sijn. Doch de Wond-artz
had sijn leven liever dan al't hem aangeboden goed.

Mups-
poeten een
uytstekend
Wildbrad.

Onsen Oversten had eens een taamlijk-groote
Mups gebangen / en toegerigt / doch de vier poten
daar van afgesneden / en weg geworpen. Eenem
der onse sogt deselve met d'upterste vlijt op; blydse
op hooven: en swor / dat nooit de vleugelen van een
Veldhoen hem soo wel en lieflijk gesmaakt hadden.
Gewisselijk / hadden wy Glas of Hoop gehad / wy
souden 't / gelijk d'onbenuftige Beesten / gegeten
hebben. O hoe seer wenschten wy na de Beende-
ren / na den Vrek van 't Gedogelt / te voeren van
ons weg-geworpen.

By den
oaver-
draaglijken
honger,

Wy dit ongeluk ging noch een ander. In de
twintig gehele dagen / geduerende welke wy dien
vreeslijken honger moesten urenstaan / was'er niet een
renige druppel Wijn / of soet Water in ons Schip /
om ons daar met eenigzins te verquikken. Alleen-
lijk hadden wy noch een kleyn Vaatjen Appeldazijn /
't welk onsen Oversten soo spaarsaam omdeelde
dat zelfs de Kepsen / indien hy by ons geweest ware /
niet meer dan peimand van d'andere sou konnen be-
komen hebben. Elk van ons kreeg peder dag een
Maarte van vier leepelen.

ging noch
d'onlijdij-
ke doof.

Vermits wy nu soo wel van den Dorst als van
den Honger geplaagd werden / soo spandden wy
een linnen doek wyl / leggende in 't midden een loo-
de kogel / op dat het nat / wanneer 't regenen mogt /
dies te better na beneden loopende / wyl de bogt in
een daar onder gefield dat ontfangen sou konnen
worden. 't Geen in de Banghoorden des Schips
blef / schepten wy seer nauw op / en zonken 't / on-
aangesten veel onrepenighepd sig daar onder ge-
mengd had / slimmer dan of men 't van de Straten
had by een gevaagd.

Vergelij-
king van
deelen
honger met
die van
Sancerre,

Of wel den Honger / welke wy in de Belegering
der Stad Sancerre Anno 1574. moesten urenstaan /
mag gerekend worden onder d'alderwaarste ellen-
den / waar van in de Geschied-boeken soo klaaglijk
werd gesproken / en die ik zelfs ook upt epgener ken-
nis heb beschreeven / veel langduuriger is geweest
als deese in ons Schip / soo wasse echter noch soo
onverdraaglijk niet. Want in Sancerre hadden wy
Water en Wijn genoeg; dan noch eenig Kruid / en
d'uptspuitende tanken der songe Wijnstokken; be-
halven drooge Beesten-huyden / Leedere Wambal-
sen / Houders / Schoenen / Parchamenten / en
diergelijke dingen. Maar in ons Schip was niets
met allen / als alleen Brazillen-hout / 't welk doxer
en drooger is dan eenig ander hout / sonder 't min-
ste sap. Evenwel waren'er onder d'onse / die 't met
betandern kwatoden; onder welke ook onsen Over-
sten Philippus was; die / een stukje in den mond
nemende / met een diepe sugt tot my septe: Wijn
goede vriend Lerus: 'k heb in Frankrijk een som-
gids van vier duysend Franken op Rentten staan;
woude God / dat ik den Vrek sou quiteeren, en my
daar booz maar alleen een eeuwig Vooden een Glas
Wijn mogt gegeven werden!

gedurende
de Belege-
ring Anno
1574.

manerlij-
ke wensch.

De Predi-
kant Riche-
rus, hoe
geleid.

Onsen Predikant Petrus Richerus lag in sijne Cel
uptgestrekt ter neer / soo t'eenemaal magteloos / dat
hy niet vermogt sijn hoofd op te beuren / wanneer
hy sig ten gebede sou begeven. Ondertusschen
reuwel sprak sijn hert en tong gedurig tot God /
met ernstige aanroeping.

Als 't
Ligchaam
door non-
ge geheel
afgema is
worden de
sinnen
verward;

'k kan hier niet voorby gaan / aan te merken
't geen ik zelfs / die noemaal / eens in dit Schip /
eens in Sancerre, in deesen ellendigsten nood ge-
weest ben / aan my selven heb waargenomen; te
weten / wanneer 's Menschen Ligchaam door
honger gantsch uptgemargeld is / geen krachten

meer in hem overig sijn / dat dan ook de Sinnen
verward werden / de Beesten verstoofd sijn; sul-
ker wijs / dat men niet alleen smitsch / geminlijk /
knozig / maar ook toornig en grimmig werd; wel-
ke rooznighepd te houden staat booz een soort van
onsinnighepd. Men kan hier op passen de woos-
den Deuter. xxviii. daar de Heere onse God een
grootlijke Hongersnood dreygd / ter straffe van de
sonden sijns volks: Gy sult onsinig zijn wegens 't
Gefigt uwer oogen dat gy sien sult. . . Aangaande
den Man, die teeder onder u, en seer wellustig ge-
weest is, sijn ooge sal quaad sijn tegens sijnen Broeder,
en tegens de Huysvrouw sijns schoots, en tegens sijn
overige Soonen, die hy overgehouden sal hebben; dat
hy niet aan eenen van dien sal geven 't vleesch sijn
Soonen, die hy eten sal, om dat hy voor sig niets
heeft overgehouden, in de belegering, en in de be-
nauwing, waar meede u de vyand in, al uwe Poor-
ten sal benauwen. Lees voort de volgende twee
Dersten.

Deuter.
xxviii.
34. 35.
36.

'k heb met'er daad ervaren / doe wy op de Zee
in sulc een alder-ellendigste Hongersnood waren / dat
d'een d'ander noch lief hebben / noch vriendlijk aan-
spreken / noch met goede oogen aanschouwen kon-
den. En of wel de vrees Gods ons weerhield van daad-
lijkheden te plegen / soo hadden wy echter ('t welk
de goedertierne God ons vergeve) d'een tegens
d'andere een boose wrok / en als een woedend gesigt.

Met een
boos hert
d'een te-
gens d'an-
der.

't Wierd met ons van dag tot dag arger / soo dat
noch twee onser Scheepsknegten van honger siter-
den den 15 April. Enige onder ons dagten / in
aanmerking dat wy soo lang op de Zee geweest wa-
ren / gintsch en herwaerts werbende / sonder oopt
eenig Land vernomen te hebben / of'er niet wel een
nieuw Sontbloed over d'Harde mogt ontslaan
sijn. Als wy ook sagen / dat de Schiplieden de ge-
slovene in de Zee setteden / maakten wy de reke-
ning / dat wy alle sulc een eynd souden moeten nee-
men. Wat booz raadslagen hier op volgden / sullen
wy haast hooren.

't Weerd van
dag tot dag
arger.

Vreemde
gedagten.

Doe alles in 't Schip verterd was / had ik noch
eenen Hapenap over behouden / boven maten schoon
van Wederen / en soo groot als een Gang. Wy kon-
fett duydlijk veel woorden klappen. Wyl dagen
lang had ik hem / sonder hem renige spijg te konnen
geven / bewaard; booznemens sijnde / hem / als
wat raars / aan den Heer Caspar de Coligny te ver-
eeten. Doch nu moest hy'er ook aan. 'k doode
hem by nagt / op dat hy my niet ontsloolen mogt
worden. Dye of vier dagen aten ik en eenige mij-
ner vrienden van sijn vleesch. Niet 't alderminste
wierd'er van weg geworpen / als alleenlijk de De-
deren. Al 't Ingewand / de Pooten / Knaulwen /
ja zelfs den krommen Bek / dienden ons ter spijg.
Paderhand berouwde my seer hertlijk / dat ik hem
van 't leven had beroofd / wyl wy vijf dagen daar
na Land sagen. Want vermits deese Vogelen ligt-
lijk sonder dank konnen leven / soo had ik hem /
gedurende dien tijd / noch wel alleenlijk met dye
Pooten konnen onderhouden.

Uytsteken-
de Pauze-
gav van
Lerius

voor 't al-
derlaarste
geeten.

Eyndlijk dan quam 't daar toe / dat de genadige
God / die ons dus lang met ongemeene / ja als
sonder Spijsen / had by 't leven behouden / op den 25
May, als wy byna alle op 't Schip slauw en kragt-
loos uptgestrekt lagen / Neder-Britannien, volgens 't
berigt des Stiermans / ons in 't gefigt deed komen.
Doch vermits wy nu meermalen van hem bezoo-
gen waren geworpen / die Wolken en Dampen booz
Land had aangesten / welke kortz daar na weer
verdweenen / soo konden wy hem ook niet geloven /
onaangesten hy dikmaal met groote blijdschap
Land! Land! riep. Maar wyl wy doemaals een
seer goede wind hadden / soo wierden wy kortz daar
na waarlijk Land getwaar.

Hare red-
ding be-
gint te
meerdereen.

Om nu den Lezer te doen behatten / in wat booz
nood en angst wy stonden / soo sal ik hem berigten
dat onsen Stierman ons verhaalde / soo haast als
de Danksegging booz onse verlossing verrigt was /
te werten / dat hy gantschlyk by sig had beslooten / 't volk te
dien onse ellende noch maar alleen eenen dag geduerd
had / niet door 't Lot / gelijk anders wel somtijds
geschied is / eenen te doen sterben, maar heynlyk
eeten.

Grouwlyk
nood en angst
des Stier-
mans, om
eenen van
te doen ver-
moorden,
en dan
eeten.

eenen uyt d'onse te vernooijen / om d'andere daar merde te spijfgen. Als ik dit vernam / maakte ik weynig bekommerning daar over booz myn selven / wyl ik my verseeckerde / dat het my niet gegolden sou hebben / nadien aan my niets anders dan Wypd en Ween was; alhoewel ik bekennen moet / dat d'andere ook weynig vleesch aan haar gantsche lichaam hadden.

Komen by Land, en krijgen Neder-Britanniën in 't gesigt.

Ons Scheepsvolk / 't Land in 't gesigt hebben / wylde te Rochel waden / om daar haar Braziliën-hout te verhandelen. Doch dize Franche mijlen van Britannien sijnde / voeren de Stierman en Philippus in een Boot na 't naastgelegene Vlek / genoemd Hodierna, om daar Proviande te kopen. Twee andere der onse waren 'er by / aan welke ik geld gaf / om voor my eenige suijs op te doen. Doch deese aan Land gekomen sijnde / seiden rondlijt / datse noyt een voet weer in 't Honger-nest (meeneende 't Schip) wilden setten. Sy hielden haar woord / latende al haar Pakkings t'scheep / en noyt hebben wy haar weer gezien. Echter heeft den eenen in dit loopende jaer 1584 (waar in ik deese mijne Krijgs-beschrijving weer oversie en verbeterde) aan my geschreeven; met berigt / hoe verwaerlijch hy weer tot gezondheid had kunnen komen.

Eenige Visschers komen by haar Schip; in groote onbarmhertigheyt tegens dese verhongerde.

Terwijl wy Ankerden / quamen sommige Visschers by ons. Ik begeerde eenige Gerwaren van haar te kopen. Sy nieenden dat het ons geenen ernst was / ja vreesden / dat wy haar eenig onheyl souden moogen toevoegen; en wilden derhalven te rugge wijken. Doch wy dwongen haar sul te houden / en vielen met geweld in hare Schuyt. Al hare gedachten waren / dat wy haar vernoodden wilden; doch wy handelden met haar seer vriendlijk. Wonden echter niet anders / dan alleen eenige stukken brood. Eenen onder haar / verneemende dat wy soo hard van den honger geparft wierden / droeg sig tegens ons soo onbarmhertig / dat hy voor een stukse broods / 't welk men booz een duyt had kunnen hoopen / twee Realen van my eyschte. Ondertusschen quamen d'onse met Proviande weer te rug. Lichtlij kunnen denken / hoe graag wy daar op aanbiefen.

Werden gewaar-schouwd voor Zee-roovers.

Wy seiden nu op Rochel aan / en waren 'er tot op dize Franche mijlen na by gekomen. Doe naaderden ons eenige Schiplieden / welke ons waarschootwden / dat sig Zee-rovers op deese Kust onthielden. Vermits nu de Heere onse God ons uyt soo veel doodlijke gevaren had gereddet / soo wilden wy ons niet vernietelyk in een nieuwt werpen. Begaven ons derhalven na de Haven Blavet in Neder-Britanniën, daar doormaals vele Scheepen uyt verscheydene Landen gelukkig waren aangekomen / en haar Canon afschooten.

Komen in de Haven van Blavet.

Treedden aan Land; en vinden tot haas geluk een seer goed onthaal.

Vele ster-ven terstond, door al te gullig 'eeten.

Onder deese was een Spaansch Schip / genomen door een Schip van S. Malo, soo als 't van Peru quam / bevyagt met vele seer kostlyke Waren. Als dit in Frankrijk rugtbaar was gewoeden / quamen een goed deel kooplieden van Parijs, Lions, en anderwoegen / om door 't hoopen deeser Wapts boozdeel te doen. Dit quam ons seer wel te pas: Want alsse / soo als wy uyt 't Schip traden / ons onheyl vernamen / en sagen dat wy van kragtloosheyt niet gaan konden / soo verschaften ons onderhoud / en waarschootwden ons / dat wy in 't eerst niet te veel spijs moesten gebruiken / maar met weynig t'elkens ons verquikken / om allen den dag weer tot kragten te komen: genietende in den aanbanching woender-nat / Geyten-melk / en diergelijke dingen / op dat de Darnen al sagtiens weer updijen mogten.

Wy volgden deesen getrouwen raad; die ons ook seer wel bequam; doch 't Scheepsvolk / 't welk den buyk terstond met spijsen opproete / was soo gelukkig niet. Thien van de twintig / welke noch levendig aan Land waren gekomen / bleven straks dood. Onse waren vijftien / doe wy in America afvoeren / en wy sijn al t'samen te Water en te Land by 't leven behouden. Doe wy in Frankrijk uyt 't Schip traden / hadden wy niet anders aan ons / als Wypd en Weenen. Als wy d'een d'ander aansagen / scheenen wy niet anders te sien / als doode Lichamen / uyt een Gzaf genomen. Doe

Afkeer van

wy in de lugt op 't Land quamen / hadden wy sulke een afkeer van de spijfen / dat ik / in een Werberg komende / en den reuk van my aangebodene Wijn gewaar werdende / in onmagt ter neer souk / val-lende op een Kist / die nevens my stond. De geene / die om my waren / dagten niet anders / dan dat ik den geest sou opgegeven hebben; insonderheyt alsse my soo vleeschloos en uytgemargeld sagen.

Ik lepde my derhalven in een Bed / en viel in sulke een sagte rust / dat ik niet ontwaakte booz 's anderen daags / als 't nu alreeds helder dag was; alhoewel ik nu in thien maanden op geen Bed had geleegen. Daar tegens andere schijffen / datmen / als men de weeke Bedder-bedden ontwend is / in 't eerst op de selve tot geenen slaap kan komen.

Als wy nu hier dagen te Blavet hadden stil gelegen / reysden wy na Hannebon, twee Franche mijlen van de gemelde Plaats; daar wy ons vijftig gantsche dagen onthielden; ons dragende na den raad der Genees-meesters. Maar of wy wel ons selven met alle blift in agt namen / soo was 'er echter niemand onder ons / wiens gantsche Lichhaam niet seer op swol; behalven alleenlyk ik / en noch dize andere / welke van deese swaakhed niet overballen wierden / dan alleen van de Navel af tot de voeten toe. Boven dien bequamen wy de Bupkloof / en rauwheyt van de Maag; soo dat wy geene spijfen konden inhouden. Doch ons wierd een Genees-middel gegeven; en soo haast wy 't selve gebruikten / wierd het met ons al t'samen beeter. Deese Artze-nij / bestond uyt Hardvep en Kijg / wel onder inlander gezoeden; dan 't Nat genomen / en in een Pot gegooten / wel toegestopt met oude lomp; daar na eenige Eper-doperen daar in gedaan / en de Pot dus op 't byer geset. Dit Mengsel aten wy met Leepelen / gelyken den Byp doet; en ik houdde 't gantschlyk daar voor / indien wy dit middel niet gebruikte hadden / dat wy al t'samen aan de gemelde onpassijghed souden gestorven hebben.

Merand sal mischien denken / dat al ons gevaar / moepte / en arbeid eens een eynd heeft genomen; en wy nu tot rust sijn geraakt. Maar indien ons de Heere / door wiens hulp en goedertierenheyt wy soo veel Ontweeren / Schipbreken / en d'wetterste Hongersnood waren ontwoesteld / niet verder had bygestaan / soo had ons noch een grooter ongeluk getroffen / als wy nu op 't Land seker meenden te sijn.

'k Heb hier boven verhaald / hoe Villagagno ons Urias-byeven; en een gantsch Proces, tegens ons ingesteld / had meede gegeven; te weeten / gelyk verdt aan den Oversten des Schips / waar in wy na hups voeren; nevens een Bevel / aan alle Magistraten en Overheden / daar wy by komen souden / om ons / als verdoemde Ketters / aan te tasten / en te verbranden.

't Gebeurde nu / dat onsen Oversten en Gelypds-man Philippus in goede kennis en vriendschap stond met d'Overigheyt aan welke wy 't Kistje met Dize ben / nevens het tegens ons ingestelde Proces, overleerden. 't Ging ons derhalven breter als Villagagno had gemeend / wyl de gedagte Overheid onse Religie niet seer byandig was. Wy werden van haar vriendlyk ontfangen; ja / sy deden ons zelfs eenige Diereligen; en leenden Philippus een goede som gelds. Dus verlosten God ons van dit doodlyk gevaar; en d'ontrout van Villagagno wierd hier door ontdekt; hem tot smaad / ons tot troost.

Da deese nieuwt Godlijke weldaad voert ons Scheepsvolk van Hannebon na haar Vaderland Normandyen; wy begaven ons na de Stad Nannes, vermits wy in Neder-Britanniën niet begeerden te blyven; te meer / om dat wy der Antwooneren Spraak soo weynig verstonden / als die der Americanen, doe wy eerst onder haar quamen. Ondertusschen waren wy noch soo swak / dat wy de Paarden niet konden regeeren; derhalven moesten wy elk eenen huren / die de selve lepdde.

Al wy ons weer verquikken en verserken souden / quamen ons sulke seer vzeemde lusten aan / als gemeenlyk de swangere Vrouwen onderwoopen sijn. Wele der onse hadden sulke een afgrysen van Wijn datse

Hoe 't Lorus hier ontrent ging.

Opwel-ling harer lichamen, en swa-heyd der Maag.

Genees-middel daar tegen.

Nieuw doodlyk gevaar

voor onse Reysigers, nute Land gekomen sijnde.

door een snoode trouwloosheyt van Villagagno.

Ventrek, elk na sijn Vaderland.

Vreemde lusten onser verhongerde. de Reysers.

datse in een geheele maand tijds niet een druppel daar van proeven konden. Doe wy te Nannes quamen / wierden al onse Sinnen verkeerd. Plotslijk verging ons 't gehoor en 't gesigt / soo dat wy gantslijk vreesden / geheel blind en doof te sullen werden. Deele treflijke Geneesmeesters / en andere aansienlijke personen quamen ons bezoeken; doof welker behulpzaamheid wy weet te regt geraakten.

Wat my belangd / ik kan betuygen / dat ik na verloop van een maand mijn gehoor en gesigt ten vollen weer bequam. Echter heb ik sedert dien tijd alstid een swakke Maag gehad; welke quaal naderhand in den honger der belegerde Stad Sancerre, ook van my uptgestaan / soodanig weer ingewoekerd is / dat ik vertrouw / dat quaal al mijn leven te sullen moeten dragen. Van Nannes is peder der onse na sijn huys getrokken.

Eer ik mijn Historisch Verhaal beslypt moet ik ook den Lezer berichten / hoe 't de vijf voozgedagte personen / onse Medgezellen / gegaan is: welke weer te rug na America waen gekeerd / doe wy in onse afvaart van daar d'eerste Schipbreuk geleeden hadden. Hier maanden na onse landing van Frankrijk quamen eenige geloofwaardige Lieden / welke wy in America hadden agtergelaten / tot onsen Oversten en Lepdsgman Philippus; hem met een treurig genoeft voozdragende / datse niet epgener oo-

gen hadden gesien / dat Villagagno dyle van de gemelde vijf / nautolijk Petrus Bourdonius, Johannes Bordellus, en Mathæus Vernevilus, wegens de Belydenis der Gereformeerde Religie had doen verdinken. Datse hy sig hadden 't gantsche Verhaal harer Confessie en haars doods; 't welke Philippus overleerden. Men kan 't een en 't ander vinden in Johannis Crispini Catalog. Martyr.

Belangende Villagagno (van wien gesproken is) kortz na den aanvang van dit Werk / met berigt / hoe hy / van de Religie tot 't Pausdom afgeballen sijnde in America, ons tot een diergelyken afval wou dwingen; terwelker oorsaak wy ons weer na ons Vaderland begaven / kortz na ons vertrek uit Brazil verloor hy ook sijn Kasteel Coligny, 't welk van de Portugeezen wierd ingenomen / met al het daar in sijnde Beschuut; en een grouwlijke vermoording der van hem daar gelatene Françoisen. Sedert heb ik niet wijsers van hem gehoord / ook niet veel na hem gebragt; als alleenlijk vernomen / dat hy sedert sijn weerkoomst in Frankrijk sooschrijftlijk als mondlijk seer hevig tegens de soo genoemde Hugonoten sig heeft uyt gelaten. Eyndlijk is hy gestorven in December Anno 1577 op 't Hof Bellovaco, behorende de Johanniter Orden. Een sijn Derwanten heeft my gesegt / dat hy vooz sijn eynd soodanig had huys gehouden / dat niemand sijnner Bloedverwanten petz van hem heeft geestd.

E Y N D E.

R E G I S T E R

der voornaamste Saken, in deese Reysbeschrijving verhandeld.

A.

Ard-Kreeften, van de Wilden geheeten Oussa. Aanmerkelykheid ontrent deselve, 46
 Aciou, de Vrucht eens Americaanischen Booms, en sonderlingheid der selve, 52
 Acarabouen, een slijmerige Americaanse Visch; van verwe als rood Sand, 47
 Alara-onasson, een soort der grooten Americaanse Visschen, ib.
 Acarapet, een breede, platte Visch. 't Vel verstrekt voor Sout en Saus, ibid.
 Agenti, een Americaansch rood Dier. Beschrijving. Boven maten goed van smaak, 37
 Alonrou. Sie op Papegayen.
 Albacoren, een soort van Visch, dus genoemd van de Normandyers, 8
 Beschrijving der selve. Onder de beste Visschen geteld, ibid.
 America; grootte deses Weerelds-deels, 56
 Americanen, vyandschap onder derselver Natien, 56
 Oorsaak van d'Oorlogen onder haar, ibid.
 Van wien d'Americanen af-koomstig, en hoese in America geraakt mogen sijn, 73. Sie voorts op Wilden.
 Ananas, de beste Vrucht in America. Beschrijving. Seer hoog geprezen, 54
 Arabman, dus noemen de Wilden den Boom des Brazilien-houts, 49
 Ara, een Americaanse Vogel,

de schoonste onder de Son, 42
 Niet sonder verwondering, als hy inde Sonneschijn is, te aanschouwen, ibid.
 Arignay, of Aringnau. Sie op Indiaanse Hoenderen.
 Asch van Brasiliën-hout, verwd alle Lijnwaad bestandig rood, 50
 Avondmaal des Heeren, na Christi instelling d'eerste maal van de Gereformeerde in Brazil gehouden, 20
 Auraten, de beste soort van alle Visschen in smaak. Naamreden, 9
 Aygnan, dus noemen d'Americaanse Wilden de Satan, of boose Geest, 68
 Werden selfs in dit leven daadelijk en gevoelijk van hem geslagen en geplaat, ibid.
 Hoedanig sulks toegaat; en wat onsen Schrijver selfs daar ontrent aangemerkt heeft, 67. 68
 Ayti, een soort van Wortelen, daar d'Americaanse Wilden seker Meel van bereyden, 30
 Men kan'er wel geen Brood van bakken, maar een goeden Bry van maken, 31
 Ayti, een soort van Pokhout, 51
 Sonderlinge eygenschap van 't selve, ibid.

B.

Boniten, anders ook gesegt Albacoren; een soort van Visschen. Sie op Albacoren.
 Echter is'er onderscheyd tusschen d'Albacoren en Boniten, 8
 Boombladeren in America van een

geweldige grootte, welker gelijke in geene der andere Weerelds-deelen in lenghte en breedte te vinden sijn, 52
 Boomen in America. Araboutan, een Boom van een geweldige dikte, 49
 Bomen, welker Stammen vijftien, seshien, en meer vademen dik sijn, ibid.
 In America sijn geen Lastdieren, om 't Brazilienhout na de Scheepen te brengen: maar de Wilden dragen 't op hare Schouderen, ibid.
 Boomen, daar 't Brazilienhout van koomd. Sie op Brazilien-hout.
 Seldzaamheyd aan den Boom Sycomorus, of Adams-Vygenboom, 50
 Palmboomen in America van verscheydene soorten, 51
 Ayti, een slag van Pokhout, 51
 Boomen met seer dikke Bladeren, van een lieflijken reuk, ibid.
 Seer leelijk stinkende Boomen, ibid.
 Boomen met gevaarlijke Appelen; en andere, tot geneefing der vuyle Pokken, 51
 De Boom Choyne. Sie op Choyne.
 De Boom Saboucale. Sie op Saboucale.
 Acaiou, de Vrucht eens Booms. Sie op Acaiou.
 De Boom Paco-aire. Sie op Paco-aire.
 Oranje en Citroen-boomen in America, van wie daar eerst geplaat, 53. Sie voorts op Hout, &c.

Boomwol, hoedanig deselve waft, 53
 De Wijven der Wilden weeten'er seer wel mee om te gaan, ibid.
 Boonen in Brazil, soo groot als een Duym; hoe van de Wilden genoemd, 55
 Boorerpes, een Berg, of Rots. Sie op Pot de beure.
 Boucan, of Bucan, Roosters van Hout by de Wilden. Sie op Roosters.
 Brazil, in dit Gewest verneemden nog Vorst, nog Hagel, nog Zneeuw, 53
 Als by ons de dagen op 't kortste sijn, heeft men hier de langste, en de meeste hitte, 54
 Brazil, en andere deelen van America, waar door de Koning van Frankrijk deselve verloor, en Portugal die bekomen heeft, 85
 Braziliaansch Ried. Sie op Indiaansch Ried.
 Braziliaanse Peper. Sie op Peper.
 Brazilien-hout, ten brand gebruykt, geeft seer weynig rook van sig, 50. Sie op Hout.
 Asch van Brazilien-hout verwd 't Lijnwaad rood met een bestendige verwe, ibid.
 Bruyloft, d'eerste op Brazil, 20
 Bucan. Sie op Boucan.
 Byen in Brazil. Haren Hoonig, en 't Wasch, hoe van de Wilden gebruykt, 45
 Bygelooft der Braziliaanse Wilden, ontrent hare Maraka, seer dwaas, 71. 72
 Ander hardnekkig Bygelooft der selve, ontrent haare Johannes Lerus. G Doo-

Dooden,

34

C.

Canaria, een lustig Eyland, 5
Canarische Piek, een seer hoog-
 gen Berg, 5. Gebouwen voor
 den Atlas der ouden, *ibid.*
Canide, een der schoonste Vo-
 gelen onder de Son. Van de
 Wilden seer hoog geagt, 42
 — Seer heerlijke Pluymen,
ibid.
Caou-in, den Sever-dranc der
 Wilden. Sie op *Drank*.
Capo de Frie, een vermaarde Ha-
 ven, 17
Carabes, Propheeten, of Prie-
 sters, onder de Braziliaansche
 Wilden. Derselver voorge-
 ven, 68
 — Haar bedrijf by een seer
 groot Feest der Tuppin Imbæ;
 't welk om de vier of vijf Ja-
 ren eens gehouden werd, seer
 feldzaam, 69. 70. en de vol-
 gende. Sie op *Feest*.
 — Broeden in de Wilden
 een seer dwaas Bygeloof, echter
 sonder Afgodery, 71. 72
Cay. Sie op *Meirkatten*.
Choyne, een Braziliaanschen
 Boom. Waar toe derselver
 Vrucht der Wilden diend, 51
Cieraden der Wilden. Die der
 Manspersonen sijn een gat in
 de Lip te maken, en daar
 beentjens in te dragen: ook
 wel de Tong daar door te ste-
 ken, 25
 — Een gat in elke wang,
 en een Steentje daar in, *ibid.*
 — Ligchaams-beschijdering,
ibid.
 — Beenderen om den hals.
 Paternosters, hoe gemaakt, 26
 — Hoe se sig versieren met
 de pluymen van Hoenderen.
 Wat voor dwaling dit by d'Euro-
 pianen veroorzaakte, 26
 — Voorhoofd-bindfelen. Oor-
 cieraden, *ibid.*
 — Wangen-cieraad. Hoe se
 sig versieren als se ten Oorlog
 willen trekken, of eenen ge-
 vangen sullen slagten, 27
 — Cieraad van Struys-vede-
 ren, *ibid.*
 — Lijf-kerving, *ibid.*
 — Vertooning eens Brazilia-
 anschen Wilden in sijne volle
 heerlijkheid, 28
 — Vrouwen-cieraden by ha-
 re Naaktheid, 28
 — Nerheyd ontrent haar
 Hayr. Oorhangfelen. Aange-
 sigts-beschijdering. Armban-
 den, *ibid.*
 — Corallen van glas haar
 seer aangenaam, 29
Citroenen en *Oranje-Appelen*, van
 wie in America geplant, 53
Coaty, een Americaansch Dier,
 seer feldzaam; beschreven, 41
 — Verwondering der Fran-
 coisen over 't selve, *ibid.*
Colliery, Admiraal van Frank-
 rijk, is Villagagnon, onder de
 vervolging der Gereformeerde
 in dit Koninkrijk; seer bevoor-
 derlijk tot sijner Scheeps-rogt
 na Brazil, 1
Colliery, een Slot, van Villaga-
 gno in Brazil gebouwd, en na
 den Admiraal Caspar de Col-
 ligny soo genoemd, 18
 — Verder bericht van dit
 Slot, 23

Compas, sonderlinge nuttigheyd
 van 't selve op de Zee, 4
Corallen van Glas, der Wilden
 Vrouwen boven maten aange-
 naam, 29
Cottoen. Sie op *Boomwol*.
Crocodillen in America, genoemd
 Jacaren, onschadelijk een scha-
 delijke, 38
 — Verder bericht van desel-
 ve, *ibid.*

D.

Dans der Tuppin Imbæ; of
 der Wilden in Brazil, seer
 feldzaam, 71
Danssen der Wilden, geschied
 altijd by hare Supperyen, 34
 — Sonderlinge gewoonten
 der jonge Liederen hier ontrent,
 34
 — Mannen en Vrouwen
 danssen noyt onder malkan-
 der, *ibid.*
Delfinnen, een soort van Zee-
 Vijschen, 7
 — Sonderlingheden ontrent
 deselve, 13
Dieren in America sijn niet ge-
 lijkvormigh die met onse
 Landen, 35
 — Bericht van de voornaam-
 ste soorten der Americaansche
 Gedierten, 35. en de volgende.
 — Noch Dieren, noch Vis-
 schen, noch Boomen, &c.
 in America sijn die in Europa
 gelijk, 55
Dooden der Wilden in Brazil.
 Derselver gehuyt en getier,
 als dat van Honden en Wol-
 ven, wanneer yemand onder
 haar sterft, 31
 — Wonderlijke Manier van
 Dooden-beklag, niet alleen
 by de Wilden, maar ook by de
 Vrouwen in Beem en Gasconje
 over hare Mannen, 32
 — Hardneckig Bygeloof der
 Wilden ontrent hare Dooden
 by de Begraafnis, 34. Sie
 ook op *Graven*.
Dorftlyding onder de Linie *Equi-*
noctial; seer swaar, 12
 — Noch onlijddijker in des
 Autheurs te rug-reys uyt Brazil
 na Frankrijk. Sie op *Hongers-*
nood.
Drank der Wilden. Walgelijke
 manier, op welke de Vrou-
 wen in Brazil dien Drank be-
 reyden, 32
 — Werd gemaakt van eenige
 Wortelen, ook van Turksche
 Weyt, en genoemd *Caou-*
in, 32
 — Hoedanig sy desen drank
 in een groote veelheyd ingul-
 pen, dikmaal drie dagen en
 nagten na malkander. Eeren
 niet als se drinken; en drinken
 niet als se eten, 33
Drinkeryen der Braziliaansche
 Wilden, dagen en nagten ag-
 ter een, 33
 — Hare vrolijkheyd onder
 't Suppen. Wanneer se alder-
 sterkst swelgen, 34
 — Danssen altijd by hare
 Slempen; en sonderlinge ge-
 woonten der jonge Liederen hier
 ontrent, *ibid.*
 — Seldzaam geval van 't vol-
 suppen deser Wilden in Spaan-
 sche Wijn, van haar beko-
 men in een Portugeesch
 Schip, *ibid.*

E.

Edik, gemaakt van Suyker,
 tegens de Natuur des Suy-
 kers, 53
Eerste Predicatie; eerste Avond-
 maals-bediening; eerste Bruy-
 loft op de wijze der Gerefor-
 meerden in Brazil, Sie op *Pre-*
dicatie, *Avondmaal*, *Bruyloft*.
Endvogelen in Brazil. Sie op *In-*
diaansche Endvogelen.
Ey-dooieren, van de Braziliaan-
 sche Wilden voor vergif ge-
 houden, 41
Eyeren, willen de Wilden niet
 gegeten hebben: waarom
 niet, *ibid.*
Eyland, waar in Villagagnon
 't Kasteel Colligny had ge-
 bouwd, beschreven, 22
Eylanden, woest; daar veel Oe-
 sters werden gevonden, 23
 — Hoemen de selve be-
 koomd, *ibid.*

F.

Feast by de Tuppin Imbæ, seer
 groot, om de vier of vijf
 jaren eens van haar gehouden,
 69
 — Hare feldsame gewoonten
 en Ceremonien op 't selve 69
 — Omstandig bericht, hoe
 dit Feest van onsen Autheur is
 waargenomen, 70. en ver-
 volgens.
Fledermuyfen, van een geweldi-
 ge grootte, welke by nagt 't
 bloed uyt der Menschegroote
 Teeën suygen, 44
 — Onsen Schrijver selfs be-
 jegend. Wat daar uyt ont-
 staat, *ibid.*
 — Diergelijke Fledermuyfen
 sijn ook op 't Eyland Cuma;
 en feldzaam-klugtig geval met
 eenen Sieken, 't sijner genee-
 sing, *ibid.*
Fluyten der Wilden, gemaakt
 van Menschen-beenderen.
 Waar toe gebruykt, 58
Fortunatis, of de Geluckige Ey-
 landen, 5
 — Mislag der Weereld-be-
 schrijvers ontrent deselve, 5
Francoisen-hout, 't regte. Sie op
Pock-hout.
Francoisen schendige trouwloos-
 heyd, tegens eenige Portu-
 geezen, 6

G.

Ganabara, anders Rio de Ja-
 neiro, of Jenneiro, 18
 Sie voorts op *Rio de Janneiro*.
Genees-middel seer treflijk, tegens
 de Roode-loop, genomen van
 de Palmboomen, 51
 — Van den Boom Ayri, te-
 gens de vuyle Pokken, 51
Gesprek onses Schrijvers met de
 Wilden, aangaande 't Brazil-
 lien-hout, 't welke d'Europia-
 nen in Brazil quamen athalen,
 en der selver vernuftige rede-
 nen hier ontrent, 50
 — Met deselve Wilden, over
 den Aygnan, of boose Geest,
 die haar dikmaal geweldigh
 plaagde, 67. 68
 — Met even deselve, aan-
 gaande God, en den Gods-
 dienst, 72. 73
Verscheidene andere Gespra-
ken met de Wilden over

andere saken, hier en ginsch
 door 't geheele Werk.

Graval van twee Zee-golven,
 seer feldzaam,
Guayana, welke de wilde Na-
 tien d'een van d'ander beko-
 men, hoe se gehandeld, en
 wel gemest werden tegens den
 tijd der Slagting, 60
 — Verlameling by de Slag-
 ting, *ibid.*
 — Sonderlingheden ontrent
 de grootmoedigheid en doods-
 veragting des geenen, die ge-
 slagtet sal werden; en hoe da-
 nige solenniteyten hier ontrent
 gepleegd werden, 61
 — Hoe hy eyndlijk doodge-
 slagen werd, 62
 — Verdere bysonderheden
 ontrent 't braden en eten des
 geslagteden, 63. en vervol-
 gens.
Graden van Bloedverwantschap,
 in welke de Braziliaansche
 Wilden niet trouwen mogen.
 Sie op *Houwlijk*.
Gras-Zee, waarom soo genoemd,
 en feldzaamheid der selve, 90
 — Een ander seer gevaarlijk
 op de Zee drijvend Kruid, 91
Graven der Wilden. Haar byge-
 loof, wat den Begravenen sou
 geschieden, indien se geen Spij-
 sen by sijn Graf setteden, 34
 — Hoe se met de Graven
 handelen, wanneer se hare
 Hutten na een andere plaats
 dragen, *ibid.*

H.

Haagdissen in Brazil, genoemd
Tovons, boven maten
 groot; in 't eeten van een de-
 licater smaak als eenige andere
 Dieren, 38
 — Onthouden sig in Poelen,
 en aan Beeken, gelijk de Kik-
 vorffchen by ons, *ibid.*
 — Bosch-Haagdissen, seer
 schaadlijk, 39
 — Onsen Schrijver en twee
 andere Francoisen bejegend
 een der selve, van een onge-
 noere grootte, en verraarlike
 gestalte, *ibid.*
 — Hoe 't haar daar meede
 ging, 39
Hay, een Dier, soo groot als
 een Hond, in Brazil. Beschrij-
 ving van 't selve, 41
 — Niemand heeft het oort
 sjen eeten, *ibid.*
Men in een Portugeesch Schip,
 legt op d'onstuymige Zee 't
 der dag een Ey, 6
 — Haar verlies van den O-
 versten des Schips, door de
 Fransche genomen, seer be-
 klaagd, *ibid.*
Henrico-polis, of Ville-Henry, een
 van Thetvet versierde Stad in
 Brazil, 23
Hetich, een Wortel, of Knol,
 anders Knol-wortel; feld-
 zaamheid aan de selve, 59
 — Onder d'asch gebraden,
 sijne soo goed, als de beke
 gebradene Peeren by ons, *ibid.*
 — Seer verwonderlijke
 voort-teeling, *ibid.*
Hitte onder de Linie *Equinoctial*
 seer groot, en swaare Dorst-
 lijding, 12. 38
Hoenderen in Brazil. Sie op *Indi-*
aansche Hoenderen.
Hoerery van ongetrouwde Doch-
 teren

REGISTER.

terea in Brazil voor geen schande geagt. Echter sijne niet seer geneezen tot ontugt, 74

Maar Overspel by de Wilden vervloeklijk, en hoe gestraft, *ibid.*

Wanden, van de Wilden in Brazil nooyt gesien voor d'aankoomst der Françoisen in dit Gewest, 40

Haren schrik voor de selve, en waarom, *ibid.*

Hongersnood in 't Schip onser Reyligers ontstaan, op hare te rug Tocht uyt Brazil na Frankrijk, 91

Neemd allenxer meer en meertoe, tot dat deselve eyndlijk op 't hoogste en alderhoogste was geklommen, 92 en vervolgens.

Duyterste ellenden deeser hongersnood: eerst de walge-lijke dingen gegeten, daar na 't Le'er van Schoenen, Wambaisen; Braziliën-hout geknauwd, eyndlijk niets met allen, waar by noch d'onlijd-lijke dorst ging, van pag. 91 tot 95.

De menigley sonderlinge seldsaamheden, onder deeser Honger- en dorstlijdingh, kennen op deeser korte Lijst niet gebragt werden.

De Hongersnood in de belegerde Stad Sancerre Anno 1757, op verre na soo groot niet, als in dit Schip, 93

Als 't Ligchaam door honger afgemat is, werden de Sinnen verward; met een boos hert d'eene tegens d'an- dere, *ibid.*

'eer seldsaame toevallen deeser uitgehongerde, doese nu weer in Frankrijk waren aangeland, 96

Wonen van hoofden der gene, die van de Wilden geslagt en gegeten zijn, 64

Der selver Beenderen, waar toe gebruykt, *ibid.*

Hout in Brazil van allerley ver- wen, 51

Pok-hout. Sie op Pok-hout.

Braziliën-hout. Eenige deeser Boomen sijn sefthien vademen dik, 49

De Wilden verwonderen sig, waarom d'Europiënen daar soo veel Braziliën-hout komen halen, 50

Aanmerklijk Gesprek hier over tusschen Lerijs en eenen Wilden, 50

Hout, soo swaar, dat het terstond in 't Water siakt, gelijk Yser, 51

Sie voorts op Boomen, en Braziliën-hout.

Wondlik, 't eerste in Brazil op de Gereformeerde wijs, tusschen twee Jongelingen der Wil- den, en twee uyt Frankrijk overgekome Dochteren, 20.

Andere Houwlijken alhier, ook op de wijs der Gerefor- meerde, 21

Wondlik der wilden. Graden van Bloedverwantschap, in welke niet mogen trouwen, 72

Ontrent hare Byeenkoomst werden gene Ceremonien ge- bruykt. Een Man mag vele

Wijven nemen, 74

Verwonderlijke eendragt onder de selve, 74

Overspeelsters by haar, vervloeklijk, en swaar ge- straft. Doch Hoerery der on- getrouwde Dochteren geen schande, *ibid.*

Huvassou, een Landschap in Bra- zil, van de Wilden soo ge- noemd, 14

Is een seer rauwe Land- streek, *ibid.*

I.

Indiaansche Endvogelen, van de Wilden genoemd *Upac*, 42

Haar seer seldsaam By- geloof, soo van dese als van alle andere Vogelen, Dieren, en Visschen, *ibid.*

Indiaansche Hoenderen, soo ey- gentlijk Indiaansche, als ge- meene, van de Portugeezen daar gebragt, 41

De Wilden houden d'Syer- dooyeren voor vergif, 41

Groote meenigte van Hoenderen; en sonderlin- ge seldsaamheden, 42

Indiaansch Ried in de Bosschen, soo dik als eens Menschen been, 53

Indiaansch Suyker-Ried. Sie op *Suyker-Ried*.

Indiaansch Petum. Sie op *Petum*.

Indiaansche Tabak. Sie op *Tabak*.

J.

Jacoren. Sie op *Crocodillen*.

Jacou, een soort van Bosch- vogelen in Brazil. Geen vleesch ter weerd van soo een lieflijke smaak, als dat van deeser Vogelen, 42

Jacoutin, een slag van Brazili- aansch Bosch-gevogelt, 42

Jacupen, een Bosch-vogel in Bra- zil, 42

Janoware, een Dier in Brazil, alles, waar het by komen kan, verscheurende, soo Menschen als Dieren, 39

Voorbeeld daar van, *ibid.*

Jennaro, of Ganabara. Sie op *Rio de Jennaro*.

K.

Kanariën. Kanarische Pick. Sie op *Canariën*.

Kinderen der Wilden in Brazil, van drie of vier Jaren, hoeda- nig gesteld, 29

Kortswijl der Françoisen met de selve, *ibid.*

Naamgeving der Vaders aan haar; soo haast als ge- booren sijn, 75

Werden nooyt gewech- teld, noch in Windelen ge- wonden. Hebben daarom ech- ter geen kromme beenen. Aanmerking hier op, 75

Wonderlijk - seldsamer Kinder-reyniging, als se sig bevuyld hebben. D'oude doen deszelfs, als se haer gevoeg gedaan hebben, *ibid.*

Meenigte van Kinderen eens Mans, *ibid.*

Opvoeding ten Oorlog en ter Jagt, 76

Kleedoren, van de Françoisen aan de naakte Braziliaansche Wil- den verruyld, 27

Wat sig belaghtlijks daar by toedroeg, 27. 28

De Vrouwen der Wilden begeerden gantschlijk geen Kleederen aan te doen; en wat reden sy daar van gaven, 29

Liever wilden de Wilden hare Ligchamen door de Son- laren verbranden, door 't aandrigen der Steenen op hare bloote Schouderen quetsen, als gekleed gaan, *ibid.*

Kortswijlig geval tusschen Lerijs en eenige Wilden, 78

Ander klugtig Geval van hem met de selve, over sijnen Naam, *ibid.*

Kortswijlig Geval, on- sen Auther bejegend met eenen Wilden, 81

Klugtig en seldsaam Ge- val van eenen Sieken met een Fleermuys, 44

Kreeckels in Brazil, seer schaad- lijk, 44

Vreeten en door-bijten alles, *ibid.*

Kurema, een soort van Barbee- len in Brazil. Gedood sijnde, geven 't beste Meel, 46

L.

Le Ratier (de Ratte, of Muyle-val), een Rots, van de Françoisen dus ge- noemd, 22

Leelijk-mooy der Wilden in Brazil, seer seldsaam en affchouw- lijk, by haar een sonderling Cieraad, 15. Sie op *Ciera- den*.

Lerijs, beschrijver deeser Reys. Oorzaak, waarom hy en an- dere Gereformeerde Françoisen deselve aannamen, onder de Vervolging in Frankrijk 1

Namen der Predikanten en Godsgeleerden, die deesen Tocht ook aannamen, 2

Afvaart van Honfleur, 3

Vreeslijk Onweer, 4

Lerijs verdediging tegens Thevet, en den selven over- tuygd van verscheydene On- waarheden, 10. Sie voorts op *Thevet*.

Aankoomst in Brazil, 18

Sijn gevaar door een vreeslijken Bosch-Haagdich, 39

Werd van een Scorpioen gestoken, en Genees-middel, 46

Sijn kortswijlig geval met eenige Wilden, 78

Oorzaak van sijn en eeni- ger anderer vertrek uyt Brazil weer na Frankrijk, 85

Afvaart van America, en voorttekenen van ongeluk op de Reys, 86

Hoe 't hem en d'andere op de- selve gegaan is, werd in 't vervolg verhaald.

Ligchaams-beschijdering der Wil- den, seer seldsaam, 26

Linie *Equinoctial*. Aanmerklijke waarneemingen onder desel- ve, 11

Stinkende, giftige Rec- genen. Onbestendige Winden.

Boven maten groote hitte, 12

't Scheeps-brood en 't wa- ter verdorven, onder desel- ve, 12

Gewoonte der Schiplie- den ontrent de geene, die nog noyt onder de Linie sijn ge- weest, 13

Eenige andere bysonder- heden, aangaande den Eve- naar, 28

Loopers van een ongemeene snel- heyd onder de Braziliaansche Wilden, 16

Werden tweevoetige Post- paarden geheeren, *ibid.*

M.

Magenses, eenige soo ge- noemde Eylanden, 17

Maniot, een ortel in Brazil, hoe deselve waft, 30

De Wilden maken seker slag van Meel van deselve, *ib.*

Hoe sulks toegaat. Men kan'er wel geen brood, maar een goede *ary* van bereyden, 31

Hoese handelen met 't Sap uyt deese ortelen, *ibid.*

Hoe deselve voortgereeld werden, *ibid.*

Mannen der Braziliaansche Wil- den sijn harer barender Vrou- wen Vroed-wijven, 75

Manobi, een Vrucht die onder d'Aarde groeyd, gelijk by ons d'Aard-Appelen, 55

Maq-be, een Landschap in Ame- rica, 16

Breeder berigt van 't sel- ve, 17

Meenigte van seer tam Ge- vogelt, *ibid.*

Margamos. Sie op *Papegayen*.

Markayas, een Natie der Wilden in Brazil; geduerig in Oorlog met de Tuppin Imbæ, maar sijn Vrienden der Portugeezen, 14

Onversoelijken haat tus- schen de Markayas en Tuppin Imbæ, 64

Die d'eene Natis van d'andere gevangen bekoomd, werden eerst wel gemest; daar na dood geslagen, gebraden, en gegeten, 60. en vervolgens.

Verscheydene Voorbeel- den hier van 61, en vervol- gens.

Oock anderwege hier en gintsch in dit Werk. Sie oock op Tuppin Imbæ.

Maraka, een rammelend Tuyg by de Braziliaansche Wilden, 27

Waar van, en hoe ge- maakt, *ibid.*

Heerlijk-verfide Mar- ka by hare Feesten, 71

Dwaas bygeloof en sette dwaling ontrent deselve, *ibid.*

Echter sonder Afgodery, 72

Mafix in Brazil, van een seer lieflijke reuk, 53

Meel, gemaakt van Wortelen, 30

Van gedroogde Visschen 36

Muir-katten, van de Braziliaanen genoemd Cay, 46

Eenige sonderlingheden van deselve, *ibid.*

Gelijk ook van Apen, *ibid.*

Menschen-eeters in Brazil, hoese Johannes Lerijs. G 2 han.

R E G I S T E R.

handelen met de geene, welke van hare vyanden gevangen bekomen. Sie op *Gevangene*.
Moiffons, een soort van Papegayen. Sie op *Papegayen*.
Mouton, een seer treffelijke Vogel in Brazil, soo groot als een Pauw, 42.
Muxen, in Brazil, steeken seer fel, zelfs door der Menschen Kleederen heen, 46.
— Aardige aanschouwing, alsse sig setten op de naakte Ligchamen der Brazilianen, *ibid.*
Musa, een Gewas en Vrugt van een sonderlinge aanmerkelijkheid, met bladeren van drie Ellen hoogte, en anderhalve El breedte, 52.
— Beschrijving der *Musa* uyt *Matthiolus*, *ibid.*
— Seer over-een-komende met de Braziliaansche *Pico-Aire*, *ibid.*
Musfedrek, met de hier en daar gevallene Brood-kruymelen en de vuyligheyt in 't Schip vlijtig t'saam gevaagd, en alles door hongersnood gegeten, zelfs met de daar onder vermengde Wormen, 91.
Musje, in 't Schip gevangen, verkogt voor vier Fransche Kroonen; voor een ander noch veel meer gebooden, 93.
Musje-posten, een uytsteekend Wildbraad, *ibid.*
Musje-val, of *Ratte-val*, een Berg, of *Rots*, in Brazil. Sie op *le Rattior*.
Musjen van een geweldige grootte, 37.

N.

Naaktheyt der Braziliaansche Vrouwsperfoonen. Den gemeensamen ommeegang met deselve verwekt in de Mannen soo veel aanprikkeling niet, als wel de Kleederpragt, in sonderheyt de dertele, van 't Vrouwvolk onder ons, 30.
Naamegeving aan de Kinderen der Wilden, genomen van de dingen, welke haar bekend sijn, 75.
Necotiaan, een Gewas, dus genoemd na eenen *Necot*, die 't alderceerst uyt Portugal in Frankrijk heeft gebragt; anders gesegt *Tabak*, 54.
— Is 't regte West-Indiaansch *Petum* niet, *ibid.* Sie ook op *Petum*.
Neusen van de jonge Kinderen der Wilden, werden straks na der selver geboorte plat ingedruwd, als een sonderling cieraad aan de selve, 26.
Nigua, een kleyn Wormpie, soo groot als een Vloo, komende voort uyt 't stof der Aarde: van de Brazilianen genoemd *Ton*, 45.
— Veroorzaakt de Menschen een ellendige plaag. Waar aan ook onse Schrijver *Lerius* sijn deel heeft gehad, *ibid.*
— Doet geen ander Lid des Ligchaams schade, dan alleen de voeten, 45.
— Hoe dit onheyl te geneesen staat, *ibid.*

O.

Onweer van seven dagen agter een, seer vreeslijk, 4.

Verscheydene andere Stormen en Onweeren hier en ginsch in 't Werk.

Oorhangselen der Braziliaansche wilde Vrouwen, gemaakt van groote Slekken-huyfen, en gehangen in de doorboorde Oorrellen, 28.
Oorlogs-list der Wilden, 't sy om hare vyanden af te weeren, of om deselve t'overvallen, 59.
Oranje-Appelen en *Citroenen* in America niet geweest, voor dat de Portugeezen in dit Gewest quamen, 53.
Orapats, of *Boogen* der Wilden, hoedanig gemaakt, 57.
Oratien der oude Wilden tot de jonge, om haar op te wekken tot kloekmoedigheyt tegens hare vyanden, en wraakneeming, 56.
— Staaltje van de welprekenheyt der oude Wilden, om d'andere hier toe aan te setten, 57.
— Sulke *Oratien* dueren dikmaal ses uyren agter een; en werden van d'andere met de grootste aandacht aangehoord, *ibid.*
Overspeelsters by de Braziliaansche Wilden seer vervloeklijk; en hoedanig gestraft, 74.
— Evenwel werd de Hoerery der jonge Dochteren voor geen schande gehouden, *ibid.*
Ovetacaten, een *Natie* der Wilden, seer woest en wild; ook bovenmaten snel en gewind, 16.
— Hoe se hare Waren verhandelen aan hare Naburen, welke haar niet vertrouwen, *ibid.*
— Wat sig daar ontrent toedraagt, *ibid.*
— Loopen soo snel als de Windhonden, *ibid.*
Oussa. Sie op *Aard-kreeften*.

P.

Paco-Ayre, een Boompje, of Heester in Brazil. Beschrijving van 't selve, en des selven Vrugt, 52.
— Aanmerklichkeiten daar van, *ibid.*
— Geweldig-groote bladeren; van welke de gemeene lengte is van ses, de breedte van twee voeten; en seldzaamheyt ontrent deselve, 52.
— De *Paco-ayre* koomd seer wel over een met 't Gewas *Musa*, gelijk *Matthiolus* 't selve beschrijft, *ibid.*
— Verder berigt van dit Gewas *Paco-ayre*, 't welk kon geteld werden onder 't *Indiaansch Ried*, 53.
Padden in Brazil van een geweldige grootte; welke echter gegeten werden, 39.
Palinboomen in America, van verscheydene soorten, 51.
— Genees-middel van deselve, bysonder goed tegens de Roode loop, *ibid.*
Pana Pana, een vreeslijk Viscmonster, beschreven, 47.
Papegayen in America, vliegen met sulke groote hoopen in de lugt, als by ons de Kraayen en Duyven, 18.
— Verscheydene soorten van

Papegayen in West-Indien, 43.
— 't Grootste, 't schoonste en 't best-kloppende slag, *ibid.*
— Seldzaam verhaal van de *Papegay* eener Braziliaansche Vrouw, en des selven seer seldsame bedrijven, 43.
— Andere soorten van *Papegayen*; daar onder *Marganas*, *Touis*, of *Moiffons*. Berigt van hare Nesten, 43.
Parati, een welinakende Visc in Brazil, 46.
— Gedroogd sijnde, geven 't beste Meel; gelijk ook de *Kurema*, 47.
— Hoe dit Meel gemaakt werd, *ibid.*
Peeper in Brazil, boven maten scherp, 55.
— Hoedanig van de Wilden gebruykt, *ibid.*
— 't Zaad, noch groen, met de hand aangeraakt, en de hand aan eenig deel van 's Menschen Huyd gebragt sijnde, doet deselve vol bladeren komen, *ibid.*
Petum, een Americaansch Kruid, soo veel als, volgens veeler meening, onse *Tabak*, 54.
— Sonderlinge nuttigheden van 't selve, gesmookt werdende gelijk de *Tabak*, *ibid.*
— Verschild echter van den *Tabak*, derhalven de Franschen Veraler van *Benzo* hier in berispt werd, *ibid.*
— *Necotiaan*, van veele der onse 't selve met *Petum* gaegt, doch is 't niet. Waar van daan den Naam *Necotiaan* gekomen is, 54. 55.
— Thevets valschchen roem, dat hy alderceerst het *Petum* in Frankrijk gebragt heeft, *ibid.*
Pira is by de Wilden den gemeenen Naam van alle Visschen, 46.
Pira-Ipochi, een Visc, lang als een Aal, doch men derf'er niet van eeten, 47.
Pokhout. Sie op *Ayri*.
— 't Regte *Pokhout*, 51.
Politie der Wilden. Haar eendragt onder malkander, 76.
— Seer selden komsen tot Vegren; en als 't geschied, soo geld by haar de Wet der gelijke vergelding: Oog om oog; tand om tand, &c., *ibid.* Sie voorts op *Wilden*.
Pot de Beurte, of *Boterpot*, een Berg, of *Rots*, van de Franschen soo genaamt, en waarom, 22.
Predicatie, d'eerste Gereformeerde, op Brazil gedaan, over de woorden *Psalm xxv* 11. her vijfde vers, 19.
— Hoedanig *Villagagno* sig in deselve droeg, *ibid.*
Propheten, of *Priesters* der *Tuppie Imbar*. Sie op *Caraibes*.

Q.

Quampiam, een sonderlinge Braziliaansche Vogel, 44.
Quoniambet, een Koning der Wilden in America. Wat Thevet van den selven schrijft. Daar over van *Lerius* beschimpt, 11.

R.

Rais, of Braziliaansche Rogchen, die in den Zeebo-

sem van *Ganabara* gevangen werden, 47.
— Verschillen seer veel van de *Normandysche* en *Engelsche*, *ibid.*
— Beschrijving harer gestalte. Gifstige Staart, welkedandere niet hebben, 47.
Reegenen onder de *Linie Equinoctial*, seer schaadlijk alsse op de bloote Huyd der Menschen vallen; stinkende, en gifstige, 12.
Requienen, of *Haven*, en seer schaadlijke Visschen, 10.
Rio de Janeiro, dus genoemd by de Portugeezen, of korter *Jennero*; by de Wilden *Ganabara*, een vermaarde Zeeboefem, 22.
— Onwaarheyt, van Thevet hier ontrent *Lerius* te last gelegd, *ibid.*
— Lengte en breedte deeser *Haven*, 22.
— D'Invaart seer gevaarlijk. Berg, of *Sreenrots*, van de *Francoisen* geheeten *Pot de Beurte*, *ibid.*
Rogchen in Brazil, verschillende van d'Engelsche en *Normandysche*. Sie op *Kaia*.
Rogge, waarom deselve in Brazil niet wil wassen, 32.
Roofsters van *Hout*; van de Wilden genoemd *Boucan*; hoedanig sy deselve toerigren, 36.
— Op deselve braden se 't Vleesch harer vyanden, van haargevangen bekomen, *ibid.*
— Verder berigt van deeser *Roofsters*; en aanwijzing van dwaling eeniger Weereldbeschrijvers hier ontrent, 63.
Rots, seer groot en blinkende, gehouden voor een *Smaragd*, of *Elmarauide*, 16.
— Bysonderheden van deselve, *ibid.*
Rots, of *Berg*, van de *Francoisen* genoemd *Pot de Beurte*. Sie op *Pot de Beurte*.
Rotteval, of *Musje-val*; een Berg, of *Rots*. Sie *Le Rattior*.

S.

Sabaucac, een Braziliaanschen Boom, sijnde een soort der *Cocos-boomen*, beschreven, 52.
— Konstige *Vaten*, gedraayd uyt de Schalen der *Noten*, nevens andere sonderlingheden, *ibid.*
Sagouins, een soort der *Meerkatten*. Sie op *Meerkatten*.
Sardinen, een seldzaam slag van Visschen, soo kleyn, datmen sou meenen, hoofd en Staart aan malkander te staan, 8.
— Verdere sonderlingheden, *ibid.*
Sarigoi, een seer stinkend Americaansch Dier, echter goet ter spijs, als men 't *Nieren-vet* weg doet, 37.
Schildpadden van een geweldige grootte. Eene der selve in 't Schip bekomen, waaraan tagtig perfoonen sig overvloedig versadigden, 10.
— Smaken als *Kalfsvleesch*. Hoe se gevangen werden, *ibid.*
— Verdediging van *Lerius* hier ontrent, tegens de beschimping van *Thevet*; en *The-*

Thevet door Thevet zelfs weer-
legt, 10
Schipbreuk-gevaar, 89., en op
verscheydene andere plaatsen.
Scorpioenen in Brazil; kleyner als
in Provencen, doch der selver
steek even soo vergiftig en
doodlijk, 45
Onsen Schrijver van eenen
der selve gestookten; *ibid.*
Genees-middel, geno-
men van de Scorpioenen zelfs,
46
Savafou een Braziliaansch Dier,
en een soort der Harten, 36
Sycormus. Sie Sycormus.
Sien onder de Wilden in Brazil.
Wijse, om deselve te genee-
sen, 82
Gewoone Siekten onder
de Brazilianen, *ibid.*
Haar seer seldzaam bedrijf
by de Sieke. Gehuyt en getier
als van Honden en Wolven,
wanneer de Sieke sterft, *ibid.*
Sie voert op Dooden.
Slangen in Brazil, van een ge-
weldige grootte, dochter Spijs
gebruikt, 39
Water-Slangen, doch on-
schadelijk, schoonste yemand
bijen, of steken, 39
Sind-sloed ten tijde Noachs. Van
deselve maken de Wilde Bra-
zilianen gewag, in hare Gefan-
gen, uyt een oude overleve-
ring harer Voorouderen, doch
seer verward, en met Fabulen
vermengd, 71
Sotte Spijsen, als Pekel-vleesch.
Abberdan, Haring, &c., in
Zee-water te weyken gelegd,
werd veel eerlark, dan in soet
water, 12
Spirin Santo, een Fort der Por-
tugezen, van haar dus ge-
noemd; doch van de Wilden
Moab, 15
Sien van een verwonderlijke ey-
genfchap in Schotland, die,
in Stroom of Werk gewikkeld
finde, 't selve terstont aan-
steekt, en doet branden, 79
Suyker-Ried in Brazil, 53
Alsmen 't laat verrotten,
daar na in Water te weyken
legt, soo werd dit Water,
tegens de natuur des Suykers,
soo scherp zuur, als Edik, *ibid.*
Swangere Vrouwen. Sie op Vrou-
wen.
Swemmers onder de Braziliaan-
sche Wilden, 47
Mannen, Vrouwen, Kin-
deren, sijn hier uytstekende
Swemmers, 48
Sonderling voorbeeld van
deefe hare konst. *ibid.*
Sycormus, of Adams Vygeboom,
seldzaamheyd aan den selven, 50

T.

Tak, van eenige even-ge-
lijk gesteld met 't West-
Indiaansch Kruid Petum; doch
door misverstand, 54. Sie
voorts op Petum.
Van Benzo genoemd een
Duyvelsche stank, 54
Tafous, een wonderlijke soort
van wilde Varkens, 36
Tatouas, een seer seldsame Bra-
ziliaansche Vifch; van een
uwtremend goede smaak, 47
Tatouary, een gewest in West-
Indien, 15
Tapirouss, een wild Ameri-

caansch Gediert, 35
Beschrijving van 't selve, 36
Van de Huyd Schilden
gemaakt, welke van geene
Pijlen doorschooten konnen
worden, *ibid.*
Tapiris, Americaansche Dieren,
onse Hasen niet seer ongelijk,
37
Tatous, een seer traag Dier in
America, met sulke harde
Schubben, dat geen Zwaard
deselve kondoorhouwen, 37
Andere seldzaamheden;
en aanmerking op Bellonius,
38
Thevet van Lerus weersprooken,
en overtuygd van onwaarhe-
den; als, ontrent de grootte van
eenige Schildpadden; waar by
hy zelfs door hem selven werd
weerlegd, 10
Ontrent de Zeehaven Ga-
nabara, of Rio de Jennero, 22
Sijne verdigtete Stad Hen-
ricopolis in Brazil, 23
Sijnen valschen roem,
dat hy aldereerst 't Petum in
Frankrijk heeft gebragt, 55
Sijne Sporteryen tegens
Lerus aardig beschimpt, 11
Tocon, een Braziliaansch Kruid,
boven maten taay, en sterk,
gebruikt tot Boog-peesen, 57
Ton, een seer schaadtijk Wormp-
je. Sie op Nigue.
Tomcan, den aldervoornaamsten
Vogel onder al de Vogelen in
America, 43
Heeft de verwonderlijkste
Snavel onder de Son. Andere
aanmerklijkheden, *ibid.*
Touis. Sie op Papegayen.
Touous. Sie op Haagdissen.
Touwuloosheyd der Françoisen seer
schendig, tegens 't Volk van
een Portugeesch Schip, 6
Tuppim Imba, een Natie der Wil-
den in Brazil, 17
Verwonderen sig, waar-
om d'Europianen soo veel Bra-
ziliën-hout uyt haar Land qua-
men halen, en haar aanmerk-
lijk Gesprek daar over met Le-
rius, 50
Haar oordeel van de
Spaanjaarden, 50
Hare Geweeren, 57
Pijlen, en sonderlinghe-
den der selven. Sijn seer ge-
swinde en gewisse Boogschut-
ters, 57
Hare Schilden, en hoe-
die gebruyken. Sijn anders
gantich naakt, 58
Willen met geen Ysere
Zwaarden vegten. Welke hare
Krijgs-Oversten sijn, 58
Hebben Fluyten, ge-
maakt van Menschen-beende-
ren, *ibid.*
Hare Schuytjens. Oorlogs-
lijsten. Veldslag der Tuppim
Imba tegens de Markayas, hoe
toegegaan. Van onsen Schrij-
ver zelfs bygewoond, 58. 59
Hoe de gevangene van
haar werden gehandeld, ge-
slagt, gegeten. Sie op Ge-
vangene.
Haren Rooster, om 't
Menschen-vleesch op te braden,
63
Knagen alles tot op 't been
toe af, en andere vreeslijke seld-
zaamheden hier ontrent, 64
Onversoenlijken haat tus-

schen de Tuppim Imba en hare
Naburen de Markayas; met
een grouwlijk voorbeeld, 64
Weeten noch van den
waren God, noch van Afgod-
den, noch van Tempelen,
noch van Godsdienst, noch
van bidden, 66
Alsse van God hooren
spreken, staanse verftomd van
verwondering. Hebben geen
meer Religie als de Beesten,
66
Werden zelfs in dit leven
van den Aygnan, of boofse
Geest, seer geplaagd, en hoe
sulks toegaat, 68
Blijk, dat alle Religie in
haar noch niet 'teenemaal uyt-
geblusht is. Hare Propheeten,
of Priesters, 68. Sie op Ca-
raibes.
Haar groot Feest. Sie op
Feest.
Heerlijk-vercierde Mara-
ka, en dwaas bygeloof daar
ontrent, echter sonder afgode-
ry, 72
Sie voorts op Wilden.
Turkch Koorn, of Weyt, an-
ders Mais, in Brazil. Ver-
scheydene Namen, en naarder
beschrijving, 31

V.

Villagagno, sijne voorwen-
ding, waar om hy den
Togt na Brazil aannam, 1
Bewoog veel' aansienlijke
Lieden, hem geloof te geven;
insonderheyd ook den ver-
maarden Caspar de Coligny,
Admiraal van Frankrijk, die
hem bevooroorlijkt is, *ibid.*
Koomd in Brazil aan. Sij-
ne Brieven aan de Gemeente
van Geneve, en verfoekt toe-
fending van Bedienaren des
Godlijken Woords, en ande-
re in de H. Schrift wel erfar-
ne Mannen; 't welk hem toe-
gestaan wierd, 2
Namen des Godsgeleer-
den, welke uyt Frankrijk der-
waarts trokken; waar onder
ook Lerus was, 3
't Slot Coligny van hem
gebouwd, 19
Hoe de toegesondene van
hem ontfangen wierden; en
sijnen sonderlingen schijn-yver
tot de Religie, 19, en ver-
volgens.
Valt haast af tot 't Paus-
dom, en wil d'andere Gere-
formeerde Françoisen ook ge-
weldadig tot afval dwingen;
die derhalven van hem afval-
len, en wat sig daar op toe-
droeg, 20, en vervolgens.
Doet eenige der voor-
naamste Gereformeerde vet-
drinken, 97
Verliest Brazil. Keerd
weer in Frankrijk. Sijn eynde,
98
Vifch, van een wonderlijke Ge-
stalte. Men kan'er niet van een-
ten, schoon men die vier-en-
twintig uyren lang kookte, 17
Gedroogd, en daar van
Meel gemaakt, 36
Hebbende de gestalte van
een Mensch; door eenen Wil-
den in de Zee d'eene hand af-
gehouden, 48
Vifch-vaagst der Wilden

in Brazil, 47
Berigt van veelerley, en
daar onder seer seldsame Vif-
schen in d'Americaansche Zee
en Rivieren, 46, en vervol-
gens.
Vleesch, hoe de Wilden 't selve
goed bewaren, 36
Vliegende Visschen. Meening onses
Schrijvers van de selve. Sijn
nergens, noch in 't water,
noch in de lugt, verseekerd, 3
Vogelen in Brazil. Meenigte van
Hoenderen, soo Indiaansche
als gemeene, 41
Endvogelen; en seldzaam
Bygeloof, 42
Arat, de schoonste Vogel
onder de Son. Desgelijks de
Vogel Canide, van de Wil-
den bysonder hoog geagt, 42
Papegayen van verschey-
dene soorten; en seldsame be-
drijven van de Papegay eener
wilde Vrouw, 43
Toucan, de voornaamste
onder alle Americaansche Vo-
gelen, 43
Deselven seer verwon-
derlijken Snavel, *ibid.*
Beschrijving van veelerley
andere soorten van Vogelen in
America, 45, en vervolgens.
Bofsch-Vogelen, 42
Vorst en Zneeuw onder de Linie
Equinoctial, sonderling seld-
zaam, 38
Vrouwen in Brazil, sijn niet seer
geneegen tot ontugt. Hoe d'o-
verspeelige gestraft werden, 74
Swangere en Barende
Vrouwen. De Man is de Vroed-
Vrouw, en andere bygaande
Aanmerklijkheden, 75
Hoe der Wilden Vrou-
wen de Boomwolspinnen; de
Slaapnetten toe bereyden;
Drinkvaten maken, en aardig
beschilderen, 77
Hoeft hare Doode Man-
nen beklagen, 82
Hare Cieraden, schoonste
gantich naakt gaan. Sie op Cie-
raden.
Vyer; wonderlijke manier, op
welke de Wilden 't selve we-
ten te bekomen, door middel
van twee uren, 79

W.

Walvifch voor een Klip in Zee
aangesien, 13
Walvifchen van een ongure groot-
te, 24
Wangen der Wilden, gaten daar
in gemaakt, ook in de Lippen,
en Steentjens, of Beentjens daar
in gehangen, 15
Water-Slangen. Sie op Slangen.
Wat der gelijke Vergelding onder
de Wilden, 76
Wilden in Brazil, gaan 'teenemaal
naakt. Affchouwlijk Cieraad,
soo der Vrouwen als der Man-
nen, 15
Hare Gestalte. Weynige
gebreklijke onder haar. Hoogen
ouderdom, 24
Bekommeren sig met gee-
ne weerdlijke dingen. Sijn
noch toornig, noch twiftig,
noch eergierig, 24. 25
Ligchaams beschildering,
en andere gewaande Cieraden,
26
Hoeft sig vercierden alsse
3

R E G I S T E R.

ten Oorlog willen trekken, of
 een Gevangene, fullen slagten.
 Konst-stuk. Lijfkerving, 27
 — Hare Maraka, of Ram-
 mel-tuyg, 27
 — Kleederen, aan haar van
 de Françoisen verruyld. Wat sig
 belagchlijs daar by toedroeg,
ibid.
 — Vertooning eens Brazili-
 aanschen Wilden, in sijne volle
 heerlijkheyd, 28
 — De Vrouwen gaan soo wel
 naakt als de Mannen, *ibid.*
 — Aangesigts-beschildering,
 28
 — De Vrouwen willen geen
 Kleederen aan doen. Wat reden
 sy daar van geven, 29
 — Liever willen dese Wilden
 hare Ligchamen door de Son la-
 ten verbranden; hare naakte
 schouderen door 't aandrigen
 van Steenen laten quetsen, als
 gekleed gaan, 29
 — Kinderen der Wilden,
ibid.
 — De gemeensame omme-
 gang mer de naakte Vrouws-
 personen der Wilden verwekt
 in de Mannen soo veel aanprik-
 keling niet, als wel de Kleeder-
 pragt der onse, 30
 — Bereyden Meel van Wor-

telen, 30
 — Ook van gedroogde Vif-
 schen, 36
 — Sijn seer groote Suypers.
 Waar van, en hoe sy haren
 Drank bereyden, 32. 33
 — Zeten niet alsfe drinken;
 drinken niet alsfe eeten, *ibid.*
 — Hare sonderlingegewoon-
 tengedurende hare Maaltijden.
 Wanneerse aldersterkst swel-
 gen. Dansen altijd by hare
 Drinkeryen, 33
 — Afgrijsen der Franschen
 van deeser Wilden walgelijk
 bereydden drank; doch ge-
 winnen sig ook daar aan, 34
 — Seldsamen wraakgierigheyd
 der Wilden, 46
 — Haar uytstekende Swem-
 kónst, 47
 — Hare dankbaarheyd, en
 aardige bedelary, 48
 — Aanmerklijk Gesprek tuf-
 schen Larius en eenen Wil-
 den, 50
 — Haar oordeel van de Spaan-
 jaarden, 50
 — Oorfaak harer Oorlogen
 onder malkander, 56
 — Sraaltje van de welspre-
 kenheyd der wilden, 57
 — Hare Oorlogs-Geweeren,
 57

— Schuytjens. Oorlogs-list, 58. 59
 — Hoe se hare Gevangene
 handelen, slagten, braden, en
 eeten. Sie op *Gevangene*.
 — Hebben geen kennis van
 den waren God, noch van Af-
 goden, noch van Tempelen,
 noch van Godsdienst, noch
 van bidden, 66
 — Hebben geen meer Religie
 als de Beesten. Geloven echter
 der Zielen onsterflijkheyd,
 67
 — Haar Paradijs en Hel.
 Werden van de boose Geest
 deerlijk gequeld, 68
Sie voorts op Tuppin Imbæ.
Meenigte van andere sonder-
lingheden deeser Wilden kon-
nen op dese korte lijst niet
gebragt werden.
 — Winden onder de Linie seer onbe-
 standig, 11
 — Witte Mooren, 6
 — Wormpje, de Menschen seer schaad-
 lijk. Sie op *Nigue*.
 — Wreedheyd der Spaanjaarden te-
 gens de Françoisen, seer
 grouwlijk, 4
 — Der Françoisen tegens de
 Spaanjaarden, 4
 — Wijn, hoe morflig en walgelijk
 defelve in Frankrijk werd be-

reyd en gehandeld, 35
 Y.
 — **Y** Nambour-miri, een treflijke
 Braziliaansche Vogel, 42
 — *Ypochi*, een Boom in Brazil, van
 de Wilden dus genoemd; be-
 rekenende soo veel als wagt u.
 Waarom dien Naam gegeven,
 50
 Z.
 — **Z** Ee-Swijnen in Brazil, 9
 — Sonderlinge aanmerk-
 lijkheyd ontrent defelve, *ibid.*
 — Geslagt sijnde, is de ge-
 daante en smaak even als die
 van Land-varkens. Men kan 'er
 goede Hammen van snijden,
ibid.
 — Zee-vogelen. Seldsaamheyd aande
 selve, 7
 — Zee-volks rovendende Aart, en hoe
 se daar ontrent pleegten te werk
 te gaan, 4
 — Zee-water maakt alle gesoutene
 Vifsch en Vleesch, daar in te
 weyken gelegd sijnde, veel eer
 lak, als soet of varfch water, 12
 — Zneeuw en Vorst oader de Linie.
 Equinoctial, 22

Pag. 77. regel 27. van ondere staat als deel *Schilder*, vers, moet sijn. Als deel *Schilders*.

E Y N D E.